

KAMUS BAHASA JAWA TEGAL– INDONESIA

Tim Penyusun:
Balai Bahasa Jawa Tengah

Balai Bahasa Jawa Tengah
Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan
2017

KAMUS BAHASA JAWA TEGAL—INDONESIA

©²⁰¹⁷ Balai Bahasa Jawa Tengah

Hak Cipta dilindungi oleh Undang-Undang

Kata Pengantar:

Kepala Balai Bahasa Jawa Tengah

Tim Redaksi

Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia

Balai Bahasa Jawa Tengah

Penyunting:

M. Hadi Utomo

Esti Apisari

Umi Farida

Penyusun Awal:

M. Hadi Utomo

Penyusun Akhir:

Tri Wahyuni, Umi Farida, Kahar Dwi Prihantono,

Poetri Mardiana Sasti, Getmi Arum Puspitasari

Pengumpul Data:

Dewi Muslikhatun, Lathoiful Winarti, Dede Suciati, Nuning Yulis Triani

Siti Fatimatuzzuhroh, Siti Nurkholipah, Siti Munawwaroh, Ani Khumaeroh

Perancang Sampul:

Candra Coret

Edisi pertama: 2016

Edisi kedua: 2017

Diterbitkan oleh:

Balai Bahasa Jawa Tengah

Jalan Elang Raya 1, Mangunharjo, Tembalang, Semarang, Jawa Tengah 50272

Pos-el: info@balaibahasajateng.web.id

*Dilarang mengutip atau memperbanyak
sebagian atau seluruh isi buku ini tanpa izin tertulis dari penerbit.*

KATALOG DALAM TERBITAN

Balai Bahasa Jawa Tengah

Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia (Edisi Kedua);

Semarang: Balai Bahasa Jawa Tengah, 2017;

14,5 x 21 cm.

viii + 286 hlm.

ISBN 978-602-5057-36-6

KATA PENGANTAR

KEPALA BALAI BAHASA JAWA TENGAH

Dalam Permendikbud Nomor 21 Tahun 2012 tentang Organisasi dan Tata Kerja Balai Bahasa di lingkungan Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan dengan tegas dinyatakan bahwa Balai Bahasa mempunyai tugas melaksanakan pengkajian dan pemasyarakatan bahasa dan sastra Indonesia di wilayah kerjanya. Hal itu berarti bahwa Balai Bahasa Jawa Tengah mempunyai tugas melaksanakan pengkajian dan pemasyarakatan bahasa dan sastra Indonesia di Provinsi Jawa Tengah. Dalam melaksanakan tugas tersebut, Balai Bahasa, termasuk Balai Bahasa Jawa Tengah, menyelenggarakan fungsi (a) pengkajian bahasa dan sastra; (b) pemetaan bahasa dan sastra; (c) pemasyarakatan bahasa dan sastra Indonesia; (d) fasilitasi pelaksanaan pengkajian dan pemasyarakatan bahasa dan sastra; (e) pemberian layanan informasi kebahasaan dan kesastraan; dan (f) pelaksanaan kerja sama di bidang kebahasaan dan kesastraan.

Sebagaimana diketahui bahwa sekarang ini pemerintah (Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan) sedang menggalakkan program literasi yang beberapa ketentuannya dituangkan dalam Permendikbud Nomor 23 Tahun 2015. Program literasi ialah program yang dirancang untuk meningkatkan kecerdasan anak-anak bangsa (Indonesia) dalam kerangka menghadapi masa depan. Dalam hubungan ini, kesuksesan program literasi memerlukan dukungan dan peranan banyak pihak, salah satu di antaranya yang penting ialah dukungan dan peranan bahasa dan sastra. Hal demikian berarti bahwa—dalam upaya menyukseskan program literasi—Balai Bahasa yang menyelenggarakan fungsi sebagaimana disebutkan di atas dituntut untuk memberikan dukungan dan peranan sepenuhnya.

Dukungan dan peranan yang dapat diberikan oleh Balai Bahasa Jawa Tengah pada tahun ini (2017) di antaranya ialah penerbitan dan penyebarluasan bahan-bahan bacaan yang berupa buku-buku ke-bahasaan dan kesastraan. Buku-buku itu tidak hanya berupa karya ilmiah hasil penelitian dan/atau pengembangan (kamus, ensiklopedia, lembar informasi, dan sejenisnya), tetapi juga berupa karya-karya kreatif seperti puisi, cerpen, cerita anak, dan sejenisnya, baik yang disusun oleh tenaga peneliti dan pengkaji Balai Bahasa Jawa Tengah maupun oleh para ahli dan praktisi (sastrawan) di wilayah Provinsi Jawa Tengah. Hal itu dilakukan tidak lain sebagai realisasi program pembinaan dan/atau pemasyarakatan kebahasaan dan kesastraan kepada para pengguna bahasa dan apresiator sastra, terutama kepada anak-anak, remaja, dan generasi muda.

Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia ini tidak lain juga dimaksudkan sebagai upaya mendukung program peningkatan kecerdasan anak-anak bangsa sebagaimana dimaksudkan di atas. Kamus ini memuat kosakata dialek Tegal yang ditulis oleh Tim Penyusun. Diharapkan buku ini menjadi pemantik dan sekaligus penyulut api kreatif pembaca, terutama anak-anak, remaja, dan generasi muda.

Dengan terbitnya buku ini, Balai Bahasa Jawa Tengah menyampaikan penghargaan dan ucapan terima kasih yang tulus kepada para penulis, penyunting, pengelola, dan pihak-pihak lain yang terlibat dalam menghantarkan buku ini ke hadapan pembaca. Selamat membaca dan salam kreatif.

Semarang, Oktober 2017

Dr. Tirta Suwondo, M.Hum.

PRAKATA

Puji syukur kami persembahkan ke hadirat Allah SWT. karena atas rahmat dan karunia-Nya Penyusunan *Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia* ini dapat terlaksana dengan baik. Hasil kerja ini merupakan salah satu wujud nyata pengembangan bahasa dan sastra yang terus dilakukan oleh Balai Bahasa Jawa Tengah.

Penyusunan *Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia* ini bertujuan untuk mendokumentasikan kosakata bahasa Jawa Tegal yang memiliki kekhasan dalam pelafalannya. Hal ini didorong oleh kekhawatiran akan eksistensi bahasa lokal tersebut. Dalam perkembangannya, bahasa Jawa Tegal ini mengalami banyak kendala, salah satunya adalah globalisasi yang melanda seluruh elemen masyarakat. Bahkan, bahasa Jawa Tegal ini sudah jarang dituturkan oleh masyarakat Tegal sendiri. Meskipun di wilayah Tegal dan sekitarnya bahasa Tegal ini masih dituturkan, tetapi penutur asli akan beralih kode jika berada di luar wilayah Tegal. Kenyataan tersebut tentu mengancam eksistensi bahasa Tegal karena kebanggaan terhadap bahasa ibu sudah mulai luntur. Kekhawatiran tersebut mendorong budayawan Tegal, M. Hadi Utomo menyusun *Kamus Tegal—Indonesia* di tahun 2002. Langkah beliau ini menjadi modal awal bagi Balai Bahasa Jawa Tengah untuk mengembangkan dan menerbitkan *Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia* yang pada cetakan pertama memuat 8.321 lema. Pada edisi kedua ini tim penyusun kamus Balai Bahasa Jawa Tengah berupaya menambah kurang lebih 450-an lema agar daya ungkap dan perbendaharaan kata dalam *Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia* ini semakin memadai.

Untuk itu, ucapan terima kasih kami sampaikan kepada Kepala Balai Bahasa Jawa Tengah dan M. Hadi Utomo yang telah memberikan

bimbingan dan arahan kepada tim penyusun kamus sehingga kamus ini dapat selesai sesuai dengan rencana. Semoga upaya untuk merawat bahasa ibu ini tetap dapat dilakukan secara berkelanjutan.

Kami telah berusaha semaksimal mungkin untuk menyelesaikan penyusunan kamus ini. Segala kritik, pendapat, sumbang saran, dan masukan dengan senang hati akan kami terima demi perbaikan pada masa mendatang. Harapan kami, semoga kamus ini bermanfaat dan dapat menjadi salah satu dokumen guna melestarikan bahasa dan budaya lokal, khususnya di wilayah Provinsi Jawa Tengah.

Semarang, Oktober 2017

Tim Penyusun Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia
Balai Bahasa Jawa Tengah

DAFTAR ISI

Kata Pengantar Kepala Balai Bahasa Jawa Tengah.....	iii
Prakata.....	v
Daftar Isi	vii
Sekilas Tentang Bahasa Jawa Tegal	1
Petunjuk Penggunaan Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia ..	8
A	15
B	31
C	53
D	66
E	76
G	83
H	107
I	109
J	115
K	124
L	146
M	157
N	172
O	185
P	189
R	214
S	223
T	248
U	267

Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia

W	276
Y	284
Daftar Pustaka	285

SEKILAS TENTANG BAHASA JAWA TEGAL

1. Latar belakang

Bahasa Jawa dikenal memiliki beberapa dialek. Dialek-dialek tersebut dapat dibedakan dari ciri-ciri tertentu. Sepintas perbedaan itu dapat diketahui dari pelafalan atau cara ucap, serta kosakatanya. Namun, kedua hal tersebut belum serta-merta menggambarkan ciri perbedaan secara menyeluruh sebelum ada upaya mencari keterkaitan dengan pembicaraan struktur dialektanya.

Bahasa Jawa memiliki empat dialek dan tiga belas subdialek. Dialek-dialek tersebut adalah dialek Banyumas, Pesisir Utara, Surakarta, dan Jawa Timur. Adapun subdialek-subdialek itu meliputi Purwokerto, Kebumen, Pemalang, Banten Utara, Tegal, Semarang, Rembang, Surakarta, Yogyakarta, Madiun, Surabaya, dan Banyuwangi (Uhlenbeck, 1972:75 dalam <http://www.adjisaka.com/kbj5/index.php/makalah-komisi-c/1174-41-fenomena-bahasa-tegal-dalam-tingkah-laku>). Pusat Pengembangan dan Pembinaan Bahasa, Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Jakarta tahun 1981 pernah menerbitkan hasil penelitian Suwadji, Slamet Riyadi, Dirgo Sabariyanto, dan Gina. Mereka telah meneliti Struktur Dialek Bahasa Jawa di Pesisir Utara Jawa Tengah (Tegal dan sekitarnya). Mereka mengakui hal itu bukan penelitian pertama mengingat pada tahun 1903, AHJG Walbeehn, sarjana berkebangsaan Belanda meneliti hal serupa, yakni *Het Dialect van Tegal* 'Dialek Tegal'.

Bahasa Jawa Tegal merupakan bahasa daerah yang hidup dan berkembang di wilayah Tegal dan sekitarnya, serta beberapa daerah lain yang ada di wilayah Indonesia. Masyarakat di luar wilayah Tegal acapkali menyebut bahasa Jawa logat Tegal ini dengan bahasa Jawa

Tegal. Bahasa Jawa Tegal ini hampir mirip dengan bahasa Jawa *Banyumasan*. Namun, ada beberapa hal yang berbeda di antara keduanya. Bahasa Jawa *Banyumasan* cenderung mengucapkan bunyi berakhiran /a/ dengan ikutan bunyi glotal /ʔ/, contohnya kata *ana apa?* diucapkan /ana apaʔ/, sedangkan pada bahasa Jawa Tegal apa yang terucap sama dengan yang tertulis. Frasa *ana apa* diucapkan /ana apa/. Hal tersebut menjadi pembeda yang paling mencolok di antara kedua dialek ini. Bahasa Jawa *Banyumasan* sering disebut sebagai *basa* ngapak, sedangkan bahasa Jawa Tegal tetap disebut *basa* Tegal. Menurut Ki Entus Susmono, Bupati Tegal, pada Kongres Bahasa Tegal I tahun 2006 persamaan bentuk tulis dan bentuk ucap dalam bahasa Jawa Tegal tersebut dinilai dapat memengaruhi perilaku konsisten masyarakat penggunaanya.

Bahasa Jawa Tegal dituturkan di beberapa wilayah, yakni di Kabupaten Brebes, Kota Tegal, Kabupaten Tegal, dan beberapa wilayah di bagian barat Kabupaten Pemalang. Namun, ada hal yang kontradiktif yang terjadi di masyarakat. Masyarakat Tegal yang berbahasa Jawa Tegal “dipaksa” mempelajari bahasa standar (dialek Yogyakarta—Surakarta) dengan alasan belum ada kodifikasi dan pembakuan bahasa Jawa Tegal (termasuk bahasa Jawa *Banyumasan*). Hal ini “menggelitik” banyak tokoh untuk “menghidupkan” bahasa Jawa Tegal di wilayah tuturnya. Sebenarnya sudah banyak upaya untuk merevitalisasi eksistensi bahasa Jawa Tegal. Salah satunya penyelenggaraan Kongres Bahasa Tegal I pada tahun 2006. Namun, sudah hampir satu dasawarsa belum ada lagi tindak lanjut yang signifikan dalam upaya pemertabatan bahasa dan budaya Tegal.

Ada banyak tokoh yang melakukan upaya tersebut dengan cara mereka masing-masing, di antaranya adalah Ki Enthus Susmono yang berjudul “Dalang Edan”. Bupati Tegal ini dikenal konsisten sekali dengan ketegalannya. Ia senantiasa memasukkan unsur kosakata Tegal dalam setiap pementasan wayangnya. Ada lagi Lanang Setiawan, seorang sastrawan Tegal yang pernah meraih penghargaan *Rancage*. Ia telaten mengumpulkan kosakata bahasa Jawa Tegal yang kemudian disusun menjadi *Kamus Bahasa Tegal* yang terbit tahun 2005. Selain

itu, Lanang Setiawan juga produktif menciptakan lagu-lagu Tegal yang disebarkan melalui jalur *indie* label. Langkah Lanang ini juga dilakukan oleh budayawan Tegal, M. Hadi Utomo, yang juga sangat konsisten dengan ketegalannya. Dia juga menyusun *Kamus Bahasa Tegal* yang terbit pada tahun 2002. Selain itu, kiprah Hadi dalam membumikan bahasa Jawa Tegal ini membuat *jingle-jingle* iklan berbahasa Tegal, artikel-artikel, dan kesenian berbahasa Tegal. Ada lagi Yono Daryono, seorang budayawan dan seniman Tegal, yang menggagas Kongres Bahasa Tegal I yang digelar pada tanggal 4 April 2006, di Hotel Bahari Inn Kota Tegal.

Keprihatinan tersebut juga menjadi perhatian Balai Bahasa Jawa Tengah untuk ikut merawat salah satu dialek di Jawa Tengah ini. Balai Bahasa Jawa Tengah mengupayakan kodifikasi bahasa Jawa Tegal dengan menyusun ulang *Kamus Tegal—Indonesia* susunan M. Hadi Utomo. Upaya ini diharapkan dapat menjadi salah satu penyemangat masyarakat Tegal dan sekitarnya untuk tetap bangga melestarikan dan terus menggunakan bahasa Jawa Tegal.

2. Tujuan Penyusunan

Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia ini disusun untuk memenuhi kebutuhan akan kamus bahasa Jawa Tegal bagi masyarakat luas, khususnya mereka yang berminat mempelajari bahasa dan budaya daerah Tegal dan sekitarnya. Kosakata, ungkapan, dan peribahasa dalam bahasa Jawa Tegal yang merupakan pengembangan *Kamus Tegal—Indonesia* susunan M. Hadi Utomo (2002) tersebut diinventarisasi, dicarikan padanannya di dalam bahasa Indonesia, diberi kelas kata, dibubuhi pelafalan atau cara pengucapannya, dan sedapat-dapatnya disertai contoh pemakaiannya di dalam kalimat.

Selain itu, tim Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia Balai Bahasa Jawa Tengah membuat rujuk silang untuk beberapa kata yang bersinonim dan kata dalam bentuk *bebasa*. Bentuk *bebasa* akan dirujuk ke bentuk *ngoko* dengan asumsi dasar bahasa Jawa Tegal bersifat egaliter dan tidak memiliki *undha usuk basa* ‘tingkatan berbahasa’. Bentuk *bebasa* dinilai sebagai bagian dari pengaruh bahasa Jawa *bandhekan*

atau bahasa Jawa standard. Tujuannya ialah pemakai bahasa Jawa Tegal dapat memakai padanan kata yang diperlukan secara baik dan benar. Selain itu, diharapkan kamus ini dapat bermanfaat sebagai sarana penelitian lebih lanjut mengenai bahasa dan budaya Tegal.

3. Sumber Data

Tim penyusun kamus dari Balai Bahasa Jawa Tengah belum memiliki korpus data bahasa Jawa Tegal yang lengkap. Oleh karena itu, tim masih merevisi dan mengembangkan *Kamus Tegal—Indonesia* susunan M. Hadi Utomo (2002) dengan didukung data dari artikel-artikel berbahasa Jawa Tegal. Berikut ini adalah perbandingan penyajian *Kamus Tegal—Indonesia* susunan M. Hadi Utomo (2002) dengan Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia susunan Balai Bahasa Jawa Tengah.

e : huruf ke 5 dari abjad Latin.

èbèn : biar, agar, supaya disingkat **bèn** ;
(*lih.*) **bèn**.

ébi : udang yang dikeringkan

écé : ejek.

ngécé : mengejek, melecehkan.

ècèl : keluar dari rel (*mis.*) rel kereta api
(*kt.lain*) **selip**

ècèng gondhok : èceng gon dok, sejenis tanaman yang tumbuh diatas air

éco atau **éca** (*bebas*) : enak

écol : enak (*istilah plese - tan*).

ènak ècol : enak sekali.

èdek : injak.

ngèdek : menginjak.

dèdek (di-èdek): diinjak.
(*kt.lain*) **idek**.

édan: gila .

kèdanan : tergila-gila.

eden : ejan.

ngeden : mengejan.

édhang : bagi rata berdua.

siji édhang : dibagi rata setiap orang mendapat satu, atau seorang satu.
(*kt.lain*) **siji éwang**.

èdhèg : senang bergaya

èè : buang air besar (baha -sa anak-anak)

ègin : masih ; (*kt.lain*) **tègin, tèsih, èsih**.

ègin ana : masih ada.

éja : eja, mengeja.

èjèr : melarutkan dengan air .

(*kt.lain*) **jèr, ajèr**.

èk : tera , memeriksa secara berkala alat timbang dan ukur yang dilaksanakan oleh dinas metrologi.

èket : bilangan lima puluh.

sèket : lima puluh (50)

èketan : uang lima puluhan (Rp.50,-)

èlik : istri (penganten baru) yang kembali ke rumah orang tuanya karena belum siap untuk berumah tangga

éling : ingat, sadar

kèlingan : teringat.

elom : kecewa.

(*kt.lain*) **lom**.

eluk : tekuk, lengkung.

ngeluk : menekuk, membengkokkan.

ngeluk boyok (*kt.kiasan*)

: istirahat

elus : belai.

di elus-elus : dibelai

(*biasa disingkat*) **lus**.

èman : sayang.

èman-èman : sangat disayang.

emas : emas.

kemasan : pengrajin emas.

(*lih.*) **mas**.

embah : kakek atau nenek.

emban : gèndong.

(*kt.lain*) **bopong**.

emban-emban : logam pengikat batu cincin.

embok : ibu.

embok-tuwa : nenek

(*kt.lain*) **mbok**.

embèn : lusa , (*biasa disingkat*) **mbèn**.

èmbèr kb. : ember.

èmbèl-èmbèl : tambahan.

embil : mengambil/memetik buah-buahan (*biasa disingkat*) **mbil**.

èmbèrèt : menarik , mencari penumpang untuk dokar atau delman.

embu : peram.

ngimbu : memeram.

embuh : entah, tidak tahu

embun-embunan : ubun - ubun.

(*Kamus Tegal—Indonesia* susunan M. Hadi Utomo (2002)

- e** [ɛ] *n* huruf ke 5 dari abjad Latin
- èbèn** [ɛbɛn] *adv* agar; supaya; biar. — *kahanan urip tambah ayem*. Agar hidup bertambah tenteram.
- ébi** [ɛbi] *n* udang yang dikeringkan
- écé** [ɛce] *v* ejek;
- ngécé** [ɲece] *v* mengejek; melecehkan;
- diécé** [diece] *v* diejek; dilecehkan
- ècèl** [ɛcɛl] *n* selip; keluar dari rel (mis. rel kereta api)
- ècèng gondhok** [ɛcɛŋ ɡɔndʰɔk] *n* ècèng gondok; sejenis tanaman yang tumbuh diatas air
- éco** [ecɔ] *bbs* → **enak**
- écol** [ecɔl] *a* enak (*plesetan*); **ènak** --. enak sekali.
- èdek** [ɛdɔk] *n* injak;
- ngèdek** [ɲɛdɔk] *v* menginjak;
- dèdek** [dɛdɔk] *v* diinjak;
- dièdek** [diɛdɔk] *v* diinjak
- édan** [edan] *a* gila;
- kédanan** [kɛdanan] *v* tergila-gila
- eden** [ɛdɔn] *v* ejan;
- ngeden** [ɲɛdɔn] *v* mengejan
- édhang** [ɛdʰaŋ] *pron* bagi rata berdua;
- siji édhang** [siji ɛdʰaŋ] *pron* dibagi rata setiap orang mendapat satu; atau seorang satu
- èdhèg** [ɛdʰɛg] *adv* senang bergaya
- èè** [ɛɛʔ] *v* buang air besar (ttg anak-anak)
- ègin** [ɛgin] *adv* masih. – *ana*. masih ada.
- éja** [ɛja] *n* eja; mengeja
- èjèr** [ɛjɛr] *n* melarutkan dengan air
- èk** [ɛk] *n* tera; memeriksa secara berkala alat timbang dan ukur yang dilaksanakan oleh dinas metrologi
- èket** [ɛkət] *num* bilangan lima puluh
- sèket** [sɛkət] *n* lima puluh (50)
- èketan** [ɛkətan] *n* uang lima puluhan
- èlik** [ɛliʔ] *n* istri (pengantin baru) yg kembali ke rumah orang tuanya karena belum siap untuk berumah tangga
- éling** [ɛliŋ] *v* ingat; sadar;
- kèlingan** [kɛliŋan] *v* teringat
- elom** [əlɔm] *a* kecewa
- eluk** [əlɔk] *v* tekuk; lengkung;
- ngeluk** [ɲəlɔk] *v* menekuk; membengkokkan. ~ *boyok*. *v* istirahat (*ki*)
- elus** [əlɔs] *v* belai;
- ngelus** [ɲəlɔs] *v* membelai;
- dielus** [diəlɔs əlɔs] *v* dibelai;
- dielus-elus** [diəlɔs əlɔs] *v* dibelai-belai
- èman** [ɛman] **1** *a* kasihan; **2** (terasa) menyesal; sayang; **3** terasa rugi (tdk rela dsb). *yèn dibuwang* --. kalau dibuang

sayang; 4 tidak rela (akan); tidak ikhlas (akan)	embèn [əmbɛn] <i>n</i> lusa
èman-èman [ɛman ɛman] <i>n</i> sangat disayang	èmbèr [ɛmbɛr] <i>n</i> ember
emas [əmas] <i>n</i> emas;	èmbèl-èmbèl [ɛmbɛl ɛmbɛl] <i>n</i> tambahan
kemasan [kəmasan] <i>n</i> pengrajin emas	embil, ngembil [ŋəmbil] <i>v</i> meng- ambil atau memetik buah- buahan;
embah [əmbah] <i>n</i> kakek atau nenek	diembil [diəmbil] <i>v</i> dipetik
emban [əmban] <i>v</i> gèndong;	èmbèrèt [ɛmbɛrɛt] <i>v</i> menarik; men- cari penumpang untuk dokar atau delman
ngemban [ŋəmban] <i>v</i> meng- gèndong;	embu [əmbu] <i>v</i> → imbu
diemban [diəmban] <i>v</i> digèndong;	embuh [əmbuh] <i>adv</i> entah; tidak tahu
emban-emban [əmban əmban] <i>n</i> logam pengikat batu cincin	embun-embunan [əmbun əmbun] <i>n</i> ubun-ubun
embok [əmbɔk] <i>n</i> ibu; — tuwa [əmbɔk tu ^w a ^ʔ] <i>n</i> nenek	

(*Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia* susunan Tim Kamus
Balai Bahasa Jawa Tengah)

PETUNJUK PENGGUNAAN

KAMUS BAHASA JAWA TEGAL—INDONESIA

1. Kata-Kata yang Dimuat

Kata-kata yang dimuat di dalam kamus ini adalah kata-kata asli bahasa Jawa Tegal. Pada penyusunan ini, tim penyusun belum membedakan subdialek-subdialek yang ada di dalamnya. Jadi, pemakaian kosakata yang didokumentasikan dalam kamus ini belum mencakupi wilayah sebaran bahasa Jawa Tegal secara keseluruhan.

2. Fonologi

Bahasa Jawa Tegal yang termuat dalam kamus ini memiliki enam belas fonem konsonan, yaitu *b, c, d, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, w, y*, dan lima fonem vokal, yaitu *a, i, u, e, o*. Kamus ini diupayakan memuat kaidah fonologi atau cara pengucapannya. Selain itu, tim penyusun juga berusaha semaksimal mungkin menampilkan pembeda tanda diakritik pada penulisan huruf “e” /ə/ pada kata “elang” [əlang], huruf “é” /e/ pada kata “enak” [enak], dan huruf “è” /ɛ/ pada kata “èfèk” [ɛfɛk] agar memudahkan pengguna memahami kosakata yang termuat dalam kamus ini.

3. Susunan Entri

Susunan entri dibuat secara alfabetis sesuai dengan urutan abjad yang dikenal dalam bahasa Indonesia. Hal itu dilakukan dengan alasan dasar bahasa sasaran kamus ini adalah bahasa Indonesia. Namun, dalam bahasa Jawa Tegal ada beberapa fonem yang tidak ada sehingga urutannya menjadi *a, b, c, d, e, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w, y*. Seperti bahasa Jawa standar, dalam bahasa Jawa Tegal tidak ada huruf *f, q, v, x*, dan *z*.

Tipografi dalam penyajian kamus ini adalah kata kepala dicetak tebal diikuti dengan kaidah fonologi atau cara pengucapan, lalu diikuti pelabelan kelas kata yang tercetak miring. Setelah itu, kata kepala diberi padanan atau makna dalam bahasa Indonesia. Tidak semua kosakata memiliki contoh penggunaan dalam kalimat. Namun, tim penyusun berusaha secara maksimal untuk menampilkan contoh pemakaian kata sehingga pengguna kamus dapat lebih memahami makna kata yang dimaksudkan. Penggunaan tanda-tanda baca dalam kamus ini akan dijelaskan kemudian pada subpenjelas tanda.

4. Tanda, Singkatan, dan Angka yang Digunakan dalam Kamus

4.1 Singkatan

Penggunaan singkatan dalam Kamus Bahasa Jawa Tegal—Indonesia ini dicetak miring. Berikut ini adalah singkatan-singkatan yang digunakan dalam kamus ini

Peribahasa	: (<i>Pb</i>)
Kiasan	: (<i>Ki</i>)
Arab	: (<i>Ar</i>)
Inggris	: (<i>Ig</i>)
Latin	: (<i>Lt</i>)
Belanda	: (<i>Bld</i>)
Musik	: (<i>Mus</i>)
tentang	: <i>ttg</i>
adalah	: <i>adl</i>
yang	: <i>yg</i>
dalam	: <i>dl</i>
pada	: <i>pd</i>
dapat	: <i>dpt</i>
seseorang	: <i>sso</i>
sesuatu	: <i>sst</i>
sudah	: <i>sdh</i>
dan seterusnya	: <i>dst</i>
dan sebagainya	: <i>dsb</i>
dan lain-lain	: <i>dll</i>

dari	: dr
karena	: krn
tidak	: tdk
dengan	: dg
untuk	: utk
kepada	: kpd
oleh	: ol
seperti	: spt
bebasa	: <i>bbs</i>
bahasa kasar	: <i>ksr</i>
misal	: <i>mis</i>

Adapun singkatan yang digunakan untuk kelas kata adalah sebagai berikut:

<i>n</i>	: nomina
<i>a</i>	: adjektiva
<i>v</i>	: verba
<i>adv</i>	: adverbialia
<i>pron</i>	: pronomina
<i>p</i>	: partikel
<i>num</i>	: numeralia

4.2 Tanda

- (--) garis hubung ganda merupakan penanda lema kepala
Contoh:
jejel [jəꞑꞑꞑ] *v* memasukkan sst ke dl mulut. -- *kasur atau bantal*. Memasukkan kapuk ke dl kain kasur/bantal
sabar [sabar] *a* **1** sabar; tahan menghadapi cobaan (tdk lekas marah, tdk lekas putus asa, tdk lekas patah hati), tabah. *Kowen kudu -- ngadhepi bocah cilik*. Kamu harus sabar menghadapi anak kecil; **2** tenang; tdk tergesa-gesa; tdk terburu nafsu. *kabeh usahane dilakoni kanti* --Segala usahanya dijalankannya dgn sabar.

- (˜) tilde merupakan penanda sublema pada contoh kalimat
Contoh:

eluk [ɛluk] *v* tekuk; lengkung;

ngeluk [ŋɛluk] *v* menekuk; membengkokkan. ~ *boyok*. *v*
istirahat (*ki*)

- Lema kepala dan sublema dicetak tebal
Contoh:

sandhang, sandhangan [sandʰaŋ] *n* pakaian;

nyandhang [ˈnandʰaŋ] *a* berpakaian;

sandhang-pangan [sandʰaŋ paŋan] *n* sumber penghidupan, pakaian dan makanan. *Wis dadi ~ é*. Sdh jadi penghidupannya.

sandhing [sandʰiŋ] *n* dekat; sisi;

nyanding [ˈnandʰiŋ] *v* **1** bersanding, menyandingi; **2** menyediakan atau menjual;

nyandingna [ˈnandʰiŋna] *v* menyandingkan;

sandhingan [sandʰiŋan] *n* **1** imbalan; **2** jodoh; **3** barang dagangan;

kesandhing [kəsandʰiŋ] *a* berada di dekat; berada di sebelah

- Contoh kalimat dicetak miring, padanan maknanya dalam bahasa Indonesia dicetak tegak

Contoh:

èbèn [ɛbɛn] *adv* agar; supaya; biar. -- *kahaman urip tambah ayem*. Agar hidup bertambah tenteram.

- Label kelas kata diletakkan setelah kata kepala dicetak miring dan tidak tebal.

Contoh:

sangkut [saŋkut] *v* gantung, taut, sangkut;

nyangkut [ˈnəŋkut] *v* menyangkut;

kesangkut [kəsəŋkut] *v* tersangkut;

sangkutan [saŋkutan] *n* **1** tautan, sangkutan; **2** beban, utang, tanggungan. *Kowen beh bisa lunga angger wis ora*

duwe ~. Kamu dapat pergi jika sdh tdk punya tanggungan.

- (.) tanda titik digunakan untuk memisahkan makna kata (padanan kata kepala/sublema) dengan contoh kalimat dan sebagai penanda kalimat berakhir

Contoh:

gableg [gabləg] (*ksr*) *v* punya. *Angger ora – duit aja nang pasar.* Kalau tdk punya uang janggan ke pasar.

- (;) tanda titik koma digunakan untuk memisahkan kata kepala/lema dengan turunan langsung dan sublema.

Contoh:

gawa [gawa] *v* bawa;

nggawa [ŋgawa] *v* membawa;

digawa [digawa] *v* membawa;

kegawa-gawa [kəgawa gawa] *adv* terbawa-bawa; ikut terseret;

kegawa kèlu [kəgawa kəlu] *adv* terbawa mimpi;

gawan [gawan] *n* **1** modal awal dalam permainan atau judi; **2** barang bawaan

gawan bayi [gawan bayi] *n* watak yg dibawa sejak lahir

Tanda titik koma (;) juga untuk menandai padanan kata yang lain.

Contoh:

sapih [sapih] *v* henti; sapih; berhenti menyusui;

nyapih [ˈnɪapɪh] *v* **1** menghentikan anak/bayi menyusui pd ibu; **2** mengakhiri periode anak binatang menyusui pd umur tertentu, msl krn anak sdh dpt memakan pakan ternak dewasa (ttg hewan ternak); **3** memindahkan benih yg sdh berkecambah dr persemaian lama ke persemaian baru yg lebih besar (ttgg tanaman);

sapihan [sapihan] *n* anak/balita yg baru disapih

Tanda titik koma (;) juga digunakan sebagai pemisah antar polisem.

Contoh:

sanggrok [saŋɡrɔk] *v* sangkut, gantung;

nyanggrok [n̩aŋɡrɔk] *v* **1** menyangkutkan; **2** tidak pulang-pulang (*ki*);

sa II [saʔ] bentuk terikat dr *esa*. **1** satu. --*kamar*. satu kamar; --*umah*. satu rumah; -- *kelas*. satu kelas; **2** sebelah. *Madhang ning lesehan Roti Bakar Um Dian Gendut, sing manggone --kidule Masjid Agung Kota Tegal*. Makan di lesehan Roti Bakar Om Dian Gendut yg letaknya sebelah selatan Masjid Agung Kota Tegal.

saba [saba] *v* **1** pergi kemana-mana; **2** berkeliaran mencari makan (ttg binatang)

- (→) tanda panah cetak tebal merupakan penanda rujuk silang, sebuah kata dirujuk dengan kata lain (dianjurkan melihat lema yang diberi tanda panah)

Contoh:

jègrèg [jɛgrɛg] → **jègod**

jègod [jɛɡɔt] (*ksr*) *a* mampu; bisa

jempalitan [jɔmpalitan] → **jempalikan**

jempalikan [jɔmpalikan] *v* terbalik-balik

Tanda panah cetak tebal (→) juga digunakan untuk lema *bebasa* (bentuk krama) yang dirujuk ke bentuk *ngoko*. Hal ini didasarkan pada asumsi bahwa bahasa Jawa Tegal tidak memiliki tingkat tutur (*Speech Level*). *Bebasa* merupakan interferensi dari bahasa Jawa *bandhek* (standar).

Contoh:

jatos [jatɔs] *bbs* → **jati**

jawoh [jawɔh] *bbs* → **udan**

4.3 Angka

Angka romawi I, II, III, dst yang terletak di depan lema kepala (dicitak tebal) dipakai sebagai penanda homonimi, kata yang mempunyai makna lebih dari satu.

Contoh:

sada I [sada] *n* lidi; tulang daun nyiur (enau). *sapu* --. sapu lidi

sada II [sada] *adv* sedikit; agak. -- *tuwa*. agak tua.

Angka arab 1, 2, 3, dst (dicetak tebal) yang terletak sebelum makna kata digunakan sebagai penanda polisem.

Contoh:

sangan [sajan] **1** *v* sangrai; **2** penggorengan yg terbuat dari tanah;

gorèng -- menggoreng tanpa minyak;

A

a [a] *n* huruf pertama dari abjad Latin

aba [abaʔ] *n* suara; kabar;

aba-aba [abaʔ abaʔ] *n* tanda untuk memulai sesuatu;

abané [abane] *n* suaranya; kabarnya;

aban-aban [aban aban] *n* terdengar suara atau bunyi. *Nggo* -- untuk sekadar terdengar ada bunyi-bunyian daripada sepi

abab [abab] *n* bau atau hawa yang keluar dari mulut

abad [abad] *n* seratus tahun

abah [abah] *n* ayah (*Ar*)

abah-abah [abah abah] *n* 1 pakaian pengantin pria; pakaian yang diberi aneka hiasan digunakan untuk acara pesta; 2 pakaian kuda

abang [abaŋ] *n* warna merah. -- **ireng** wajah merah padam karena malu atau marah. -- **jambon** merah muda. -- **mèrèt** merah menyala. -- **getih** merah darah

aben [abən] *bbs* → **adu**

abon [abən] *n* dendeng daging sapi yang dihaluskan dan

dikeringkan

abong-abong [abɔŋ-abɔŋ] *a* sifat sombong karena mengandalkan sesuatu; mentang-mentang;

kabongan [kabɔŋan] *n* perilaku aji mumpung

abot [abət] *a* berat; tidak ringan;

kaboten [kabətən] *a* keberatan;

abot-aboten [abət-abətən];

bot-boten [bət bətən] *a* rasa malas mengerjakan sesuatu

abrag-abrag [abrag abrag] *n* bermacam-macam barang atau perkakas;

saabrag-abrag [saʔabrag abrag] *adv* banyak sekali; bertumpuk-tumpuk

abrit [abrit] *bbs* → **abang**

absèn [absən] *n* daftar hadir (*Bld*)

abuh [abuh] *a* bengkak

abur [abur] *v* terbang;

mabur [mabur] *v* terbang;

gabur [gabur] *v* menerbangkan burung merpati;

gaburan [gaburan] *v* menerbangkan burung merpati

abyor [abyɔr] *n* cahaya bertebaran di langit

acan-acan [acan-acan] *adv* sama sekali. *durung* -- belum sama sekali.

acar [acar] *n* acar; mentimun atau wortel yang dipotong kecil-kecil dibubuhi garam, gula, cuka, dan air

acèh [acèh] *n* rambutan yang daging buahnya mudah lepas dari bijinya

aci [aci] *n* tepung;

aci bodin [aci bodin] *n* tepung singkong

acum [acum] *a* wajah murung. *Rainé* -- wajahnya murung; tidak ceria.

acung [acung] *v* tunjuk;

ngacung [ŋacung] *v* tunjuk jari;

ngecucung [ŋəcucung] *a* lurus dan kaku

adan [aɖan] *n* azan; panggilan atau seruan untuk mengerjakan salat (*Ar*)

adeg 1 [aɖəg] *v* diri;

ngadeg [ŋaɖəg] *v* berdiri;

adeg 2 [aɖəg], **seadeg-adeg** [səaɖəg aɖəg] *adv* banyak sekali

adeg-adeg [aɖəg aɖəg] *n* tiang penyangga

adegan [aɖəgan] *n* adegan; bagian dari lakon sandiwara

ader [aɖər] *adv* apakah; benar-kah; memangnya. -- *ana*

memangnya ada.

adhang [aɖʰaŋ] *v* hadang;

ngadhang [ŋaɖʰaŋ] *v* menghalang; menghalangi;

adhang-adhang [aɖʰaŋ aɖʰaŋ] *v* **1** menghalang-halangi; **2** menunggu barang yang hendak dijual di pasar

adhem [aɖʰəm] *a* dingin. -- **jilem** dingin sekali;

ngadhem [ŋaɖʰəm] *v* **1** mendinginkan badan; **2** berteduh

adhep [aɖʰəp] *v* hadap;

madhep [maɖʰəp] *v* menghadap ke arah;

ngadhep [ŋaɖʰəp] *v* menghadap pada;

adhep-adhepan [aɖʰəp aɖʰəpan] *v* berhadap-hadapan;

adhep-adhep [aɖʰəp aɖʰəp] *n* nasi dan lauk pauk yang disajikan khusus untuk mempelai dalam acara saling menyuapi saat duduk di pelaminan

adhi [aɖʰi] *n* adik;

adhiné [aɖʰine] *n* adiknya

adhuh [aɖʰuh] *p* aduh;

adhuh-adhuh [aɖʰuh aɖʰuhan] *a* kesakitan; merasa sakit

adhuk [aɖʰuk] **1** *v* campur menjadi satu; **2** *n* campuran semen

pasir dan kapur untuk bangunan;

adhuk-adhuk I [adhuk-ad^huk] *v* bermacam barang tercampur menjadi satu;

ngadhuk [ɲad^huk] *v* mengaduk adonan; mengaduk campuran semen dan pasir

adhuk-adhuk II [adhuk-adhuk] *n* jenis masakan berbahan tempe dicampur dengan kacang panjang dan lain-lainnya yang dibumbui

adhul [ad^hul], **adhul-adhul** [ad^hul ad^hul] *a* acak-acak;

ngadhul-adhul [ɲad^hul ad^hul] *v* mengacak-acak;

madhul-madhul [mad^hul mad^hul] *a* acak-acakan; berantakan;

diadhul-adhul [diad^hul ad^hul] *v* diacak-acak

adil [adil] *a* adil

adoh [ad^oh] *a* jauh;

kadohan [kad^ohan] *a* kejauhan

adol [ad^o] *v* jual;

diadol [diad^o] *v* dijual;

ngadoli [ɲad^oli] *v* melayani pembeli;

keadol [kəad^o] *a* terjual;

diadoli [diad^oli] *v* dilayani

adonan [ad^onan] *n* campuran berbagai bahan untuk mem-

buat kue

adong [ad^oŋ] *p* kalau

adu I [adu] *v* duel; adu;

ngadu [ɲadu] *v* mempertemukan dua orang untuk bertanding; mengadu;

diadu [diadu] *v* dipertemukan utk bertanding

adu II [adu] *v* lapor;

ngadu [ɲadu] *v* melapor

adu-adu [adu adu] *a* fitnah

adus [adus] *v* mandi;

ngadusi [ɲadusi] *v* memandikan;

diadusi [diadusi] *v* dimandikan;

adus-adusan [dus adusan] *v* bermain air; berenang

agama [agama] *n* agama

agami [agami] *bbs* → **agama**

ageng [agəŋ] *bbs* → **gedhé**

ager [agər], **ager-ager** [agər-agər] *n* agar-agar

agé [age] *n* dendeng; masakan dari daging

agé-agé [age age] *adv* harap cepat; **gagiyan** [gagiyan] *adv* cepat-cepat

agor [agər] *n* suara serak dan besar karena sakit tenggorokan;

ngagor-agori [ɲagər agəri] *n* suara anak lelaki yang sudah akil balig; terdengar besar dan pecah

agul [agul] *a* sombong;
ngagul [ɲagul] *a* menyombongkan diri
agung [agur] *a* agung; sangat besar; megah
ah [ah] *p* ungkapan kekecewaan atau kepuasan; ah!
ahli [ahli] *n* ahli; pakar
ail [ail] *n* mulut lelah bicara; mulut lelah mengunyah
aja [aja] *adv* jangan;
aja-aja [aja aja] *adv* jangan-jangan
ajak [ajak] *v* ajak;
ngajak [ɲajak] *v* mengajak;
diajaki [diajaki] *v* diajak
ajag [ajag] *n* serigala
ajang [ajaj] *n* alas makan; piring atau daun
ajar [ajar] *v* belajar. -- **motor** belajar mengendarai motor.
kurang -- tidak sopan; tidak memiliki tatakrma
ajeg [ajəg] *a* tetap; tidak berubah
ajeng [ajəŋ] *bbs* → **arep**
ajeng-ajeng [ajəŋ ajəŋ] *v* sangat mengharap kedatangannya
ajèr [ajɛr] *v* encer; mencair; larut;
ngejèr [ɲəjɛr] *v* mengencerkan;
dijèr [diɛr] *v* diencerkan
aji [aji] *n* bernilai; memiliki wibawa dan nilai;. -- **mumpung** aji mumpung; memanfaatkan

saat sedang jaya;
kajèn [kajɛn] *a* terhormat;
ngajèni [ɲajɛni] *v* menghormati;
diajèni [diajɛni] *v* dihormati;
mejaji [məjaji], **mbejaji** [mbəjaji] *a* berharga; bernilai. *Ora* ~ tidak berharga; tidak bernilai
aji-aji [aji aji] *n* benda bertuah; jimat;
ajib [ajib] *a* ajaib; mengagumkan.
aju [aju] *v* aju; ke depan;
maju [maju] *v* maju;
diajukna [diajukna] *v* diajukan;
kemajon [kəmajɔn] *a* terlalu maju
ajur [ajur] *a* hancur
akad [akad], **akid** [akid] *n* perjanjian. -- **nikah** perjanjian pernikahan yang diucapkan di depan penghulu. -- **kredit** perjanjian hutang piutang
akal [akal] *n* akal; pemikiran.
manjing -- masuk akal; logis;
ngakali [ɲakali] *v* berupaya mengambil sesuatu; curang
akalé [akale], **sakalé** [sakale] *p* padahal
akas [akas] *a* keras; kaku; tegang
akèh [akɛh] *a* banyak;
akèhé [akɛhe] *adv* jumlahnya; kebanyakan; umumnya;

- kakèhen** [kakɛhən] *a* terlalu banyak
- akherat** [akherat] *n* akhérat
- aki** [aki] *n* accu
- aki-aki** [aki aki] *n* kakek; nenek
- aking** [akiŋ] *a* kering. *Sega* -- nasi kering. **gering** -- kurus sekali; kurus kering
- akon** [akɔn] *v* akui;
- akon-akon** [akɔn akɔn] *v* mengaku-aku;
- ngakoni** [ŋakɔni] *v* mengakui;
- diakoni** [diakɔni] *v* diakui
- aku** [aku] *n* aku; saya;
- ngaku** [ŋaku] *v* 1 mengakui; 2 menganggap;
- akon-akon** [akɔn akɔn] *n* angkat. *Anak* ~. Anak angkat.
- ala** [ala] *a* jelek; buruk;
- ala-ala** [ala ala] *adv* meskipun jelek;
- ngala-ala** [ŋala ala] *v* menjelek-jelekkan
- alang** [alay] *v* halang; rintang;
- alangan** [alayən] *n* halangan;
- ngalangi** [ŋalayɪ] *v* menghalangi
- alang-alang** [alay alay] *n* ilalang
- alap** [alap] *v* ambil untuk digunakan;
- ngalap** [ŋalap] *v* mengambil sesuatu untuk digunakan. ~ **berkah** mengerjakan sesuatu agar memperoleh berkah dari Tuhan Yang Maha Esa
- alap-alap** [alap alap] *n* jenis elang pemakan burung kecil, kemampuan terbangnya lebih cepat dibandingkan jenis burung yg lain; alap-alap; *Accipiter virgatus gularis*
- alar-alar** [alar alar] *a* panjang sekali;
- ngalar-alar** [ŋalar-alar] *v* memanjang ke mana-mana
- alas** [alas] *n* hutan
- alem** [aləm] *v* puji;
- ngalem** [ŋaləm] *v* memuji;
- aleman** [aləman] *a* kolokan
- alesan** [aləsan] *n* alasan
- ali-ali** [ali ali] *n* cincin
- alih** [alih] *v* pindah;
- ngalih** [ŋalih] *v* pindah tempat;
- ngolah-ngalih** [ŋolah ŋalih] *v* berpindah-pindah
- alim** [alim] *a* pendiam; taat beribadah
- aling** [aliŋ] *v* halang
- aling-aling** [aliŋ aliŋ] *n* tabir; penghalang; tirai;
- ngalingi** [ŋaliŋi] *v* menghalangi
- alis** [alis] *n* alis
- alit** [alit] *bbs* → **cilik**
- alo** [alo] *n* keponakan
- alok** [abɔk] *n* peringatan;
- alok-alok** [abɔk abɔk] *v* mem-

peringatkan
alon [alɔn] *a* pelan;
alon-alon [alɔn alɔn] *a* lambat
 laun
along [alɔŋ] *v* mendapat banyak
 hasil tangkapan ikan
alu [alu] *n* antan; alat penumbuk
 padi
alu-alu [alu alu] *n* jenis makanan
 dari ketan yang dibungkus
 dengan daun pisang dan di-
 makan dengan parutan kelapa
aluk [aluk], **alukan** [alukan] *a*
 lebih baik
alum [alum] *a* layu
alun-alun [alun alun] *n* alun-alun
alus [alus] *a* halus. *Bangsa* -.
 makhluk halus;
ngalusi [ɣalusɪ] *v* menghalus-
 kan;
dialusna [dialusna] *v* dihalus-
 kan
alus-alusan [alus alusan] *a* ber-
 baik hati
ama [ama] *n* hama
amak-amak [amak amak] *adv*
 sedikit-sedikit. -- *dhugal*
 sedikit-sedikit marah.
amang-amang [amay amay] *v*
 mengancam sambil menge-
 palkan tangan atau senjata
amargi [amargi] *bbs* → **amarga**
amba [amba] *a* lebar
ambal [ambal] *v* ulang

ambah [ambah] *v* lewat;
ngambah [ɣambah] *v* mela-
 lui; melewati
ambek [ambək] *n* keinginan besar
ambekan [ambəkan] *n* napas
ambeg [ambəg] *n* penyakit asma;
 sesak napas
ambèn [ambɛn] *n* dipan; tempat
 tidur
ambeng [ambəŋ] *n* nasi dengan
 lauk pauk di atas nyiru untuk
 kenduri; tumpeng
ambles [ambləs] *v* melesak ke
 bawah; amblas
ambrek [ambrək] *v* roboh; runtuh;
ngambrek-ngambruki
 [ɣambrək ɣambruki] *v* roboh
 dan menimpa reruntuhan;
diambrek-ambrukna
 [diambrək ambrukna] *v* di-
 roboh runtuhkan sekalian;
ambril [ambril] *n* amplas
ambrol [ambɾɔl] *v* runtuh; hancur
ambruk [ambruk], **ambrek**
 [ambɾək] *v* roboh; rebah
ambu [ambu] *a* bau;
mambu [mambu] *v* berbau;
diamboni [diambɔni] *v* diberi
 bebauan;
ambon-ambon [ambɔn
 ambɔn] *n* bau-bauan
ambung [ambuŋ] *v* cium;
ngambung [ɣambuŋ] *v* men-
 cium;

ambung-ambungan [ambuŋambuŋ] *v* berciuman
ambyar [ambyar] *adj* buyar
ambyur [ambyur] *v* terjun ke sungai atau kolam air
ames [aməs] *a* lemas; kehabisan tenaga
amis [amis] *a* anyir
amit [amit] *v* **1** memohon maaf; **2** numpang lewat;
amit-amit [amit amit] *a* ungkapan untuk menyatakan sesuatu jangan sampai terjadi
amleng [amləŋ], **ampleng** [ampləŋ] *a* lama tidak muncul
amoh [amoh] *a* lunak; tidak keras
ampad [ampad], **ngampad** [ŋampad] *v* menarik benang layang-layang dengan cepat
ampang [ampay] *a* terasa ringan
ampar [ampar] *v* gelar;
ngampar [ŋampar] *v* menggelar. ~ *klasa* menggelar tikar
ampas [ampas] *n* ampas; sisa setelah diambil sarinya
ampela [ampəla], **rempela** [rəmpəla] *n* ampela; tembolok ayam
ampelas [ampəlas] *n* kertas penghalus
ampeg [ampəg] *n* sesak napas; asma
ampet [ampət] *v* menahan buang air;

ampet-ampet [ampətampət] *n* ramuan atau obat untuk menghentikan sakit buang-buang air; obat diare
amping [ampiŋ ampiŋ] *adv* samping; sisi; damping;
amping-amping [ampiŋ] *v* berdiri di sisi
ampil [ampil] *bbs* → **silih**
ampir [ampir] *v* singgah;
mampir [mampir] *v* mampir; singgah
ampleng → **amleng**
ampos [ampəs] *v* tidak bertenaga
amprak [amprak] *adv* ke mana-mana;
ngamprak-amprak [ŋamprak amprak] *adv* tersebar ke mana-mana
amprut [amprut] *n* **1** ampas tahu; **2** jenis makanan dibuat dari jagung sangrai yang ditumbuk
ampun [ampun] *n* ungkapan permohonan maaf; taubat;
ampun-ampunan [ampun ampunan] *a* kapok; tidak mau mengulangi lagi
ampuh [ampuh] *a* **1** hebat; luar biasa; **2** manjur (ttg obat atau senjata)
ampura [ampura] *n* maaf;
ngampura [ŋampura] *v* mohon maaf;
ngampurani [ŋampurani] *v*

- memaafkan;
diampura [diampura] *v* di-
 maafkan
- amput-amput** [amput amput] *n*
 sisa. *langka* --é tidak ada sisa-
 nya sama sekali
- ampyang** [ampyar] *n* jenis ma-
 kanan ringan yg terbuat
 dari campuran kelapa atau
 kacang yang dimasukkan dlm
 adonan gula jawa
- amuk** [ʔamuk] *v* amuk;
ngamuk [amuk] *v* mengamuk
- amun-amun** [amun amun] *n* pe-
 lacur
- ana** [anaʔ] *v* ada
- anak** [anak] *n* anak;
manak [manak] *v* beranak;
 melahirkan; memiliki anak;
peranakan [pəranakan] *n* **1**
 keturunan; **2** kantung rahim;
anakan [anakan] *n* **1** tunas;
2 bunga uang; rente. *Durung*
bisa bayar ~é esih kudu mikir-
na utangé. Belum dapat mem-
 bayar bunganya masih harus
 berpikir pokok utangnya.
- ancak** [ancak] *n* perabotan untuk
 tempat hantaran makanan
 dengan cara dipikul dalam
 upacara pernikahan di pe-
 desaan
- ancam** [ancam] *v* ancam;
ngancam [ʔancam]; **ngancem**
 [ʔancəm] *v* mengancam
- ancang-ancang** [ancaŋ-ancang] *v*
 bersiap-siap untuk memulai
 sesuatu
- ancer-ancer** [ancər-ancər];
angger-angger [aŋgər-
 aŋgər] *n* ketentuan; ancara-
 ancara
- ancik** [ancik] *n* injakan supaya
 posisi lebih tinggi;
ancik-ancik [ancik-ancik];
bancik [bancik] *v* menginjak
 suatu benda (barang) supaya
 posisi lebih tinggi
- andleng** [andləŋ] *v*ompat
ngandleng [ʔandləŋ] *v* me-
 lompat
- anco** [anco] *n* jaring berbentuk segi
 empat untuk menangkap
 ikan di sungai
- ancur** [ancur] *v* → **ajur**
- andel** [andal] *a* andal;
ngandelna [ʔandəlna] *v*
 mengandalkan
- andon** [andən] *v* numpang; ikut;
 -- **туру** numpang tidur
- andha** [andha] *n* tangga
- andhap** [andhap] *bbs* → **asor**;
ngisor
- andhap-asor** [andhap asər] *a*
 sopan santun
- andheb** [andʰəb] *a* berat
ngandhebi [ʔandhəbi] *v* mem-
 buat jadi berat. *Bagoré sira*

~ *bae*. Karungmu membuat berat saja.

kandheben [kandhəbən] *a* terlalu berat

andheg [andhəg] *v* henti

mandheg [mandhəg] *v* berhenti

ngandheg [ɲandhəg] *adv* menjelang hamil

andheng-andheng [andhəŋ-andhəŋ] *n* tahi lalat

andhul I [andhul] *v* bersenggama (istilah)

andhul II [andhul], **andhul-andhul** [andhul andhul] *v* bergoyang-goyang

anèh [anɛh] *a* aneh

nganèh-anèhi [ɲanɛh-anɛhi] *a* berperilaku aneh; tidak wajar

angas [aŋas] *a* bringas; watak keras

angèl [aŋɛl] *a* sulit

kangèlan [kaŋɛlan] *n* kesulitan

angen [aŋən] *n* angan

angen-angen [aŋən aŋən] *n* angan-angan

anget [aŋət] *a* hangat. -- **kuku** agak hangat; suam-suam kuku

angi [aŋi] *v* mengipas nasi panas sambil diaduk-aduk agar menjadi pulen

angin [aŋin] *n* angin

diangin-angin [diaŋin-aŋin]

v dikeringkan dengan cara dibiarkan kena angin

kanginan [kaŋinan] *v* kena angin

angin-anginan [aŋin-aŋinan] *adv* tidak selalu; tidak konsisten

anggep [aŋgəp] *v* anggap

nganggep [ɲaŋgəp] *v* menganggap

dianggep [diaŋgəp] *v* dianggap; diperhitungkan

angger [aŋgər] *a* tetap; tidak berubah; asalkan

angger-angger [aŋgər] *n* rambu-rambu; batas; ketentuan

nggo [ŋgo] ; **anggo** [aŋgo] *v* pakai **dinggo; dianggo** [diaŋgo] *v* dipakai

nganggo [ɲaŋgo] *v* memakai; menggunakan

kanggo [kaŋgo] *v* terpakai

anggo-anggo [aŋgo-aŋgo] *n* pakaian

anggé [aŋge] *bbs* → **nggo**

anggrèk [aŋgrɛk] *n* anggrek

anggut [aŋgut] *v* angguk

manggut [maŋgut] *v* mengangguk

manggut-manggut [maŋgut-maŋgut] *v* mengangguk-angguk

angka [aŋka] *n* angka; bilangan;

nomor
angkak [aŋkək] *n* pewarna untuk kue
angkat [aŋkat] *v* angkat; naik;
ngangkat [ŋaŋkat] *v* mengangkat
angker [aŋkər] *a* angker; tempat yang dihuni makhluk halus
angklung [aŋklus] *n* angklung; alat musik tradisional bambu yang ditata sedemikian rupa menghasilkan harmoni nada yang indah
angkot [aŋkɔt] *n* angkutan kota
angkrem [aŋkrəm] *v* eram (ttg ayam atau unggas lainnya);
ngangkremi [ŋaŋkrəmi] *v* mengerami;
diangkremi [diaŋkrəmi] *v* dierami
angkrik [aŋkrik] *n* jenis ubi yang berserat; garut; irut
angkring [aŋkriŋ] *n* perabotan untuk berjualan makanan dengan cara dipikul
angkut [aŋkut] *v* angkut; bawa menggunakan kendaraan
angler [aŋləŋ] *a* nyenyak; tenang.
Turu -- tidur nyenyak.
angles [aŋləs] *a* sedih. *Kon aja --, angger bapané wis nduwé dhuwit mesthi kon bakal ditukokna klambi.* Kamu jangan bersedih, kalau bapakmu

sudah punya uang pasti dibelikan baju.
anglo [aŋlo] *n* perkakas untuk memasak terbuat dari tanah liat
angluh [aŋluh] *v* keluh;
ngangluh [ŋaŋluh] *v* mengeluh;
angluhan [aŋluhan] *v* keluhan
angob [aŋɔb] *v* menguap; membuka mulut krn mengantuk
angon [aŋɔn] *v* menggembala;
pangon [paŋɔn] *n* binatang yg digembalakan. *Endhog bebek sing enak ya sekang bebek ~* Telur bebek yg enak itu yg dihasilkan oleh bebek yg digembalakan.
pangonan [paŋɔnan] *n* tempat utk menggembala ternak
angèn [aŋɛn] *bbs* → **angon**
angot [aŋɔt] *a* kumat;
angot-angotan [aŋɔt-aŋɔtan] *a* tidak pasti; tidak konsisten
angrem [aŋrəm] *v* eram;
ngangrem [ŋaŋrəm] *v* mengeram;
ngangremi [ŋaŋrəmi] *v* mengerami
angres [aŋrəs] → **angles**
angsal [aŋsal] *bbs* → **entuk**
angsop [aŋsɔp] *n* jenis pakaian anak berupa celana dan baju terusan

angsu [aŋsu], **ngangsu** [ŋaŋsu] *v*
mengambil dan membawa
air dari sumur atau sungai
angus [aŋus] *n* jelaga; noda hitam
di alat-alat masak karena
pembakaran
ani-ani [ani ani] *n* alat berupa
pisau kecil untuk memotong
padi
anjai [aŋjal] *v* tidak mau diam
anjang-anjang [aŋjaŋ aŋjaŋ] *n*
bambu atau kayu untuk me-
nopang tanaman
anjangsana [aŋjaŋsana] *n* kun-
jungan; mengunjungi famili
atau sanak saudara
anjing [aŋjiŋ], **manjing** [maŋjiŋ]
v masuk;
dianjingi [diaŋjiŋi] *v* di-
masuk;
dianjingna [diaŋjiŋna] *v* di-
masukkan;
kanjangan [kaŋjiŋan] *v* ke-
masuk
anjlog [aŋjlɔŋ] *v* turun dengan
cepat; turun tiba-tiba
anjog [aŋjɔŋ] *v* sampai; tiba
anta [anta] *a* hambar; rasa yang
tidak sesuai
antara [antara] *p* antara
antawis [antawis] *bbs* → **antara**
anteb [antəb] *a* berat
antem [antəm] *v* pukul; hantam.
-- **krama** memukul sem-

barangan; berbuat semau-
nya;
ngantem [ŋantəm] *v* me-
mukul; menghantam;
diantemi [diantəmi] *v* di-
pukuli berkali-kali
anteng [antəŋ] *v* tenang
antep [antəp] *v* membiarkan
anter [antər] *v* antar; kirim
antèr [antər] *v* tenang; tidak ter-
buru-buru
anthèk [anthək] *n* pengikut; pe-
suruh; bawahan; kaki tangan
anthong-anthong [anthɔŋ anthɔŋ]
v berdiri di depan pintu
anthor [anthɔr] *n* jenis makanan
khas Tegal semacam kerupuk
yang dimasak dengan pasir
panas
anting [antiŋ], **anting-anting**
[antiŋ antiŋ] *n* perhiasan di
telinga
antog [antɔŋ] *n* serdawa; menge-
luarkan suara di tenggorokan
karena kekenyangan
antol [antɔl] *a* mantap
antri [antri] *v* antri; berbaris me-
nunggu giliran
antup [antup] *v* sengat;
ngantup [ŋantup] *v* me-
nyengat;
diantup [diantup] *v* disengat
anuk [anuk] *adv* anu;
basang-anuk [basay anuk]

- adv* ternyata kemudian (*disingkat*) **sanganuk**
- anyang** [aɲaŋ] *v* tawar;
nganyang [ŋaɲaŋ] *v* menawar;
nyang-ngangan [ɲaŋ ɲaŋan] *v* tawar-menawar
- anyang-anyangen** [aɲaŋ-aɲaŋən] *a* sering buang air kecil yang biasanya disertai rasa nyeri
- anyar** [aɲar] *a* baru;
dianyari [diaɲari] *v* diperbarui;
nganyari [ŋaɲari] *v* memakai barang baru
kanyaran [kaɲaran] *a* barang baru
- anyeb** [aɲəb] *a* tawar; dingin; tidak ada rasa
- anyes** [aɲəs] *a* dingin sekali
- aor** [aɔr] *a* rasa sepet; seperti rasa air kapur
- aos** [aɔs] *a* bernas; biji berisi penuh
- apa** [apa] *pron* apa; kata tanya
apal [apal] *v* hafal
- pan** [pan], **apan** [apan] *p* akan. *Kon pan arep nang endi, si? Kamu mau kemana?*
- apek** [apək] *n* bau tidak sedap yang berasal dari barang usang atau kamar yang lama tertutup
- apem** [apəm] *n* sejenis kue dari tepung beras seperti kue cucur
- apèn-apèn** [apən apən], **goro-pènan** [goropənən] *adv* pura-pura
- apes** [apəs] *a* sial; tidak beruntung
- api-api I** [api api] *n* tanaman bakau
api-api II [api api] menghiraukan. -- **ora** cuek; tidak menghiraukan
- apik** [apik] *a* baik
- April** [april] *n* bulan April
- apu** [apu] *n* kapur untuk makan sirih
- apuh** [apuh] *v* diperas sampai kering dan airnya tuntas. *Meres kumbahane sing --, si. Memeras cucian hingga kering airnya.*
- apura** [apura], **ampura** [ampura] *n* maaf; ampun;
pangapura [paŋapura] *n* maaf; ampunan. *Njaluk -- minta maaf.*
- apus** [apus] *a* palsu; tipu; pura-pura;
ngapusi [ŋapusi] *v* membohongi; menipu;
diapusi [diapusi] *v* dibohongi; ditipu
- arah** [arah] *n* arah; tujuan
- arak I** [arak] *n* arak; minuman keras
- arak II** [arak] *v* iring;
ngarak [ŋarak] *v* mengiring

beramai-ramai;
arak-arakan [arak arakan] *n* pawai; iring-iringan
aran [aran] *n* nama. *Kon --é sapa?* Namamu siapa?
diarani [diarani] *v* 1 diberi nama; 2 disangka;
ndarani [ndarani] *v* menyangka
arang [araj] *adv* jarang;
arang-arang [araj araj] *adv* jarang-jarang
aras-arasen [aras arasən] *a* malas mengerjakan sesuatu
arem-arem [arəm arəm] *n* jenis makanan semacam lontong berisi daging; sayuran; dll.
arèn [arən] *n* aren; enau. -- **aren** gula yang dibuat dari nira aren
areng [arəŋ] *n* arang
arep [arəp], **arepan** [arəpan], **repan** [rəpan] **1** *p* akan; hendak; harap; **2** depan; muka. *nang --.* di depan;
arep-arep [arəp arəp] *v* sangat mengharap kedatangannya;
diarep-arep [diarəp arəp] *v* ditunggu tunggu; sangat diharapkan;
adu arep [adu arəp] *v* saling berhadapan;
pedarepan [pədarəpan] *a* cemburu

ari [ari] *p* jika; kalau. -- *ana.* kalau ada
ari-ari [ari ari] *n* tembuni; plaisenta
aring [ariŋ], **maring** [mariŋ] *p* ke-; menuju ke
arip [arip] *v* mengantuk
arisan [arisan] *n* arisan
arit [arit] *n* sabit;
ngarit [ŋarit] *v* mencari atau memotong rumput dengan sabit
Arjuna [arjuna] *n* nama wayang; salah seorang dari Pendawa Lima
arloji [arloji] *n* jam tangan
aroma [aroma] *n* aroma; bau
arti [arti] *n* arti;
ngarti [ŋarti] *v* mengerti;
ngartia [ŋartia] *adv* seandainya
arta [arta], **yatra** [yatra] *bbs* → **duwit**
aruh-aruh [aruh aruh] *v* memperingatkan; menyapa
as [as] *n* sumbu roda
asah [asah] *v* asah;
ngasah [ŋasah] *v* mengasah; menajamkan; menggosok;
asah -asah [asah asah] *v* mencuci piring; gelas; dll.
asal [asal] *n* asal
asar [asar] *n* waktu asar
sat [sat], **asat** [asat] *n* air surut

asbès [asbəs] *n* asbes

asbak [asbak] *n* asbak

asem [asəm] *a* asam; masam

asem-asemen [asəm asəmən] *a*
malas; bosan; tidak berselera

asik [asik] *a* asyik

asin [asin] *a* asin;

asinan [asinan] *n* asinan;
buah buahan yang diawetkan
dengan garam dan larutan
cuka;

sayur asin [sayur asin] *n*
asinan daun lobak;

asin lekèk [asin ləkək] *a* asin
sekali

asli [asli] *a* asli; tidak palsu

asmara [asmara] *n* asmara; per-
cintaan

asor [asor] *a* rendah

asrep [asrəp] *a* tawar; tidak be-
rasa;

ngasrep [ŋasrəp] *v* menjalani
tirakat dengan cara makan
tanpa garam

asta [asta] *bbs* → **tangan**

asu [asu] *n* anjing;

sedulur asu [sədulur asu] *n*
saudara satu ibu lain bapak

atan [atan], **atané** [atane], **watan**
[watan]; **latan** [latan], **latané**
[latane], **watané** [watane]
adv lantas; terus; kemudian

atas [atas] *n* suara keras

atawa [atawa] *p* atau

ater [atər] *v* antar

ngater [ŋatər] *v* mengantar;

ater-ater [atər atər] **1** *v*
mengantar makanan; **2** *n*
kata pengantar sebuah buku
diter [ditər] *v* diantar (karena
tidak berani sendirian)

athang-athang [athay athay] *v*
terlentang;

ngathang-athang [ŋathay
athay] *v* tidur terlentang

athing-athing [athiy athiy] *v*
diperuntukkan khusus;

pethingan [pəthiŋan] *n* pilih-
an khusus

athik [athik] *v* memakai; memper-
gunakan

atho-atho [atho atho] asal ada; asal
kelihatan. *Kanggo* --. sekadar
asal kelihatan.

ati [ati] *n* hati;

ati-ati [ati ati] *v* hati-hati;

ngati-ati [ŋati ati] *v* berhati-
hati

atis [atis] *a* dingin

atos [atɔs] *a* keras

atrèt [atrət] *a* mundur

atur [atur] *v* atur;

ngatur [ŋatur] *v* mengatur;

atur-atur [atur atur] *v* meng-
undang untuk kenduri atau
menghadiri hajatan

atus [atus] *num* ratus. *Patang*--
empat ratus;

- atusan** [atusan] *num* ratusan;
satus [satus] *num* seratus
 (100)
- awag** [awag] *v* awur;
ngawag [ɲawag] *v* ngawur;
awagan [awagan] *adv* se-
 kenanya
- awak** [awak] *n* badan;
awak-abang [awak abay] *a* *ki*
 tidak membawa harta benda
 sedikitpun
- awan** [awan] *n* siang
- awang-awang** [away away] *n*
 angkasa;
étung awangan [etun
 awayan] *v* mencongak; meng-
 hitung tanpa menggunakan
 alat, mengandalkan ingatan
- awang-awangen** [away
 awayən] *a* ragu-ragu
- awas** [awas] *v* awas; memperhati-
 kan sesuatu dengan serius;
ora prawasan [ora prawas-
 an] *a* buta;
nrawasi [nrawasi] *v* memba-
 hayakan
- awat-awat** [awat awat] *n* rangka;
 penguat
- awé-awé** [awe awe], **ngawé-
 ngawé** [ɲawe ɲawe] *v* me-
 manggil dengan melambai-
 kan tangan
- awèt** [awət] *a* awet; tidak cepat
 rusak; tahan lama
- awis I** [awis] *bbs* → **larang**
- awis II** [awis], **ngawis** [ɲawis] *v*
 menawar (ttg harga)
- awis III** [awis], **awis-awis** [awis
 awis] *adv* jarang-jarang
- awit** [awit] *v* mulai;
wiwit [wiwit] *v* mulai;
miwiti [miwiti] *v* memulai;
 mengawali
- awon** [awən] *bbs* → **elek**
- awrat** [awrat] *bbs* → **angel**
- awu** [awu] *n* abu;
ketiban awu anget [kətiban
 awu aŋət] *ki* kena sial;
kalah awu [kalah awu] *ki*
 merasa kalah karena lebih
 rendah kemampuannya
- awud-awud** [awud awud] *a* acak
diawud-awud [diawud awud]
v diacak-acak
- awud-awudan** [awud awudan]
a acak-acakan
- mawud-mawud** [mawud
 mawud] *a* berantakan
 (rambut/pakaian)
- awug-awug** [awug awug] *n* jenis
 makanan yg terbuat dari
 bahan campuran singkong
 dan kelapa yg diparut diberi
 isian gula jawa dibungkus
 daun pisang dan dikukus
- awul-awul** [awul-awul] → **awug-
 awug**
- awur** [awur] *v* 1 tumpah; 2 tidak

- benar;
mawur [mawur] *v* tumpah bertebaran;
ngawur [ɲawur] *v* tidak benar; tidak sesuai
ayak [ayak] *v* saring;
ngayak [ɲayak] *v* menyaring;
ayakan [ayakan] *n* saringan
ayam [ayam] *n* ayam
ayang-ayang [ayaŋ ayaŋ] *n* bayangan
ayawéné [ayawene] *adv* hari ini; waktu sekarang
ayem [ayəm] *a* rasa tentram di hati
ayid [ayit] *a* berlendir; licin;
yyid [yiyit] *n* licin karena lendir
ayo [ayo] *p* ayo; ajakan untuk ikut
ayom [ayəm] *n* perlindungan;
ngayomi [ɲayəmi] *v* melindungi
ayoni [ayɔni] *v* timbang ulang;
ngayoni [ɲayɔni] *v* menimbang ulang; menyambut tantangan;
diayoni [diayɔni] *v* ditimbang ulang
ayu [ayu] *a* cantik;
kemayu [kəmayu] *a* bergaya atau berlagak cantik
ayub-ayuben [ayub ayubən] *adv* masih agak mengantuk karena baru bangun tidur
ayun [ayun] *v* ayun; digantung dan digerakkan maju mundur;
ayunan [ayunan] *n* ayunan
→ **geyong; geyongan**
ayun-ayun badhan [ayun-ayun badhan] judul lagu klasik Tegalan
azan [azan] *n* azan; panggilan untuk menjalankan salat

B

b [bɛ] *n* huruf ke-2 dari abjad Latin

ba [ba] *n* huruf ke-18 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

bab [bab] *n* bagian dari sebuah karangan

babad I [babad] *n* sejarah; cerita lama legenda. -- *Tanah Jawa*. Sejarah Tanah Jawa.

babad II [babad] *n* lambung atau pencernaan kerbau, sapi, atau kambing

babad III [babad], **mbabad** [mbabad] *v* menyabit rumput atau semak

babah [babah] *n* panggilan untuk orang laki-laki keturunan Cina

babak I [babak] *n* bagian dari cerita atau lakon dalam sandi-wara

babak II [babak] *v* mencacah atau melukai dengan golok

babak belur [babak bəlur] *n* luka parah

babal [babal] *n* bakal buah nangka; buah nangka yang masih sangat kecil sebesar ibu jari

babar [babar] *a* cukup untuk orang banyak;

babar pisan [babar pisan],

babar blas [babar blas] *adv* sama sekali; tidak ada sama sekali

babaran [babaran] *bbs lairan*

bar [bar] *a* **1** selesai; usai; **2** habis; setelah. – *madhang aja klalèn diresiki, oh*. Setelah makan jangan lupa dibersihkan, ya.

babi [babi] *n* babi

bablas [bablas] *v* tidak berhenti; terus melaju;

kebablasen [kəbablasən] *a* terlampaui; sesuatu yg berlebihan

babon [babən] *n* induk ayam

babrah [babrah] *v* luas;

mbabrah [mbabrah] *a* semakin meluas. *Tatuné sikilé kon sansaya ~*. Lukamu semakin meluas.

babu [babu] *n ksr* pembantu rumah tangga

babut [babut] *n* permadani

bacem [bacəm] *n* **1** salah satu cara mengolah makanan, misalnya tahu, tempe, atau telur; **2** jenis masakan berbumbu gula jawa dan rempah

bacin [bacin] *a* bau amis dan busuk

bacok [bacɔk] *v* bacok;

mbacok [mbacɔk] *v* mem-
bacok; melukai mengguna-
kan golok atau parang

bacot [bacɔt], **cocot** [cɔcɔt] *n*
mulut;

mbacot [mbacɔt], **nyocot**
[ɲɔcɔt], **nocot** [nɔcɔt] *v ksr*
1 berkata-kata; berbicara; **2**
menangis

bada I [bada] *adv* setelah; seusai;
selepas. -- **maghrib** selepas
maghrib

bada II [bada], **dina bada** [dina
bada] *n* Hari Raya idul Fitri/
Idul Adha

badhak [badhak] *n* badak

badhé [badhe] *bbs* → **arep**

badheg [badhɛg] *a* **1** warna kusam;
2 perilaku jelek

badhèk [badhɛk] *v* tebak;
mbadhèk [mbadhɛk] *v* me-
nebak;

badhèkan [badhɛkan] *n*
tebak-tebakan; teka-teki

badhog [badhɔg] *v ksr*; **mbadhog**
[mbadhɔg] *v* makan;

badhogané [badhɔgane] *n*
makanan

badhut [badhut] *n* badut

baé [bae] *adv* saja. *Siji* -- satu saja

baem [baəm] *n* geraham

baèn [baən] *a* wajar

baèn-baèn [baən baən] *adv* main-

main sembarangan;

ora sabaèné [ora sabaəne]
adv tidak wajar;

ora baèn-baèn [ora baən
baən] *adv* tidak sembarang-
an; tidak main-main

bagi [baga] *n* penyakit frambusia
yang tumbuh di pantat

bagal [bagal] *n* pangkal atau
tempat melekat biji jagung;
bonggol

bagèn [bagən] *adv* biar (*bahasa*
Cirebon)

bager [bagər] *a* bantat; tidak
empuk meski sudah direbus.
Bodin --. Singkong yang tidak
empuk meskipun sudah di-
rebus.

bagi [bagi] *v* bagi;

mbagi [mbagi] *v* memberi
kepada banyak orang;

dibagi [dibagi] *v* dibagi mis.
dibagi dua, dibagi lima, dsb;

dibagèni [dibagəni] *v* diberi
bagian;

bagian [bagiʷan] *n* jatah;
bagian; hak

bagja [bagja], **beja** [bəja] *a* untung;
mujur; beruntung;

bagjané [bagjane] *a* mujur
meskipun dengan resiko

Bagong [bagɔŋ] *n* nama wayang;
salah seorang dari punaka-
wan atau pengiring Pandawa

bagrèg I [bagrɛg] *n* sejenis penyakit kulit (frambusia)

bagrèg II [bagrɛg] *a* bagus; tampan; keren

bajel [bajəl] *v* sogok;

mbajel [mbajəl] *v* menyogok; mendesak

bahan [bahan] *n* bahan; kain

bahas [bahas] *v* bahas; ulas;

mbahas [mbahas] *v* membahas; mengulas

bajeng [mbajəŋ] *bbs* → **barep**

bajigur [bajigur] *n* minuman yg terdiri atas santan dan gula merah, biasanya disajikan hangat pada waktu musim hujan

bajing [bajɪŋ] *n* tupai

bajingan [bajɪŋan] *n* penjahat besar; sebutan orang jahat

bajongan [bajɔŋan] *n* patungan; urunan; ditanggung bersama

bajul [bajul] *n* anak buaya

bak [bak] *n* kolam

bakal [bakal] *n* 1 calon; 2 bahan pakaian

bakar [bakar] *v* bakar;

mbakar [mbakar] *v* membakar

bakda [bakda] *adv* waktu setelah; sehabis; usai

bakda subuh [bakda subuh] *adv* setelah waktu subuh

baki [baki] *n* perkakas untuk

tempat hantaran; nampan

bakti [bakti] *v* setia; hormat; berbakti

baku [baku] *n* standar; sesuai

bakul [bakul] *n* pedagang

bakung [bakuŋ] *n* bunga bakung; bunga lili

bakutèn [bakutɛn] *adv* memangnya; sebetulnya

bakyak [bakyak] *n* alas kaki yang terbuat dari kayu

bal [bal] *n* bola;

bal-balan [bal balan] *v* bermain bola

bala [bala] *n* 1 teman; 2 bukan musuh penyakit; 3 halangan;

tulak-bala [tulak bala] *n* penangkal bahaya atau penyakit;

bala-pecah [bala pɛcah] *n* barang pecah belah (mis. piring, mangkok, gelas)

balang [balan] *v* lempar;

mbalang [mbalan] *v* melempar;

balang-balangan [balan balayan] *v* saling lempar

balap [balap] *v* adu kencang; adu cepat;

balapan [balapan] *n* lomba adu cepat;

trembalap [trɛmbalap] *v* ancap-ancap sebelum berlari

balé [bale] *n* balai; rumah; tempat umum

balédésa [baledesa] *n* balai desa
balèg [balɛg] *n* balig; akil balig
balèn [balɛn] *v* rujuk; kembali bersatu
baleng [balɛŋ] *v* bau busuk yang menyengat
balik [balik] *v* pulang; kembali;
bolak-balik [bolak-balik] *v* pulang pergi
balo-balo [balo balo] *n* seni tradisional dari Tegal berupa permainan rebana dan gamelan; menyanyikan lagu-lagu Tegal
balok [balɔk] *n* balok; kayu gelondong yang sudah diserut
balon [balɔn] *n* balon
balong [balɔŋ] *n* kolam ikan
balsem [balsɛm] *n* balsem
balu [balu] *n* jenis lebah yang besar; lebah hutan
balung [baluŋ] *n* tulang
ban [ban] *n* ban
bancakan [bancakan] *v* membagi-bagi makanan sebagai ungkapan rasa syukur; kenduri
bancar [bancar] *a* lancar; deras
bancèt [bancɛt] *n* anak katak
banci [banci] *a* banci
bancleng [banclɛŋ], **mancleng** [manclɛŋ] *a* konsentrasi ke suatu tujuan
banda [banda] *v* ikat tangan;

mbanda [mbanda] *v* mengikat ke dua tangan;
mbanda-tangan [mbanda tayan] *n* 1 sikap berdiri dengan kedua tangan di belakang; 2 *ki* tidak mau bekerja
bandar [bandar] *n* bandar; cukong
bandeng [bandɛŋ] *n* ikan bandeng
bandel [bandəl] *a* berani; tidak penakut
bandha [bandha] *n* harta benda
bandhang [bandhaŋ] *n* ikut terbawa yang lain (mis. burung dara)
banjir bandhang [banjir bandhaŋ] *n* banjir besar yang menghanyutkan benda-benda yang dilewati
bandhem [bandhɛm] *v* melempar dengan batu besar
bandhol [bandhɔl] *n* sandal atau sepatu dari ban bekas
bandhul [bandhul] *n* beban pemberat;
bandhul timbangan [bandhul timbayan] *n* anak timbangan
bandrèk I [bandrɛk] *n* minuman penghangat tubuh dibuat dari jahe dan rempah rempah lainnya
bandrèk II [bandrɛk], **mbandrèk** [mbandrɛk] *n* membuka kunci dengan paksa

bandring [bandriŋ], **blandring** [blandriŋ] *n* benda yang diikat tali untuk melempar sesuatu

bandrol [bandrɔl] *n* label harga;
pasbandrol [pasbandrɔl] *n* harga sesuai dengan yang tercantum dalam label; tidak bisa ditawar

bang [baŋ] *adv* menunjukkan arah atau tempat;

bang-kana [baŋ kana] *adv* di sebelah sana;

bang-kéné [baŋ kene] *adv* di sebelah sini;

bang lor [baŋ lɔr] *adv* di sebelah utara

banget [baŋɛt] *adv* sangat; terlalu; amat;

kebangeten [kəbaŋɛtən] *adv* keterlaluan

bangèn [baŋɛn] *a* cepat memperoleh pasangan (ttg jodoh)

bangir [baŋir] *a* mancung (ttg hidung)

bangka [baŋka] *a* kembung (ttg perut)

bangkak [baŋkak] *a* tidak lembek

bangkar [baŋkar] *a* gagal; tidak jadi dilaksanakan

bangkayangen [baŋkayaŋən] *a* kurus kering

bangké [baŋke] *n* bangkai

bangkèkan [baŋkɛkan] *n* pinggang

bangkol [baŋkɔl] *n* kait; alat untuk

mengait;

mbangkolna [mbaŋkɔlna] *n* mengaitkan

bangkotan [baŋkɔtan] *a* sangat tua

bangku [baŋku] *n* bangku; tempat duduk panjang biasanya terbuat dr bahan kayu dan ada di taman atau warung

bangsa [baŋsa] *n* bangsa

bangsèt [baŋsɛt] *n* kata makian yang berarti bangsat; bajingan; penjahat

banjur [baŋjur] *v* siram;

mbanjur [mbaŋjur] *v* menyiram;

mbanjur-mbanjur [mbaŋjur-mbaŋjur] *v* diare; mencret

banon [baŋɔn] *bbs* → **bata**

bantah [bantah] *v* bantah;

mbantah [mbantah] *v* membantah

bantal [bantal] *n* bantal

bantaran [bantaran] *n* tepian sungai

bantas [bantas] *v* langsung; tidak berhenti

bantat [bantat] *n* adonan kue yg tidak mengembang

banter [bantər] *a* keras; cepat (ttg laju kendaraan, lari, atau laju ketika berjalan)

banthan [banthan] *n* pertandingan adu gasing

banthèng [banthɛŋ] *n* sapi jantan

atau sapi liar

**banthèng lorèng binon-
cèngan** [banthɛŋ lorɛŋ
binɔncɛŋan] *n* semboyan
masyarakat Tegal, yang
artinya berperilaku kasar
atau suka melawan, tetapi
juga bisa menjadi penurut
bergantung siapa yang
memimpin

banthongan [banthɔŋan] *n*
jagoan; dedengkot

banting [bantiŋ] *n* banting;
menjatuhkan dengan keras

bantu [bantu] *v* bantu;

mbantu [mbantu] *v* mem-
bantu

banyak [baɳak] *n* angsa

banyol [baɳɔl] *n* lawak;

mbanyol [mbaɳɔl] *v* melawak;

banyolan [baɳɔlan] *n* lawak-
an

banyu [baɳu] *n* air;

mbanyoni [mbaɳɔni] *v* meng-
airi;

dibanyoni [dibaɳɔni] *v* meng-
airi

bapa [bapa], **bapak** [bapak] *n* ayah

bapagedhé [bapagɛdʰɛ] *a* kakek

bapapucung [bapapucunŋ] *n* jenis
serangga berwarna merah
dan hitam; kumbang

bapatua [bapatua] *n* → **bapa-
gedhé**

bapuk [bapuk] *n* (bahasa Cirebon)
wanita berbadan gemuk

bar [bar] *v* bubar; selesai; sehabis.
-- *mangan aja gageyan turu.*
Sehabis makan jangan buru-
buru tidur.

bara [bara] *v* menggembala itik ke
daerah lain

bara-bara [bara-bara] *adv* untung-
nya. -- *ana kon ning kéné.*
Untungnya ada kamu di sini.

barang [baranŋ] *n* barang; benda

barat [barat] *n* angin kencang.
--*é banter nemen, oh. Enyong
rakuat kiyé.* Anginnya kencang
sekali, aku sudah tak kuat.

barèd [barɛd] *n* bekas goresan

bareng [barɛŋ] *adv* bersama-
sama

bareng-bareng [barɛŋbarɛŋ]
adv sama sama

barep [barɛp] *n* sulung; depan;

pembarep [pɛmbarɛp] *n*
anak sulung

barigèn [barigɛn] *adv* apalagi;
ditambah pula

barikèn [barikɛn] *a* mumpung

baris [baris] *v* berbaris

baro-baro [baro baro] *n* jenis
makanan ringan tradisional
berupa rempeyek kacang
tanah

barongan [barɔŋan] barong;
topeng kayu berbentuk kepala

- singa biasa digunakan untuk pertunjukan tari khas Tegal
- basa** [basa] *n* bahasa;
- bebasa** [bəbasa] *n* berbicara dalam tingkatan bahasa yang lebih tinggi; krama
- basang anuk** [basan̩ anuk] *adv* ternyata kemudian disingkat
- sanganuk**
- bat-bet** [bat bət] *v* **1** memukul berkali kali; **2** mengambil barang apa saja
- bata** [bata] *n* batu bata
- batako** [batako] *n* batako; bahan bangunan pengganti batu bata yang terbuat dari campuran semen dan pasir yang dicetak
- batal** [batal] *v* batal; tidak jadi; urung
- bates** [batəs] → **wates**
- bathang** [bathan̩] *n* bangkai
- bathi I** [bathi] *n* untung; tambah; laba;
- mbathi** [mbathi] *v* mengambil untung;
- bathi II** [bathi] *v* malah. -- *lara*. Malah sakit.
- bathingilang** [bathin̩ilan̩] *v* tidak mendapat apa-apa
- bathik** [bathik] *n* batik; kain batik;
- mbathik** [mbathik] *v* membatik
- batin** [batin] *n* batin; dalam hati
- bathok** [bathok] *n* tempurung
- bathuk** [bathuk] *n* dahi; jidat;
- cekelan bathuk** [cəkələn bathuk] *ki* pusing
- batir** → **batur I**
- batur I** [batur] *n* **1** teman; **2** pembantu
- batur II** [batur] *n* pondasi rumah
- bathonan** [bathɔnan] *n* patungan; dibiayai bersama-sama
- batos** [batɔs] *bbs* → **batin**
- batu** [batu] *n* batu cincin
- bau** [bau] *n* **1** ukuran luas tanah/sawah (75 hektar); **2** kepala dusun (kadus)
- baud** [baud] *n* baut; sekrup
- bawah** [bawah] *v* merantau keluar daerah (biasanya ke kota besar)
- bawang** [baway] *n* bawang; bram-bang
- bawon** [bawɔn] *n* padi sebagai upah mengetam
- Bawor** [bawɔr] → **bagong**
- bawuk** [bawuk] *n* alat kemaluan wanita; vagina
- baya** [bɔɔyɔ] *n* buaya
- bayah** [bayah] *n* itik betina usia siap bertelur
- bayar** [bayar] *v* bayar;
- mbayar** [mbayar] *v* membayar;
- bayaran** [bayaran] *n* **1** gaji; **2** sst yg dpt dibayar

bayèd [bayɛt] *n* badan ceking

bebed [bəbəd], **gubed** [gubəd] *n*
ikat pakai kain;

bebed-bendhol [bəbəd
bəndhɔl] *v* memakai kain
sarung tidak diikat kencang

bebek [bəbək] *v* tumbuk;

mbebek [mbəbək] *v* me-
numbuk

bèbèk [bəbək] *n* bebek

bebel [bəbəl] *v* tersumbat

bèbèr [bəbɛr] *v* bentang; sebar
luas

bèbèt [bəbɛt] *n* keturunan; ke-
luarga besar

becici [bəcici] *n* pisang yang paling
kecil

becik [bəcik] *a* baik. *Ala --.* baik
buruk.

béda [bɛda] *v* berbeda; tidak sama;

mbebéda [mbəbɛda] *v* me-
ledek; menggoda

bedhah [bədhah] *v* robek; sobek;

mbedhah [mbədhah] *v* mem-
buka bagian dalam dengan
pisau

bedhal [bədhal] *v* lepas;

mbedhal [mbədhal] *v* lepas
kendali (mis. kuda)

bedhil [bədhil] *v* senjata api laras
panjang

bedhog [bədhɔg] *n* penculik anak;

mbedhog [mbədhɔg] *v*
menculik anak

bedhogol [bədhɔgɔl] *n* bonggol
atau akar besar

bedhol [bədhɔl] *v* cabut;

mbedhol [mbədhɔl] *v* men-
cabut;

bedholan [bədhɔlan] *v* hasil
cabutan

bedhong [bədhɔŋ] *n* kain pem-
bungkus bayi dengan cara
dililitkan di tubuh dengan
tujuan menghangatkan dan
meluruskan badan bayi

bedhu [bədhu] *n* seri; memperoleh
nilai sama; tidak ada yang
kalah atau menang

bedhug [bədhug] *n* beduk

bègal [bəgal] *n* perampok di
jalanan

begèr [bəgɛr] *a* gembira; riang;

begèr-begèr [bəgɛr bəgɛr]
n sesuatu yang dapat mem-
berikan rasa semangat

begis [bəgis] *v* → **gebis**

begog [bəgɔg] *a* tolol; bodoh;

mbegogi [mbəgɔgi] *a* ber-
lagak bodoh seolah tdk tahu
apa-apa

begu [bəgu] *n* bisu

begundhal [bəgundhal] *n* kaki-
tangan; antek

bejad [bəjad] *a* bejat; rusak berat

bejuh [bəjuh] *n* sperma

bekah-bekuh [bəkah bəkuh] →
blekah-blekuh

bekakak [bəkakak] *n* panggang ayam

bekakas [bəkakas] *n* perkakas

bekas [bəkas] *n* bekas

bekatul [bəkatul] *n* bekatul

bekel [bəkəl] *n* kepala dusun

bekep [bəkəp] *v* bekap; menutup mulut dengan tangan

bekta [bəкта] *bbs* → **gawa**

bèl [bəl] *n* bel;

ngebèl [ŋəbəl] *v* menelepon;

dibèl [dibəl] *v* ditelpon atau dihubungi melalui telpon

béla [bela] *v* bela; bantu

belak [bəlak] *n* telapak kaki yang pecah-pecah

belang [bəlay] *n* bekas luka;

belang-belang [bəlay bəlay] *a* loreng-loreng (ttg kulit)

belet [bələt] *v* benam di lumpur;
mbelet [mbələt] *v* terbenam di lumpur;

dibeletna [dibələtna] *v* di-benamkan ke dalam lumpur;

kebelet [kəbələt] *v* **1** terbenam di lumpur; **2** ingin sekali; tak tertahan. ~ *ngising*. sangat ingin buang air besar.

belèh [bələh] *adv* tidak

belèk [bələk] *v* belah; iris memanjang

bèlèk [bələk] *n* kotoran berwarna kuning yang keluar dari mata pada saat bangun tidur

belih [bəlih] → **belèh**

belik [bəlik] *n* sumber air yg letaknya di lembah

beling [bəliŋ] *n* pecahan kaca

belis [bəlis] *n* iblis; setan

belo [bəlo] *n* anak kuda

belok I [bələk] *n* kayu untuk memasung orang gila;

dibelok [dibələk] *v* memandikan orang gila dengan paksa (dg cara dipasung) dalam upaya penyembuhan

belok II [bələk] *a* kotor terkena tanah basah; becek;

belokan [bələkan] *n* tanah becek

bembeng [bəmbəŋ] → **bengbeng**

bengbeng [bəŋbəŋ] *a* bentuk pendek dan besar

bèn [bən], **èbèn** [ɛbən] *p* biar. – *baé*. biar saja.

benah [bənah] *v* simpan;

mbenahi [mbənahi] *v* menyimpan

bènakasih [bənakasih] *v* pilih kasih

benciriten [bənciritən] *a* kontet; tidak cepat besar

bendho [bəndho] *n* sejenis golok biasanya digunakan sebagai alat pertanian

bendhong [bəndhoŋ], **blendhong** [bləndhoŋ] *n* uang logam senilai dua setengah rupiah

(Rp2;50)

bendhul [bəndhul] *n* bengkak di pelupuk mata

benem [bənəm] *v* membakar sesuatu (biasanya ubi, singkong) dengan membekamkannya ke dalam abu yang panas

bener [bənər] *a* betul; benar;
dibenerna [dibənərna] *v* dibetulkan;

mbenerna [mbənərna] *v* membenarkan;

kebeneran [kəbənəran] *v* kebetulan

beng [bəŋ], **bang-beng** [baŋ bəŋ] *adv* segera.

bengel [bəŋəl] *n* rasa pegal dan kaku di bagian leher. *Enyong -- nemen, oh.* Leher saya terasa kaku dan pegal.

bengep [bəŋəp] *n* bengkak di wajah; memar

bengèk [bəŋək] *n* penyakit asma; sesak napas

bèngès [bəŋəs] *n* pemerah bibir; lipstick

benggang [bəŋgaŋ] *a* renggang; tidak rapat;

mbenggang [mbəŋgaŋ] *v* merenggangkan

benggol [bəŋgɔl] *n* bentuk kepala yang besar di bagian belakang

bènggol [bəŋgɔl] *n* mata uang logam zaman dahulu bernilai 2½ rupiah (Rp2;50)

bengi [bəŋi] *n* malam

bengiyèn [bəŋiyən] → **gemiyèn**

bengkah [bəŋkaŋ] *v* terbelah

bèngkèl [bəŋkəl] *n* bengkel

bengkok [bəŋkɔk] *n* tanah milik desa yang diberikan kepada lurah atau pamong desa sebagai gaji untuk digarap selama masa jabatannya

bèngkok [bəŋkɔk] *a* bengkok; tidak lurus

bengkuk [bəŋkuk] *a* bongkok; tidak tegap

bengkung [bəŋkuŋ] *n* ikat pinggang berupa kain panjang pengikat perut, biasanya dipakai wanita

bèngor [bəŋɔr] *n* mulut terasa pahit; mulut lelah bicara

bening [bəniŋ] *a* bening; jernih

bénjang [beŋjaŋ], **bénjing** [beŋjiŋ] *bbs* → **besok**

benjut [bəŋjut] *n* memar dan benjol; bengkak

bèntèng [bəntənŋ] *n* benteng pertahanan

benthang [bənthanŋ] *a* lebar;
sakandhang benthang [sa-kandhaŋ bənthanŋ] *ki* jumlah orang yang banyak sekali

benthik [bənthik] *n* dua benda

- (biasanya kecil) yang beradu, menimbulkan suara “thik”
- benting** [bəntiŋ] *n* → **bengkung**
- bèntol** [bəntɔl] *n* kulit berbintik karena ulat bulu atau alergi
- bentrok** [bəntɹɔk] *v* bentrok; saling serang
- bentur** [bəntur] *v* bentur; sorong ke benda keras
- bènyèk** [bəɲɛk] *a* lembek sekali
- béo** [beʷo] *n* burung beo
- ber** [bər] *p* tiruan bunyi untuk menggambarkan sesuatu yang terbang tiba-tiba
- bérág** [berag] *n* **1** akil balig; puber. *bocah wis --*. anak sudah akil balig; -- **tuwa** puber kedua; **2** gembira sekali. *atiné --* hatinya gembira sekali.
- beras** [bəras] *n* beras
- berek** [bəɹək] *n* suara tidak jernih
- berem** [bəɹəm] *n* bengkak; memar
- bèrèng** [bəɹɛŋ] *a* sakit atau pedih di hidung karena rasa pedas (mis. kena cabai)
- bergajul** [bərgajul] *a* pria yang gemar merayu wanita
- bergedhèl** [bərgədɬɛl] *n* perkedel; nama jenis makanan yang terbuat dari campuran kentang dan telur yang dibumbui bawang putih, merica, dan garam, biasanya sebagai pelengkap sajian soto
- berhala** [bərhala] *n* patung yang biasanya disembah
- bèri-bèri** [bəɹi-bəɹi] *n* penyakit busung lapar
- brisik** [brisik], **berisik** [bərisik] *v* berisik
- berit** [bərit] *n* tikus
- berkah** [bərkah] *n* berkah
- berkat** [bərkət] *n* makanan ken-duri yang dibawa pulang
- bèrko** [bəɹko] *n* lampu sepeda
- berlian** [bəɹliʷan] *n* batu berlian
- bersih** [bərsih] *adj* bersih
- beruang** [bəruʷaŋ] *n* beruang
- bèsan** [bəsan] *n* hubungan dua keluarga karena anak-anaknya menikahi satu sama lain
- bèsèk** [bəɹɛk] *n* wadah berbentuk kotak bertutup terbuat dari anyaman bambu
- bèsèr** [bəɹɛɹ] *a* sering kencing; kencing yang tidak bisa ditahan
- besasat** [bəsasat] *a* berantakan. *Pating --*. Ada di sembarang tempat.
- besem** [bəɹəm] *a* kusam
- besèt** [bəɹɛt] → **sèsèt**
- beslah** [bəslah] *v* sita; rampas; ambil paksa
- bestik** [bəstik] *n* bestik; nama masakan yg terbuat dari daging sapi
- bésuk** [besuk] *adv* nanti; esok;

lusa; kelak

bet [bət] *p* tiruan bunyi yang menggambarkan suara pukulan

betah [bətah] *a* senang berada di suatu tempat; tidak ingin pulang;

mbetahi [mbətahi] *v* membuat betah; tempat yang menyenangkan untuk didiami

betah [bətah] *bbs* → **butuh**

bethat [bəthat] *v* lepas dari ikatan

bethatharan [bəthatharan] *a* berantakan

bethem [bəthəm] *n* **1** wajah bengkak; **2** wajah cemberut dg memonyongkan mulut

bethot [bəθɔt] *v* renggut; tarik dengan paksa;

mbethot [mbəθɔt] *v* menarik dengan paksa;

kebethot [kəbəθɔt] *v* terenggut; tertarik dengan paksa

biang [biʷaŋ] *n* bibit; ragi

biasa [biʷasa] *a* biasa

biaya [biʷaya] *n* biaya; ongkos

Bilung [biluŋ] *n* nama salah satu wayang

bèbèt [bɛbɛt] *n* keluarga besar; keturunan

bi [bi], **bibi** [bibi] *n* **1** panggilan untuk bibi (adik dari ibu atau bapak); **2** panggilan

untuk seorang wanita dari kalangan biasa di perdesaan

bibit [bibit] *n* bibit; benih

bidan [bidan] *n* bidan

biji [biji] *n* nilai; poin

Bima [bima] *n* nama wayang bagian dr dari Pendawa Lima memiliki senjata “rujak pala”

bimbang [bimbang] *a* bimbang; ragu-ragu

bin [bin] *n* sebutan yang menunjukkan bahwa seseorang adalah anak laki-laki yang sah dari seorang ayah (*Ar*). *Ali* -- *Ahmad*. Ali anak lelaki dari Ahmad.

bindheng [bindhəŋ] *n* sengau; suara di hidung

binggel [bingəl] *n* gelang kaki

bingung [biŋuŋ] *a* bingung; linglung

binti [binti] *n* sebutan yang menunjukkan bahwa seseorang adalah anak perempuan yang sah dari seorang ayah. *Hamidah* -- *umar*. Hamidah anak perempuan umar.

bir [bir] *n* bir; sejenis minuman beralkohol

birit [birit] *v* bergeser; pindah tempat tidak terlalu jauh

biru [biru] *a* biru. -- **laut**. biru muda.

bis [bis] *n* bis; bus

bisa [bisa] *v* bisa; dapat; mampu
bisu [bisu] *v* bisu; tidak bisa berbicara
biting [bitiŋ] *n* penjepit bungkusan yang menggunakan daun pisang, biasanya terbuat dari lidi atau bilah bambu
biyak [biyak] *v* **1** sibak; **2** belahan rambut
biyang [biyaŋ], **biyung** [biyuŋ] *n* ibu; induk
biyayakan [biyayakan] *v* berjalan tidak melihat kiri kanan
biyayar [biyayar] *v* berceceran; berserakan
blabag [blabag] *n* papan tulis
blabah [blabah] *a* sifat suka memberi
blabar [blabar] *n* bentangan kawat (listrik, telpon)
blabur [blabur] *a* buram; tidak kelihatan dengan jelas
blacu [blacu] *n* kain putih; blaco
bladhas [bladhas] *v* melewati dengan cepat tanpa izin
blag [blag] *v* buka untuk pintu atau jendela;
ngeblag [ŋəblag] *v* terbuka atau membuka. -- **lawang** membuka pintu. *Lawangé* -- pintunya terbuka;
blag-blagan [blag blagan] *a* terus terang; blak-blakan;
ngablag-ablag [ŋablag ablag]

v terbuka lebar
blai [blai] *a* celaka
blaka [blaka] *a* terus terang;
blaka-suta [blaka suta], **cablaka** [cablaka] *v* berterus terang sekali (sifat orang Tegal)
blalangan [blalaŋan] *n* sejenis serangga malam bersuara nyaring
blandar [blander] *n* kayu pada kerangka bangunan rumah
blandrang [blandraŋ] *v* lari sangat cepat;
mblandrang [mblandraŋ] *v* berlari atau berjalan cepat tidak bisa dihentikan
blangko [blaŋko] *n* formulir
blangkon [blaŋkon] *n* blangkon; tutup kepala model Jawa
blangsak [blaŋsak] *v* tersia-sia; menderita
blangwir [blaŋwir] *n* pemadam kebakaran
blantik [blantik] *n* makelar; perantara jual beli
blao [blao] *n* bubuk pewarna biru laut untuk pakaian putih agar tampak lebih putih
blarak [blarak] *n* daun kelapa yang tua atau kering
blaratan [blaratan] *a* berantakan; berserakan;
mblarat [mblarat] *v* berserak

blas [blas] *adv* sama sekali

blaster [blastər] *n* keturunan campuran

blatung [blatuŋ] *n* belatung; larva

blècé [blɛce] *a* asli; murni

bledig [blədig] *v* kejar sekuat-kuatnya;

mbledig [mblədig] *v* mengejar sekuat-kuatnya;

bledhag [blədhag] *v* buka paksa;

mbledhag [mblədhag] *v* membuka paksa

dibledhag [diblədhag] *v* dibuka. -- *lawang*. pintu dibuka paksa.

bledhèg [blədhɛg] *n* guntur

bledhos [blədhɔs] *v* letus; pecah (ttg ban, balon, atau benda yang bergas);

mbledhos [mblədhɔs] *v* meletus; pecah;

kebledhosan [kəblədhɔsan] *v* terkena letusan

bledhug [blədhug] *v* letus;

mbledhug [mblədhug] *v* meletus. *Gunung* -- gunung meletus;

bledhugan [blədhugan] *n* peristiwa pertempuran pada zaman revolusi

blejed [blɛjəd] *v* tidak berpakaian. *Wuda* -- telanjang bulat.

blekah-blekuh [bləkah bləkuh] *v* menggerutu

bleketépé [bləkɛtepe] *n* daun kelapa yang dianyam menjadi semacam pagar, biasanya digunakan sebagai atap tolak bala dalam tradisi Jawa digunakan sebagai pertanda bahwa seseorang akan mengadakan pesta pernikahan

blekètrèk [bləkɛtrɛk] *a* sangat lembek hampir cair

blekok [bləkɔk] *n* sejenis burung berkaki panjang

blekuk [bləkuk] *n* jalan yang sangat berlumpur

blekuthak [bləkuthak] *n* cumi-cumi

blendhong [bləndhɔŋ], **bendhong** [bəndhɔŋ] *n* mata uang zaman dahulu senilai Rp2,5

blendhung [bləndhuŋ] *n* jenis makanan berupa urap dg bahan dasar jagung

blèndrang [blɛndraŋ] *n* sejenis makanan yang diolah dari ampas kecap

bleng [blɛŋ] *n* air bekas cucian ikan yang biasanya digunakan untuk campuran membuat kerupuk

blengong [blɛŋɔŋ] *n* unggas hasil persilangan itik dengan bebek

blenyik [blɛñik] *n* istilah lain

untuk anak kecil
blèrèng [blɛrɛŋ], **blorong** [blɔrɔŋ]
n motif bergaris garis tebal
blesek [bləsək], **mblesek**
 [mbləsək] *v* melesak ke
 bawah
blingsatan [bliŋsatan] *a* salah
 tingkah karena terkejut atau
 malu
blirik [blirik] *n* motif bintik-bintik
 pada bulu ayam
blobor [blɔbɔr], **mblobor**
 [mblɔbɔr] *a* pulpen yang tinta-
 nya meleleh sehingga tulisan
 membesar dan melebar
blok [blɔk] *n* blok; tempat; lokasi
blong [blɔŋ] *v* tidak berfungsi.
Rèm --. rem tidak berfungsi.
blonyoh [blɔŋɔh] *n* bedak cair
 untuk merawat kulit
blorok [blɔrɔk] *n* motif bulu ayam
blosok [blɔsɔk] *v* terperosok
blothong [blɔʰɔŋ] *n* ampas tebu
bludhus [bludhus] *v* masuk begitu
 saja; tanpa permisi;
bludhas-bludhus [bludhas-
 bludhus] *v* keluar masuk se-
 enaknya
bludrek [bludrək] *n* penyakit
 darah tinggi
bludru [bludru], **blusdru** [blusdru]
n beludru
blukang [blukaŋ] *n* pangkal
 tangkai daun kelapa

bluluk [bluluk] *n* buah kelapa
 yang masih kecil
blumbang [blumban] *n* galian
 untuk pembuangan sampah
blunat [blunat], **mblunat**
 [mblunat] *a* kurang ajar
bluruk [bluruk] *v* tuang; tumpah
blusuk [blusuk] *v* masuk ke dalam;
blusukan [blusukan] *v* masuk
 ke kampung-kampung
bluwek [bluwək] *n* warna pudar
bobok [bɔbɔk] *v* buat lubang
 besar; bongkar;
mbobok [mbɔbɔk] *v* mem-
 buat lubang besar;
dibobok [dibɔbɔk] *v* di-
 bongkar menggunakan tatah/
 betel dll;
bobokan [bɔbɔkan] *n* lubang
 bekas ditatah] dibetel
bobok [bobok] *v* tidur (biasanya
 untuk anak-anak);
bobokan [bobokan] *v* tidur-
 an; berbaring tp tdk tidur
bobol [bɔbɔl] *v* jebol;
mbobol [mbɔbɔl] *v* menjebol;
dibobol [dibɔbɔl] *v* dijebol
bobot [bɔbɔt] *n* bobot; nilai berat.
--é sakintal. beratnya 1 kuintal
 atau 100 kg.
bobrok [bɔbɔrɔk] *a* bobrok; rusak
 berat
bocah [bocah] *n* anak kecil
bocok [bɔcɔk] *n* tanah tandus;

- tidak subur
bocor [bɔcɔr] *v* bocor; -- **alus** *a* (istilah) gila
bodho [bodho] *a* bodoh; tidak cerdas;
mbodhoni [mbodhoni] *v* menipu; memperdaya;
masa bodho [masa bodho] *adv* terserah; masa bodoh; tidak ambil pusing
bodhol [bɔdɔl] *a* rusak
bodhor [bɔdɔr] *n* pelawak
bodin [bɔdin] *n* ubi kayu; singkong
bodong [bɔdɔŋ] *n* pusar yang menonjol
bogis [bogis] *n* nama sejenis kue dari tepung ketan yang dibungkus daun pisang berbentuk piramida; disebut juga **bogis poci**
bogol [bɔgɔl], **bonggol** [bɔnggɔl] *n* bagian bawah batang tanaman yang berada dalam tanah
bojo [bojo] *n* istri
bokan [bokan], **mbokan** [mbokan] *n* barang kali
bokong [bɔkɔŋ] *n* pantat;
keplok bokong [kɛplɔk bɔkɔŋ] *ki* bergembira melihat orang lain menderita
bokor [bɔkɔr] *n* bokor; wadah berbentuk bulat terbuat dari kuningan atau tembaga
boksen [bɔksən] *n* tinju. **kaos** -- kaos singlet atau kaos tanpa lengan
bol [bɔl] *n* lubang anus
jambu bol [jambu bɔl] *n* jambu air berwarna putih bergurat merah bentuknya besar
bolak balik [bɔlak balik] *adv* mondar mandir; kesana kemari
bolang [bolan] *n* belang; bekas luka berwarna putih (pd kulit); -- **banteng** *a* belang-belang
bolang-baling [bolan baliŋ] *n* nama kue terbuat dari adonan terigu yang digoreng
boled [boləd] *n* ubi jalar
bolèng [bolɛŋ] *n* sebagian ada yang busuk (mis. ubi)
bolong [bɔlɔŋ] *v* berlubang;
mbolongi [mbɔlɔŋi] *v* melubangi;
bolongan [bɔlɔŋan] *n* lubang
bolos [bɔlɔs] *v* tidak masuk kerja/sekolah
bolpoin [bɔlpɔin] *n* bolpoin; pulpen
bolu [bɔlu] *n* kue bolu
bom [bɔm] *n* **1** bom; **2** kayu penyangga di sisi badan kuda pada delman, sado, atau andhong

bombong [bɔmbɔŋ] *n* perasaan lega;

bombongan [bɔmbɔŋan] *v* tidak pernah marah atau mengeluh

bon [bɔŋ] *n* utang; nota

boncèng [bɔncɛŋ] *v* membonceng;

boncèngan [bɔncɛŋan] *n* tempat duduk pembonceng

bonéka [boneka] *n* boneka

bong [bɔŋ] *n* pekuburan orang Cina

bonggan [bɔŋgan] *n* salah sendiri.
--né sapa? salah siapa?

bonggol [bɔŋgɔl] *n* 1 akar di dekat pangkal batang yang membesar; 2 pangkal atau tempat melekat biji jagung

bongkah [bɔŋkah] *v* jebol; membelah; pecah

bongkar [bɔŋkar] *v* bongkar

bongko [bɔŋkɔ] *n* sejenis makanan yang dibuat dari beras dibungkus daun pisang semacam lontong

bongkor [bɔŋkɔr] *n* jualan tidak laku

bongkot [bɔŋkɔt] *n* pangkal batang

bongkrèk [bɔŋkrɛk] *n* makanan dari bungkil atau ampas minyak kacang

bongsor [bɔŋsɔr] *a* cepat besar

bontot [bɔntɔt] *n* bungsu

bopong [bɔpɔŋ] *v* menggendong

di depan

borèh [borɛh] 1 *v* balur; 2 ramuan jamu dalam bentuk cair untuk dibalurkan di tubuh

boro [bɔrɔ] *v* 1 merantau; mencari nafkah di luar kota; 2 menggembala itik di luar daerah

borok [bɔrɔk] *n* koreng

borong [bɔrɔŋ] *v* borong; beli dalam jumlah banyak;

mborong [mbɔrɔŋ] *v* memborong; membeli barang-barang dalam jumlah banyak;

borongan [bɔrɔŋan] *v* mengerjakan pekerjaan seluruhnya sampai selesai

boros [bɔrɔs] *v* boros; tidak hemat

bosen [bɔsɛn] *v* bosan;

mboseni [mbɔsɛni] *v* membosankan

bosok [bɔsɔk] *v* busuk

bot [bɔt], **abot** [abɔt] *a* berat;

bot-boten [bɔt-bɔtɛn] *v* merasa berat atau malas untuk mengerjakan sesuatu

bothèkan [bɔthɛkan] *n* 1 tempat untuk menyimpan bumbu dapur; 2 tempat mengolah jamu

bothok [bɔthɔk] *n* sejenis masakan yg terbuat dari kelapa muda parut dibumbui rempah, dibungkus daun pisang, dan

- dikukus
- botoh** [bɔtɔh] *n* orang yg bertaruh; petaruh;
- mbotohi** [mbɔtɔhi] *n* men-jagokan;
- botohan** [bɔtɔhan] *n* taruhan
- botol** [bɔtɔl] *n* botol
- boyok** [bɔyɔk] *n* pinggang. *Ngeluk* -- *ki* beristirahat
- boyong** [bɔyɔŋ] *v* pindah rumah
- braèn** [braɛn] *n* kesenian kasidah atau marawis di Kabupaten Tegal
- brama** [brama] *bbs* → **geni**
- brambang** [bramban] *n* bawang merah
- brandhal** [brandhal] *n* penjahat
- brangus** [branus] *v* membakar di atas api yang besar
- brag** [brag] *p* tiruan bunyi yg menggambarkan sesuatu yang roboh;
- kedhubrag** [kədhubrag] *n* suara benda roboh
- brahol** [brahɔl], **mbrahol** [mbrahɔl] *a* berperangai kasar
- brak-bruk** [brak bruk] *a* memberi tanpa perhitungan
- bral** [bral] *v* menggambarkan sesuatu yang keluar dari sebuah tempat
- brancah** [brancah] *n* nafsu birahi
- brancu** [brancu] *v* gotong royong
- brangas** [brajas] *v* membakar sesuatu dengan cepat di atas api;
- brangasan** [brajasən] *n* perilaku kasar
- brantas** [brantas] *v* berantas; basmi
- bratawali** [bratawali] *n* sejenis tanaman obat yang rasa daunnya sangat pahit, apabila diolah menghasilkan cairan berwarna hitam
- brayah** [brayah], **brayat** [brayat] *n* keluarga besar
- brebes** [brəbəs] *v* merembes (mis. air);
- mbrebes-mili** [mbrəbəs mili] *n* air mata meleleh
- brecek** [brɛcək] *n* bercak di wajah
- breg** [brɛg] *p* tiruan bunyi untuk menggambarkan sesuatu yang tiba-tiba roboh
- bregas** [brəgas] *a* gagah dan sehat
- brekat** [brɛkat] *n* makanan dari acara kendurian atau hajatan
- brem** [brəm] *n* nama sejenis minuman keras yang dibuat dari beras ketan
- breng** [brɛŋ] *p* ungkapan untuk menggambarkan bau yang menyengat
- brèngkèl** [brɛŋkɛl] → **bèngkèl**
- brengkolang** [brɛŋkolaŋ] *v* melempar menggunakan benda

yang besar atau panjang
(bambu, kayu, dsb.)

brèngkos [brɛŋkɔs] *v* membungkus dengan daun

brèngos [brɛŋɔs] *n* kumis. --é *njèthèt* kumisnya melintang.

bres [brəs] *p* tiruan bunyi untuk menggambarkan hujan deras yang turun dengan tiba-tiba

brès I [brəs] *v* celup

brès II [brəs] *n* pewarna

brèwok [brɛwɔk] *n* berewok; bulu lebat yg tumbuh di pipi

bribin [bribin] *v* berisik; mengganggu

brindhil [brindhil] *n* rambut atau bulu yang jarang karena rontok atau dicabuti

brintik [brintik] *n* keriting (ttg bulu)

brodhol [brɔdɥɔl] *a* rontok. *Wuluné* -- bulunya sedang rontok;

mbrodholi [mbrɔdɥɔli] *a* rontok dlm jumlah banyak

brodhod [brɔdɥɔd] *v* tarik dengan paksa;

mbrodhod [mbrɔdɥɔd] *v* menarik dengan paksa; menjambret

brondong I [brɔndɔŋ] *n* jajanan yang terbuat dari kacang atau jagung

brondong II [brɔndɔŋ] *v* me-

nembak secara beruntun

brondhol I [brɔndɥɔl] *n* jarang; tipis cepak (ttg rambut)

brondhol II [brɔndɥɔl] *n* nama jenis burung

brongsong [brɔŋsɔŋ] *n* pembungkus (ttg buah)

dibrongsong [dibrɔŋsɔŋ] *v* salah satu cara agar buah-buahan di atas pohon cepat masak dan terhindar dari gangguan kelelawar (biasanya dibungkus dengan menggunakan kertas/plastik)

brontok [brɔntɔk] *n* kulit bercak

brojol [brɔjɔl] *v* keluar dengan tiba-tiba;

mbrojol [mbrɔjɔl] *v* keluar dengan tiba-tiba;

mbrojoli [mbrɔjɔli] *v* melahirkan lebih cepat dari waktu yang diperkirakan

brol [brɔl] *v* menggambarkan sesuatu yang lepas atau keluar bersama-sama

bro [brɔs] *n* perhiasan yang biasa dipakai di dada

brongsong [brɔŋsɔŋ] *n* bungkus; tutup

bro [brɔsɔt] *v* terlepas atau keluar tidak sengaja

brug [brug] *n* jembatan

bruk [bruk] *v* meletakkan begitu saja

brukut [brukut] *v* terbungkus rapat

bruntus [bruntus] *n* kulit berbintik; biang keringat

brutu [brutu] *n* tunggir; tulang ekor

bu [bu] *n* panggilan/sapaan kepada ibu

bu lik [bu lik] *n* bibi; adik perempuan dari ayah atau ibu

bu dhé [bu dhe] *n* uwak; kakak perempuan dari ayah atau ibu

buang [bu^wan] *v* buang; lempar

mbuang [mbu^wan] *v* membuang. ~ **idu** (istilah) sinis meremehkan

bubar [bubar] *v* usai;

mbubarna [mbubarna] *v* membubarkan

bubrah [bubrah] *v* rusak; bongkar

bubuk I [bubuk] *n* serbuk

bubuk II [bubuk] *n* binatang kecil pemakan kayu

bubul [bubul] *n* penyakit frambusia di telapak kaki

bubut [bubut] *v* cabut;

mbubut [mbubut] *v* mencabut

bucal [bucal] *bbs* → **buwang**

bud [bud] *n* urutan terakhir. *Nomer* -- nomor terakhir.

budheg [budhæg] *n* tuli; pekak

budhug [budhug] *n* kurap

bui [bui] *n* penjara

bujang [bujan] *n* **1** perjaka; **2** pembantu rumah tangga

bujel [bujəl] *a* tumpul di ujung (ttg pensil)

buka [buka] *v* buka

buket [bukət] *a* kental (minuman teh, kopi, dll.)

bukur [bukur] *n* kerang

bulak I [bulak] *n* lahan luas berada di antara dua desa

bulak II [bulak], **bulak-bulak** [bulak bulak] *v* mendidih

bulé [bule] *n* **1** warna kulit putih kemerahan; albino; **2** orang asing (wisatawan asing)

bulik [bulik] *n* bibi/tante

buluk [buluk] *a* usang

bumbu [bumbu] *n* bumbu; rempah untuk penyedap citarasa masakan

bumbung [bumbun] *n* potongan bambu untuk menyimpan cairan nira, dsb.

bumi [bumi] *n* bumi

bumpet [bumpət] *n* mampat; tersumbat

bun [bun] *n* embun

bun-bunan [bun-bunan], **mbun-mbunan** [mbun mbunan] *n* ubun-ubun

bunar [bunar] *n* mata berkunang-kunang

buncret [buncrət] *v* tidak lancar; terhenti; macet;

kringet buncret [kriŋət
buncrət] *n* biang keringat
bunder [bundər] *n* bundar;
bunder kluwer [bundər
kluwər] *n* bulat sekali
bundhas [bundhas] *n* luka memar,
akibat terjatuh atau ter-
bentur
bundhel [bundhəl] *n* tali atau
benang yang diikat mati
(ikatan yg sulit dibuka)
bung [buŋ] *n* rebung; tunas bambu
yang biasa digunakan untuk
sayur
bungah [buŋah] *a* gembira men-
dapatkan sesuatu
bungkem [buŋkəm] *n* bungkam;
diam; tidak mau berkata-
kata
bungkuk [buŋkuk] *n* bongkok;
mbungkuk [mbuŋkuk] *v*
membungkuk
bungkus [buŋkus] *v* bungkus;
mbungkus [mbuŋkus] *v*
membungkus
buntas [buntas] *n* penghabisan;
terakhir
buntek [buntək] *a* pendek; kerdil
buntel [buntəl] *v* bungkus dengan
kain atau media pembungkus
lain (kertas, plastik, dsb);
buntelan [buntələn] *n* bung-
kusan kain
buntil [buntil] *n* masakan yang

dibuat dari parutan kelapa
muda berbumbu yang di-
bungkus dengan daun keladi
atau daun pepaya
buntu [buntu] *n* buntu; tidak ada
jalan lain
buntung [buntuŋ] *n* buntung
buntut [buntut] *n* ekor
bupati [bupati] *n* bupati; pejabat
wilayah di bawah gubernur;
kabupaten [kabupatən] *n*
wilayah yang dipimpin oleh
seorang bupati
bupèt [bupət] *n* almari pajangan;
almari untuk menyimpan
gelas; cangkir dsb
bur I [bur], **mabur** [mabur] *v*
menggambarkan sesuatu
yang terbang atau meng-
hilang tiba-tiba
bur II [bur] *n* barang digadaikan
yang sudah jatuh tempo dan
harus dilelang
burak [burak] *a* rusak;
burak rantak [burak rantak]
a rusak berat; rusak be-
rantakan
buras [buras] *n* makanan sejenis
lontong
bureng [burəŋ] *n* pandangan tidak
jelas
bures [burəs] *a* tidak jelas
burem [burəm] *a* buram; tidak
begitu terang

huri [huri] *n* bagian belakang

burik [burik] *n* kulit yang banyak bekas luka; bopèng

buru I [buru] *v* buru; kejar; cari;
buron [burɔn] *n* buron;
 sedang dicari oleh yang ber-
 wajib

buru II [buru] *adv* cepat;
keburu [kəburu] *adv* cukup
 waktu;

mburu wektu [mburu wəktu]
adv cepat cepat agar tidak
 tertinggal;

buru-buru [buru-buru] *adv*
 terburu buru; tergesa-gesa

buruh [buruh] *n* buruh; pekerja
 pabrik

burut [burut] *n* penyakit turun
 bero; hernia

busana [busana] *n* pakaian; per-
 hiasan

busek [busək] *v* hapus;
mbusek [mbusək] *v* meng-
 hapus

busung [busuŋ] *n* perut yang
 membesar akibat penyakit;
gelem busung [gələm busuŋ]
a berani bersumpah biar
 perutnya besar

buta [buta] *n* raksasa. -- **ijo** raksasa
 dalam wayang dengan tubuh
 berwarna hijau

buthak [buthak] *n* botak

buthək [buthək] *v* keruh

buthung [buthuŋ] *n* kembung;
 perut penuh air kebanyakan
 minum

butik [butik] **bubut-pethik** (men-
 cabut dan memetik) *v akr*
 bekerja membersihkan
 bawaan merah

butuh [butuh] *v* butuh

buwana [buwana] *n* jagat; alam
 raya; semesta

buwang [buwaŋ] *v* buang; empas

buwuh [buwuh] *n* hasil bagi; upah

buyar [buyar] *v* bubar; bercerai
 berai

buyung [buyuŋ] *n* tempayan
 untuk mengambil air

buyut [buyut] *n* cicit; anak dari
 cucu atau orang tua dari
 kakek;

buyuten [buyutən] *n* pe-
 nyakit orang lanjut usia,
 tangan atau kepalanya ber-
 getar; atau penyakit Parkinson

byar [byar] *p* tiruan bunyi untuk
 menggambarkan suasana
 tiba-tiba menjadi terang ben-
 derang;

byar-pet [byar pət] *p* ter-
 kadang menyala terkadang
 tidak

byur [byur] *p* tiruan bunyi untuk
 menunjukkan air yang di-
 guyurkan dengan keras atau
 seseorang yang terjun ke air

C

c [cɛ] *n* huruf ke-3 dari abjad Latin

ca [ca] *n* huruf ke-3 dari abjad Jawa
ha-na-ca-ra ka

cabé [cabe] *n* sejenis tanaman untuk bahan jamu berasa pedas

cablak [cablak] *n* suara keras;
ngecablak [ɲɛcablak] *v* bicara dengan suara keras;
cablaka [cablaka] *v* bicara terus terang (sifat asli orang Tegal)

cabut [cabut] *v* cabut

cacad [cacad] *a* cacat

cacag [cacag] *v* cincang;
nyacag [ɲacag] *v* mencincang

cacah [cacah] *v* 1 *potong kecil-kecil; 2 hitung;*

cacah rucah [cacah rucah] *v* campur aduk;

cacah jiwa [cacah jiwa] *v* sensus penduduk

cacak [cacak] *v* coba;
nyacak [ɲacak] *v* mencoba

cacing [caciŋ] *n* cacing

cadangan [cadayan] *n* cadangan

cadhar [cadhar] *n* cadar; penutup wajah

cadhas [cadhas] *n* batu cadas

cadhil [cadhil] *n* sejenis makanan

bubur dari tepung tapioka yang dibentuk bulat-bulat kecil (bubur biji salak)

caèsim [caɛsim] *n* sejenis sayuran

cagak [cagak] *n* penyangga

cakar [cakar] *n* cakar;

nyakar [ɲakar] *v* mencakar

caket [cakət] *bbs* → **cedhek**

Cakil [cakil] *n* nama wayang dari golongan raksasa. **Buta** -- Rasaksa Cakil

calo [calo] *n* perantara

calon [calɔn] *n* calon

calung [caluŋ] *n* alat musik tabuh tradisional yg terbuat dari bambu untuk mengiringi tarian Tegal

camat [camat] *n* camat; pejabat wilayah di bawah bupati;

kecamatan [kɛcamatan] *n* wilayah yang dipimpin seorang camat

campur [campur] *v* bercampur;

nyampur [ɲampur] *v* mencampur;

campuran [campuran] *n* 1 sesuatu yg tercampur. *Kiyé ana ~é pan ora, oh?* Ini ada campurannya atau tidak?; 2 gabungan; kombinasi. *Sing*

melu lomba kiyé~ibu-ibu karo anak-anak. Yang mengikuti lomba ini campuran ibu-ibu dan anak-anak; **3** tidak asli. *Madu kiyé asli apa ~?* Madu ini asli atau campuran?; **4** bukan keturunan asli. *Wong Tegal siki akèh sing ~.* Orang Tegal sekarang banyak yg keturunan.

candhak [candhak] *v* **1** cekal; pegang; **2** tangkap. -- **kulak** sistem jual beli dengan cara berutang barang setelah lunas mengutang lagi. -- **cekel** begitu mendapatkan uang dari pihak ketiga, langsung diminta sebagai pelunasan utangnya

kecandhak [kəcandhak] *v* tertangkap. *Angger ewis ~ aja pan diuculna.* Jika sudah tertangkap jangan sekali-kali dilepaskan;

nyandak [ñandhak] *v* cukup; sampai. **ora ~. 1** tidak cukup (ttg uang). *Duwit semendhe ~ nggo suku sarung sutra.* Uang sekian tdk cukup utk membeli sarung sutra; **2** tdk sampai; tdk sanggup (ttg pikiran). *Angger dikongkon mikir sing semandha abot enyong ~.* Jika disuruh ber-

pikir yg agak berat, saya tidak sampai

candhi [candhi] *n* bangunan candi

candhuk [candhuk] *n* penyembuhan dengan cara menyedot darah pada bagian leher menggunakan tanduk kerbau

candu [candhu] *n* candu; opium;

nyandu [ñandhu] *v* ketagihan; mencandu

cangap [caŋap] *v* membuka mulut dengan paksa

canggih [caŋgah] *n* anak dari cicit; generasi yang keempat

canggring [caŋgriŋ] *a* kurus kering (ttg badan). *Ewis suwi ora katon koh -- nemen.* Sudah lama tdk terlihat kok sekarang kurus kering.

cangkang [caŋkaŋ] *n* kulit luar yang keras (pd kacang, udang, dsb)

cangkem [caŋkəm] *n* ksr mulut

cangking [caŋkiŋ] *v* jinjing; ikut terbawa;

nyangking [ñaykiŋ] *v* menjinjing;

cangkingan [caŋkiŋan] *n* **1** bawaan; **2** oleh-oleh

cangkir [caŋkiɾ] *n* cangkir

cangklèk [caŋklək] *v* membawa tas dengan tali di pundak

cangklong [caŋklɔŋ] *n* jenis pipa berbentuk melengkung

cangkok [caŋkɔk] *n* cangkok;
nyangkok [ñaŋkɔk] *v* men-
 cangkok

cangkol [caŋkɔl] *v* kait (biasa-
 nya utk benda yg berbentuk
 lengkung);

nyangkol [ñaŋkɔl] *v* me-
 ngaitkan;

dicangkolké [dicaŋkɔlke] *v*
 dikait; terkait;

kecangkol [kəcaŋkɔl] *v* ter-
 kait;

cangkolan [caŋkɔlan] *n*
 pengait

canthèl [canthɛl] *v* kaitkan pada
 sesuatu;

nyanthèl [ñanthɛl] *v* terkait
 pd sesuatu;

nyanthèlna [ñanthɛlna] *v*
 mengaitkan pd sesuatu;

canthèlan [canthɛlan] *v* pe-
 ngait; alat untuk mengaitkan
 sesuatu

cantheng [canthəŋ] *v* bengkok
 pada jari akibat infeksi;

canthengan [canthəŋan] *v*
 menderita “cantheng”

canthing I [canthiŋ] *n* takaran
 kecil untuk benda cair (ttg
 minyak, air, dsb)

canthing II [canthiŋ] *n* alat yg
 digunakan utk membatik

canthol [canthɔl] *v* → **canthèl**

cap [cap] *n* cap; setempel; merek

capit [capit] *n* capit; penjepit;
 pinset;

capit urang [capit uraŋ] *n*
 garpu sepeda

caping [capiŋ] *n* tutup kepala; topi

cara [cara] *n* cara;

tatacara [tatacara] *n* aturan

carabikang [carabikaŋ] *n* nama
 jenis kue

carang [caraŋ] *n* ranting bambu

carangan [caraŋan] *n* cerita
 wayang dalam versi lain
 (fiksi/rekaan)

carik [carik] *n* sekretaris desa

cas [cas] *v* mengisi batere

cathèk [cathɛk] *v* patuk; gigit
 dengan tiba-tiba

nyathèk [ñathɛk] *v* mematuk

cathet [cathət] *v* catat;

nyathet [ñathət] *v* mencatat;

cathetan [cathətan] *n* catat-
 an

cathok [cathɔk] *v* kait sesuatu yg
 berbentuk lebar

cathut [cathut] *n* tang. **tukang--**
 makelar

catu [catu] *n* jatah; pembagian
 tetap

catur [catur] *n* permainan catur

cawak [cawak] *n* → **cablak**

cawan [cawan] *n* cawan; mangkok
 kecil untuk minum

cawé [cawe], **cawé-cawé** [cawe
 cawe] *v* ikut membantu

cawèl [cawɛl] *v* jawil; colek; towel

nyawèl [ñawɛl] *v* menjawil;

dicawèlké [dicawɛlke] *v*
dijawil

cawèl-cawèlan [cawɛl
cawɛlan] *v* saling menjawil

cawet [cawət] *n* celana dalam

cawik I [cawik] *v* cebok

cawik II [cawik] *n* cangkir

cawuk I [cawuk] *v* ambil sesuatu
menggunakan telapak tangan
dengan gerakan cepat

cawuk II [cawuk] *v* serobot;

nyawuk [ñawuk] *v* menye-
robot;

dicawuk [dicawuk] *v* di-
serobot;

secawuk-cawuké [səcawuk
cawuke] *v* mengambil sebisa-
nya diambil

cébol [cebɔl] *a* kerdil

cébondg [cebɔŋ] *n* berudu; bakal
katak

ceblok [cəblɔk] *v* tancap;

nyeblok [ñəblɔk] *v* me-
nancap;

diceblokna [dicəblɔkna] *v*
ditancapkan

cebrik [cəbrik] *v* becek

cecek [cəcək] *n* 1 *cecak*; 2 *titik* (ttg
tanda baca)

cècèk [cɛcɛk] *n* nangka muda

cecer [cəcər] *v* cecar; terus ber-
tanya;

nyecer [ñəcər] *v* mencecar
pertanyaan bertubi-tubi;
menginterogasi;

dicecer [dicəcər] *v* diinterogasi. *Malingé bingung ~ terus karo pulisiné.* Pencuri itu kebingungan dicecar pertanyaan terus oleh polisi.

cédhal [cedhal] *v* tidak dapat me-
lafalkan konsonan “r”

cedhek [cədhək] *a* dekat

cédhok [cedhɔk] *v* ambil sesuatu
menggunakan alat semacam
sekop atau gayung kecil

ceg [cəg] *v* ambil dan genggam

cegah [cəgah] *v* cegah; halangi utk
melakukan sesuatu;

nyegah [ñəgah] *v* meng-
halangi utk melakukan se-
suatu

cegat [cəgat] *v* cegat; hentikan

cègèr [cɛgɛr] *v* andal;

nyègèrna [ñɛgɛrna] *v* meng-
andalkan;

dicègèrna [dicɛgɛrna] *v* di-
andalkan;

cègèran [cɛgɛran] *v* andalan

ceguk [cəguk] *p* tiruan bunyi di
tenggorokan saat meneguk
air;

ceguken [cəgukən] *n* teng-
gorokan sering berbunyi
seperti tercekik

cèk I [cɛk] *n* cek; surat berharga

sebagai alat pembayaran yg dpt dicairkan di bank. *Dibayar nganggo* -- dibayar menggunakan cek.

cèk II [cæk] *v* periksa;

ngecèk [ɲəcæk] *v* memeriksa;

dicèk [dicæk] *v* diperiksa

cekap [cəkap] *bbs* → **cukup**

cekak [cəkak] *a* pendek; tidak cukup

cekakak [cəkakak] *v* terbahak;

cekakakan [cəkakakan] *v* tertawa terbahak-bahak;

nyekakak [ñəkakak] *v* terbahak

cèkèr [cəkər] *n* kaki unggas

cekikik [cəkikik] *v* tertawa kecil; geli;

cekikikan [cəkikikan] *n* banyak orang tertawa geli

cèt [cət] *n* cat

cethak [cəthak] *n* langit-langit mulut

cekel [cəkəl] *v* pegang;

nyekel [ñəkəl] *v* memegang;

cekelan [cəkələn] *v* pegangan

candhak-cekel [candhak-cəkəl] *v* berutang dengan jaminan barang

cekelan bathuk [cəkələn bathuk] *ki* pusing; bingung

cèkliks [cèkliks] *a* kecil mungil

cekok [cəkək] *v* memasukkan cairan (ttg minuman, jamu,

dsb) langsung di tenggorokan;

nyekoki [ñəkoki] *v* mencekoki

cekot [cəkət], **cekot-cekot** [cəkət cəkət] *n* rasa sakit yang menggigit

cekothong [cəkothɔŋ] *v* merepotkan. *Gawé* -- bikin repot.

celak [cələk] *n* celak; kosmetik penghitam sisi mata

celèk [cələk] *n* ujung penis

celèng [cələŋ] *n* babi hutan; biasanya bertaring dan berbulu hitam

cèlèngan [cələŋan] *n* tabungan;

nyèlèngi [ñələŋi] *v* menabung

celong I [cəlɔŋ] *v* berkurang

celong II [cəlɔŋ] *a* wajah jadi kurus dan pucat

cemani [cəmani] *n* hitam. *Ayam* -- ayam yang berbulu dan berkulit hitam

cemara [cəməɾɔ] *n* pohon cemara

cèmat-cèmot [cəmat cəmət] *n* wajah coreng moreng

cemburu [cəmburu] *a* cemburu

cemeng [cəməŋ] *bbs* → **ireng**

cemèng [cəməŋ] *n* anak kucing

cemer [cəməri] *a* benci. -- **ceri** benci sekali

cemethi [cəməθi] *n* pecut; pelecut untuk kuda

cemol [cəməɫ] *v* memegang benda yang empuk

cèmong [cəməŋ] *a* kotor kena jelaga atau sesuatu yang hitam

cemong [cəməŋ] *n* tempat air dari seng

cempa [cəmpa] *n* sejenis beras

cempal [cəmpal] *n* kain untuk menahan panas saat memegang panci atau penggorengan

cempaka [cəmpaka] *n* bunga cempaka

cempaluk [cəmpaluk] *n* buah asam yang masih muda

cempé [cəmpɛ] *n* anak kambing

cèmplak [cəmplak] *n* gerakan saat akan menaiki sepeda motor atau menunggang kuda

cemplang [cəmplaŋ] *a* hambar; kurang sedap

cemplung [cəmpluŋ] *v* jatuh ke dalam air

cempor [cəmpɔr] *n* lampu minyak yang dibuat dari kaleng dan sumbu dari kain

cemprèng [cəmprɛŋ] *n* suara yg cenderung beroktaf tinggi; cempreng

cèmprèng [cəmprɛŋ] *a* sangat mudah sekali (istilah yang dipakai untuk menyepelkan

sesuatu masalah)

cempulek [cəmpulək] *adv* ternyata kemudian

cemreces [cəmrɛcəs] *n* perasaan dingin sampai ke hati

cendhek [cəndhək] *a* pendek

cendhèp [cəndhɛp], **endhèp** [əndhɛp] *a* pendek; tidak tinggi

céndhol [cəndhɔɫ] *n* jenis bahan minuman yg terbuat dr tepung ketan yg dibentuk menyerupai cacing dg pewarna makanan; cendol

ceng [cəŋ], **aceng** [acəŋ] *a* tegak; **ngaceng** [ŋacəŋ] *a* penis tegak; ereksi

cengeng [cəŋəŋ] *n* pegal; atau capek di bagian leher karena melihat lama ke satu arah

cèngèng [cɛŋɛŋ] *v* sering menangis

cengèngèsan [cəŋɛŋɛsan] *v* sikap tertawa-tawa kecil yg biasanya menunjukkan ketidakseriusan

cengèr [cəŋɛr] *v* tiba-tiba menangis (ttg bayi);

cengar-cengèr [cəŋar cəŋɛr] *v* bayi yg menangis terus-menerus

cengir [cəŋir] *n* seringai

nyengir [ñəŋir] *n* menyeringai

cengis [cəŋis], **tengis** [təŋis] *n*
cabe rawit

cengkal [cəŋkal] *n* penyangga.
-- **lawang** penyangga pintu
agar tidak mudah dibuka

cengkèh [cəŋkɛh] *n* cengkeh;
rempah untuk bahan pem-
buatan rokok kretek

cengkèh [cəŋkɛh] *n* sisir pisang

cengkir [cəŋkir] *n* jenis kelapa ber-
warna kuning

cengkiwing [cəŋkiwiŋ] *v* diangkat
atau dibawa dengan satu
tangan karena ringan

cengklong [cəŋklɔŋ] *v* berkurang

cèngkrong [cəŋkrɔŋ] *n* sabit

cènos [cɛnɔs] *v* belum berisi (mis.
kacang tanah yang masih
muda)

cènthong [cɛnthɔŋ] *n* perkakas
dapur untuk mengambil nasi

centhung [cɛnthuŋ] *n* cangkir
besar terbuat dari aluminium

cep [cəp] *p* kata seru menyuruh
diam

cepel [cəpəl] *adv* hampir kering

cepeng [cəpəŋ] *bbs* → **cekel**

cepat [cəpət] *a* cepat

cèpèr [cɛpɛr] *n* bentuk rata

ceplik [cəplik] *n* pelita; lampu
minyak kecil; *senthir*

ceplik [cəplik] *n* cara menggoreng
telur utuh tanpa dikocok ter-
lebih dulu

cepon [cəpɔn] *n* wadah berbentuk
bulat yang dibuat dari
anyaman bambu

cèprèt [cɛprɛt] → **ciprat**

cer [cər] *a* langsung. *Adhi* -- adik
langsung; **kakang** -- kakak
langsung.

cèrèm [cɛrɛm] *a* mudah sekali

cèrèt [cɛrɛt] *n* ketel

cerita [cɛrita], **crita** [crita] *n* cerita

ceriwis [cɛriwis] *a* banyak bicara

cèspleng [cɛsplɛŋ] *a* manjur se-
kali

cetha [cətha] *a* jelas kelihatan

cethak [cəthak] *n* langit-langit
rongga mulut

cèthèk [cɛthɛk] *n* dangkal

cethil [cəthil] *n* sejenis kue terbuat
dari singkong

cething [cəthiŋ] *n* bakul kecil untuk
tempat nasi dsb.

cethit [cəthit] *n* cubitan kecil
menggunakan dua ujung jari;
nyethit [n̩əthit] *v* mencubit
dengan dua ujung jari;

kecethit [kɛcəthit] *v* terkilir

cethot [cəthɔt] *v* cubit dg volume
besar;

nyethot [n̩əthɔt] *v* mencubit
di bagian tubuh yang empuk
(ttg. pipi, paha, dan pantat);

dicethot [dicəthɔt] *v* dicubit

cewakwakan [cəwakwakan] *v*
bicara dengan suara keras

cèwok [cɛwɔk] *v* cebok; mencuci dubur atau kelamin sesudah buang air

ciblèk I [ciblɛk] *n* nama jenis burung;

ciblèk II [ciblɛk] *ki* anak gadis yang menjajakan diri di jalan-jalan

ciblon [ciblɔn] *v* bermain-main air di sungai dengan tangan sehingga menimbulkan bunyi

cicil [cicil] *v* angsur;

nyicil [ñicil] *v* mengangsur

cicip [cicip] *v* coba makanan;

nyicipi [ñicipi] *v* mencoba rasa makanan

cidhuk [cidhuk] *n* gayung; perkakas untuk mengambil air dari bak atau tempayan;

nyidhuk [ñidhuk] *n* mengambil air menggunakan gayung

cidra [cidra] *v* ingkar. -- *janji* ingkar janji.

cikal [cikal] *n* buah kelapa yang sudah dikupas; tunas kelapa; **cikal-bakal** [cikal bakal] *n* asal usul; keturunan

cikar [cikar] *n* pedati kecil; biasanya ditarik oleh manusia

cikung [cikun] *v* (prokem) minum

cikungan [cikungan] *n* minuman

nyikung [ñikun] *n* meminum

(ttg. arak)

cilaka [cilaka] *n* celaka; musibah

cilik [cilik] *a* kecil. -- **menthik** kecil mungil.

cincing [cincin] *v* mengangkat atau menggulung kaki celana supaya tidak kena tanah atau air

cindek [cindɛk] *a* pendek

cindhil [cindhil] *n* orok tikus

cindhung [cindhun] *n* peci; kopiah

cingkrang [ciŋkraŋ] *v* kurang panjang; tidak cukup

cipak-cipik [cipak cipik] *n* suara anak bermain air

ciplos [cipɫɔs] *n* mata

ciplukan [ciplukan] *n* tanaman merambat berbuah bulat kecil kecil; yang sudah masak berwarna kunin; *Physalis minima*

ciprat [ciprat] *v* percik (ttg air);

nyiprat [ñiprat] *v* memercik;

cipratan [cipratan] *v* percikan

cithing [cithin], **cithang-cithing** [cithaŋ cithin], **cithing-cithing** [cithin cithin] *v* memegang sesuatu dengan menggunakan dua jari karena merasa jijik

ciu [ciu] *n* arak; jenis minuman keras

ciut [ciyut] *v* sempit

clamit [clamit] *n* perilaku gemar meminta

clana [clana] *n* celana

clekadhong [cləkadhɔŋ] *v* meminta dengan menengadahkan telapak tangan

clereng [clərəŋ] *n* keinginan sekilas yang datang tiba-tiba; biasanya diawali dengan perkataan **mak**; menjadi **mak clereng**

clila-clili [clila-clili] *n* kebingungan; hanya menoleh ke kiri ke kanan

cling [cliŋ] *a* gress; baru beli

clingkrik [cliŋkrik] *n* gaya mau menaiki sesuatu mis motor; kuda; dsb.

clinguk [cliŋuk], **linguk** [liŋuk] *v* tengok; toleh

clingak-clinguk [cliŋak cliŋuk], **lingak-linguk** [liŋak liŋuk] *v* menengok kiri kanan seperti sedang mencari sesuatu

clingusan [cliŋusan] *a* malu

cliring [cliriŋ] *n* nama cengkerik (jangkrik) berbadan kecil

clorot [clɔrɔt] *v* melesat; bergerak cepat

clurit [clurit] *n* clurit; jenis senjata tajam

cluthak [cluthak] *n* perilaku gemar mengambil atau minta sesuatu milik orang lain

coba [coba] *v* coba;

nyoba [ñoba] *v* mencoba

cobé [cɔbe] *n* calo; orang yang disuruh membujuk orang lain agar mau mengikuti kemauan orang tertentu

cobi [cɔbi] *bbs* → **coba**

cocog [cɔcɔŋ] *a* sesuai;

nyocogna [ñɔcɔŋna] *v* mencocokkan; menyesuaikan

cocol [cɔcɔl] *v* tusuk yg terbuat dari bahan bambu/kayu;

nyocol [ñɔcɔl] *v* menusuk menggunakan “cocol”;

dicocol [dicɔcɔl] *v* ditusuk;

cocolan [cɔcɔlan] *n* bambu runcing

cocot [cɔcɔt], **bacot** [bacɔt] *n* mulut

cocrop [cɔcɔɾɔp], **cucrup** [cucrup] *v* menyedot cairan dengan mulut

codhot [cɔdhɔt] *n* kelelawar pe-makan buah-buahan

co'in [cɔ'in] *a* (prokem) agak gila

cokor I [cɔkɔɾ] → **cèkèr**

cokor II [cɔkɔɾ] *n* ksr → **sikil**

cokot [cɔkɔt] *v* gigit

nyokot [ñɔkɔt] *v* menggigit

kecokot [kɛcɔkɔt] *v* tergigit; tidak sengaja menggigit

colèt [cɔlɛt] *v* colek; mencocol sambal dengan tangan atau lalapan

colok [cɔbk] *v* colok; tusuk;

- nyolok** [ñɔɫɔk] *v* menusuk dengan benda panjang dan runcing;
- kecolok** [kəɫɔɫɔk] *v* tertusuk. *Mata* -- mata tertusuk jari;
- nyolok mata** *ki* [ñɔɫɔk mətɔ] kelihatan mencolok
- colong** [ɔɫɔŋ] *v* curi;
- nyolong** [ñɔɫɔŋ] *v* mencuri;
- nyolongan** [ñɔɫɔŋan] *v* gemar mencuri;
- colongan** [ɔɫɔŋan] *n* hasil curian
- colong cekok** [ɔɫɔŋ ɕəkɔk] *n* (istilah) korupsi
- colongan** [ɔɫɔŋan] *v* mengerjakan sesuatu tanpa diketahui orang lain
- colong playu** [ɔɫɔŋ playu] *n* (istilah) habis korupsi melarikan diri
- combèran** [ɕəmbəran] *n* saluran pembuangan air limbah
- compong** [ɕəmpɔŋ] *v* berperilaku seperti orang tidak waras
- congor** [ɕɔŋɔr] *n* mulut hewan
- cono** [ɕɔɫɔ] *n* bisul di kepala
- contrèng** [ɕəntɾɛŋ], **conthèng** [ɕənthɛŋ] *n* centrang; bentuk coretan untuk menandai (✓);
- nyontrèng** [ñɕəntɾɛŋ] *v* men-centrang
- conthong** [ɕənthɔŋ] *n* daun atau kertas pembungkus yang berbentuk kerucut
- conto** [ɕəntɔ] *n* contoh
- cop** [ɕɔp] *n* rasa sakit tiba-tiba di bagian dalam tubuh khususnya di dada;
- ngecop** [ŋɛɕɔp] *v* merasakan sakit sekali dalam tubuh; khususnya dada;
- cop-copan** [ɕɔp-ɕɔpan] *n* rasa sakit sekali dalam tubuh; khususnya dada
- copèt** [ɕɔpɛt] *n* copet. *Tukang* -- pencopet.
- coplok** [ɕɔplɔk], **copot** [ɕɔpɔt] *v* lepas;
- nyoplok** [ñɕɔplɔk] *v* terlepas; terkelupas
- cor** [ɕɔr] *n* cor; adukan semen dan batu
- corèk** [ɕɔrɛk] *v* coret
- coro** [ɕoro] *n* kecoa
- corob** [ɕɔɾɔb] *n* sejenis penyakit kulit berupa belang berwarna putih akibat kekurangan pigmen
- corok** [ɕɔɾɔk] *v* melebihi ukuran yang ditentukan;
- nyorok** [ñɕɔɾɔk] *v* mengambil melebihi hak yang telah ditentukan;
- corokan** [ɕɔɾɔkan] *n* ramuan jamu untuk menyembuhkan sakit lambung dan ulu hati
- corong** [ɕɔɾɔŋ] *n* corong; peralatan

berbentuk bulat untuk memudahkan menuang cairan (mis. minyak). -- **lampu** gelas penutup sinar lampu semprong

cotho [cotho] *v* membutuhkan suatu barang yang sulit didapat

cothom [cothom] *n* topi berbentuk runcing di bagian atas terbuat dari bambu; biasa dipakai petani

cowèl [cowèl] *v* patah sebagian

cowèt [cowèt] *n* peralatan dapur untuk menumbuk sambal

crèngès [crèngès] *v* senyum lebar;

nyrèngès [ñrèngès] *v* tersenyum lebar

crèngkèng [crèngkèng] *a* susah diatur; selalu melawan

crepu [crèpu] *n* sejenis sandal jepit tempo dulu, terbuat dr kayu; bakiak

cret [crèt] *v* tetes; sedikit

sacret [sacret] *adv* setetes; sedikit sekali

crat-cret [crat crèt] *adv* sedikit demi sedikit

crèwèd [crèwèd] *a* cerewet; banyak bicara

criwis [criwis] *a* ceriwis; gemar berkata-kata

crios [criʷɔs] *bbs* → **crita**

croboh [croboh] *a* ceroboh; jorok;

tidak rapi

crocoh [crocoh], **trocoh** [trocoh] *n* bocor yang berasal dari genting

crocohan [crocoh^han],

trocohan [trocoh^han] air yang jatuh dari genting

crowok [crowok] *n* ambil sesuatu yg bukan haknya;

nyrowok [ñrowok] *v* mengambil yang bukan haknya;

crowokan [crowokan] *n* galian kecil untuk mengalirkan air

crumut [crumut] *n* wajah yang masih kotor (belum mandi)

cruwek [cruwæk] *a* jorok

cubles [cubləs] *v* menusuk dengan benda runcing

cublek [cublæk] *v* tancap;

nyublek [ñublæk] *v* menancap ke bawah

cucrup [cucrup] *v* sedot dengan mulut

nyucrup [ñucrup] *v* menyedot dengan mulut

cucuk [cucuk] *n* paruh

cucuk lamis [cucuk lamis] *a* (istilah) suka menebar fitnah; adu domba

cucur [cucur] *n* kue cucur

cucus [cucus] *v* tusuk;

nyucus [ñucus] *v* menusuk

cucut [cucut] *n* ikan cucut

cuka [cuka] *n* cuka

cukil [cukil] *v* congkel;

nyukil [ñukil] *v* mencongkel

cukur [cukur] *v* cukur;

nyukur [ñukur] *v* mencukur

cul [cul], **ucul** [ucul] *v* lepas;

cul-cucul [cul cucul], **ucul-**

ucul [ucul ucul] *v* melepas-

lepas pakaian

cules [culəs] *a* culas; tidak jujur

culik [culik] *v* culik;

nyulik [ñulik] *v* menculik

cuma [cuma] *adv* hanya

cumbu [cumbu] *adv* selalu ingin

berdekatan

cumi-cumi [cumi cumi] *n* ikan

cumi cumi

cumped [cumpəd], **cupet** [cupət]

a pendek; tidak cukup

cungir [cuŋir] *v* → **cengir**

cungkir [cuŋkir] *n* sorok; per-

alatan tukang batu

cungur [cuŋur] *n* hidung

cunil [cunil] *v* mengikat rambut

bagian tengah; biasanya

dilakukan anak perempuan

cunong [cunɔŋ], **nong-nong**

[nɔŋ nɔŋ] *n* dahi menonjol.

bathuké -- dahinya menonjol.

cunthel [cunthəl], **jendhel**

[jəndhəl] *a* tidak cerdas

cup I [cup] *v* minta jangan di-

teruskan

cup II [cup] *v* pilih; pesan (barang

benda);

ngecupi [ŋəcupi] *v* menandai

telah memilih atau memiliki;

dicupi [dicupi] *v* dipesan

atau memesan lebih dahulu

cupang [cupaŋ] *n* benda ke-

ramat yang dianggap bisa

mendatangkan kekayaan;

nyupang [ñupaŋ] *v* meng-

gunakan mistik agar cepat

kaya;

nyupang kethèk [ñupaŋ

kəthək] *ki* memelihara kera

jadi-jadian agar cepat kaya

cupar [cupar] *n* lelaki pelit

cupèn [cupən] *a* tidak cukup;

hanya sedikit

cupet [cupət] *a* pendek

cuplak [cuplak] *n* sejenis penyakit

kulit seperti jamur kecil biasa-

nya tumbuh di jari tangan

cuplik I [cuplik] *v* mengambil

sedikit;

nyuplik [ñuplik] *v* mengutip

sebagian tulisan orang lain;

cuplik II [cuplik] *v* menggores

kulit untuk vaksinasi cacar

cur [cur] *p* tiruan bunyi untuk

menggambarkan air yang

mengucur;

ngucur [ŋucur] *v* mengucur

cureng [curəŋ] *v* memandang

dengan tajam

curiga [curiga] *v* curiga

curut [curut] *n* tikus kecil

cut [cut] *n* (prokem) uang

cuthat [cuthat] *v* singkir;

nyuthat [ñuthat] *v* menyingkirkan benda kecil dengan cara menjentikkan jari telunjuk atau dengan sepotong bambu/kayu kecil sedikit demi sedikit;

dicuthat [dicuthat] *v* disingkirkan

cuthik [cut^hik] *v* dibuang dengan

menggunakan alat pencukil

cuwa [cuwa] *a* kecewa

cuwil [cuwil] *v* ambil sedikit;

nyuwil [ñuwil] *v* mengambil sedikit dengan ibu jari dan jari telunjuk;

sacuwil [səcuwil] *adv* sedikit sekali

cuwol [cuwɔl] *v* **1** mengambil banyak; **2** mencubit dengan lima jari

D

d [dɛ] *n* huruf ke-4 dari abjad Latin

da [da] *n* huruf ke-6 dari abjad tulisan Jawa ha-na-ca ra-ka

dableg [dabləg], **ndableg** [ndabləg] *v* tidak patuh; tidak mengindahkan peraturan

dada [dada], **dadaha** [dadaha] *adv* padahal

dadah [dadah] *v* pijat untuk bayi

dadak [dadak] *v* mendadak. --
sontak mendadak sekali;

dadakan [dadakan] *v* segera; tanpa rencana

dadal [dadal] *v* ambrol; jebol (mis. bendungan atau tanggul)

dadar [dadar] *v* dadar; cara mengoreng telur berbentuk tipis

dadhag [dadʰag] *a* **1** tegar; **2** berani

dadi [dadi] *v* jadi; menjadi;

kedadian [kədadiʔan] *n* kejadian;

dadèn-dadèn [dadɛn-dadɛn] *n* makhluk jadi-jadian; hantu;

salah kedadèn [salah kədadɛn] *adv* terlanjur salah

dados [dados] *bbs* → **dadi**

dagang [dagaŋ] *v* berdagang; berjualan

dagé [dage] *n* bahan makanan yg

terbuat dari ampas tahu; sejenis oncom

daging [dagiŋ] *n* daging

dakocan [dakocan] *n* boneka; mainan anak-anak berwarna hitam pekat biasanya terbuat dari kayu yang dikombinasikan dg ijuk

dakwa [dakwa] *v* dakwa

ndakwa [ndakwa] *v* mendakwa

dakwah [dakwah] *v* dakwah; menyebarkan agama Islam

dalah [dalah] *v* taruh;

ndalah [ndalah] *v* menaruh

dalal [dalal] *n* maaf

dalan [dalan] *n* jalan

dalul I [dalul] *a* matang sekali

dalul II [dalul], **ndalu** [ndalu] *bbs* → **bengi**

dam-daman [dam-daman] *n* permainan anak-anak

damel [daməl] *bbs* → **gawe**

dami [dami] *n* batang padi; jerami;

damèn [damɛn] *n* batang-batang padi

damar [damar] *n* lampu;

ndamari [ndamari] *v* menerangi

damu [damu] *v* tiup;

ndamu [ⁿdamu] *v* meniup;
didamoni [didamɔni] *v* di-
 tiup
dana [dana] *n* dana; uang; biaya
dandan [dandan] *v* memperbaiki;
 bersolek
dandang [dandəŋ] *n* periuk
 tinggi biasanya terbuat dari
 tembaga
dandos [dandɔs] *bbs* → **dandan**
daning [daniŋ] *p* 1 kok. -- *suwé*
nemen? kok lama sekali?; 2
 oleh. *upacara dibuka daning*
Pak Lurah. upacara dibuka
 oleh Pak Lurah.
dang [daŋ] *v* tanak;
adang [adaŋ] *v* menanak
 nasi;
didang [didəŋ] *v* ditanak
dangu [daŋu] *bbs* → **suwe**
dara [dara] *n* burung merpati
darmawisata [darmawisata]
n darmawisata; tamasya;
 piknik
dasa [dasa] *n* bilangan 10
dasawarsa [dasawarsa] *n* dasa-
 warsa; 10 tahun
dawa [dawa] *a* panjang
dawegan [dawəŋan] → **degan**
dayik [dayik] *n* (prokem) wajah
dayik madal [dayik madal] *n*
 (istilah) wajah buruk
dedeg pengadeg [dədəŋpəŋadəŋ]
n sosok

dédé [dede] *bbs* → **dudu**
dedel [dədəl] *a* penuh (ttg ton-
 tonan)
deldelan [dələdəlan] *v* bedesa-
 kan
didedel [didədəl] *v* diisi terus
 hingga penuh/padat (kasur/
 bantal)
degan [dəŋan] *n* kelapa muda
degèg [dəŋɛŋ], **ndegèg** [ndəŋɛŋ]
v membusungkan dada
deleg I [dələŋ] *n* jenis labu yang
 besar dan panjang
deleg II [dələŋ] *n* ikan gabus
deleng [dələŋ] *v* lihat;
ndeleng [ⁿdələŋ] *v* melihat;
delengané [dələŋane] *adv*
 kelihatannya;
kedeleng [kədələŋ] *v* ke-
 lihatan
deles I [dələs] *n* asli. **Tegal** -- Tegal
 asli
deles II [dələs] *n* sumbu lampu
delima [dəlima] *n* buah delima
delik [dəlik] *n* istilah untuk mata
 yang agak lebar
dèlman [dəlman] → **dhokar**
demang [dəmaŋ] *n* pejabat kepala
 pasar pada zaman penjajah-
 an
déné [dene] *adv* sedangkan
kayadéné [kayadene] *adv*
 seperti; misalnya
dengarèn [dəŋarən] *p* tumben

dèrèng [dɛɾɛŋ] *bbs* → **durung**
dèrep [dɛɾəp] *v* menuai padi
deres I [dɛɾəs] *a* deras; lebat.
Udan -- hujan deras.
deres II [dɛɾəs], **nderes** [ndɛɾəs]
n tadarus; membaca Al Quran
dèrès [dɛɾɛs], **ndèrès** [ndɛɾɛs]
v mengambil nira dari pucuk
 pohon kelapa
désa [desa] *n* desa
déwa [dewa] *n* dewa
dèwi [dɛwi] *n* dewi
dha [dʰa] *n* huruf ke-12 dari abjad
 Jawa ha-na-ca-ra-ka
dhacin [dʰacin] *n* jenis timbangan
 model dahulu
dhadha [dʰadʰa] *n* dada;
dhadha menthok [dʰadʰa
 mɒnthɔk] *n* dada ayam
ngelus dhadha [ŋɛlus dʰadʰa]
ki bersabar; tidak marah
dhadhap [dʰadʰap] *n* nama jenis
 pohon, daunnya biasanya
 digunakan untuk meng-
 ompres dahi anak yang
 demam panas; *Erythina*
lithoperna
dhadhu [dʰadʰu] *n* dadu
dhadhung [dʰadʰuŋ] *n* tali besar
 terbuat dari bambu untuk
 mengikat kerbau atau sapi
dhahar [dʰahar] *bbs* → **mangan**
dhakon [dʰakɔn] *n* sejenis per-
 mainan anak

dhalang [dʰalay] *n* dalang
dhalung [dʰaluŋ] *n* lampu khusus
 yang digunakan dalam
 pertunjukan wayang kulit
 untuk membuat efek bayang-
 an wayang di atas layar
dhamdhaman [dʰamdʰaman] *n*
 permainan sejenis halma
dhampar [dʰampar] *n* rel. --
sepur rel kereta api.
dhamyang [dʰamyay] *n* penjaga
 (lelembut)
dhang [dʰay], **adhong** [adʰɔŋ] *adv*
 kalau; jika
adhang [adʰay] *adv* kalau;
 jika;
adhong ana [adʰɔŋ ana] *adv*
 kalau ada;
dhongé [dʰɔŋɛ] *adv* harus-
 nya;
dhongéné [dʰɔŋɛne] *adv* se-
 benarnya
dhangang [dʰaŋan] *adv* hampir
 sembuh dari sakit
dhangdhut [dʰaŋdʰut] *n* dangdut;
 orkes Melayu; nama jenis
 musik
dhap-dhep [dʰap dʰəp] *v* nyala
 padam (lampu)
dhaplang [dʰaplay] *a* jangkung
dharat [dʰarat] *n* darat
dhasar [dʰasar] *n* dasar
dhasaran [dʰasaran] *n* lapak
 untuk berjualan

dhateng [dʰatəŋ] *bbs* → **teka**
dhat-dhet [dʰat dʰət] *a* tidak lancar; ragu-ragu
dhawah [dʰawah] *bbs* → **tiba**
dhawet [dʰawət] *n* jenis minuman dengan santan dan gula di-campur adonan tepung beras yang dibentuk kecil-kecil
dhayang-dhayang [dʰayaŋ] *n* dayang-dayang; pelayan ratu di kerajaan zaman dahulu
dhayoh [dʰayɔh] *n* tamu
medhayoh [mədʰayɔh] *v* ber-tamu
dhayung [dʰayun] *n* alat untuk mendayung;
ndhayung [nʰdʰayun] *v* men-dayung
dhedhek [dʰədʰək] *n* dedak; sekam padi
dhèdhèl [dʰɛdʰɛl] *v* lepas atau buka jahitan;
ndhèdhèl [ndʰɛdʰɛl] *v* mem-buka jahitan;
dhèdhèl dhuwèl [ndʰɛdʰɛl dʰuwɛl] *v* compang- camping
dhedheg [dʰədʰəg] *v* pukul pelan dengan tangan tergegangam
dhedhes [dʰədʰəs] *v* bertanya dengan mendesak agar yang ditanya mau menjawab
dhedhet I [dhədʰət] *v* tarik se-bentar dengan tiba-tiba (mis. benang layang-layang)

dhedhet II [dʰədʰət] *a* gulita. Peteng – gelap gulita
dheg [dʰəg] *v* menirukan suara jantung
dheg-dhegan [dʰəg dʰəgan] *v* berdebar debar
dhèglag [dʰɛglag] *n* kaki pincang; berjalan terpincang-pincang
dhèhèm [dʰɛʰɛm] *n* batuk-batuk kecil
dhèk-dhèki [dʰɛk-dʰɛki] *v* sudah diincar sebelumnya
dhekem [dʰəkəm] *v* duduk atau jongkok sendirian di pojok
ndekem [ndʰəkəm] *v* jongkok menyendiri di pojok
dhekik [dʰəkik] *n* pipi yang sedikit meleasak ke dalam; biasanya membuat wajah semakin manis
dhekok I [dʰəkɔk] *v* meleasak ke dalam
dhekok II [dʰəkɔk]; **ndhekok** [ndʰəkɔk] *v* tidur
dheleg-dheleg [dʰələg dʰələg] *v* diam termangu-mangu; bengong
dhèlman [dʰɛlman] *n* delman; kereta kuda
dhem [dʰəm] *v* 1 simpan, *n* 2 letusan yang menggelegar (istilah)
dhem-dheman [dʰəm dʰəman] *n* barang bekas pakai yang

disimpan

dhemen [d^həməŋ] *n* cinta; suka;

dhemenan [d^həməŋan] *n*
pacaran; pacar;

dhemenyar [d^həməŋar] *a*
senangnya hanya pada waktu
masih baru; cepat bosan

dhemit [d^həmit] *n* hantu; makhluk
halus

dhèmpèl [d^həmpəl] *v* jejer

ndèmpèli [nd^həmpəli] *v* men-
jejeri

dhèmpèlan [d^həmpələn] *v*
berjejeran/berdampingan

dhèmpèt [d^həmpət] *v* melekat;
rapat

dhèndhèng [d^hənd^hɛŋ] *n* dendeng

dhengak [d^həŋak], **ndhengak**
[nd^həŋak] *v* mendongak;
menghadap ke atas

dhengané [d^həŋane] *adv* pantasan

dhengki [d^həŋki] *n* dengki; iri

dhengkil [d^həŋkil], **kikil** [kikil] *n*
kaki kambing atau sapi

dhèngklang [d^həŋklay] *a* pincang.
sikil --kaki pincang

dhèngklèk [d^həŋklək], **èngklèk**
[ɛŋklək] *v* jalan berjingkat
dengan satu kaki

dhèngkol [d^həŋkɔl] *a* tdk lurus
(tangan/kaki)

dhengkul [d^həŋkul] *n* lutut;
sadhengkul [sad^həŋkul] *n*
setinggi lutut

dhèp [d^həp] *v* caplok/makan

didhèp [did^həp] *v* dicaplok

dhèpa [d^həpa], **sadhèpa** [sad^həpa]
n ukuran sepanjang kedua
belah tangan mendepang
dari ujung jari tengah tangan
kiri sampai ke ujung jari
tengah tangan kanan (empat
hasta, enam kaki); serentang
tangan

ndèpa [nd^həpa] *n* tengkurap
dengan ditopang siku

dhèt lur [d^hət lur] *v* tarik ulur

dhèthèng [d^hɛt^hɛŋ], **ndhèthèng**
[ⁿd^hɛt^hɛŋ] bertolak pinggang

dhèwèk [d^hɛwək] *n* sendiri

dhèwèkan [d^hɛwɛkan] *n*
sendirian

dhidhis [d^hidhis] *v* mencari kutu
di kepala sendiri

dhikut [d^hikut] *v* mengerjakan
sesuatu dengan tidak ber-
henti

dhing [d^hiŋ] *p* lho. *iya* -- ya lho.

dhingin [d^hiŋin] *adv* dulu; awal.
Mengko -- nanti dulu.

dhingkluk [d^hiŋkluk] *v* tunduk
ndhingkluk [nd^hiŋkluk] *v*
menundukkan kepala

dhingklik [d^hiŋklik] *n* kursi pendek

dhisit [d^hisit], **dhipit** [d^hipit],
dhikit [d^hikit] *adv* dulu;
dulu. *Mengko* -- nanti dulu;

ndhisiti [ⁿd^hisiti] *v* men-

- dahului;
dhisit-dhisitan [d^hisit d^hisitan] *v* saling mendahului
dhodhog [d^hɔd^hɔg], **thothok** [t^hɔt^hɔk] *v* ketuk
dhodhog-dhodhog [d^hɔd^hɔg d^hɔd^hɔg]; **thothok-thothok** [t^hɔt^hɔk t^hɔt^hɔk] *v* mengetuk pintu dengan keras
dhodhok [d^hɔd^hɔk] **1** *v* jongkok; **2** tempat tinggal. --*é nang endi?* Tinggalnya di mana?
ndhodhok [nd^hɔd^hɔk] *v* berjongkok
dhodhos [d^hɔd^hɔs] *v* bobol; buka paksa;
ndhodhos [nd^hɔd^hɔs] *v* membobol; mengambil barang dengan cara membuka paksa
dhog [d^hɔg] *p* baru sampai;
dhog-los [d^hɔg ɔs] *adv* baru sampai langsung pergi lagi
dhogèr [d^hɔgɛr] *n* penari wanita dlm pertunjukan tari tradisional, tugasnya melayani penonton (biasanya laki-laki) yg hendak ikut menari, biasanya mengalungkan selendang pada laki-laki yg diajak menari
dhoglong [d^hɔgɔɔŋ] *a* jangkung; berkaki panjang
dhokar [d^hɔkar] *n* kereta kuda; delman; andong
dhokoh [d^hɔkɔh] ahap. *Mangané* -- makannya lahap.
dhoh [d^hɔ] *n* lubang baut atau mur yang sudah aus atau longgar
dhompèt [d^hɔmpɛt] *n* dompet
dhomplèng [d^hɔmplɛŋ], **ndhomplèng** [nd^hɔmplɛŋ] *v* ikut menumpang
dhompol [d^hɔmpɔɔ] *n* gerombol buah dalam satu tangkai
dhonat [d^hɔnat] *n* kue donat
dhondong [d^hɔnd^hɔŋ] *n* buah ke-dondong
dhongdhongsem [d^hɔŋd^hɔŋsəm] *n* buah ke dondong
dhongkèl [d^hɔŋkɛɔ] *v* congkel
dhongkol [d^hɔŋkɔɔ] *a* dongkol; jengkel
dhongkrak [d^hɔŋkrak] *v* dongkrak
dhorèng [d^hɔrɛŋ] *n* loreng; corak kain seragam militer; loreng-loreng
dhoh [d^hɔt] *n* dot; sedotan karet pada botol susu bayi
dhothor [d^hɔt^hɔr], **ndhothor** [nd^hɔt^hɔr] *v* diam sambil jongkok
dhoyong [d^hɔyɔŋ] *n* miring; tidak tegak
dhudha [d^hud^ha] *n* duda. -- **mésan** duda karena istrinya meninggal bukan karena bercerai
dhuk [d^huk], **dhudhuk** [d^hud^huk],

- kedhuk** [kəd^huk] *v* gali;
ndhudhuk [ⁿd^hud^huk] *v* menggali tanah;
ngedhuk [ŋəd^huk] *v* menggali tanah. -- *sumur* menggali sumur. *Tukang* -- orang yang bekerja sebagai penggali sumur.
- dhugal** [d^hugal] *v* marah
dhuku [d^huku] *n* buah duku
dhukuh [d^hukuh] *n* wilayah di pedesaan yang statusnya di bawah kelurahan;
pedhukuhan [pəd^hukuhan] *n* wilayah-wilayah pemukiman penduduk di pedesaan yg berada di bawah satu kelurahan
dhukun [d^hukun] *n* dukun. -- **bayi** penolong ibu yang akan melahirkan.
dhun [d^hun], **mudhun** [mud^hun] *v* turun
dhupak [d^hupak] *v* sepak;
ndupak [ⁿd^hupak] *v* menyepak; menendang
dhus [d^hus] *n* kotak dari kertas atau kardus] karton
dhuwé [d^huwe] *n* punya. – **gawe** punya kerja;
ndhuwéni [ⁿd^huweni] *v* memunyai
dhuwet [d^huwət] *n* buah duwet
dhuwit [d^huwit] *n* uang
- dhuwur** [d^huwur] *a* tinggi
dhigdaya [d^higd^haya] *a* adi daya; sakti
dikep [dikəp] *v* tangkap atau pegang dengan dua tangan
diker [dikər] *v* mengerjakan sesuatu dengan sangat asyik
dikir [dikir] *v* berzikir
dilalah [dilalah] *adv* ternyata; kejadian atas kehendak Yang Mahakuasa
dilat [dilat] *v* jilat;
ndilat [ⁿdilat] *v* menjilat
dina [dina] *n* hari
dinten [dintən] *bbs* → **dina**
dingdang [diŋdang] *n* jenis katak pohon berwarna merah
dingkik [diŋkik] *v*intai; mengawasi dengan sembunyi-sembunyi
dipun [dipun] *bbs* → **di-**
diyeg [diyæg] *a* pincang
dlanggung [dlaŋgʊŋ] *n* jalan
dlapèr [dlaɸər] *v* berada di rumah orang lain tanpa tujuan yang jelas
dlawèran [dlaɸəran] *v* ngomong yg tdk karuan
dlepak [dlaɸak] *n* lampu minyak kecil
dlèwèr [dləɸər] *v* ngalir;
ndlèwèr [ⁿdləɸər] *v* mengalir;
dlèwèran [dləɸəran] *v* mengalir terus menerus

- (keringat/darah)
dlosor [dlɔsɔɾ] *v* merayap di tanah (di bawah); melata, mis. ular;
ndlosor [ⁿdlɔsɔɾ] *v* merendahkan diri
dluwang [dluwaŋ] *n* kertas
dobal [dɔbal] *n* makannya banyak
dobol I [dɔbɔl] *v* berak; buang air besar
dobol II [dɔbɔl] *n* 1 (istilah kasar) bohong (ucapan); *n* 2 dubur ayam yang sudah longgar akibat seringnya bertelur;
ndobol [ⁿdɔbɔl] *v* asal ngomong;
didoboli [didɔbɔli] *v* [di-bohongi] dikibuli
dodol [dɔdɔl] *n* nama kue tradisional yg terbuat dari adonan tepung ketan yg diberi gula dan bahan lain
dokon [dɔkɔn] *v* meletakkan; menaruh
dol [dɔl], **adol** [adɔl] *v* jual;
dodol [dɔdɔl] *v* menjual;
didol [didɔl] *v* dijual;
dodolan [dɔdɔlan] *v* berjualan
dolan [dolan] *v* 1 bermain; 2 berjudi
dom [dɔm] *n* jarum. -- **bundhel** jarum pentul;
dondom [dɔndɔm] *v* menjahit dengan tangan
domblong [dɔmbloŋ] *v* melongo; melihat dengan pandangan kosong
dong [dɔŋ] *a* jelas, paham;
donga [dɔŋa] *n* doa;
ndonga [ⁿdɔŋa] *v* berdoa
dongang-dongong [dɔŋaŋ dɔŋɔŋ] *a* blo'on
dongdongan [dɔŋdɔŋaŋ] *p* kadang-kala
donganuk [dɔŋanuk] *p* kadangkala
dongé [dɔŋe] *a* seharusnya, mustinya
dongkah [dɔŋkah] *v* jebol
dopok [dɔpɔk] *v* membual; bicara omong kosong; bicara bohong;
ndopok [ⁿdɔpɔk] *v* berbicara bohong;
dopokan [dɔpɔkan] *n* 1 bualan; 2 berbincang-bincang santai
doraka [dɔraka] *a* durhaka; berdosa
doran [dɔran] *n* gagang pacul yang terbuat dari kayu
dosa [dɔsa] *n* dosa
doyan [dɔyan] *v* suka
drèi [drɛi] *n* obeng ulir
drèl [drɛl], **ngedrèl** [ŋɛdrɛl] *v* merengek renek minta sesuatu
dreman [drɛman] *a* banyak anak; pandai merawat anak

dremimil [drəmimil] *v* **1** nyinyir;
bicara terus menerus; **2**
komat-kamit merapal mantra

dremimis [drəmimis] *v* suka
meminta minta

drim [drim] *n* drum; tempat me-
nyimpan minyak

drodhot [drɔd^hɔt] *n* tembakan
beruntun; bunyi senjata oto-
matis

du [du], **adu** [adu] *v* adu; sabung.
– **jago** menyabung ayam;
didu [didu] *v* diadu;
adu-adu [adu-adu] *v* **1** me-
laporkan yang tidak-tidak; **2**
mengadu domba

dubang [dubaŋ] *n akr* **idu abang**
atau ludah merah; ludah
pemakan sirih

dubug [dubug] *n* kaki yang besar
(krn gemuk)

dudu [dudu] *adv* bukan

duduh [duduh] *n* kuah

dudul [dudul] *n* **1** jenis pancing
yang berjoran/bergagang
panjang; **2** mengulang
undangan untuk kenduri

dudut [dudut] *v* tarik

ndudut [ⁿdudut] *v* menarik

dugan [dugan] → **degan**

dugi [dugi] *bbs* → **teka**

dulang [dulaŋ] *v* suap;

ndulang [ⁿdulaŋ] *v* menyuapi
bayi atau anak kecil

dulek [dulək] *v* menusuk mata
dengan ujung jari telunjuk;

didulek [didulək] *v* **1** ditusuk
dg ujung jari telunjuk (ttg.
mata); **2** diganggu mahluk
halus

dulit [dulit] *v* colek sedikit;

ndulit [ⁿdulit] *v* mencolek
dengan ujung jari telunjuk

dum [dum] *v* memberi bagian/
hak;

ngedum [ŋədum] *v* membagi;

keduman [kəduman] *v* men-
dapatkan bagian;

didum [didum] *v* dibagikan
kepada orang banyak

dumadakan [dumadakan] *n* secara
kebetulan;

dumadaksara [dumadak-
sara] *n* secara kebetulan

dumèh [dumɛh], **dumané**
[dumanɛ], **dumèhé**
[dumɛhe], **dumèné**
[dumɛne] *adv* mentang-
mentang

dumuk [dumuk] *v* sentuh; raba;
kedumukan [kədumukan]
v meraba raba dalam kege-
lapan

didumuk [didumuk] *v* di-
sentuh; dipegang

dumung [dumuŋ] *n* nama jenis
ular yg bercorak garis-garis
hitam putih, biasanya hidup

dungsir • duwè

di sawah

dungsir [dʊŋsir] *v* menggali tanah
untuk masuk rumah yang
dilakukan pencuri

dunya [duña] *n* dunia; harta benda

dupa [dupa] *n* dupa

durung [durʊŋ] *adv* belum

dus [dus], **adus** [adus] *v* mandi;

padusan [padusan] *n* tempat
mandi

duwé [duwe] *v* punya, milik;

nduwèni [ⁿduwɛni], **deduwé**
[dɛduwe] *v* mempunyai, me-
miliki

duwèké [duwɛke] *n* punya-
nya, miliknya

E

e [ɛ] *n* huruf ke-5 dari abjad Latin
èbèn [ɛbɛn] *n* agar; supaya.

-- *kahaman urip tambah ayem*. Agar hidup bertambah tenteram.

èbèg [ɛbɛg] *n* pelindung terbuat dari anyaman bambu

ébi [ɛbi] *n* udang yang dikeringkan

écé [ɛce] *v* ejek;

ngécé [ɲece] *v* mengejek; melecehkan;

diécé [diece] *v* diejek; dilecehkan

ècèl [ɛcɛl] *n* selip; keluar dari rel (mis. rel kereta api)

ècèng gondhok [ɛcɛŋ ɡɔndʰɔk] *n* eceng gondok; sejenis tanaman yang tumbuh di atas air

éco [eco] *bbs* → **enak**

écol [ecɔl] *a* enak (*ragam bahasa plesetan*). *ènak* --. enak sekali.

èdé [ɛde] *v* ejek

èdé-èdé [ɛde ɛde] *v* mengejek

èdek [ɛdɔk] *n* injak;

ngèdek [ɲɛdɔk] *v* menginjak;

ngèdek-idek [ɲɛdɔk idɔk] *v* menginjak- injak

dèdek [dɛdɔk] *v* diinjak;

dièdek [diɛdɔk] *v* diinjak

édan [edan] *a* gila;

kèdanan [kɛdanan] *v* tergila-gila

eden [ɛdɛn] *v* ejan;

ngeden [ɲɛdɛn] *v* mengejan

édhang [ɛdʰaŋ] *pron* bagi rata berdua;

siji édhang [siji ɛdʰaŋ] *pron* dibagi rata setiap orang mendapat satu; atau seorang satu

èdhèg [ɛdʰɛg] *adv* senang bergaya

èè [ɛɛʔ] *v* buang air besar (ttg anak-anak)

ègat-ègot [ɛgat ɛɡɔt] *v* goyang pinggul

ègrèk-ègrèk [ɛɡrɛk ɛɡrɛk] *a* bobrok (ttg kendaraan)

ègin [ɛgin] *adv* masih. -- *ana*. masih ada

èha-èhé [ɛha ɛhe] *a* genit

éja [ɛja] *n* eja; mengeja

èjèr [ɛjɛr] *n* melarutkan dengan air

èk [ɛk] *n* tera; memeriksa secara berkala alat timbang dan ukur yang dilaksanakan oleh Dinas Meteorologi

èkal-ekol [ɛkal ɛkɔl] *v* berkelak-kelok

èket [ɛkɛt] *num* bilangan lima

puluh
sèket [sɛkət] *n* lima puluh
 (50)
èketan [ɛkətan] *n* uang lima
 puluhan
èlik [ɛliʔ] *n* istilah untuk menye-
 but istri (pengantin baru)
 yg kembali ke rumah orang
 tuanya karena belum siap
 untuk berumah tangga
éling [ɛliŋ] *v* ingat; sadar;
kèlingan [kɛliŋan] *v* teringat
elom [əlɔm] *a* kecewa
eluk [əluk] *v* lurus; rentang;
ngeluk [ŋəluk] **1** *v* menekuk;
 membengkokkan. ~ *boyok*.
 Meluruskan pinggang; **2** *ki*
 istirahat
elus [əlus] *v* belai;
ngelus [ŋəlus] *v* membelai;
dielus [diəlus] *v* dibelai;
dielus-elus [diəlus əlus] *v* di-
 belai-belai
ema [əma] *n* ibu
èman [ɛman] **1** *a* kasihan; **2**
 (merasa) menyesal; sayang;
3 terasa rugi (tdk rela dsb).
yèn dibuwang --. kalau di-
 buang sayang; **4** tidak rela
 (akan); tidak ikhlas (akan)
èman-èman [ɛman ɛman] *n*
 sangat disayang
emar [əmar] *a* memar
emas [əmas] *n* emas;

kemasan [kəmasan] *n* peng-
 rajin emas
embah [əmbah] *n* kakek atau nenek
embak-embak [əmbak əmbak] *v*
 berkepak-kepak
embak-embik [əmbak əmbik] *n*
 suara kambing mengembik
embal-embul [əmbal əmbul] *a*
 (istilah) ragu-ragu, maju-
 mundur
emban [əmban] *v* **1** gèndong; **2**
 pengasuh
ngemban [ŋəmban] *v* meng-
 gèndong;
diemban [diəmban] *v* digèn-
 dong;
emban-emban [əmban
 əmban] *n* **1** kain untuk meng-
 gendong; **2** logam pengikat
 batu cincin; rumah batu
 cincin
embar-embor [əmbar əmbɔr] *a*
 gemuk, berlemak
embat-embatan [əmbat əmbatan]
n papan luncur kolam renang
embat-embut [əmbat əmbut] *v*
 bergerak-gerak pelan
emblak-embluk [əmbɫak əmbɫuk]
a (istilah) lamban bersikap
embok [əmbɔk] *n* ibu; --**tuwa** *n*
 nenek
embèn [əmbɛn] *n* lusa
èmbèr [ɛmbɛr] *n* ember
èmbèl-èmbèl [ɛmbɛl ɛmbɛl] *n*

tambahan

embil [əmbil], **ngembil** [ŋəmbil] *v* mengambil atau memetik buah-buahan;

diembil [diəmbil] *v* dipetik

èmbèrèt [əmbɾɛt] *v* menarik; mencari penumpang untuk dokar atau delman

embu [əmbu] *v* → **imbu**

embuh [əmbuh] *adv* entah; tidak tahu

embun-embunan [əmbun əmbunan] *n* ubun-ubun

emod [əməd] *a* lembek; tdk keras

emoh [əməh], **moh** [məh] *adv* tidak mau

emong I [əməŋ] → **mong**

emong II [əməŋ] *v* mengasuh anak;

momong [məməŋ] *v* mengasuh anak;

diemong [diəməŋ] *v* diasuh

empan [əmpən] *n* umpan

empèd [əmpɛd] *v* desak;

empèd-empèdan [əmpɛd əmpɛdan] *v* berdesak desakan

empèng [əmpɛŋ] *n* dot bayi, biasanya terbuat dari bahan karet yg dibentuk menyerupai puting susu ibu;

ngempèng [ŋəmpɛŋ] *v* **1** menggigit dot bayi; **2** menyusui ibu

èmpèd [əmpɛd] *n* sejenis ketam atau yuyu yg hidup di air

tawar

èmpèr [əmpɛr] *n* emper; bagian tepi bangunan rumah

emplok [əmplɔk] *v* memasukkan makanan ke dlm mulut dg tangan

empok [əmpɔk] *n* kentut dg menjorokkan pantat ke muka orang lain;

ngempok [ŋəmpɔk] *v* mengentuti; mengarahkan pantat saat kentut ke muka orang lain

empok-empokan [əmpɔk əmpɔkan] *a* keadaan benda yg saling bertolak belakang

empot [əmpɔt], **ngempot** [ŋəmpɔt] *v* sedot; isap menggunakan mulut;

diempot [diəmpɔt] *v* disedot

empot-empotan [əmpɔt əmpɔtan] *a* keadaan yg sangat payah

empos [əmpɔs] *v* tiup;

ngempos [ŋəmpɔs] *v* meniup;

diempos [diəmpɔs] *v* ditiup

empet [əmpɛt] *v* menahan buang air besar atau buang air kecil

emping [əmpiŋ] *n* kerupuk dari melinjo

emplop [əmplɔp] *n* lapisan jantung pohon pisang

empra [əmpɾa] *a* tidak beres atau tdk selesai;

ngempra [ŋəmpɾa] *v* tdk me-

nyelesaikan pekerjaan

empřit [əmpřit] *n* burung pipit;
nama sejenis burung pe-
makan biji-bijian yg bertubuh
kecil

empu [əmpu] *n* pandai besi

empun [əmpun] *bbs* → **wis**

èmut [ɛmut] *v* *bbs* **èling**

énak [enak] *a* enak

èncèr [ɛncɛr] *a* encer; tidak kental

encit [əncit] *n* kain; bahan pakaian;
tekstil

encot [əncot] *v* injak;

ngencot [ŋəncot] *v* meng-
injak;

diencot [diəncot] *v* diinjak

èncrèt [ɛncrɛt] *n* oli; minyak pe-
lumas

èncrot [ɛncrɔt] *a* **1** rusak; **2** tdk
bisa berdiri tegak

éndah [endah] *p* agar; supaya

endel [əndəl], **kendel** [kəndəl] *a*
berani; tdk merasa takut;

endel-endel [əndəl əndəl]
n sesuatu untuk menambah
keberanian;

kekendelen [kəkəndələn] *a*
terlalu berani

endhé-endhé [əndʰe əndʰe] *adv*
tdk segera dikerjakan; tunda;

ngendhé-endhé [ŋəndʰe
əndʰe] *v* menunda-nunda;

diendhé-endhé [diəndʰe əndʰe]
v tdk segera dikerjakan;

ditunda-tunda

endhe kendhek [əndʰə kəndʰək]
n endapan

endhèp [əndʰɛp] *a* pendek; tidak
tinggi; rendah

endhog [əndʰɔg] *n* **1** telur; **2** anak;
3 bunga pinjaman

ngendhog [ŋəndʰɔg] **1** *v*
bertelur; **2** *ki* hamil (di luar
nikah)

endhongan [əndʰɔŋan] *n* endapan

endhut [əndʰut] *n* lumpur

endi [əndi] *pron* mana. *nang* -- di
mana

endrog-endrogan [əndrɔg
əndrɔŋan] *v* loncat-loncatan

eneg [ənəg] *a* mual

enem [ənəm] *num* bilangan enam
(6)

eneng [ənəŋ], **meneng** [mənəŋ] *v*
diam; berdiam diri;

dieneng-eneng [diənəŋ
ənəŋ] *v* disuruh diam tdk me-
nangis;

dienengna [diənəŋna] *v*
didiamkan; tidak diajak
bicara;

eneng-enengan [ənəŋ
ənəŋan] *v* tdk saling me-
nyapa; marahan

èng [ɛŋ] *v* marah yg cenderung
diam krn merasa kesal; ber-
selisih;

èngèngan [ɛŋɛŋan] *n* tdk

bertegur sapa; marahan;
di'èng [di'ɛŋ] *v* dimusuhi;
nge'èng [ŋə'ɛŋ] *v* memusuhi
ènget [ɛŋət] *bbs* → **eling**
ènggal [ɛŋgal] *bbs* → **anyar**
ènggal-ènggal [ɛŋgal ɛgal] *bbs*
 → **cepét**
ènggané [ɛŋgane] *n* seandainya;
 jika; umpama
ènggang-ènggong [ɛŋgəŋ ɛŋgɔŋ]
n lenggak- lenggok
enggihi [əŋgihi] *bbs* → **ya II**
enggiik-enggikeni [əŋgiik əŋgiikəni]
a kurang sehat
enggo [əŋgo] → **nggo**
ènggok [ɛŋgɔk] *v* belok; berputar;
mènggok [mɛŋgɔk] *v* mem-
 belok; berbelok;
ènggokan [ɛŋgɔkan] *n*
 belokan; pengkolan
enggon [əŋgɔn] *n* tempat;
panggonan [paŋgɔnan] *n*
 tempat tinggal; tempat ber-
 pijak/bernaung;
kanggonan [kaŋgɔnan] *n*
 tempat yg terpakai utk; ke-
 tempatan
engko [əŋko] → **mengko**
èngkol [ɛŋkɔl] *n* engkol; alat utk
 memutar atau menghidup-
 kan mesin;
ngèngkol [ŋɛŋkɔl] *v* meng-
 engkol; menggunakan alat
 utk memutar atau meng-

hidupkan mesin
èngsèl [ɛŋsɛl] *n* engsel
èngsok [ɛŋsɔk] *v* tukar; ganti
ènjang [ɛŋjaŋ] *bbs* → **èsuk**
ènjing [ɛŋjiŋ] *bbs* → **èsuk**
entas [əntas] *v* angkat; ambil;
mentas [məntas] *v* meng-
 angkat; mengambil
énté [ente] *pron* engkau (*Ar.* **anta**)
entèk [əntɛk] *v* habis;
ngentèkké [ŋəntɛkke] *v*
 menghabiskan;
kentèkan [kəntɛkan] *a* ke-
 habisan;
dientèkké [diəntɛkke] *v* di-
 habiskan
entèn-entèn [əntən əntən] *n*
 adonan gula dan kelapa atau
 kacang hijau untuk isian kue
entèni [əntɛni] *v* tunggu;
ngentèni [ŋəntɛni] *v* me-
 nunggu; menanti;
dintèni [diəntɛni] *n* ditunggu
entèng [əntɛŋ] *v* → **entèk**
ènthèng [ɛntʰɛŋ] *a* ringan;
ngènthèngna [ŋɛntʰɛŋna] *v*
 meringankan;
ènthèngan [ɛntʰɛŋan] *ki* suka
 menolong
ènthog [ɛntʰɔŋ] *n* itik
enthung [əntʰuŋ] *n* kepompong
entok [əntɔk] → **entèk**
entong [əntɔŋ] → **entèk**
entosì [əntɔsi] *bbs* → **entèni**

èntrok [ɛntɹɔk] *n* kutang zaman dahulu yg biasanya terbuat dari kain yg diberi pengait/ anak kancing di bagian depan

entut [əntut] *n* kentut;

ngentut [ŋəntut] *v* mengentut;

entut-entutan [əntut əntutan] *n* nama jenis tanaman yg daunnya menyerupai bau kentut

enyong [əñɔŋ] *n* saya; aku

èpèk-èpèk [ɛpɛk ɛpɛk] *n* telapak tangan

èram [ɛram] *a* heran yg disertai perasaan takjub. *Gedhéné ora --*. Besar sekali.

érek [ɛrɛk] *n* suara serak karena sakit batuk atau sakit tenggorokan

èrèk-èrèk [ɛrɛk ɛrɛk] *n* sejenis perlengkapan judi yg menggunakan nomor 1 sampai dg 100 dlm lingkaran yg diputar kencang sehingga mengeluarkan bunyi *rèk-rèk*

èsem [ɛsəm] *n* senyum;

mèsem [mɛsəm] *v* tersenyum; -- **kependhem** tersenyum simpul;

ngèsemi [ŋɛsəmi] *v* tersenyum kpd seseorang;

dièsemi [diɛsəmi] *v* diberi senyuman;

èsih [ɛsih] *adv* → **ègin**

èstri [ɛstri] *bbs* **wadon**

èstu [ɛstu] *bbs* → **sida**

ésuk [ɛsuk] *n* pagi;

ngésuk [ŋɛsuk] *n* **1** besok pagi; **2** hari esok

étang [ɛtaŋ] *bbs* → **étung**

ètengan [ɛtəŋan] *v* bermain anggar dengan tangan

ètèran [ɛtɛran] *n* barang-barang kecil dijual dipinggir jalan;

ngètèran [ŋɛtɛran] *v* berjualan barang-barang kecil di pinggir jalan

èthor [ɛtʰɔr] *v* *ksr* bisa; mampu

ètung [ɛtuŋ] *n* hitung; -- **ijir** kikir *ki*)

ngètung [ŋɛtuŋ] *n* menghitung;

ngètungi [ŋɛtuŋi] *n* menghitung;

pètungan [pɛtuŋan] *n* **1** perhitungan; **2** ramalan dg cara menghitung hari pasaran sesuatu atau seseorang

éwang [ɛwaŋ] *adv* sama-sama.

sethithik -- sama-sama sedikit

èwèr-èwèr [ɛwɛr ɛwɛr] *v* bawa kian kemari;

ngèwèr-èwèr [ŋɛwɛr ɛwɛr] *v* membawa kesana kemari;

dièwèr-èwèr [diɛwɛr ɛwɛr] *v* dibawa kesana kemari

éwang [ɛwaŋ] *pron* bagi rata berdua. **siji** -- dibagi rata

èwo • èyang

setiap orang mendapat satu
atau seorang satu

èwo [ɛwo] *a* marah (prokem)

èwu [ɛwu] *num* ribu;

sèwu [sɛwu] *num* bilangan
seribu (1000)

limang -- [limanɟ ɛwu] *num*
lima ribu (5000)

èyang [ɛyanɟ] *n* **1** kakek atau
nenek; **2** panggilan utk orang
tua yg dianggap sbg guru
spiritual

G

g [gɛ] *n* **1** huruf ke-7 dari abjad Latin; **2** *Mus* nada ke-5 dl tangga nada C mayor

ga [ga] *n* huruf ke-17 dari abjad Jawa *ha-na-ca-ra-ka*

gabag [gabag] *n* penyakit/alergi pada kulit

gabah [gabah] *n* gabah

gabel [gabəl] *n* kelamin laki-laki

gabèr [gabɛr] *n* kemaluan lelaki (*ksr*)

gableg [gablɛg] *a* punya (*ksr*). *Angger ora – duit aja nang pasar*. Kalau tdk punya uang jangan ke pasar.

gablegé [gablɛgɛ] *pron* kepunyaannya

gabug [gabug] *a* tidak berisi (ttg padi); mandul

gabung [gabun] *v* gabung

gabor [gabor] *v* lepas;

nggabor [ɲgabor] *v* melepaskan (ttg merpati);

digabor [digabor] *v* dilepas

gabus [gabus] *n* gabus; spon

gada [gadaʔ] *n* senjata pemukul yg berbentuk tongkat dengan bulan besar di salah satu ujungnya; gada

gada-gada [gadaʔ gadaʔ] *n*

bangunan berupa gerbang di ujung jalan

gagangan [gadʌn] *a* berbakat tidak sopan

gadhadh [gadʰah] *bbs* → **duwé**

gadhang [gadʰaŋ] *v* **1** timang; **2** sanjung; puja; **3** harap;

nggadhang [ɲgadʰaŋ] *v* **1** menimang; **2** menyanjung; memuja; **3** mengharapakan;

digadhang gadhang [digadʰaŋ gadʰaŋ] *v* diharapkan

gadhé [gadʰe] *v* gadai;

nggadhé [ɲgadʰe] *v* menggadai;

nggadhékena [ɲgadʰekəna] *v* menggandaikan;

digadhé [digadʰe] *v* digadai;

digadhékena [digadʰekəna] *v* digadaikan;

pegadhéan [pɛgadʰeyan] *n* rumah gadai

gadhing [gadʰiŋ] *n* taring gajah; gading. **kuning** -- warna kuning muda;

gadho-gadho [gadʰɔ gadʰɔ] *n* gado-gado

gadhung [gadʰuŋ] *n* tumbuhan melilit, umbinya memabukkan kalau dimakan langsung,

tetapi jika direndam dahulu
 dlm abu basah racunnya akan
 hilang atau menjadi ber-
 kurang; *Dioscorea hispida*; --
klingsir jenis ramuan jamu
 untuk sakit turun berok; **ijo**
 -. warna hijau tua kehitaman
gadhungan I [gad^hujan] *n* makanan
 terbuat dari singkong
gadhungan II [gad^hujan] *a* palsu;
 tidak asli
gagas [gagas] *n* gagasan; ide;
nggagas [ɲgagas] *v* meng-
 gagas; memikirkan;
gagasan [gagasan] *n* gagasan;
 ide
gagah [gagah] *a* gagah;
gagahan [g a g a h a n] *a*
 sombong
gagak [gagak] *n* burung gagak;
Carvus macrorhynchos
gagal [gagal] *adv* gagal; tidak
 berhasil
gagang [gagan] *n* tangkai; pe-
 gangan
gagap [gagap] *n* tidak lancar bicara
gagé [gage] → **gagiyan**
gagian [gagiyan] *adv* cepat-cepat;
 segera
gagu [gagu] *n* bisu; tidak dapat
 berbicara
gaib [gaib] *a* **1** gaib; **2** tidak nyata
gajah [gaɟəh] *n* binatang gajah;
Elephas maximus

gaji [gaɟi] *n* gaji; upah
gajih [gaɟih] *n* lemak
gajogan [gaɟogan] *a* kecewa;
 menyayangkan sesuatu
galak [galak] *a* galak
galeng [galəŋ], **galengan** [galəŋan]
n pematang. ~ *sawah* pe-
 matang sawah;
nggaleng [ŋgaləŋ] *v* membuat
 pematang;
digalengi [digaləŋi] *v* dibuat
 pematang
galih [galih] *n* inti; bagian dalam
 dari batang pohon
galo [galo] *n* alat dapur dari kayu
 utk mengaduk bubur
galimpung I [galimpuŋ] *n* jangkrik
 yg cacat; tidak berkaki
galimpung II [galimpuŋ] *a* cacat;
 buntung
gaman [gaman] *n* senjata tajam
 zaman dahulu spt tombak;
 pedang dsb
gambar [gambar] *n* gambar;
nggambar [ŋgambar] *v* meng-
 gambar;
digambar [digambar] *v* di-
 gambar
gambang [gambay] *n* sejenis alat
 dalam perangkat gamelan;
 gambang;
gambir [gambir] *n* bahan utk cam-
 puran makan sirih; gambir
gambrèng [gambreŋ] *a* cengeng

gamelan [gaməlan] *n* instrumen musik tradisional Jawa

gamol [gamɔl] *a* terasa kenyal saat dipegang karena gemuk dan berdaging tebal

gampang [gampaj] *a* mudah; tidak sulit; **nggampangna** [ɲgampajna] *v* menyepelekan

gampil [gampil] *bbs* → **gampang**

gamping [gampiŋ] *n* **1** kapur utk campuran bahan bangunan; **2** jenis batuan yg keras yg terdapat di daerah karst

gampung [gampuŋ] *n* memotong padi di sawah sisa bekas di-panen

ganas [ganas] *a* ganas

gancang [gancar] *adv* cepat; berjalan dg cepat

gancèt [gancɛt] *adv* dua benda saling melekat

ganco [ganco] *n* pengait; alat berbentuk lengkung dan runcing utk mengait atau menggaet sesuatu

gancu [gancu] → **ganco**

gandapura [gandapura] *n* gandapura; minyak gosok

gandarukem [gandarukəm] *n* sejenis tanaman yg kulit batangnya digunakan untuk pewarna batik

gandaruwo [gandaruwo] *n* nama jenis hantu yg bertubuh

tinggi besar hitam legam

gendruwo [gəndruwo] → **gəndruwo**

gandhèn [gandʰɛn] *n* godam; palu atau martil yg besar

gandhèng [gandʰɛŋ] *v* gandeng; **nggandhèng** [ɲgandʰɛŋ] *n* menggandeng; menuntun

gandhes [gandʰəs] *a* sifat wanita yg cantik dan luwes

gandhul I [gandʰul] *n* pepaya

gandhul II [gandʰul] *v* gantung; **gandhulan** [gandʰulan] *v* bergantung pada;

nggandhul [ɲgandʰul] *v* menggantung tidak mau lepas;

gondhal-gandhul [gɔndʰal gandʰul] *v* bergelantungan; bergantung dan bergoyang

gandrung [gandruŋ] *v* **1** jatuh cinta; kasmaran; **2** suka terhadap sesuatu

gandum [gandum] *n* tepung terigu

ganep [ganəp] *a* genap; **ngganepna** [ɲganəpna] *v* menggenapkan;

ngganepi [ɲganəpi] *v* menggenapi; melengkapi

ganggang [gaŋgaŋ] *a* renggang. *Angger baris aja --*. Kalau berbaris jangan renggang.

ganggeng [gaŋgəŋ] *n* tanaman ganggang; sejenis tanaman yg hidup di air

ganggu [gaŋgu] *v* ganggu;

ngganggu [ŋgaŋgu] *v* meng-
ganggu;

diganggu [digaŋgu] *v* di-
ganggu

gangsa I [gaŋsa] *n* gamelan

gangsa II [gaŋsa] *v* tumis; goreng
tidak sampai kering;

nggangsa [ŋgaŋsa] *v* me-
numis; menggoreng tdk
sampai kering;

digangsa [digaŋsa] *v* ditumis;
digoreng tidak sampai kering

gangsals [gaŋsal] *bbs* → lima

gangsars I [gaŋsar] *a* cepat pandai
menghafal;

gangsars II [gaŋsar] *n* rezeki yg
lancar

gangsirs I [gaŋsir] *n* nama serangga
sejenis jangkrik

gangsirs II [gaŋsir] *v* menggali
tanah utk masuk rumah yg
dilakukan pencuri

ganing I [ganiŋ] *p* mengapa

ganing II [ganiŋ] *p* oleh

ganja [ganja] *n* ganja; sejenis
tanaman yg mengandung
narkotika; *Cannabis sativa*

ganjar [ganjar] **1** *v* hukum; **2**
hadiah;

ngganjar [ŋganjar] *v* **1** meng-
hukum; **2** menghadahi;

diganmar [diganjar] *v* di-
hukum;

ganjaran [ganjaran] *n* **1**
hukuman; **2** hadiah dari
penguasa

ganjel [ganjəl] *v* ganjal; tahan;

ngganjel [ŋganjəl] *v* meng-
ganjal; menahan;

diganjel [diganjəl] *v* ditahan
dg benda tumpul atau pendek;

ganjelan [ganjələn] *n* peng-
ganjal; penahan

ganjen [ganjən] *a* *Sd* genit; suka
menggoda

ganjil [ganjil] *a* bilangan ganjil
(tidak genap); gasal

gantar [gantar] *n* galah

gantheng [gant^həŋ] *a* tampan;
gagah; keren

ganthol [gant^həl] *n* kait; alat utk
mengambil sesuatu dengan
cara mengait;

ngganthol [ŋgant^həl] *n* me-
ngait;

diganthol [digan^həl] *n* dikait;

gantholan [gant^hələn] *n*
pengait; pegangan

ganti [ganti] *v* ganti;

ngganti [ŋganti] *v* mengganti;

diganti [diganti] *v* diganti

gantos [gantəs] *bbs* → ganti

gentos [gəntəs] *bbs* → ganti

gantung [gantunŋ] *v* gantung; --

siwur *n* generasi ke-7 dalam
garis keturunan;

nggantunŋ [ŋgantunŋ] *v* meng-

gantung;

digantung [digantun] *v* digantung;

gemantung [gəmantun] *a* tergantung

ganyang [gañay] *v* **1** makan sampai habis; **2** menghabiskan lawan

ganyam [gañam] *v* marah; omel; **ngganyami** [ɲgañami] *v* memarahi; mengomeli;

diganyami [digañami] *v* dimarahi; diomeli

ganyong [gañɔŋ] *n* sejenis tanaman ubi, berserat, rasanya agak hambar, biasanya ditanam di pematang sawah

gaok [gaɔk] *n* burung gagak hutan (lebih besar dari gagak kampung)

gaplè [gaplɛ] *n* jenis permainan menggunakan kartu domino

gaplèk [gaplɛk] *n* gaplek; makanan tradisional yg terbuat dari bahan singkong yg dikeringkan

gaplok [gaplɔk] *v* pukul;

nggaplok [ɲgaplɔk] *v* memukul dg telapak tangan;

digaplok [digaplɔk] *v* dipukul dg telapak tangan

gapura [gapura] *n* gapura

gara-gara I [gara gara] *n* gara-gara; penyebab

gara-gara II [gara gara] *n* adegan

dlm wayang ketika punakawan keluar

garan [garan] *n* tangkai; pegangan (ttg perkakas rumah tangga dsb); -- **pacul** kayu pegangan pada cangkul;

nggarani [ɲgarani] *v* memasang tangkai; pegangan pada perkakas rumah tangga;

digarani [digarani] *v* dipasangi tangkai; pegangan pada perkakas rumah tangga

garang [garay] *n* dipanaskan dekat api supaya kering; -- **asem** nama sejenis masakan berupa sayuran dan daging dengan rasa asam, biasanya dikukus

garansi [garansi] *n* garansi; tanggungan

garap [garap] *v* garap; kerjakan; **nggarap** [ɲgarap] *v* menggarap; mengerjakan;

digarap [digarap] *v* digarap; dikerjakan

garasi [garasi] *n* garasi; kandang mobil

gardan [gardan] *n* bagian atau komponen mobil yg berfungsi memindahkan tenaga motor ke roda lewat persneling; gardan

gardu [gardu] *n* bangunan kecil tempat jaga; gardu

garem [garəm] *n* pupuk kimia
garèng [garɛŋ] *n* nama tokoh wayang; salah seorang punakawan
gares [garəs] *n* tulang kering;
gari [gari] *n* tinggal; sisa (ttg jumlah)
garing [gariŋ] *a* kering;
nggaringna [ŋgariŋnaʔ] *v* mengeringkan;
digaringna [digariŋnaʔ] *v* dikeringkan
garis [garis] *n* garis;
nggaris [ŋgaris] *v* menggaris;
nggarisi [ŋgarisi] *v* memberi garis;
digaris [digaris] *v* digaris;
garisan [garisan] *n* penggaris
garit [garit] *n* puisi atau sajak dlm bahasa Tegal
garok [garək] *n* **1** perkakas pertanian untuk menyangi rumput; **2** alat pencukur kumis atau jenggot
garong [garoŋ] **1** *v* rampok; **2** *n* perampok; pencuri; **kucing** -. kucing jantan bertubuh besar; kucing yg suka mencuri ikan;
nggarong [ŋgaroŋ] *n* merampok;
digarong [digaroŋ] *n* dirampok
garpu [garpu] *n* garpu

garu I [garu] *n* sisir rambut
garu II [garu] *n* alat pertanian utk meratakan tanah sawah setelah dibajak; biasanya ditarik kerbau atau sapi; garu
nggaru [ŋgaru] *n* menggaru;
digaru [digaru] *n* digaru
garudha [garud^ha] *n* burung garuda
garuk [garuk], **nggaruk** [ŋgaruk] *v* menggaruk;
digaruk [digaruk] *v* digaruk;
garukan [garukan] *n* **1** alat utk menggaruk; **2** razia; pembersihan
gas I [gas] *n* **1** gas; **2** uap bensin kendaraan bermotor
gas II [gas] *n* perkakas pada mesin motor penggerak (mis. kompresor) atau mobil utk laju lebih cepat;
ngegas [ŋəgas] *v* menarik atau menekan kabel atau pedal gas (pada mesin atau kendaraan bermotor) agar kendaraan melaju;
digas [digas] *v* dibuat melaju cepat
gasak I [gasak] *n* ledek; ejek;
nggasak [ŋgasak] *v* menggasak;
nggasaki [ŋgasaki] *v* **1** membicarakan; **2** meledek; mengejek;

- digasaki** [digasaki] *v* **1** dibicarakan; **2** diledek; diejek
- gasak II** [gasak] *v* curi;
- nggasak** [ɲgasak] *v* menggasak;
- digasak** [digasak] *v* dicuri
- gasing** [gasɪŋ] *n* mainan dari kayu atau plastik yang dimainkan dgn cara diputar; gasing
- gatel** [gatəl] *a* gatal
- gathèk** [gatʰɛʔ] *a* pandai; perhatian
- ngganthèkena** [ɲgatʰɛkəna] *v* memperhatikan; mencermati;
- gathèkan** [gatʰɛkan] *a* cepat bisa; cermat
- gathèl** [gatʰɛl] *n* ujung penis
- gathik** [gatʰik] *n* permainan anak-anak tradisional yakni membenturkan batu dalam sebuah bidang permainan
- gathol** [gatʰɔl] *n* cantol; kait
- gatholan** [gatʰɔlan] *n* pengait; alat utk mencantolkan sst.
- gathuk** [gatʰuk] *v* **1** temu; **2** cocok;
- nggathuk** [ɲgathuk] *a* **1** bertemu; **2** berasa cocok;
- nggathukena** [ɲgathukəna] *v* **1** mempertemukan; **2** mencocokkan;
- digathukena** [digathukəna] *v* **1** dipertemukan; **2** dicocokkan
- gathukan** [gathukan] *v* **1** berpapasan; **2** *n* pasangan yg cocok
- gau** [gau] *a* pandai; tangkas; cekatan
- gaung-gaung** [gaunɣ gaunɣ] *v* menggelantung; bergelantungan
- gawa** [gawa] *v* bawa;
- nggawa** [ɲgawa] *v* membawa;
- digawa** [digawa] *v* dibawa;
- kegawa-gawa** [kəgawa gawa] *adv* terbawa-bawa; ikut terseret;
- kegawa kèlu** [kəgawa kɛlu] *adv* terbawa mimpi;
- gawan** [gawan] *n* **1** modal awal dalam permainan atau judi; **2** barang bawaan.
- **bayi** watak yg dibawa sejak lahir
- gawat** [gawat] *n* gawat
- gawé** [gawɛ] *v* buat; kerjakan
- nggawé** [ɲgawɛ] *v* membuat; mengerjakan;
- nggawèkena** [ɲgawɛkəna] *v* membuatkan;
- digawé** [digawɛ] *v* dibuat; dikerjakan
- gawé-gawé** [gawɛ gawɛ] *v* pura-pura;
- duwé gawé** [duwɛ gawɛ] *v* punya hajat;
- pegawèan** [pegawɛyan] *n* pekerjaan
- gayam** [gayam] *n* nama jenis

tanaman perdu yg biasanya tumbuh di pinggir sumber mata air, buahnya berbentuk bulat dan berasa legit (biasanya direbus terlebih dahulu); gayam; *Inocarpus edulis*

gayap [gayap] *a* **1** rakus; **2** menerima sesuatu dengan cepat agar tdk kehabisan

gayaulu [gayaulu] *adv* bergaya

gayem [gayəm], **gegayem** [gəgayəm] *v* terus menerus mengunyah

gebah [gəbah] *v* **1** mengusir atau membubarkan kerumunan dengan suara keras; **2** mengusir burung-burung atau ayam

geber [gəbər] *n* layar panggung

gebis [gəbis] *v* hardik; bentak

geblag I [gəblag] *v* roboh ke belakang

geblag II [gəblag] *v* pukul dg telapak tangan;

nggeblag [ŋgəblag] *v* memukul dg telapak tangan, biasanya krn marah. ~ *meja*. memukul meja karena marah

gebleg [gəblæg] *a* tidak waras; sinting; gila

geblog [gəblɔŋ] *n* jajanan dibuat dari nasi yg ditumbuk; biasanya dimakan dg pecel bumbu kacang

gebrag [gəbrag] *n* gebrak;

nggebrag [ŋgəbrag] *v* menggebrak;

apa gebragé [apa gəbrage] *v* dibiarkan sampai roboh sendiri

gebug [gəbug] *v* gebuk; pukul;

nggebug [ŋgəbug] *v* memukul;

digebug [digəbug] *v* dipukul;

gebugané [gəbugane] *n* pukulan

gebyah [gəbyah] *v* sebar; -- **uyah** (*Pb*) disamaratakan; dianggap sama rata;

nggebyah [ŋgəbyah] *n* banyak tersebar di mana-mana; berserakan

gebyog [gəbyɔŋ] *n* dinding dari anyaman bambu

gebyar [gəbyar] *a* kilau; gemerlap; terang benderang

gemebyar [gəməbyar] *a* gemerlapan; bercahaya

gebyur [gəbyur] *v* menyiram dari atas

gecek [gəcək] *v* tumbuk;

nggecek [ŋgəcək] *v* menumbuk;

digecek [digəcək] *v* ditumbuk

gedebog [gədəbɔŋ] *n* batang pisang

gedhag [gədʰag] *v* kejar;

nggedhag [ŋgədʰag] *v* mengejar;

- gedhag-gedhagan** [gəð^hag gəð^hagan] *v* berkejaran
- digedhag-gedhag** [digəðhag-gəðhag] *v* dikejar-kejar
- gedhang** [gəð^haŋ] *n* pisang; --
klutut pisang yg banyak bijinya
- gedhé** [gəð^he] *a* besar;
gemedhé [gəməð^he] *a* *ki* merasa besar; besar kepala; sombong;
geddhèn [gəgəð^hen] *a* terlalu besar; kebesaran
- gedhebug** [gəð^həbug] *n* suara benda berat yg jatuh
- gèdhèg** [gəðhæg] *v* geleng; menggeleng;
gèdhag-gèdhèg [gəðhag gəðhæg] *v* geleng-geleng
- gedhèg** [gəðhæg] *n* dinding yg terbuat dari anyaman bilah bambu
- gèdhèng** [gəð^hɛŋ] *v* ikat; biasanya padi atau buah-buahan yg diikat tangkainya dengan tali
- gedhogan** [gəð^hoŋan] *n* kandang kuda
- gedhong** [gəð^hoŋ] *n* 1 gedung; 2 rumah yg besar dan mewah
- gedhor** [gəð^hɔr] *v* mengetuk pintu dg kasar; gedor;
nggedhor [ŋgəð^hɔr] *v* menggedor. ~ *lawang*. menggedor pintu;
- digedhor** [digəð^hɔr] *v* digedor
- gedibal I** [gəðibal] *n* tanah lunak yg melekat di kaki
- gedibal II** [gəðibal] *n* antek; pesuruh; bawahan
- gegares** [gəgarəs] *n* *ksr* makan terus menerus
- gegedhug** [gəgəð^hug] *n* gembong penjahat
- gegem I** [gəgəm] *v* genggam;
nggegem [ŋgəgəm] *v* mengenggam;
digegem [digəgəm] *v* digenggam. *tangané* ~ (*Pb*). kikir; tidak suka memberi;
sagegem [sagəgəm] *num* segenggam;
- gegeman** [gəgəman] *n* genggaman
- gegem II** [gəgəm] *a* *ks* kikir; pelit
- geger** [gəgər] *n* punggung
- gègèr** [gəgɛr] *a* geger; heboh; ramai
- geget** [gəgət] *n* mengatupkan gigi atas dan bawah;
nggeget [ŋgəgət] *v* menggigit;
gegetan [gəgətan] *n* gigitan
- gèjlèg** [gəɟlɛg] *v* berjalan mondar-mandir sampai merasa lelah, letih, lesu
- gejar-gejur** [gəjar gəjur] *adv* asal; sembarangan (ttg bicara)
- gejl** [gəɟil] *v* menyingkirkan benda padat bulat (spt kerikil,

dsb) dg cara menghentak
atau menekan kuat-kuat
hingga terpelanting

gejos [gəɟɔs] *n* kue tradisional
yg terbuat dari singkong yg
diberi isian gula jawa

gejrot [gəɟrɔt] *v* pukul; penyet;
tahu -- *n* tahu goreng yg
“*digejrot*” atau dipenyet di-
beri bumbu kecap, cabe rawit,
dan bawang merah (makanan
khas daerah Cirebon)

gejug [gəɟɟug] *v* injak dg keras;
nggejug [ɲgəɟɟug] *v* meng-
injak dg keras; menghent-
akkan kaki ke tanah
digejug [digəɟɟug] *v* diinjak
gejug-gejug [gəɟɟug gəɟɟug]
v **1** menghentakkan kaki ke
tanah berulang-ulang; **2** me-
rengkek dg menghentakkan
kaki ke tanah berulang-ulang

gejun [gəɟjun] *n* pelacur (prokem);
nggejun [ɲgəɟjun] *v* melacur;
menjual diri;

gèl [gəl], **gèl-gèl** [gəl gəl] *a* hanya
sesuatu saja *mangané sega*
~. makannya hanya nasi saja
tanpa lauk.

gela [gəla] *v* kecewa

gelagat [gəlagat] *n* **1** tanda-tanda
yg akan terjadi; **2** gerak-gerik;
tingkah laku

gelandhang [gəl andʰaŋ]

n jalan tanpa tujuan; ge-
landang;

nggelandhang [ɲgəl andʰaŋ]
n jalan ke mana-mana tanpa
tujuan;

gelandhangan [gəl andʰaŋan]
n orang yg tdk punya tempat
tinggal atau tempat tujuan;
gelandangan

gelang [gəlaŋ] *n* gelang

gelar I [gəlar] *n* gelar; tanda ke-
hormatan

gelar II [gəlar] *v* gelar; hampar;
nggelar [ɲgəlar] *v* menggelar;
menghamparkan sst;

pagelaran [pagəlaran] *n*
pertunjukan dg panggung
terhampar

gelas [gəlas] *n* gelas

gelasan [gəlasan] *n* benang yg
dilapisi serbuk kaca utk adu
layang-layang

gelem [gələm] *v* mau;

geleman [gələman] *n* **1**
perempuan/laki-laki murah-
an; dengan siapa saja mau; **2**
apa-apa mau

gelindhing [gəlindʰiŋ] *v* gelindhing;
berguling-guling spt roda
berputar

gelis [gəlis] *adv* cepat; segera

gelisan [gəlisən] *adv* buru-
buru

gelok [gələk] *n* kayu berbentuk

silinder utk menggulung
benang

gelut [gəlut] *v* berkelahi;

gelut-gelutan [gəlut gəlutan] *v* bermain kelahi-kelahian
(ttg permainan anak)

gemadhing [gəmadʰiŋ] *a* ranum;
buah buahan yang hampir
matang berwarna kuning
muda

gemadhung [gəmadʰUŋ] *a* →
gemadhing

gemawok [gəmaʷɔk] *adv*
berbangga diri

gemawokan [gəmaʷɔkan] *v*
berteriak-teriak berulang-
ulang

gembèl I [gəmbəl] *a* berbulu tebal;
wedhus -- n 1 jenis kambing
gibas; domba; **2** awan panas
gunung berapi berbentuk
serupa bulu domba

gembèng [gəmbɛŋ] *a* cengeng

gembèl II [gəmbəl] *n* gelandangan

gembil [gəmbil] *a* gemuk atau
tebal (ttg pipi)

gembladhag [gəmbladʰag] *adv*
cepat membesar; menyala-
nyala (ttg api dll)

gemblong [gəmbloŋ] *n* jenis
makanan terbuat dari
singkong rebus atau ketan
yg ditumbuk dan dimakan dg
parutan kelapa.

-- **tekek** [gəmbloŋ təkək] *n*
jenis gemblong yg ditumbuk
agak kasar

gemblung [gəmbloŋ] *a 1* ber-
tingkah laku seperti orang
gila; **2** bodoh

gembor [gəmbɔr] *n* teriak;

nggembor [ŋgəmbɔr] *v* ber-
teriak; **gemboran** [gəmbɔran]
v berteriak-teriak

digembori [digəmbɔri] *v* di-
teriaki

gembar-gembor [gəmbaɾ
gəmbɔr] *v* mengabarkan sst
dg berteriak-teriak

gembos [gəmbɔs] *a* kempes

gembur [gəmbur] *a* lembek (ttg
tanah)

gembus [gəmbus] *n* bahan pangan
yg terbuat dari ampas tahu

gemebyar [gəməbyaɾ] *a* gemerlap;
terang benderang

gemerah [gəməɾaɪ] *n* suara ramai
orang bicara

gemerot [gəməɾɔt] *n* suara hujan
lebat

gemet [gəmət] *a* habis tdk bersisa.

-- **lunyet** [gəmət luŋət] *a*
habis; ludes; tandas

geminjal [gəminjal] *n* memiliki
sifat lincah seperti kanak-
kanak

gemiyèn [gəmiyən] *n* zaman dulu;
dahulu

gemlidhig [gəmlidʰig] *a* sifat anak-anak yg tidak mau diam; hiperaktif

gemlogor [gəmlɔgɔr] *a* parau (ttg suara manusia)

gemlotok [gəmlɔtɔk] *n* gondok

gempalong [gəmpalɔŋ] *v* tampar; **nggempalong** [ŋgəmpalɔŋ] *v* menampar

gempi [gəmpi] *a* padat; tdk lunak; gempal dan legit

gempol [gəmpɔl] *n* nama jenis makanan yg terbuat dari jagung yang dihancurkan

gemrabyag [gəmrabyag] *adv* cepat membesar; menyala-nyala (ttg api dll)

gemrajag [gəmradžag] *n* suara air yg keluar dengan deras

gemrangsang [gəmrangsəŋ] *adv* sangat bernaflu; ingin sekali

gemriyak [gəmriryak] *a* banyak kegelapan

gemriyek [gəmriryək] *num* banyak sekali; tdk terhitung

gemrobyos [gəmrɔbyɔs] *adv* bercucuran. *kringet* --. keringat bercucuran.

gemrudug [gəmrudug] *v* datang beramai ramai

gemujeng [gəmujəŋ] *bbs* → **guyu**

gemuk [gəmu:k] *n* pelumas

gemumak-gemumuk [gəmu:mak gəmu:muk] *v* mencari sesuatu

dlm kegelapan

guyu [guyu], **gemuyu** [gəmu:yu] *v* tawa;

ngguyu [ŋguyu] *v* tertawa;

guyon [guyɔn] *v* bercanda dg tertawa

gèn [gən] *p* kata seru untuk menekankan maksud; lah; coba; *mènè--*. kemarilah!; coba kemari!

genau [genau] *v* ajar;

genauanan [gənaunan] *v* belajar;

digenauni [digənauni] *v* diajari

genah I [gənah] *a* mengerti

genah II; **nggenah** [ŋgənah] *a* jelas. *ora nggenah*. tidak jelas.

gencang [gəncəŋ] *n* simpul tali

gendam [gəndam] *n* tipuan (dg hipnotis);

nggendam [ŋgəndam] *v* menipu dg menghipnotis korbannya;

digendam [digəndam] *v* ditipu dg hipnotis

gendil [gəndʰil] *a* genit

gendheng [gəndʰəŋ] *a* gila; tdk waras

gendhèng [gəndʰɛŋ] *n* genting

gendhil [gəndʰil] *a* genit; ganjen

gendhon [gəndʰɔn] *n* larva kumbang kelapa yang berada di dalam tanah

gèndhong [gɛndʰɔŋ] *v* gendong;
nggèndhong [ŋgɛndʰɔŋ] *v*
 menggendong;
digèndhong [digɛndʰɔŋ] *v*
 digendong;
gèdhongan [gɛndʰɔŋan] **1** *n*
 kain utk menggendong; **2** *a*
 ingin digendong terus
gendhu-gendhu rasa [gɛndʰu gɛndʰ
 urasa] *v* mencurahkan isi hati
 (*curhat*)
gendhul [gɛndʰul] *n* botol;
segendul [sɛgɛndʰul] *num*
 sebotol; satu botol
gencèt [gɛncɛt] *v* injak; tekan;
nggencèt [ŋgɛncɛt] *v* meng-
 injak; menekan sst;
digencèt [digɛncɛt] *v* diinjak;
 ditekan oleh sst;
kegencèt [kɛgɛncɛt] *v* ter-
 injak; tertekan oleh sst
gendar [gɛndar] *n* sejenis kerupuk
 yg dibuat dari nasi aking
gendhis [gɛndʰis] *bbs* → **gula**
gendul [gɛndul] *n* botol
gènggong [gɛŋgɔŋ] *n* jenis jangkrik
 berbadan besar
geni [gɛni] *n* api. **pati** -- puasa
 tanpa makan minum yg di-
 masak selama beberapa hari,
 selain itu tdk boleh meng-
 gunakan nyala api/cahaya;
semut -- semut yg jika meng-
 gigit meninggalkan rasa gatal

dan panas;
menggeni [mɛŋgɛni] *n* mem-
 buat api dg cara membakar
 kayu;
gegeni [gɛgɛni] *v* duduk di
 dekat perapian;
gènjèr [gɛnjɛr] *n* nama sayuran
 yg hidup di lahan berlumpur,
 kelopakny lebar biasanya
 diolah menjadi tumisan
genjik [gɛnjik] *n* anak babi
genjot [gɛndʰɔt] *v* genjot; ontel;
 kayuh;
nggenjot [ŋgɛndʰɔt] *v* meng-
 genjot; mengontel; me-
 ngayuh;
digenjot [digɛndʰɔt] *v* di-
 genjot; diontel; dikayuh
gentak [gɛgɛm] *v* bentak;
nggentak [ŋgɛntak] *v* mem-
 bentak
genti [gɛnti] *v* ganti;
nggentèni [ŋgɛntɛni] *v* **1**
 mengganti; menggantikan;
2 membeli suatu barang dari
 orang lain;
digentèni [digɛntɛni] *v* **1**
 digantikan; **2** dibeli
genthong [gɛntʰɔŋ] *n* tempayan;
 tempat air atau beras
gentoyoran [gɛntɔyɔran] *adv* sem-
 poyongan (ttg berjalan)
gepak [gɛpak] *a* rata; tidak me-
 nonjol

gèpèng [gɛpɛŋ] *a* pipih

geplak [gəplak] *n* nama makanan yg terbuat dari campuran kelapa dan gula pasir yg dibentuk sedemikian rupa dan berwarna-warni

ger [gər] *n* suara tertawa bersama sama

gerah [gərah] *a* gerah; panas

gerang [gəraŋ] *a* aus. *genti bae sapune angger wis --*. Ganti saja sapunya kalau sdh aus.

gèrèd [gɛrɛd] *v* seret;

nggèrèd [ŋgɛrɛd] *v* menyeret;

digèrèd [digɛrɛd] *v* diseret

gerèh [gəɾɛh] *n* ikan asin

geréja [gəɾɛja] *n* **1** gereja; **2** nama jenis burung; *Passer domesticus*

gerel [gərəl] *n* pacar;

nggereli [ŋgərəli] *v* mema-cari;

digerel [digərəl] *v* dipacari

gerelan [gərələn] *v* pacaran

gerem [gərəm] *a* geram

gereng-gereng [gərəŋ gərəŋ] *v* erang;

nggereng-nggereng [ŋgərəŋ ŋgərəŋ] *v* mengerang-ngerang

gergaji [gərgadʒi] *n* gergaji

graji [gradʒi] → **gergaji**

gering [gəriŋ] *a* kurus;

-- **aking** [gəriŋ akiŋ] *n* kurus kering

gèris [gɛris] *adv* terburu-buru; ingin cepat

geritan [gəritən] *n* alat dari bambu utk melatih anak kecil berjalan

germo [gərmə] *n* mucikari

gero-gero [gəro gəro] *v* memanggil dg suara keras

gerok [gərək] *n* suara serak krn gangguan tenggorokan

gerobag [gərobag] *n* gerobak

gerumbul [gərumbul] *n* semak

gerung-gerung [gərʊŋ gərʊŋ] *v* menangis keras-keras

gesang [gəsəŋ] *bbs* → **urip**

gèsèk [gɛsɛk] → **gerèh**

geseng [gəsəŋ] *a* gosong

gesruk [gəsruk] *v* terperosok

getah [gətah] *n* getah

getas [gətas] *a* mudah patah (ttg tali)

geter I [gətər] *v* getar;

gemeter [gəmətər] *v* gemetar

geter II [gətər] *a* gentar. *Aja -- ngadepi rampok*. Jangan gentar menghadapi perampok.

gethem [gətʰəm] *v* diam dg mengatupkan bibir rapat-rapat dan napas mendengus krn marah;

gethem-gethem [gətʰəm gətʰəm] *v* mengatupkan bibir menahan marah

gethèk [gətʰɛk] *n* pagar pekarangan yg terbuat dari bilah bambu

gèthèk [gɛtʰɛk] *n* rakit yg dibuat dari bambu, biasa digunakan di sungai

getih [gətih] *n* darah

gethuk [gɛtʰuk] *n* makanan berbahan dasar singkong yg dikukus kemudian dilumatkan, diberi campuran parutan kelapa dan gula; getuk

getun [gətun] *a* kecewa; sesal;
nggetuni [ŋgətuni] *v* menyekali

gèyong [gɛyɔŋ] *v* ayun; goyang;
nggèyong [ŋgɛyɔŋ] *v* mengayun; bergoyang

gidhuh [gidʰuh] *n* sakit (bentol) kulit akibat alergi

gigir [gigir] → **geger**

gigu [gigu] *a* jijik

gila [gila] *a* takut sekali;
kamigilan [kamigilan] *a* trauma; sangat ketakutan;
nggilani [ŋgilani] *a* menakutkan sekali

gilap [gilap] *a* bercahaya; cemerlang

giles [giləs] *v* gilasy;
nggiles [ŋgiləs] *v* menggilasy;
penggilesan [pəŋgiləsən] *n* alat yg digunakan utk menggilas cucian

gili [gili] *n* jalan besar; jalan raya

gilig [gilig] *a* bulat panjang

giling [giliŋ] *n* gilingy;
nggiling [ŋgiliŋ] *v* menggilingy;
digiling [digiliŋ] *v* digilingy;
penggilingan [pəŋgiliŋən] *n* alat utk menggiling

gilir [gilir] *v* giliry;
nggilir [ŋgilir] *v* menggiliry;
digilir [digilir] *v* digiliry;
giliran [giliran] *n* giliran

gimbal [gimbal] *a* tebal; lebat; dan tidak teratur krn tidak disisir (ttg rambut)

gimir [gimir] *a* 1 heran; 2 mudah tergiur. *dadi uwong aja – besuk gela*. Jadi orang jangan mudah tergiur; besok menyesal.

gimiran [gimiran] *v* heran dan iri melihat barang baru dan bernaflu untuk memiliki;
digimiri [digimiri] *v* diherani

gingsul [giŋsul] *n* susunan gigi yg tidak rata

ginjal [ginɟal] *a* puber; masa akil baligh;

geminjal [gəminjal] *a* sudah pd masa puber

gir [gir] *n* tempat memutar rantai sepeda

giras [giras] *a* liar; sukar ditangkap

giri-giri [giri giri] *adv* cepat-cepat; terburu-buru

giring 1 [giriŋ] *v* giringy;

nggiring [ɲgiriŋ] *v* meng-
giring;
digiring [digiriŋ] *v* digiring
giring II [giriŋ] *a* berjodoh (ttg
burung dara)
githir [gitʰir] *n* berjalan cepat tdk
menengok kiri kanan
githok [gitʰɔk] *n* kuduk; tengkuk;
ndeleng -- [ndələŋ gitʰɔk] *v*
mawas diri (*ki*)
gitik [gitik] *n* kayu atau bambu
kecil dan panjang utk me-
mukul;
nggitik [ɲgitik] *v* memukul
menggunakan “gitik”;
digitik [digitik] *v* dipukul
menggunakan “gitik”
giwang [giwaŋ] *n* perhiasan telinga
yg biasanya dijepit/ditusuk-
kan di ujung bawah telinga;
giwang
giwar [giwar] *v* simpang; ubah
arah;
nggiwar [ɲgiwar] *n* berjalan
menyimpang atau berganti
arah tdk sesuai dg tujuan
semula
glabed [glabəd] *a* kental. **kupat**
-- ketupat khas Tegal dg kuah
bersantan dan bebrbumbu
opor yg kental
glagah [glagah] *n* pohon glagah
glagep [glagəp], **glagepan**
[glagəpan] *v* **1** bicara tidak

lancar; **2** susah bernapas
karena hampir tenggelam
glali [glali] *n* gulali; gula-gula
glambyar [glambyar] *a* tidak kon-
sentrasi;
ngglambyar [ɲglambyar] *v*
pikiran ke mana-mana
glathakan [glatʰakan] *v* mencari-
cari barang yg terselip atau
tersembunyi
glathik [glatʰik] *n* jenis burung
pipit yg bulunya berwarna
abu-abu, berparuh merah,
berbadan agak kecil; *Munia*
oryzivora; burung gelatik
glèlèng [glələŋ] *v* rebah; baring;
ngglèlèng [ɲglələŋ] *v* me-
rebahkan diri; berbaring;
glèlèngan [glələŋan] *v* rebah-
an
glendheng [gləndʰəŋ] *v* gerutu;
bicara (ttg keburukan org
lain); gunjing
ngglendheng [ɲgləndʰəŋ] *v*
menggerutu; bicara kepada
diri sendiri
ngglendengi [ɲgləndʰəŋi] *v*
membicarakan keburukan
org lain; bergunjing; *Btw*
ngrumpi;
diglendhengi [digləndʰəŋi]
v dibicarakan kejelekannya;
digunjing;
glendengan [gləndʰəŋan] *n*

bahan pembicaraan; bahan gunjingan

glenggem [glɛŋgɛm] *v* tenggak;

ngglenggem [ŋglɛŋgɛm] *v* menenggak;

diglenggem [diglɛŋgɛm] *v* ditenggak;

glenggeman [ŋglɛŋgɛman] *n* tenggakan

glepung [glɛpʊŋ] *n* tepung

gléthak [glɛtʰak], **nggléthak** [ŋglɛtʰak] *v* tergolek; tergeletak.

pating -- *n* banyak tergeletak;

digléthakna [diglɛtʰakna] *v* diletakkan; ditaruh begitu saja

glindhing [glindʰiŋ] → **gelindhing**

glito [glito] *v* jitik

gliyak gliyuk [gliyak gliyuk] *v* berjalan dg santai

glogok [glɔgɔk] **1** *n* suara air yg keluar melalui pipa besar; **2** *p* tiruan bunyi menggam-barkan saat keluarnya sst. muntah dari mulut

glogak [glɔgak] → **glogok**

glompong [glɔmpɔŋ] *a* bodoh

glondhang [glɔndʰaŋ], **glon-dhangan** [glɔndʰaŋan] *n* kendaraan yg kosong tdk membawa muatan

glondhong [glɔndʰɔŋ] *a* bulat

glontor [glɔntɔr] *v* **1** gelontor; **2** mengalir deras (ttg zat cair)

glopot [glɔpɔt] *a* kotor sekali; be-lepotan

glosor [glɔsɔr] *v* melata (ttg ular);

ngglosor [ŋglɔsɔr] *v* berjalan dg melata spt ular

glothak I [glɔtʰak] *n* suara benda jatuh

glothak II [glɔtʰak] *n* jenis makan-an khas Tegal dari bongkrek, gembus, atau ampas tahu

glugu [glugu] *n* batang pohon kelapa

glundhung [glundʰuŋ] → **gelinding**

glupukan [glupukan] *a* gelisah

gluwèh [gluwɛh] *n* canda;

gluwèhan [gluwɛhan] *v* bercanda; tdk serius. *aja ~*, jangan bercanda;

digluwèhi [digluwɛhi] *v* di-goda

gobag sodor [gɔbag sɔdʰɔr] *n* jenis permainan anak-anak di lapangan/arena terbuka yg jumlah pemainnya ditentu-kan

gobang [gɔbaŋ] *n* golok

gobal-gabel [gɔbal gabəl] te-lanjang bulat (ttg lelaki)

gobèd [gɔbəd] *n* pisau dapur

goblag [gɔblag] *a* tidak pas; longgar

goblog [gɔblɔg] *a* tolol; bodoh sekali

gobog [gɔbɔg] *n* ksr telinga

gocèl [gɔcəl] *v* pegang;

nggocèl [ɲgɔcɛl] *v* memegang;
gocèlan [gɔcɛlan] *n* pegangan
godhèg [gɔdʰɛg] *n* cambang;
 jenggot
godhog [gɔdʰɔg] *v* rebus;
nggodhog [ɲgɔdʰɔg] *v* me-
 rebus;
digodhog [digɔdʰɔg] *v* di-
 rebus;
godhogan [gɔdʰɔgan] *n* re-
 busan. ~ *gedhang*. pisang
 rebus.
godhong [gɔdʰɔŋ] *n* daun
godog [gɔdɔg] *v* tahan;
nggodog [ɲgɔdɔg] *v* menahan;
digodog [digɔdɔg] *v* ditahan;
godogan [gɔdɔgan] *v* tarik
 menarik; saling tahan
godras [gɔdras] *v* berdarah-darah
gogoh [gɔgɔh] *v* mencari sesuatu
 di dalam air dg cara meraba-
 raba
gogol [gɔgɔl] *n* kunci inggris
gogor [gɔgɔr] *n* anak harimau
gojèg [gɔɟɛg] *n* pegang;
nggojègi [ɲgɔɟɛgi] *v* me-
 megang;
digojègi [digɔɟɛgi] *v* di-
 pegangi;
gojègan [gɔɟɛgan] *n* pe-
 gangan
golèt [gɔlɛt] *v* cari;
nggolèt [ɲgɔlɛt] *v* mencari;
digolèti [ɲgɔlɛti] *v* dicari;

golèt-golètan [gɔlɛt gɔlɛtan]
v saling mencari
golok [gɔlɔk] *n* golok
golong [gɔlɔŋ] *a* bulat; utuh
golongan [gɔlɔŋan] *n* jenis; ke-
 lompok
gom [gɔm] *n* luka di sudut bibir
 sejenis sariawan
gombak [gɔmbak] *n* model potong
 rambut seperti surai kuda
gombal [gɔmbal] *n* pakaian bekas
 yg sudah terpakai, biasanya
 dipakai untuk lap
gombrong [gɔmbrɔŋ] *a* kebesaran;
 longgar (ttg pakaian)
gombyang [gɔmbyaŋ] *n* soto khas
 dari Pemalang
gompal [gɔmpal] *v* runtuh se-
 bagian kecil
gompèl [gɔmpɛl] *v* → **gompal**
gondhèl [gɔndʰɛl] *v* pegang dg
 erat; tdk ingin melepaskan;
nggondhèli [ɲgɔndʰɛli] *v* **1**
 memegang dg erat; **2** me-
 nahan agar tdk pergi atau tdk
 jadi melakukan sst;
gondhèlan [gɔndʰɛlan] **1** *v*
 berpegangan erat pd sst; **2** *n*
 sst yg dijadikan pegangan
gondhok [gɔndʰɔk] *n* penyakit
 gondok
gondhol [gɔndʰɔl] *v* bawa lari;
nggondhol [ɲgɔndʰɔl] *v* mem-
 bawa lari;

- digondhol** [digondʰɔl] *v* di-bawa lari
- gondrong** [gondrɔŋ] *a* gondrong; panjang (ttg rambut pria)
- gonèng 1** [gɔnɛŋ] *adv* di-. *Kon pan arep --.* Kamu mau ke mana?
- gonèng 2** [gɔnɛŋ] *p* oleh
- gong** [gɔŋ] *n* salah satu alat dlm perangkat gamelan; gong
- gonggo** [gɔŋgɔ] *n* laba-laba
- gonggom** [gɔŋgɔm] *a* sekitar
- gonggoman** [gɔŋgɔman] *n* lingkungan. *Aja dolan nang --é enyong.* Jangan berjudi di lingkunganku.
- gonta-ganti** [gɔnta ganti] *adv* sering berganti-ganti
- gontok-gontokan** [gɔntɔk gɔntɔkan] *n* berkelahi; berselisih; bertengkar
- gordèn** [gordɛn] *n* gorden; tirai
- gorèng** [gorɛŋ] *v* goreng;
- nggorèng** [ŋgorɛŋ] *v* menggoreng;
- gorèngan** [gorɛŋan] *n* makanan yg digoreng;
- penggorèngan** [pəŋgorɛŋan] *n* wajan; perkakas dapur utk menggoreng
- goroh** [gɔrɔh] *v* bohong; pura-pura
- goropènan** [gɔrɔpɛnan] *v* berpura-pura
- gosong** [gɔsɔŋ] *a* dimasak terlalu lama hingga hangus dan berkerak; hangus
- got** [gɔt] *n* saluran pembuangan air limbah
- gothang** [gɔtʰaŋ] *a* tdk lengkap; ada yg hilang
- gotong** [gɔtɔŋ] *v* gotong; angkat;
- nggotong** [ŋgɔtɔŋ] *v* menggotong; mengangkat;
- digotong** [digɔtɔŋ] *v* diangkat;
- gotongan** [gɔtɔŋan] *v* bekerja sama menggotong sst;
- gotong royong** [gɔtɔŋrɔyɔŋ] *adv* saling membantu
- gotri I** [gɔtri] *n* peluru senapan angin
- gotri II** [gɔtri] *n* bola baja kecil yg biasa dipasang di as roda
- gotrok** [gɔtrɔk] *n* pedati; kereta pengangkut
- gowang** [gɔwaŋ] *n* berlubang pada tepi (mis. gigi, pisau, gerabah)
- gowok** [gɔwɔk] *n* lubang di pohon besar biasanya digunakan burung utk bersarang
- goyang** [gɔyay] *v* goyang
- grabah** [grabah] *n* perlengkapan dapur tradisional yg terbuat dari tanah liat (ttg piring, kendi, dll); tembikar
- gragapan** [gragapan] *v* dalam keadaan belum sepenuhnya terjaga dari tidur
- gragas** [gragas], **nggragas** [ŋgragas] *adv* rakus; ingin

makan apa saja
gragot [gragot] *v* gigit
grahana [grahana] *n* gerhana
grajag [graɟag] *a* deras;
gemrajag [gəmrɑɟag] *v*
 mengalir deras (ttg air)
gram [gram] *num* satuan berat;
 gram
grangsang [graŋsaŋ], **gemrang-**
sang [gəmrɑŋsaŋ] *a* ingin
 segera dipenuhi permin-
 taannya
granyam [graŋam] *a* marah;
nggranyami [ŋgraŋami] *v*
 memarahi;
digranyami [digraŋami] *v*
 dimarahi
grapyak [grapyak] *n* ramah
gras [gras] *n* gertak; pura-pura
 benar. -- **bulus** *n* gertakan
 pura-pura
ngegras [ŋəgras] *v* meng-
 gertak;
digras [digras] *v* digertak
gras koros [gras koros] *n* gertak
 sambal
gratis [gratis] *a* cuma-cuma; tanpa
 bayar
grawak [grawak] *n* cakar;
nggrawak [ŋgrawak] *v* men-
 cakar;
digrawak [digrawak] *v* di-
 cakar;
grawak-grawakan [grawak

grawakan] *v* saling mencakar
grawil [grawil] *a* putus; jatuh;
sagrawilan [sagrawilan] *adv*
 hampir putus; hampir jatuh
grayak I [grayak] *n* sejenis ulat
 hama tanaman
grayak II [grayak] *n* gaya bicara
 cepat
grayang [grayaŋ] *v* raba;
nggrayangi [ŋgrayaŋi] *v*
 meraba;
digrayangi [digrayaŋi] *v* di-
 raba;
grayangan [grayaŋan] *v* me-
 raba-raba
greges [grəgəs], **nggreges** [ŋgrə-
 gəs], **gemreges** [gəmrəgəs]
n badan terasa panas dingin;
greget [grəgət] *n* hasrat yang kuat;
gregeten [grəgətən], **gemreget**
 [gəmrəgət] *adv* geregetan;
 gemas
grèmèng [grəmɛŋ], **nggrèmèng**
 [ŋgrəmɛŋ] *v* bicara sendiri;
gremeng [grəmɛŋ] → **grèmèng**
gremet I [grəmət], **nggremet**
 [ŋgrəmət] *a* pelan; lambat (ttg
 berjalan dll)
gremet II [grəmət], **gemremet**
 [gəmrəmət] *a* geregetan; rasa
 kesal dg menggerutukan gigi
grèndhèl [grɛndʰɛl] *n* gerendel
grengeng [grɛŋɛŋ], **gemrengeng**
 [gəmrɛŋɛŋ] *v* berdengung

(ttg suara)

grengseng [grɛŋsɐŋ] *n* tanda-tanda**grepak** [grɐpak], **nggrepak**[ŋgrɐpak] *a* patah; ambruk;**grepak sénté** [grɐpak sente]*n* generasi ke-8 dari garis keturunan**grèpès** [grɛpɛs] *a* rusak di pinggir

(ttg gigi, piring, dsb); geripis

grèsèk [grɛsɛk] *v* mencari barang-

barang bekas yg masih bisa dipakai

gribig [gribig] *n* anyaman bambu

utk bilik atau alas menjemur gabah; geribik

grijagan [gridʒagan] *v* **1** menginjak-injak; **2** jalan sembarangan di sebuah tempat**grès** [grɛs] *a* masih sangat baru

(ttg motor, teve, dsb)

grigit [grigit] *v* mengerat, biasa

dilakukan oleh tikus atau kelinci;

nggrigiti [ŋgrigiti] *v* mengerati;**digrigiti** [digrigiti] *v* dikerat**grimis** [grimis] *n* gerimis**gringgingen** [gringginɐn] *n* ke-

semutan

grita I [grita] *n* pakaian penutup

badan bayi yang bertali

grita II [grita] *n* binatang laut;

gurita

griya [griya] *bbs* → omah**grobag** [grɔbag] → **gerobag****grogot** [grɔgɔt] *v* gigit sedikit-sedikit**grojo** [grɔʒɔ] *n* sejenis ikan air tawar**grojogan** [grɔʒɔŋ] *n* air terjun**grombyang I** [grɔmbyaŋ] *n* soto khas dari Pernalang**grombyang II** [grɔmbyaŋ] *v* marah;**nggrombyang** [ŋgrɔmbyaŋ]*v* marah kepada sso;**digrombyang** [digrɔmbyaŋ]*v* dimarahi habis-habisan**grombyang klenèng**[grɔmbyaŋ klɛnɛŋ] *v* marah besar**grompol** [grɔmpɔl] *a* sarat; banyak**gropak** [grɔpak] → **grepak****gropyok** [grɔpyɔk] *v* dikerjakan

beramai-ramai (mis. membasmi hama tikus di sawah)

gropyokan I [grɔpyɔkan] *a* grebek-

an; menggerebek bersama banyak orang

gropyokan II [grɔpyɔkan] *n* ber-

sama-sama membasmi tikus di sawah

groyok [grɔyɔk] *a* bersama-sama**grosir** [grɔsir] *n* **1** grosir; **2** agen**grudhug** [grudʰug], **gemrudhug**[gɛmrudʰug], **grudhugan**[grudʰugan] *v* datang beramai-ramai; datang secara bersamaan

grudhag-grudhug [grudhag
grudhug] *adv* ikut-ikutan
grajag [graɟag] *a* deras;
gemrajag [gəmrɔɟag] *adv*
mengalir dengan deras
grujuk [gruɟug] *v* menyiram air
dari atas;
nggrujuk [ɲggruɟug] *v* di-
siram dari atas;
digrujuk [digruɟug] *v* di-
siram dari atas
grujugan [gruɟugan] *n* →
grojogan
grup [grup] *n* kelompok; grup
gua [gua] *n* goa
gubed [gubəd] *n* 1 balut; 2 belit
(ttg ular);
nggubed [ɲgubəd] *v* 1 mem-
balut; 2 membelit; tidak mau
lepas
gubris [gubris] 1 *a* anggap; 2 *n*
perhatian;
nggubris [ɲgubris] *v* 1 meng-
anggap; 2 memperhatikan;
digubris [digubris] *n* 1 di-
anggap; 2 diperhatikan. *ora*
~. tidak dianggap.
gubug [gubug] *n* rumah kecil dari
bambu; gubuk
gucel [gucəl] *v* pegang-pegang;
nggucel [ɲgucəl] *v* memegang
terus- menerus;
digucel-gucel [digucəl gucəl]
v dipegang- pegang terus me-

nerus
guci [guci] *n* guci
gudəl [gudəl] *n* anak kerbau
gudhal [gudʰal] *n* tahi gigi; jigong
gudhang [gudʰaŋ] *n* gudang
gudheg [gudʰəg] *n* jenis masakan
dari nangka muda; makanan
khas Yogyakarta; gudeg
gudhig [gudʰig] *n* kudis;
gudhigen [gudʰigən] *a* kudis-
an
gugah [gugah] *v* bangun;
nggugah [ɲgugah] *v* mem-
bangunkan;
digugah [diugah] *v* dibangun-
kan
gugu I [gugu] *v* percaya;
nggugu [ɲgugu] *v* memer-
cayai; menuruti nasihat atau
saran. *ora* ~. tidak mengikuti
saran atau nasihat;
digugu [digugu] *v* dipercaya;
dituruti (ttg nasihat atau
saran)
gugu II, kegugu [kəgugu] *v* tertawa
geli
gugup [gugup] *adv* tergesa-gesa
gugur [gugur] *v* jatuh satu per satu;
gugur
gujeng I [guɟəŋ] *v* pegang;
nggujengi [ɲguɟəŋi] *v* me-
megang sst;
digujengi [diguɟəŋi] *v* di-
pegang

gujung II, gemujeng [gəmuɔ̃ʝəŋ]
bbs → **guyu**

gujih [gujih] *n* kikir

gul [gul] *n* gol

gula [gula] *n* gula. -- **jawa.** gula
kelapa; gula aren; gula merah

gulé [gule] *n* gulai

guleran [guləran] *v* duduk-duduk
di lantai

guling I [gulin] *v* guling; **ulang**
-- [ulaŋ gulin] *v* tiduran ber-
guling-guling;

ngguling-ngguling [ŋgulin
ŋgulin] *v* berguling-guling;

guling II [gulin] *n* pasangan bantal;
guling; **bantal** -- bantal yang
berbentuk bulat panjang

gulu [gulu] *n* leher;

sagulu [sagulu] *a ki* muak;
jengkel

gulung [guluy] *v* gulung;

nggulung [ŋguluy] *v* meng-
gulung;

digulung [diguluy] *v* digulung;

gulungan [guluyan] *n* gulung-
an

gumbel [gumbəl] *v* peluk;

nggumbel [ŋgumbəl] *v* me-
meluk erat

gumoh [gumoh] *v* muntah karena
kekenyangan menyusu atau
minum biasanya dialami
oleh bayi

gumuk [gumuk] *n* 1 bukit kecil;

2 gundukan tanah yg di-
tumbuhi rumput atau semak

gumun [gumun] *v* heran; takjub

gumunan [gumunan] *a* mudah
terkagum; mudah heran

guna I [guna] *v* guna; manfaat

guna II, guna-guna [guna guna] *n*
pelet; sarana mistik utk me-
mengaruhi sso

gundhik [gundʰik] *n* istri simpanan

gundhul [gundʰul] *a* gundul; kepala
tdk berambut

gunggung [guyguy], **nggunggung**
[ŋguyguy] *v* menjumlah;

digunggung [diguyguy] *v*
dijumlah

gunung [gunuy] *n* gunung

gunyer [gunyər] *v* putar;

nggunyer [ŋguñər] *v* me-
mutar;

digunyer [diguñər] *v* diputar;

gunyeran [guñəran] *n* pu-
taran

gupak [gupak] *a* kotor kena
lumpur; belepotan. -- *puluté*
ora mangan nangkané (Pb).
sudah bekerja keras tetapi
tidak memungut hasilnya.

gurah [gurah] *n* 1 pencuci mulut;
2 membersihkan saluran
pernapasan menggunakan
ramuan tertentu

gur [gur] *adv* hanya

gurit I [gurit] → **garit**

gurit II [gurit], **geguritan**

[gəguritan] *n* puisi

gurih [gurih] *a* gurih

guris [guris] *v* memungut makanan

yg tersisa

guru [guru] *n* guru

gurung [gurʊŋ] → **durung**

gusah [gusah] *v* → **gebah**

gusi [gusi] *n* gusi

gusis [gusis] *a* habis; ludes (ttg barang persediaan)

gusrek [gusrək] *a* sibuk

Gusti [gusti] *n* sebutan untuk Yang Mahakuasa

gusur [gusur] *v* membuat orang atau sesuatu pindah/pergi ke tempat lain; gusur;

gusuran [gusuran] *n* pengusuran

guyang [guyay] *v* memandikan ternak (ttg kerbau dan sapi)

ngguyang [ŋguyay] *v* memandikan (ttg kerbau, motor, dll);

diguyang [diguyay] *v* dimandikan;

guyangan [guyayan] *n* tempat utk memandikan

guyu [guyu] *v* tawa;

ngguyu [ŋguyu] *v* tertawa;

gemuyu [gəmuɣu] *v* tertawa;

nggeguyu [ŋgəguyu] *v* menertawakan;

guyon [guyɔn] *v* bercanda;

guyonan [guyɔnan] *n* bahan candaan;

guyub [guyub] *a* rukun; kebersamaan

guyur [guyur] *v* siram; guyur

H

h [ha] *n* huruf ke-8 dari abjad Latin

ha [ha] *n* huruf pertama dari abjad Jawa *ha-na-ca-ra-ka*

ha'a [ha'a] *n* nama jenis permainan tradisional anak berupa kelereng

hadiyah [hadiyah] *n* hadiah

hahahéhé [hahahehe] *a* senang bercanda

hajat [hajāt] *n* keinginan; kemauan

hajatan [hajatan] *v* menyelenggarakan pesta pernikahan atau khitanan

haji [haji] *n* haji; gelar bagi pria yg sudah berhaji

hajjah [hajjah] *n* gelar haji bagi wanita

hak [hak] *n* hak

hakim [hakim] *n* hakim

halal [halal] *n* halal

halal bihalal [halal bihalal] *n* acara silaturahmi setelah Hari Raya Idul Fitri utk saling memaafkan

halo-halo [halo halo] *n* kabar; tukang -- penyiar

halte [haltə] *n* tempat pemberhentian bis atau angkutan umum lainnya

ham [ham] *n* ragu-ragu

ham-ham [ham ham] → **ham**

hampad [hampad] *n* memukul dg keras; melakukan tindakan kekerasan

hanoman [hanoman] *n* nama tokoh wayang berupa kera dalam kisah Ramayana

hanacaraka [hanacaraka] *n* huruf atau tulisan Jawa

haram [haram] *n* haram

hansip [hansip] *n* pertahanan sipil

harikling [harikling] *p* amit-amit!

hasil [hasil] → **kasil**

hawa [hawa] *n* hawa; udara

hawek [hawək] *n* nafsu besar ingin memiliki

hébat [hebat] *n* hebat; luar biasa

hèd [həd] *n* datang bulan

héktar [hektar] *n* hektar; satuan luas tanah

hèlem [heləm] *n* helm

hèm [həm] *n* baju; kemeja

hèn [hən] *n* pelanggaran dlm permainan sepak bola karena tangan pemain menyentuh bola

hèng [hɛŋ] *n* bola tersentuh tangan dlm pertandingan sepakbola

hèr-hèran [hər heran] *v* foya-foya

his [his] *p* kata seru utk menyatakan

hombrèng • humpimpah

larangan; mengusir (ttg ayam dsb); menghardik

hombrèng [hombrɛŋ] *a* waria; banci (prokem)

hompimpah [hompimpah] *n* undian dg menggunakan telapak tangan

hopèng [hɔpɛŋ] *n* Cn sahabat

hor-horan [hor horan] *a* berlebih

horé [hore] *p* kata seru utk menyatakan kegirangan; bersorak

hulupis kuntul baris [hulipis kuntul baris] *n* teriakan yel-yel khas Tegal utk membangkitkan semangat

hup! [hup] *p* kata seru utk menyatakan perintah utk berhenti

humpimpah [humpimpah] *n* cara utk menentukan; siapa yg berhak utk bermain lebih dahulu

i [i] *n* huruf ke-9 dari abjad Latin

ibadah [ibadah] *n* ibadah;

ngibadah [ɲibadah] *v* ber-
ibadah

ibarat [ibarat] *n* ibarat; umpama

iblis [iblis] *n* iblis; setan

ibu [ibu] *n* ibu

icak-icik [icak icik] *v* bermain air

ical [ical] *bbs* → **ilang**

icik-icik [icik icik] *n* alat musik be-
rupa keping-keping seng yg
disusun menghasilkan bunyi
cik icik; tamborin

icip [icip] *v* mencoba rasa makan-
an;

nyicipi [ɲicipi] *v* mencoba
rasa makanan

icip-icip [icip icip] *v* mencoba
rasa makanan

idah [idah] *n* masa idah; masa
tunggu sso perempuan se-
telah dicerai atau ditinggal
mati suaminya

idek [idək] *v* injak;

ngidek [ɲidək] *v* menginjak;

ngidek-idek [ɲidək idək] *v*
menginjak- injak

idep [idəp] *n* bulu mata

ider [idər] *v* keliling;

mider [midər] *v* berkeliling;

mider-mider [midər midər]
v berkeliling-keliling;

ngider [ɲidər] *v* berkeliling
menawarkan dagangan;

diiderna [diidərna] *v* dijaja-
kan berkeliling

idham [idʰam] *adv* ingin sekali;

nyidham [ɲidʰam] *n* ngidam;
keinginan yg sangat kuat
dari wanita hamil utk makan
sesuatu;

idham-idhaman [idʰam idʰ
aman] *n* cita-cita; keinginan
pada sesuatu

idhep [idʰəp] *v* tahu;

idhepa [idʰəpa] *p* kalau tahu
begitu

idhep-idhep apa [idʰəp
idʰəp apa] *n* basa-basi yg
diucapkan ketika meminta
pertolongan. ~ *tukokna*.
tolong belikan.

idhih [idʰih] *p* 1 kata seru menya-
takan terkejut; aduh; 2 tidak
suka atau jijik

idhilah [idʰilah] → **idhih**

idin [idin] *n* izin

idu [idu] *n* ludah. -- **wayu** ludah
basi; ludah pagi baru bangun
tidur; zaman dahulu diyakini

- bisa untuk menyembuhkan luka dan bengkok; -- **geni** kata-kata bertuah; **ngeleg** -- menelan ludah; ingin sekali; **ngiduni** [ɲiduni] *v* meludahi; **diiduni** [diiduni] *v* diludahi; **paidon** [paidon] *n* tempat meludah saat makan sirih (kebiasaan ibu-ibu pada zaman dahulu)
- iga** [igaʔ] *n* tulang iga; tulang rusuk
- igel** [igəl] *v* lenggok;
ngigel [ɲigəl] *v* 1 melenggang lenggok; 2 menari bergoyang pinggul
igel-igelan [igəl igəlan] *v* berjoged
- ijab** [ijab] *n* ijab; perjanjian dalam perkawinan
- ijasah** [ijasah] *n* ijazah; surat tanda tamat belajar
- ijem** [ijəm] *bbs* → **ijo**
- ijèn** [iɖɛn] *pron* satu per satu
- iji** [iɖɕi] *n* biji; satuan;
siji [siɖɕi] *n* bilangan satu (1);
siji-siji [siɖɕi siɖɕi] *n* satu per satu;
ijèn [iɖɛn] *n* sendirian; satu orang
- ijir I** [iɖʃir] *v* hitung. **ètung** -- *a* serba dihitung
- ijir II** [iɖʃir] *a* pelit
- ijo** [iɖʃo] *n* warna hijau. -- **pupus** hijau muda; -- **gadhung** hijau kehitaman; -- **godhong** hijau daun
- ijol** [iɖʃol] *v* tukar;
ngijoli [ɲiɖʃoli] *v* menukar;
dijoli [diɖʃoli] *v* ditukar;
ijolan [iɖʃolan] *v* saling tukar;
kijolan [kiɖʃolan] *v* tertukar
- ika-iki** [ika iki] *n* apa-apa; apapun. *ora* --. tidak apa-apa.
- ikah-ikih** [ikah ikih] *a* tidak serius
- ikal** [ikal] *v* gulung (ttg benang; tali dsb);
ngikal [ɲikal] *v* menggulung;
dikal [dikal] *v* digulung
- iket** [ikət] *n* ikat kepala tradisional Jawa
- ikhtiar** [ihtiar] *n* ikhtiar; usaha; upaya
- iklas** [iklas] *a* ikhlas; rela
- ikirèn** [ikireɲ] *adv* ini; toh. *wis duwé* --. toh sudah punya.
- ikut** [ikut] *n* ujung kemaluan yang belum disunat
- ila-ila** [ila ila] *n* kutukan
- ilang** [ilay] *a* hilang;
ngilang [ɲilay] *v* menghilang;
diilangna [diilayna] *v* dihilangkan;
kélangan [kelayan] *v* kehilangan;
ilang babarblas [ilay babarblas] *adv* hilang sama sekali
- ilat** [ilat] *n* lidah;
ngilati [ɲilati] *v* menjilati;

- diilati** [dilati] *v* dijilati
- ileb** [iləb] *n* tutup;
- ngileb** [iləb] *v* menutup;
- ileban** [iləban] *n* tutupan
- ileng** [iləŋ] *v* lihat; pandang;
- diileng** [diiləŋ] *v* dilihat;
- ngileng** [ŋiləŋ] *v* memandang;
- ilang-ileng** [iləŋ iləŋ] *v* melihat-lihat
- iler** [ilər] *n* air liur;
- ngiler** [ŋilər] *v* **1** mengeluarkan air liur dari mulut; biasanya sambil tidur; **2** sangat menginginkan sesuatu (*ki*)
- ilham** [ilham] *n* ilham; inspirasi
- ili** [ili] *v* alir;
- mili** [mili] *v* mengalir. *mbrebes* ~. air mata meleleh;
- ilèn-ilèn** [ilən ilən] *n* saluran air;
- dilèni** [diləni] *v* dialiri air
- iling** [ilɪŋ] *v* tuang;
- ngiling** [ŋilɪŋ] *v* menuang;
- ngilingna** [ŋilɪŋna] *v* menuangkan;
- diiling** [diilɪŋ] *v* dituang;
- diilingna** [diilɪŋna] *v* dituangkan
- ilir** [ilir] *n* kipas dari bambu, biasanya dipakai utk membesarkan api atau mendinginkan badan
- diilir** [diilir] *v* dikipasi;
- iliran** [iliran] *v* menggunakan
- kipas
- ilir-ilir** [ilir ilir] *n* judul tembang Jawa karangan Sunan Kalijaga
- ilmu** [ilmu] *n* ilmu
- ilok** [ilək] *a* baik; boleh. **ora --**. tidak baik; tabu;
- ilokèn** [iləkən] *adv* masa iya
- ilokan I** [iləkən] *adv* masa
- ilokan II** [iləkən] *n* kata utk menyatakan ketidakpercayaan dan sifatnya retoris
- ilon-ilon** [ilən ilən] *v* ikut-ikutan
- imbang** [imban] *a* seimbang; sama bobotnya
- imbu** [imbu] *v* peram;
- ngimbu** [ŋimbu] *v* memeram;
- dimbu** [dimbu] *v* diperam
- imbuh** [imbuh] *n* tambahan; bonus
- ngimbuhi** [ŋimbuhi] *v* menambahkan;
- imbuhan** [imbuhan] *n* tambahan;
- diimbuhi** [diimbuhi] *v* ditambahi
- iming-iming** [imiŋ imiŋ] *n* pe-rangsang (agar tertarik)
- impèn** [impən] *n* wangsit;
- diimpèni** [diimpəni] *v* datang dlm mimpi
- impleng** [impləŋ] *v* intip;
- ngimpleng** [ŋimpləŋ] *v* mengintip;
- diimpleng** [diimpləŋ] *v* diintip
- impur** [impur] *n* kaki yg berbentuk

- menyerupai huruf X (kaki terbuka keluar)
- imsak** [imsak] *n* imsak; tanda waktu menghentikan makan sahur di bulan puasa
- ina** [ina] *v* hina;
- ngina** [ɲina] *v* menghina;
- diina** [diina] *v* dihina;
- ina-ina** [ina ina] *v* menghina
- incer** [incər] *v* incar; bidik;
- ngincer** [ɲincər] *v* mengincar;
- inceran** [imbuh] *n* incaran
- incrit** [incrit] *a* sedikit demi sedikit;
- diincrit-incrit** [diincrit incrit] *v* diberikan sedikit demi sedikit
- incup** [incup] *a* kuncup; belum terbuka;
- ngincup** [ɲincup] *v* **1** menguncup; **2** memegang dengan ujung ibu jari dan jari telunjuk;
- kincup** [kincup] *a* kuncup; belum terbuka
- indhangi** [indʰaŋi] *v* mendampingi
- indhik-indhik** [indʰik indʰik] *a* diam-diam; intai;
- diindhik** [diindʰik] *v* diintai;
- ngindhik-indhik** [ɲindʰik indʰik] *v* mengintai dengan diam-diam
- indhil-indhil** [indʰil indʰil] *n* bulatan kecil-kecil
- indhit** [indʰit] *v* gendong di pinggang;
- ngindhit** [ɲindʰit] *v* menggendong di samping pinggang;
- indhitan** [indʰitan] *n* sst yg digendong di pinggang
- ineb** [inəb] *v* tutup;
- ngineb** [ɲinəb] *v* menutup;
- dineb** [dinəb] *v* ditutup
- inep** [inəp] *v* inap;
- nginep** [ɲinəp] *v* menginap; bermalam;
- penginepan** [pəɲinəpan] *n* penginapan; losmen; hotel
- inger** [iŋər] *v* below;
- minger** [miŋər] *v* berbelok
- inggek** [iŋgək] *v* berenang; menyelam
- inggeg** [iŋgəŋ] *v* intip;
- nginggeg** [ɲiŋgəŋ] *v* mengintip;
- diinggeg** [diiŋgəŋ] *v* diintip
- inggi** [iŋgi] *bbs* → **ya**
- inggil** [iŋgil] *bbs* → **dhuwur**
- injen** [injən] → **impleng**
- ingkang** [iŋkaŋ] *bbs* → **sing**
- ingkel** [iŋkəl] *v* injak; tindi;
- ngingkel** [ɲiŋkəl] *v* menindih;
- diingkel-ingkel** [diiŋkəl iŋkəl] *v* diperas tenaganya (*ki*)
- ingkrak-ingkruk** [iŋkrak iŋkruk] *n* sejenis tumbuhan sulur berduri; putri malu
- ingsed** [iŋsəd] geser;

mingsed [miŋsəd] *v* pindah tempat; bergeser
ingser [iŋsər], **mingser** [miŋsər] → **ingsed**
ingu [iŋu] *v* pelihara;
ngingu [ŋiŋu] *v* memelihara;
ingon-ingon [iŋɔn iŋɔn] *n* binatang peliharaan
injen [iŋjən] *v* intip;
nginjen [ŋiŋjən] *v* mengintip;
diinjen [diinjən] *v* diintip
ingus [iŋus] *n* lender hidung;
ingusan [iŋusan] *a* *ki* masih muda
ingus-ingus [iŋus iŋus] *n* mengendus
inten [intən] *n* intan
inter [ɣintəri], **nginteri** [ŋintəri] *v* membersihkan sst menggunakan nyiru dg cara digoyang memutar (ttg beras; biji-bijian dll);
dinteri [dintəri] *v* dibersihkan menggunakan nyiru dg cara digoyang memutar (ttg beras; biji-bijian dll)
inthik [intʰik] *v* intai;
nginthik [ŋintʰik] *v* mengintai;
diinthik [diintʰik] *v* diintai
inthil [intʰil] *v* ikut;
nginthil [ŋintʰil] *v* ikutan; mengikuti dari belakang;
kinthilan [kintʰilan] *v* senang ikut

intim [intim] *v* ancam;
ngintim-intim [ŋintim intim] *v* mengancam
intip [intip] *n* kerak;
ngintip [ŋintip] *v* menjadi kerak
inung [inuŋ] *v* minum;
nginung [ŋinuŋ] *v* minum;
inung inungan [inuŋ inuŋan] *v* minum minuman keras bersama-sama;
sainungan [sainuŋan] *adv* sekali minum
inyong [iŋɔŋ] *n* → **enyong**
io [io] *n* jenis permainan anak-anak; dilakukan dengan cara menyepak ke atas gulungan kertas atau karet gelang
ipat-ipat [ipāt ipāt], **ngipāt-ipāt** [ŋipāt ipāt] *v* mengutuk;
ipatan [ipatan] *n* kutukan
ipé [ipe] *n* ipar; **adhi** -- adik ipar;
kakang -- kakak ipar;
peripéan [pəripe^yan] *n* sesama ipar
ipit [ipit] *n* kipas yg terbuat dari bambu yg dianyam;
ngipiti [ŋipiti] *v* mengipas dg “ipit”;
ipit-ipit [ipit ipit] *v* mengipas-ngipas
irèn [irən] *a* sifat iri;
irènan [irɛnan] *v* tidak mau mengalah;

ngirènan [ɲirɛnan] *a* selalu iri
ireng [irəŋ] *n* hitam; -- **getheng**.
 hitam pekat; -- **thung-theng**.
 hitam legam; -- **keduweng**
 legam; -- **manges** hitam
 mengkilap
iri [iri] *n* iri; iri hati
irig [irig] *n* ayakan dari bambu;
ngirig [ɲirig] *v* mengayak dg
 alat “irig”
diirigi [diirigi] *v* diayaki
iring [iriŋ] *n* iring; sisi;
miring [miriŋ] *v* miring;
iringan [iriŋan] *n* di sisi; sam-
 ping
iris [iris] *v* sayat;
ngiris [ɲiris] *v* menyayat;
 mengiris;
diris [diris] *v* disayat; diiris
irit [irit] *a* irit; tidak boros
irus [irus] *n* sendok sayur terbuat
 dari tempurung kelapa yg
 tangkainya dari kayu
isel [isəl] *a* padat berisi;
misel-misel [misəl misəl] *a*
 montok; padat berisi
Isa [Isa] *n* Nabi Isa
isik-isik [isik isik] *v* mengelus-elus
isin [isin] *a* malu;
ngisin-isini [ɲisin isini] *a* me-
 malukan;
ngisin-isina [ɲisin isina] *v*
 mempermalukan
ising [isiŋ], **ngising** [ɲisiŋ] *v* berak;

buang air besar;
ising-isingen [isiŋ isiŋən] *v*
 buang-buang air (diare)
isis [isis] *a* dingin kena angin;
ngisis [ɲisis] *v* memaparkan
 pada angin;
disis [disis] *v* diangin-angin-
 kan supaya kering
isor [isɔr] *n* bawah;
ngisor [ɲisɔr] *n* di bawah;
ingsor [iŋsɔr] *n* berada di
 bawah
istiméwa [istimewa] *n* istimewa;
 khusus
istri [istri] *bbs* → **wadon**
iswil [iswil] *a* sedikit sekali
ithik-ithik [itʰik itʰik] *v* gelitik;
 membuat geli dengan cara
 menggelitik bagian tubuh
 tertentu
ngithik-ithik [ɲitʰik itʰik] *v*
 menggelitik
ithik biring [itʰik biriŋ] *v* lagi-lagi
 begitu; membuat alasan yang
 sama
itil [itil] *n* kelentit; klitoris
itung [ituŋ] *v* hitung;
ngitung [ɲituŋ] *v* menghitung;
diitung [diituŋ] *v* dihitung
itung ijir [ituŋ iʒir] *a* pilih kasih
iwak [iwak] *n* ikan
iyu [iyu] *n* panggilan untuk kakak
 perempuan atau wanita yang
 lebih tua

J

j [jɛ] *n* huruf ke-10 dari abjad Latin
ja [ja] *n* huruf ke-13 dari abjad
 Jawa ha-na-ca-ra-ka

jaba [jaba] *n* luar;

kejaba [kəɸʒaba] *n* kecuali

jaban [jaban] *n* penghasilan di
 luar gaji; obyekkan

jabang bayi [jabang bayi] *n* janin

jabel [jabəl] *v* ambil dg paksa

jabeg [jabəg] *ksr* → bisa

jablud [jablud] *n* orang asing

jabud [jabud] *v* cabut;

njabud [ⁿjabud] *v* mencabut

jabur [jabur] *v* jajan;

njabur [ⁿjabur] *v* makan kue
 sambil minum teh atau kopi;

jaburan [jaburan] *n* jajanan;
 kue-kue

jadhag [jad^hag] *n* mulut hewan yg
 sdg marah; seringai;

njadhag [ⁿjad^hag] *v* hewan
 yg membuka mulut atau
 taring utk menunjukkan
 kemarahan

jadwal [jadwal] *n* daftar acara

jaé [jae] *n* jahe

jagabaya [jagabaya] *n* petugas
 keamanan desa zaman dulu

jagal [jagal] *n* tukang potong
 hewan ternak

jagang [jagan] *v* berdiri dg kaki
 melebar; posisi kuda-kuda

jagat [jagad] *n* dunia

jagong [jagɔŋ], **njagong** [ⁿjagɔŋ]
v duduk;

jagongan [jagɔŋan] **1** *n*
 tempat duduk; **2** *v* duduk-
 duduk; *Btw nongkrong*;

dijagongi [dijagɔŋi] *v* di-
 duduki;

dijagongna [dijagɔŋna] *v* di-
 nasihati

jagung [jaguw] *n* jagung

jahat [jahat] *a* jahat

jahanam [jahanam] *a* terkutuk

jail [jail] *a* jahil; suka mengganggu;
 suka iseng

jajah [jadʒah] *v* jajah

jajal [jadʒal] *n* coba;

njajal [ⁿjadʒal] *v* mencoba

jajaté [jadʒate] *p* padahal hanya.
 -- *wong mlarat* padahal hanya
 orang miskin

jaka [jaka] *n* jejaka; bujangan; pria
 blm beristri

jakat [jakat] *n* zakat

jakèt [jakɛt] *n* jaket

jaksa [jaksə] *n* jaksa

jakwir [jakwir] *n* *ks* teman akrab

jala [jala] *n* jaring

jalak [jalak] *n* burung jalak
jalang [jalay] *n* batang padi
jalawatu [jalawatu] *n* kotoran yg ada di dlm telinga
jaler [jalər] *bbs* → **lanang**
jalèthot [jalɛtʰɔt] *n* sejenis kue terbuat dari singkong
jalitheng [jalithəŋ] *a* hitam legam
jaliwatu [jaliwatu] *n* kotoran telinga yg mengeras
jalu [jalu] *n* taji
jaluk [jaluk] *v* minta;
njaluk [ⁿjaluk] *v* meminta
jam [jam] *n* jam; pukul; tanda waktu; -- **tangan** jam tangan; arloji
jama'ah [jama'ah] *n* peserta pengajian atau acara-acara keagamaan islam
jamak [jamak] *a* lumrah; bisa dimaklumi
jaman [jaman] *n* zaman; pada waktu
jambak [jambak] *v* mencengkeram dan menarik rambut;
njambak [ⁿjambak] *v* merenggut; menjambak;
dijambak [dijambak] *v* direnggut; dijambak;
jambak-jambakan [jambak jambakan] *v* saling jambak rambut
jambal [jambal] *n* lauk;
njambal [ⁿjambal] *v* makan

lauknya saja (tanpa nasi)
jamban [jamban] *n* kamar kecil; kakus
jambé [jambe] *n* tanaman pinang
jambon [jambɔn] *a* merah muda
jambu [jambu] *n* jambu
jambul [jambul] *n* jambul; rambut bagian depan yg ditinggikan
jamin [jamin] *v* jamin
jampèng [jampɛŋ] *a* tuli
jampi [jampi] *bbs* → **jamu**
jamu [jamu] *n* jamu
jamur [jamur] *n* jamur
jan [jan] *p* mesti
jandher [jandʰər] *n* bubur dari tepung beras atau jagung
jangan [jaŋan] *n* sayur
janggleng [jaŋgləŋ] *v* berdiri
jangur [jaŋur] *v* diam diri;
njangur [ⁿjaŋur] *v* berdiam diri; termangu
jangka [jaŋka] *n* jenis permainan anak
jangkep [jaŋkɛp] *bbs* → **genep**
jantur [jantur] *v* gantung;
njantur [ⁿjantur] *v* menggantung;
dijantur [dijantur] *v* digantung dg cara menarik kedua sungut (ttg jangkrik agar memiliki kekuatan untuk kembali bertarung)
januka [januka] *adv* seharusnya; sayangnya; disayangkan

janur [janur] *n* janur; daun kelapa yg masih muda
jantung [jantʊŋ] *n* jantung
japa [japa] *n* mantra
japah [japah] *n* nanah yg mengering
japit [japit] *n* jepit
jarag [jarag] *a* dg sengaja
jarak [jarak] *n* pohon jarak
jaran [jaran] *n* kuda
 jaran-jaranan [jaran jaranan] *n* mainan kuda-kudaaan
jarang [jaran] *n* air panas setelah direbus;
 njarangi [ⁿjaranji] *v* menyiram dg air panas
jaratan [jaratan] *n* makam
jaré [jare] *n* kata; ujar;
 jaréné [jarene] *p* katanya
jarem [jarəm] *a* memar;
 njarem [ⁿjarəm] *a* kondisi bagian tubuh yg memar
jaring [jarin] *n* jaring
jarit [jarit] *n* kain; kain panjang
jarum [jarum] *n* jarum
jas [jas] *n* baju jas
jasa [jasa] *n* jasa
jasak [jasak] *n* ksr ayah (prokem)
jatah [jatah] *n* jatah; bagian
jati [jati] *n* pohon jati
jatos [jatɔs] *bbs* → **jati**
Jawa [jawa] *n* Jawa
 kejawèn [kəjawɛn] *n* ajaran atau paham yg menyangkut

budaya Jawa
jawané [jawane] *v* maksudnya; berlagak; berkeinginan
jawah [jawah] *bbs* → **udan**
Jawi [jawi] *bbs* → **Jawa**
jawil [jawil] *v* sentuh; colek
 jawal-jawil [jawal-jawil] *a* senang mencolek
jawoh [jawɔh] *bbs* → **udan**
jaya [jaya] *n* jaya
jebèr [jəbɛr], **njebèr** [ⁿjəbɛr] *a* lebar. *kuping* -- daun telinga lebar
jèbèr [jɛbɛr] → **jebèr**
jeblog [jəblɔg] *a* buka lebar dg keras
 njeblog [ⁿjəblɔg] *v* membuka dg keras (mis. jendela)
jeblog [jəblɔg] *v* bentur;
 njeblog [ⁿjəblɔg] *v* membentur;
 dijeblogna [dijəblɔgna] *v* dibenturkan;
jeblogan [jəblɔgan] *v* berbenturan;
kejeblog [kəjəblɔg] *v* terbentur
jeblog I [jəblɔg] *v* meletus;
 njeblog [ⁿjəblɔg] *v* meletus;
jeblukan [jəblɔgan] *n* letusan;
kejeblukan [kəjəblɔgan] *v* terkena letusan
jeblog II [jəblɔg] *a* bangkrut; utange -- pailit

jebod [jəbɔd] *a* rusak; hancur

jebol [jəbɔl] *a* jebol; bobol

jèbor [jəbɔr] *v* aduk tanah;

njèbor [ⁿjəbɔr] *v* mengaduk tanah membuat batu bata

jebtag [jəbtag] *a* bertambah lebar;

njebtag [ⁿjəbtag] *v* mengembang

jebrol [jəbrɔl] *v* menggambarkan sst yg keluar;

njebrol [ⁿjəbrɔl] *v* keluar

jebul [jəbul] *p* ternyata;

jebulé [jəbulé] *p* nyatanya;

jebul-jebul [jəbul jəbul] *p* nyata-nyatanya

jebur [jəbur] *v* cebur; jatuh ke air

jèd-jèdan [jəd jədan] *n* perlombaan adu lama; bersaing kuat;

jedhag [jədʰag] *v* roboh ke belakang; terjungkal ke belakang

njedhag [ⁿjədʰag] *v* roboh ke belakang;

kejedhag [kəjədʰag] *v* terjengkang;

dijedagna [dijədagna] *v* dijungkalkan; dijengkangkan

jegè [jəgɛ] *a* tidak punya (prokem)

jègeng [jəgɔŋ] *a* perkasa

jeglong [jəglɔŋ] *n* lubang;

njeglong [ⁿjəglɔŋ] *n* jalan tdk rata krn ada lubang;

jeglongan [jəglɔŋan] *n* lubang;

kejeglong [kəjəglɔŋ] *v* ter-

perosok

jeglug [jəglug] *a* tdk rata; ada tonjolan;

njeglug [ⁿjəglug] *n* jalan tdk rata krn ada tonjolan;

jeglugan [jəglugan] *n* tonjolan di jalan

jègod [jəgɔt] (*ksr*) *a* mampu; bisa; dapat

jègrèg [jəgrɛg] → **jègod**

jejeg [jəɟɔg] *a* tegak;

dijejegna [dijəɟəgna] *a* ditegakkan; dibuat menjadi tegak

jejek [jəɟək] *v* mendorong dgn kuat menggunakan kaki

jejel [jəɟəl] *v* jejal;

njejel [ⁿjəɟəl] *v* memasukkan sst ke dl mulut. -- *kasur atau bantal*. Memasukkan kapuk ke dl kain kasur] bantal;

dijejel-jejelna [dijəɟəl jəɟəlna] *v* dijejal-jejalkan; dipaksa masuk ke dl mulut/ lainnya

jejer [jəɟər] *v* adegan dlm pagedaran wayang yg menggambarkan pertemuan raja; para punggawa serta keluarga istana

jèjèr [jəɟɛr] *a* berdampingan

jejuluk [jəɟuluk] *n* panggilan; sebutan

jekangkang [jəkəŋkəŋ] *v* terdorong dan jatuh telentang ke belakang;

njekangkang [ⁿjəkəŋkəŋ] *v* jatuh telentang ke belakang

jel [jəl] *v* menyuruh memasukkan sst ke dlm mulut

jelas [jəlas] *a* jelas

jelèh [jələh] *a* mual; selalu ingin meludah; muak;

njelèhi [ⁿjələhi] *v* memuakan; tdk simpatik

jemaah [jəmaah] → **jamaah**

jembar [jəmba] *a* luas

jembèwèk [jəmbəwək] → **mèwèk**

jèmblem [jəmbləm] *a* tembem; pipi tebal

jèmbèng [jəmbɛŋ] *v* bentang; rentang

jambut [jəmbut] *n* rambut kemaluan

jèmpèr [jəmpɛr] *a* pegal; sebagian tubuh terasa capek; memar pd pantat krn terlalu lama duduk

jempalik [jəmpalik] *a* terbalik

jempalikan [jəmpalikan] *v* terbalik-balik

jempalitan [jəmpalitan] → **jempalikan**

jempol [jəmpəl] **1** *n* ibu jari; **2** *a* nomer satu; **3** paling baik;

jempolan [jəmpolan] *a* hebat

jemuah [jəmuah] *n* hari Jum'at

jenang [jənaŋ] *n* kue dodol

jenasah [jənasah] *n* jenasah; mayat

jenat [jənat] *n* almarhum. --é *bapak*. almarhum ayah

jenaté [jənate] *n* mendiang

jendhel [jəndʰəl] *a* susah atau lambat menerima pelajaran; bodoh

jendhol [jəndʰəl] *n* sst yg tampak menonjol; biasanya berbentuk bulatan;

njendhol [ⁿjəndʰəl] *a* menonjol; tdk rata

jengat [jəŋat] *a* naik; bangun (ttg ujung sst benda)

jengat-jengit [jəŋat jəŋit] *a* ganjen; genit

jenggèlèk [jəŋgɛlək] *v* bangun atau bangkit tiba-tiba;

njenggèlèk [ⁿjəŋgɛlək] *v* bangkit tiba-tiba

jènggèr [jəŋgɛr] *n* gelambir di kepala ayam jantan

jènggot [jəŋgɔt] *n* janggut

jengkang [jəŋkaŋ] *v* dorong ke belakang; hempas;

kejengkang [kəjəŋkaŋ] *v* terhempas ke belakang

jèngkèl [jəŋkɛl] *a* jengkel; marah

jengkelit [jəŋkəlɪt] *a* terbalik

jengking [jəŋkiŋ] *v* tungging;

njengking [ⁿjəŋkiŋ] *v* menungging

jengkok [jəŋkɔk] *n* kursi; tempat duduk

njengkok [ⁿjəŋkɔk] *v* duduk

jenthik [jəntʰik] *n* jari tangan; jari kelingking

jentrak-jentrik [jəntɾak jəntɾik] *a* genit

jèntèrk [jəntɾək] *a* berjajar; baris memanjang

jengkang [jəŋkaŋ] *v* jatuh telentang;
njengkang [ⁿjəŋkaŋ] *a* telentang;

kejengkang [kəjəŋkaŋ] *v* jatuh telentang

jènthol [jənthɔl] *n* bintik pd kulit;
jèntol-jèntol [jənthɔl jənthɔl] *a* berbintik-bintik

jepat [jəpat] *v* lepas dr ikatan

jepapang [jəpapəŋ] *a* rentang; lebar;

njepapang [ⁿjəpapəŋ] *v* merentang; melebarkan

jeplak [jəplak] *v* buka; lepas tutup;
njeplak [ⁿjəplak] *v* 1 membuka lebar; 2 *ki* asal bicara

jeprah [jəprah] *a* banyak sekali
njeprah [ⁿjəprah] *v* ber-serakan; terdapat di mana-mana

jèrèng I [jɛɾɛŋ] *n* mata juling

jèrèng II [jɛɾɛŋ], **njèrèng** [ⁿjɛɾɛŋ] *v* merentang; membentang;
dijèrèng [diɛɾɛŋ] *v* direntang;
dijèrèng-jèrèng [diɛɾɛŋ

jɛɾɛŋ] *v* direntang-rentang

jering [jɛɾiŋ] *n* jengkol yg direbus

jerit [jɛɾit] *a* jerit;

njerit [ⁿjɛɾit] *v* menjerit;

jeritan [jɛɾitan] *n* jeritan

jero [jɛɾo] *a* dalam

jeroan [jɛɾoan] *n* isi perut

jeruk [jɛɾuk] *n* jeruk

jerum [jɛɾum] *v* berbaring (ttg kerbau; sapi)

jéwag-jéwog [jɛwag jɛwɔŋ] *a* acak-acakan

jewawut [jɛwawut] *n* jewawut; pakan burung

jèwel [jɛwəl] *v* cubit pipi;

njèwel [ⁿjɛwəl] *v* mencubit pipi

jèwèr [jɛwɛɾ] *v* menarik telinga

jjarah [jjarah] *v* berziarah

jiblèg [jiblɛŋ] *a* persis sama; mirip sekali

jiblès [jiblɛs] → **jiblèg**

jidangan [jidəŋan] *n* hidangan kenduri; berkat

jidhag [jidʰak] *a* gagah

jigo [jigo] *a* bermata satu

jigur [jigur] *n* → **bajigur**

jilbab [jilbab] *n* jilbab; kerudung wanita muslimah

jilid [jilid] *n* jilid

jiling [jiliŋ] *a* buta sebelah

jim [jim] *n* jin; hantu

jimat [jimat] *n* jimat; benda bertuah

jimbul [jimbul] *a* terkejut
jimpitan [jimpitan] *v* mengumpulkan beras atau uang dl jumlah kecil scr berkala utk kepentingan warga
jimpo [jimpo] *n* sapu tangan
jina [jina] *v* zina
jingga [jɪŋga] *a* pewarna merah
jingja [jɪŋɕa] *a* tdk sama; tdk sesuai
jingjet [jɪŋɕət] *a* tinggi sebelah
jingklakan [jɪŋklakan] *v* melompat-lompat kegirangan
jingklak-jingklak [jɪŋklak jɪŋklak] *v* lompat-lompat
jingkrakan [jɪŋkrakan] → **jingklakan**
jinjing [jɪŋɕiŋ] *v* jinjing; dibawa dg tangan;
jinjangan [jɪŋɕiŋan] *n* tempat atau tas yg dijinjing pada saat berbelanja
jinjit [jɪŋɕit] *v* berdiri dg bertumpu pada jari kaki agar lebih tinggi
jinten [jɪntən] *n* jantan; jenis rempah-rempah
jintul [jɪntul] *n* sejenis makanan terbuat dari singkong
jip [jip] *n* mobil jip
jipang I [jɪpaŋ] *n* penganan dari ketan yang dibalut gula karamel
jipang II [jɪpaŋ] *n* nama jenis sayuran; labu siam

jipèr [jɪpər] *a* takut (prokem)
jiplak [jiplak] *v* tiru;
njiplak [ⁿjiplak] *v* meniru
jiplong [jiplɔŋ] *v* tungging
njiplong [ⁿjiplɔŋ] *v* menungging
jiret [jɪrət] *a* jerat;
njiret [ⁿjɪrət] *v* menjerat; mengikat leher
jithet [jit^hət] *a* cacat kulit
jitu [jitu] *a* jitu; nomer satu
jiwa [jiwa] *n* jiwa
jiwit [jiwit] *v* cubit
jiwog [jiwɔŋ] *n* rambut gondrong
jiwag-jiwog [jiwag jiwɔŋ] *a* kusut masai; tdk beraturan (ttg rambut)
jlalat [jlalat] *adv* kemana-mana.
pating -- tdk rapi
jlalatan [jlalatan] *adv* banyak tingkah
jlang-jlangan [ɟlaŋ ɟlaŋan] *v* berjalan ke mana-mana tanpa arah pasti
jlantah [jlantah] *n* minyak bekas menggoreng
jlenthot [ɟlənt^hət] *n* jenis permainan tradisional anak yg menggunakan kaleng bekas
jligras [ɟligras] *n* dahak
jlujur [ɟluɕur] *v* cara menjahit lurus
jluwag [ɟluwag] *n* tanah atau jalan tdk rata; banyak lubang
jodho [jod^ho] *n* jodoh

jog [jɔŋ] *v* tuang; tambah lagi

ngejog [ŋɔjɔŋ] *v* menuang;
menambah lagi

jogan [jɔŋan] *n* lantai; pelataran
teras

jogèd [jɔŋɛd] *n* tari;

njogèd [ⁿjɔŋɛd] *v* menari;

jogèdan [jɔŋɛdan] *v* menari-
nari kegirangan

jogrog [jɔŋrɔŋ] *n* sosok

jojrot [jɔjɔɾɔt] *v* hajar;

njojrot [ⁿjɔjɔɾɔt] *v* menghajar
bertubi-tubi;

dijojrot [dijɔjɔɾɔt] *v* dihajar
bertubi-tubi

jok [jɔk] *n* jok; alas kursi; tempat
duduk di mobil

jokot [jɔkɔt] → **jukut**

jolang [jɔlaŋ] *n* makanan yg ter-
buat dari singkong yg di-
campuri kelapa dan gula

jomplang [jɔmplaŋ] *a* tdk se-
imbang;

njomplang [ⁿjɔmplaŋ] *a* ke-
adaan tdk seimbang

jompo [jɔmpo] *a* jompo; tua renta
tak berdaya

jongkong [jɔŋkɔŋ] *n* makanan dari
singkong parut dgn isian gula
merah yg dibungkus daun
pisang dan dikukus

jongkot I [jɔŋkɔt] *v* sosok;

jongkoté [jɔŋkɔtɛ] *n* sosoknya

jongkot II [jɔŋkɔt], **njongkot**

[ⁿjɔŋkɔt] *v* duduk

jongos [jɔŋɔs] *n* pembantu laki-
laki

jonjon [jɔŋɔŋ] *a* tenang; tdk ter-
ganggu

jongjon [jɔŋɔŋ] → **jonjon**

jontas [jɔntas] *a* rusak berlubang

jontrot [jɔntɾɔt] *n* wanita muda
pelayan rumah makan

jor I [jɔɾ] *a* biarkan; **di** – dibiarkan.

di -- **klowor** dibiarkan sama
sekali;

ngejor [ŋɔjɔɾ] *v* membiarkan;

dijorna [dijɔrna] *v* dibiarkan

jor II [jɔɾ], **jor-joran** [jɔɾ jɔran] *v*
bersaing untuk berebut se-
suatu

jorog [jɔɾɔŋ] *v* dorong

jorok [jɔɾɔk] *a* jorok; tdk bersih

jotos [jɔtɔs] *v* pukul dg tangan
mengepal;

njotos [ⁿjɔtɔs] *v* memukul dg
kepalan tangan;

dijotos [dijɔtɔs] *v* dipukul dg
kepalan tangan

jrangkong [jɾaŋkɔŋ] *n* tengkorak

jrumat [jɾumat] *v* menjahit pakaian
yg robek kecil dg tangan

jubleg [jubləŋ] *a* diam; terhenyak;
duduk termenung;

njubleg [ⁿjubləŋ] *v* berdiam;
duduk dg termenung

judes [judəs] *a* ketus

jugangan [jugayan] *n* lubang di
tanah

jugul [jugul] *n* orang yg menggantikan tugas orang lain;

njuguli [ⁿjuguli] *v* menggantikan tugas orang lain

jujug [jujug] *tuju*;

njujug [ⁿjujug] *v* menuju ke tujuan;

dijujug [dijujug] *v* dituju;

dijujugna [dijujugna] *v* diantarkan langsung ke tempat tujuan

jujul [jujul] *n* uang kembali

jujur [jujur] *a* jujur

jukung [jukuy] *n* perahu kecil dr kayu

jukut [jukut] *v* ambil;

njukut [ⁿjukut] *v* mengambil;

dijukutna [dijukutna] *v* diambillkan

julig [julig] *a* banyak akal; lincah; gesit

Jum'at [jum[?]at] *n* hari Jumat

Jumadilakir [jumadilakir] *n* bulan ke-6 dlm kalender Hijriyah

Jumadilawal [jumadilawal] *n* bulan ke-5 dlm kalender Hijriyah

jumawa [jumawa] *a* sombong

jumbleng [jumbləŋ] *n* lubang besar dan dalam utk tampungan buang air besar

jumbling [jumblɪŋ] *n* tampungan tinja

jumbuh [jumbuh] *a* bertemu; sesuai atau cocok dl pendapat

atau pemikiran

jumpalitan [jumpalitan] *v* berguling-guling atau koprol

jungkat [juŋkat] *n* sisir

jungkel [juŋkəl] *v* jerembab;

njungkel [ⁿjuŋkəl] *v* terjerembab;

kejungkel [kəjuŋkəl] *v* terjerembab

jungkir [juŋkir] *a* balik

jungla [juŋla] *v* lompat;

njungla [ⁿjuŋla] *v* melompat

junjang [junɟaŋ] *n* salah satu jabatan dl perangkat desa

junjung [junɟuŋ] *v* angkat;

njunjung [ⁿjunɟuŋ] *v* mengangkat

juntrung [juntruŋ] *a* nyata

juragan [juragan] *n* **1** majikan; **2** pedagang besar; **3** pemilik perusahaan

juri [juri] *n* juri; penilai dl sebuah lomba

juru [juru] *n* ahli; orang yg mengemban tugas; -- **bayar**. kasir; -- **tulis** sekretaris; -- **kunci** penjaga makam

jus [jus] *n* jus; air buah

juta [juta] *n* bilangan juta;

sajuta [sajuta] *num* satu juta

juwara [juwara] *n* juara

juwet [juwət] *a* gemas; bernafsu;

njuweti [ⁿjuwəti] *a* menggemaskan

K

k [ka] *n* huruf ke-11 dari abjad Latin

ka [ka] *n* huruf ke-5 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

ka [ka] *p* **1** mengapa; -- *dhugal?* mengapa marah?; **2** kok

kabar [kabar] *n* kabar; berita

kabèh [kabɛh] *num* semua; **kabèhé** [kabɛhe] *adv* jumlah semuanya

kabel [kabəl] *n* kabel

kabongan [kabɔŋan] *a* mumpung; berlebih-lebihan; keterlaluan

kaca [kaca] *n* kaca; cermin

kacang [kacaŋ] *n* kacang; -- **Bogares** kacang asin khas Tegal yg terkenal berasal dari Desa Bogares Kecamatan Pangkah

kacèk [kacɛk] *a* beda; selisih

kacip [kacip] *n* alat pemotong berbentuk gunting

kacu [kacu] *n* sapu tangan

kacung [kacuw] *n* pesuruh; pelayan

kadhal [kadʰal] *n* kadal

kadhang [kadʰaŋ] *a* terkadang

kadhas [kadʰas] *n* jenis penyakit kulit sebangsa panu

kadhèhé [kadʰɛhe] → **kabèhé**

kadhèt [kadʰɛt] *n* copet

kadingarèn [kadiŋarɛn] *a* tumben; tdk biasanya

kadiran [kadiran] *a* mentang-mentang; mengandalkan *aja* --. jangan mentang-mentang.

kados [kadɔs] *bbs* → **kaya**

kadhung [kadʰuŋ] *a* terlanjur

kadut I [kadut] *n* karung

kadut II [kadut] *n* nama jenis ular yg berwarna hijau dan biasanya hidup di pepohonan.

Ula --. Ular kadut

kaè [kaɛ], **kaèh** [kaɛh] *adv* itu (menunjuk suatu benda atau orang yg jauh)

kagèt I [kagɛt] *a* terkejut

kagèt II [kagɛt] *n* nama jenis jambu. **jambu** -- nama jambu air yg rasanya manis

kagètan [kagɛtan] *a* mudah terkejut. *aja* ~ jangan mudah terkejut atau heran

kagok [kagɔk] *a* kagok

kagol [kagɔl] *a* **1** kecewa; **2** tanggung

kaing-kaing [kaiŋ kaiŋ] *n* suara anjing kesakitan akibat dipukul;

kajat [kajat] *a* maksud; keinginan;

kajatan [kajatan] *v* punya

hajat mis. menikahkan atau mengkhitan anak
kajeng [kajəŋ] *bbs* → kayu
kaji [kaɟi] *n* haji. *munggah* --. menunaikan ibadah haji; naik haji;
ngaji [ŋaɟi] *v* mengaji; membaca kitab suci Al Qur'an;
pengajian [pəŋaɟian] *v* ceramah agama Islam
kajogan [kaɟɔŋan] *a* kecewa
kang; kakang [kakaŋ] *n* kakak
kaki I [kaki] *n* kakek. **kaki-kaki** kakek-kakek
kaki II [kaki] *n* pondasi. **buka** -- menggali pondasi
kaku [kaku] *a* kaku
kakus [kakus] *n* peturasan; kakus; kamar kecil
kal [kal] *v* gulung;
ngikal benang [ŋikal bənaŋ] *v* menggulung benang;
diikal [diikal] *v* digulung
kalah [kalah] *a* kalah. -- **breg** kalah telak;
ngalah [ŋalah] *v* mengalah;
kalahan [kalahan] *a* selalu kalah
kalang [kalaŋ] *n* tanda lingkaran;
kalangan [kalaŋan] *n* gelanggang; arena
kalap I [kalap] *a* bisa digunakan;
ora -- tdk bisa digunakan
kalap II [kalap] *a* emosi di luar

kontrol; mengamuk
kalas [kalas], **kalas-kalas** [kalas kalas] *a* olesan yg sangat tipis. *Wedhakan* -- Memakai bedak tipis-tipis.
kalbu [kalbu] *n* hati; perasaan
kaldu [kaldu] *n* air rebusan daging
kalènder [kaləndər] *n* penanggalan
kalèng [kalɛŋ] *n* kaleng
kali [kali] *n* sungai
kaligané [kaligane] → **dilalah**
kaligrafi [kaligrafi] *n* kaligrafi
kalih I [kalih] *num* → **loro**
kalih II [kalih] *p* → **karo**
kalimat [kalimat] *n* kalimat; susunan kata-kata
kaling-kalingan [kaliŋ kaliŋan] *a* 1 terhalang; 2 tidak menyatu (ttg minyak dan air)
kaliren [kalirən] *a* kelaparan
kalis [kalis] *a* terbebas dari sst; tdk terlibat atau tdk tercemar
kaliyan [kaliyan] *p* dengan; bersama-sama dengan
kalo [kalo] *n* peralatan dapur utk menyaring yg dibuat dari bambu
kaloka [kaloka] *a* tenar
kalong I [kalɔŋ] *n* codot; kelelawar pemakan buah
kalong II [kalɔŋ] *a* berkurang (ttg jumlah)
kalung [kaluŋ] *n* kalung

kamar [kamar] *n* kamar

kambang [kambaj] *v* apung;

ngambang [ɲambaj] *v* ter-
apung

kambangan [kambajan] *bbs* →
bebek

kambèn [kambɛn] *p* dengan; be-
serta; bersama dengan; sama
siapa

kamboja [kamboja] *n* tanaman
kamboja

kambuh [kambuh] *a* kambuh;
penyakit atau sifat yg muncul
kembali

kambul-kambul [kambul kambul]
a terapung-apung

kami [kami] *n* awalan kata dlm
bahasa Tegal yg menunjuk-
kan keadaan tertentu; --
tenggengen memandang tak
berkedip; -- **sosolen** bicara
gugup hingga sering salah; --
gilan amat ketakutan; ngeri;
-- **sesegen** menangis ter-
isak-isak

kamijara [kamijara] *n* tanaman
serai

kamiluyutan [kamiluyutan] *n* se-
jenis kesemutan

kamir [kamir] *n* kue sejenis serabi
yang terbuat dari tepung
terigu

kamisesege [kamisəsəgən] *v*
tersedu-sedu

kamisèsètèn [kamisəsətən] *v*
terkelupas

kamitetep [kamitətəp] *n* sejenis
kutu yg menyebabkan kulit
gatal

kamot [kamət] → **mot**

kampak [kampak] *n* kapak; per-
kakas tukang kayu

kampleng [kampləŋ] *a* kurus

kamprèt I [kamprət] *n* rambut
ketiak

kamprèt II [kamprət] *n* kalong;
kelelawar kecil pemakan
serangga, hidungnya berlipat-
lipat; *Microchiroptera*

kampil; kampil-kampil [kampil
kampil] *v* mengambang di
air; terapung-apung

kampung [kampuŋ] *n* kampung;
desa

kampung [kampuŋ] *a* ber-
perilaku spt orang kampung

kana [kana] *p* sana; menunjuk
arah yg agak jauh. *nanang* --.
di sana.

kanca [kanca] *n* teman

kancing [kanciŋ] *n* kancing

kancil [kancil] *n* binatang kancil

kanclep [kandəp] *a* 1 tdk nampak;
tdk pernah kelihatan; 2 *v*
tenggelam

kandel [kandəl] *a* tebal

kandha [kandʰa] *v* bicara;

ngandha [ɲandʰa] *v* mem-

- bicarakan
ngandhani [ɲandʰani] *v*
 memberi tahu;
dikandhani [dikandʰani] *v*
 diberi tahu;
kandhan-kandhanan [kandʰan kandʰanan] *v* saling mem-
 beritahu tt sst
kandhang [kandʰaŋ] *n* kandang;
ngandhang [ɲandʰaŋ] *v*
 memasukkan ternak ke dl
 kandang; ~ **umah** betah di
 rumah (*kī*)
kandhas [kandʰas] *a* kandas
kandhegan [kandʰəgan] *v* meng-
 hadiri undangan
kandhegèn [kandʰəgɛn] *p* padahal
kang [kaŋ] *n* panggilan kpd kakak
 lelaki atau lelaki yg lebih tua
kangen [kaŋən] *a* rindu
kangèlan [kaŋələn] *a* kesulitan
kanggé [kaŋgɛ] *bbs* → **kanggo**
kanggek [kaŋgək] *a* terhenti; ter-
 tahan
kanggo [kaŋgo] *a* dpt dipakai
kangkung [kaŋkuŋ] *n* kangkung
kanji [kanji] *n* tepung tapioka
kangkèr [kaŋkər] *n* penyakit
 kanker
kangsrah [kaŋsrah] *a* menjurai
 sampai ke tanah
kanthèt [kantʰɛt] *n* pasang; ikat;
sakanthèt [sakanthɛt] *n* satu
 ikat; seikat
kanthong [kantʰɔŋ] *n* kantung;
 kantong
kanti [kanti] *a* sabar; bersedia me-
 nunggu
kantin [kantiŋ] *n* kantin
kantor [kantɔr] *n* kantor
kantos [kantɔs] *bbs* → **kanti**
kantug [kantug] *a* terjangkau;
 sampai
kantun [kantun] *bbs* → **kèri**
kaos [kaɔs] *n* pakaian berbahan
 kaus
kapal [kapal] *n* kapal laut
kapal mabur [kapal mabur] *n* pe-
 sawat terbang
kapalen [kapalən] *n* penebalan di
 telapak kaki
kapan [kapan] *adv* kapan; bila-
 mana
kapan-kapan [kapankapan]
adv lain waktu; lain kali
kapas [kapas] *n* kapas
kapecirit [kapəcirit] *v* berak di
 celana; buang air besar tdk
 tertahan
kaper [kapər] *a* terlambat berjalan
 (ttg anak kecil)
kapicirit [kapicirit] *v* keluar tinja
 sedikit
kapiran [kapiran] *a* tdk terurus;
 terbengkalai
kapianjing [kapianjiŋ] *n* jenis ta-
 naman
kapiselek [kapisələk] *v* tersedak

kaplak (*ksr*) [kaplak] *a* *ksr* besar; dewasa; tua

kapok [kapok] *a* jera; tdk mau mengulangi lagi. -- **citok** betul-betul jera.

kaprah [kaprah] *a* lazim; biasa; **salah** -- perilaku salah yg dibiarkan

kapruk [kapruk] *v* tampar; **ngapruk** [ɲapruk] *v* menam-par; **dikapruk** [dikapruk] *v* ditam-par;

kapruk-kaprukan [kapruk kaprukan] *v* saling tampar;

kekapruk [kəkapruk] *v* ter-tampar

kapuk [kapuk] *n* kapas randu; kapas utk isi bantal atau kasur

kapur [kapur] *n* **1** kapur; **2** gamping

kara [kara] *n* tanaman kara

karang [karang] *n* **1** batu karang; **2** tanah pekarangan; -- **kitri** kebun atau pekarangan yg ditanami pepohonan

pekarangan [pəkarangan] *n* tanah pekarangan

karat [karat] *Sn* karat; mutu dari emas atau intan

karaten [karatən] *v* berkarat

karawitan [karawitan] *n* kelompok kesenian Jawa yg terdiri dari gamelan dan pesinden atau

penyanyi

karbit [karbit] *n* karbit

karcis [karcis] *n* karcis

kardus [kardus] *n* kardus

karep [karəp] *n* kemauan

karep-karep [karəp karəp] *v* terserah

karèt [karət] *n* karet

kari [kari] *v* **1** tertinggal; **2** sisa

karo [karo] *p* dengan

karpèt [karpət] *n* karpet; per-madani

karton [kartən] *n* kertas karton; kertas tebal

kartu [kartu] *n* kartu

karung [karuŋ] *n* karung

karuan [karuan] *a* karuan; me-mang sebenarnya

karya [karya] *n* hasil pekerjaan;

karyawan [karyawan] *n* pe-gawai

kas I [kas] *p* baru saja selesai; dari; sehabis. – *lunga*. baru saja atau habis atau dari be-pergian

kas II [kas] *n* kas; keuangan pe-rusahaan atau organisasi

kasab [kasab]; **ngasab** [ɲasab] *v* bekerja; mencari nafkah

kasil [kasil] *n* hasil

kasir [kasir] *n* juru bayar

kasur [kasur] *n* kasur

kasut [kasut] *n* kaus kaki

kathah [kat^hah] *bbs* → **akèh**

kathil [katʰil] *n* keranda

kathok [katʰɔk] *n* celana

katon [katɔn] *v* kelihatan; tampak;

katonen [katɔnən] *v* terbayang-bayang

katul [katul] *n* → **bekatul**

katut [katut] *v* terbawa

kaul [kaul] *n* nadzar; janji;

kaulan [kaulan] *adv* mumpung. – *èsih èsuk mayuh padha mangkat*. Mumpung masih pagi, mari kita berangkat.

kaur [kaur] *v* sempat; **ora** -- tdk sempat

kawak [kawak] *a* 1 tua sekali; 2 disimpan sangat lama; 2 tdk naik kelas

kawat [kawat] *n* kawat

kawèl [kawɛl] *n* bibir dower

kawil-kawil [kawil kawil] *a* hampir putus

kawin [kawin] *v* kawin; nikah

kawon [kawɔn] *bbs* → **kalah**

kawur [kawur] *v* diterbangkan angin

kaya [kaya] *p* seperti. – *kuwé*. spt itu; begitu.

kayang [kayaŋ] *n* melenturkan badan ke belakang

kayangan [kayaŋan] *n* dunia para dewa;

merkayangan [mərˈkayaŋan] *n* makhluk halus

kayas [kayas] *a* warna pucat

kayong [kayɔŋ] → **kaya**

kebacut [kəbacut] *p* terlanjur

kebas [kəbas] *v* membersihkan debu atau kotoran dg menggunakan sepotong kain

kebes [kəbəs] *a* kuyup; **teles** -- basah kuyup

kebek [kəbək] *a* penuh

kebel [kəbəl] *a* membawa sial

kebelet I [kəbələt] *a* ingin sekali; -- **ngising** sangat ingin buang air besar

kebelet II [kəbələt] *v* terbenam di lumpur.

kèbèl [kəbəl] *n* tangan kidal

kebiri [kəbiri] *a* hilangkan kejantanan;

dikebiri [dikəbiri] *v* dihilangkan kejantanan dg cara memotong kantung kelamin

keblèthèngen [kəblɛʰɛŋən] *a* tak tahan ingin buang air besar

keblek [kəblək] *n* sepeda motor (zaman dahulu)

kebluk [kəbluk] *a* tidur sulit dibangunkan

kebon [kəbɔn] *n* kebun

kebrangas [kəbrɔŋas] *a* terkena api

kebul [kəbul] *n* asap

kebut I [kəbut] *v* kibas; hilangkan debu (nyamuk dsb) menggu-

nakan bulu ayam, sapu, dsb;
ngebutna [ɲəbutna] *v* meng-
hilangkan debu (nyamuk
dsb) menggunakan bulu
ayam, sapu, dsb

kebut II [kəbut] *v* lari laju;
ngebut [ɲəbut] *v* menjalankan
kendaraan dng kecepatan
tinggi:

kecap I [kəcap] *v* ucap;
ngecap [ɲəcap] *v* mengucap

kecap II [kəcap] *n* suara mulut
ketika mencecap makanan

kècap [kɛcap] *n* kecap

kècèhan [kɛcɛhan] *v* bermain-
main di tempat becek

kecelik [kəcəlɪk] *a* tertipu; ter-
lambat

kecer [kəcər] *n* tetes;
ngeceri [ɲəcəri] *v* menetes;
dikeceri [dikəcəri] *v* ditetesi.

~ *jeruk*. ditetesi air jeruk dg
cara memeras potongan buah
jeruk;

kemecer [kəməcər] *a* rasa
ingin sekali sampai keluar air
liur

kèci [kɛci] *n* nomer urut paling
belakang

kecik [kəcik] *a* 1 kecil; 2 jenis buah
sawo yg bentuknya kecil; 3
biji buah sawo

kecing [kəcɪŋ] *a* penakut

keclap [kəclap] *a* lenyap; hilang

seketika

ngeclap [ɲəclap] *v* meng-
hilang dg seketika;

sakeclapan [sakəclapan] *adv*
seketika

keclithut [kəclɪtʰut] *a* salah bicara

kecut [kəcut] *a* asam sekali

kecubung [kəcubʊŋ] *n* 1 tanaman
kecubung; 2 nama batu akik
yg warnanya spt bunga ke-
cubung

kedah [kədah] *bbs* → **kudu**

kedangdapan [kədəŋdapan] *a*
panik; terkejut krn tdk men-
duga

kèder [kɛdər] *a* bingung

kedebug [kədəbug] *n* suara benda
besar jatuh

kedebugan [kədəbugan];

kedabigan [kədabigan] *v*
bekerja keras

kedhelé [kədʰələ] *n* kedelai

kèdheng [kɛdʰəŋ] *n* mata juling

kedhawung [kədʰawʊŋ] *n* tanaman
sejenis petai yg sering di-
gunakan sbg jamu

kedhik [kədʰik] *v* menggaruk-garuk
badan krn gatal

kedhing [kədʰɪŋ] *adv* sekalian; juga.
kowen --. kamu juga.

kedhobrohan [kədʰəbrʊhan] *a* me-
makai pakaian longgar

kedhok [kədʰək] *n* kedok; topeng

kedhombrangan [kədʰəmbɾəŋan]

a tdk sopan; tdk tahu aturan
kedhongdong [kədʰɔŋdʰɔŋ] →
dondong
kedhot [kədʰɔt] *a* kuat
kedhuk [kədʰuk] *v* gali;
ngedhuk [ŋədʰuk] *v* menggali
kedhung [kədʰuŋ] *n* palung; lubang
 yg besar dan dalam di dasar
 sungai
kedimaha [kədimaɦa] *v* sengaja;
ora -- tdk sengaja
keduman [kəduman] *v* kebagian;
 mendapat bagian
kedut [kədut] *n* denyut;
kedut-kedut [kədut kədut] *v*
 berdenyut- denyut;
keduten [kədutən] *n* bagian
 tubuh yg berdenyut; biasanya
 dihubungkan dg firasat atau
 tanda-tanda bahwa akan
 terjadi sesuatu
keduwung [kəduwʊŋ] → **gela**
kegugu [kəgugu] *v* menertawakan
kejem [kəjəm] *a* kejam
kejet-kejet [kəjət kəjət] *v* kejang-
 kejang
keju [kəju] *a* mau memegang ragu-
 ragu
kèju [kəju] *n* keju
kekeb [kəkəb] *n* tutup pasu atau
 dandang
kekèjèk [kəkəjək] *v* menggerak-
 gerakkan kedua kaki dilaku-
 kan oleh anak-anak saat me-

nangis krn marah atau kesal
kekep [kəkəp] *v* peluk;
ngekep [ŋəkəp] *v* memeluk;
kekepan [kəkəpan] *v* saling
 berpelukan
keker [kəkər] *a* kuat; kekar
kèker [kəkər] *n* alat utk melihat
 dari jarak jauh
kekes [kəkəs] *a* beres; ambil
 semua
ngekesi [ŋəkəsi] *v* mem-
 beresi;
dikekesi [dikəkəsi] *v* diberes-
 kan
kèkèt [kəkət] *a* 1 lengket; 2 jenis
 ulat; **uler** -- jenis ulat “kèkèt”
kekirig [kəkirig] *v* menggerak-
 gerakkan badan dg cepat;
 seringkali dilakukan oleh
 anjing atau kambing ketika
 tubuhnya basah agar bulunya
 cepat kering
kèkuk [kəkuk] *a* kaku; tdk leluasa
kelabakan [kələbakan] *a* panik;
 tdk tenang
kelang [kələŋ] *a* keras; padat
kelar [kəlar] *v* selesai
kelem [kələm] → **kèrem**
kèlèr [kələr] *v* bawa dg cara di-
 seret;
ngèlèr [ŋələr] *v* membawa
 dengan cara diseret
kelèr-kelèr [kələr kələr] *a* dagang-
 an tdk laku

kelin [kəlin] *n* lipatan kecil dl jahitan

keling [kəliŋ] *n* teknik atau cara menyambung logam

kèlingan [kəliŋan] → **éling**

kelir I [kəliɾ] *n* warna. -- **é abang** warnanya merah

kelir II [kəliɾ] *n* layar pertunjukan

keliwat [kəliwat] → **kliwat**

kelon [kəlon] *v* pelukan saat tidur; **ngeloni** [ŋəloni] *v* memeluk saat tidur;

kelonan [kəlonan] *v* tidur berpelukan;

dikeloni [dikəloni] *v* dipeluk agar anak cepat tidur

kèlu [kəlu] *n* mimpi. *kegawa* --. terbawa mimpi

kelud [kəluð] *n* kemoceng; pembersih debu yg dibuat dari bulu ayam

kelungsé [kəluŋse] *a* terlambat makan

kemanjon [kəmanjon] *a* setengah jadi; tanggung; tdk sempurna

kemaruk [kəmaruk] *a* **1** nafsu makan yg tinggi stlh sembuh dari sakit; **2** aji mumpung

kemat [kəmat] *n* guna-guna; -- **jaran guyang** guna-guna yg dpt mengakibatkan yg di-guna-guna menjadi gila

kembang [kəmbaŋ] *n* bunga

kembang telon [kəmbaŋ təlon]

n campuran tiga macam bunga; yaitu mawar; melati; dan daun pandan; biasanya ditaburkan di atas makam saat mengubur mayat atau berziarah

kemben [kəmbən] *n* kain yg digunakan utk penutup dada dl busana wanita Jawa

kembu [kəmbu] *n* alat penangkap ikan terbuat dari anyaman bambu

kembul [kəmbul] *v* berkumpul; bersama-sama;

kembulan [kəmbulan] *v* makan bersama-sama

kembung [kəmbuŋ] *a* kembung

kemebyar [kəməbyar] *v* bercahaya

kemerlob [kəməɾlob] *a* gemerlap; bercahaya

kemethak [kəmətʰak] *a* sombong; besar kepala

keminclong [kəminclɔŋ] → **kinclong**

kemis [kəmis] *n* hari Kamis

kemisan [kəmisan] *v* membayar setiap hari Kamis

kemladhéan [kəmladʰeyan] *n* benalu

kemlakaren [kəmlakarən] *a* perut kekenyangan

kemlandang I [kəmlandaŋ] *a* gema; pantulan suara

kemlandang II [kəmlandaŋ] *n*

pawang pertunjukan yg berbau mistis (mis. sintren; lais; kuda lumping; dsb)

kemlèbat [kəmlɛbat] *adv* melintas cepat

kemlethak [kəmlətʰak] *a* makanan yg keras; sukar digigit

kemlithi [kəmlitʰi] *a* sok; berlagak

kempal [kəmpal] *bbs* → **kumpul**

kèmpol [kəmpɔl] *n* paha

kemreki [kəmrəki] *n* kutu

kemremes [kəmrəməs] *a* renyah

kemrenyem [kəmrənɛm] *a* rasa nyaman di badan krn di-rendam di air hangat

kemringet [kəmrɪŋət] → **kringet**

kemriwik [kəmrɪwik] *n* suara gemercik; *weteng* --. perut berbunyi menandakan lapar.

kemriyak [kəmrɪyak] → **kriuk**

kemronyos [kəmrɔŋɔs] *a* panas sekali setelah dibakar (mis. sate)

kemropok [kəmrɔpɔk] *a* marah dl hati

kemrungsung [kəmrɯŋsɯŋ] *a* suasana hati yg tdk tenang

kemu [kəmu] *v* berkumur

kemul [kəmul] *n* selimut

kemureb [kəmurəb] → **kureb**

kèmutan [kəmutan] *bbs* → **èling**

kena [kəna] *v* kena; boleh

kenca [kəncə] *n* tali yg ditarik utk meluruskan galian tanah

kenceng [kəncəŋ] *a* kuat; ketat; keras

kencur [kəncur] *n* kencur; rempah utk jamu; **prawan** -- gadis kecil; **beras** -- ramuan jamu yg terbuat dari campuran beras dan kencur berkhasiat utk menyembuhkan pegal-pegal dan capek

kendel [kəndəl] *a* pemberani

kèndel [kəndəl] *bbs* → **meneng**

kendhang [kəndʰaŋ] *n* gendang; jenis alat gamelan

kendhat [kəndʰat] *v* gantung diri

kendhi [kəndʰi] *n* tempat air minum semacam teko terbuat dari tanah

kendhit [kəndʰit] *n* jimat atau benda bertuah yg diikatkan di pinggang bayi; utk menolak pengaruh jahat

kendho I [kəndʰo] *a* kendur

kendho II [kəndʰo] *n* jenis kelelawar besar

kéné [kene] *pron* sini; **nang** -- di sini.

kènging [kɛŋiŋ] *bbs* → **kena**

kèngkèn [kɛŋkɛn] *bbs* → kongkon

kèngsrèh [kɛŋsrɛh] → **kangsrak**

kenthang [kəntʰaŋ] *n* kentang;

kenthang-kenthang [kəntʰaŋkəntʰaŋ] *a* dibiarkan begitu saja

kentheng [kəntʰəŋ] *a* giat; rajin bekerja

kenthir [kəntʰir] *a* kurang waras

kenthongan [kəntʰɔŋan] *n* bambu berlubang utk memberi tanda bahaya dg cara dipukul

kenthor [kəntʰɔr] *n* isolator dari gelas di tiang listrik atau telepon

kenthos [kəntʰɔs] *n* tunas yg terdapat di dl buah kelapa yg sangat tua

kentug [kəntug] → **kantug**

kèndel [kəndəl] *bbs* → **mandheg**

kèntir [kəntir] *v* hanyut

kenyot [kəñɔt] → **empot**

kenur [kənur] *n* tali pancing

kepadhuk [kəpadʰuk] *v* terantuk

kepancal [kəpancal] *v* **1** tersepak; **2** ketinggalan bis atau kereta krn terlambat tiba di stasiun/terminal

kèpang [kəpaŋ] *v* mengikat rambut dg cara dipilin

keplak [kəplak] *v* memukul tdk begitu keras dg telapak tangan

keplèak [kəplɛ^yak] *v* menginjak benda yg lembek dan licin

keplok [kəplɔk] *v* bertepuk tangan; -- **bokong** gembira atas kesuksesan orang lain

kepo [kəpɔh] → **kluncur**

kepokoh [kəpɔkɔh] *v* melakukan sesuatu karena terpaksa

kepontal-ponthal [kəpɔntʰal pɔntʰal] *v* lari terburu-buru

kepras [kəpras] *v* pangkas; potong pendek

kepribèn [kəpribɛn] → **pribèn**

kepripun [kəpripun] *bbs* → **pribèn**

keprok [kəprɔk] → **keplok**

keprucut [kəprucut] *v* terlanjur atau tdk sengaja bicara

kepruk [kəpruk] *v* pukul di kepala

kepus [kəpus] *v* mematikan nyala api dg cara ditiup (lilin, pelita, dsb)

keputrèn [kəputrɛn] *n* istana atau tempat tinggal utk putri raja

kepyur [kəpyur] *v* tabur

kerah [kərah] *v* bertengkar

kerdhus [kərdʰus] *n* kardus

keré [kəre] *n* tirai bambu

kéré [kere] *n* **1** pengemis; **2** miskin

kered [kərəd] *v* kurang sedikit;

ngered [ŋərəd] *v* mengurangi sedikit;

dikered [dikərəd] *v* dikurangi sedikit; dihemat

kèrem [kərɛm] *v* tenggelam utk kapal atau perahu

kereng [kəreŋ] *a* galak; suka marah

keri [kəri] *a* geli

kèri [kəri] *v* tertinggal

kerigan [kərigan] *v* kerja bakti

kerik [kərik] *v* menggaruk dg uang logam dan minyak kelapa utk menyembuhkan masuk angin

kerok [kərɔk] *v* kerok

kèron [kɛrɔn] *a* **1** tdk konsentrasi melakukan sst krn memikirkan yg lain; **2** tdk tega meninggalkan krn takut terjadi sst.

kèrsem [kɛrsəm] *n* kersen atau ceri

késah [kɛsah] *bbs* → **lunga**

kesasar [kɛsasar] *v* tersesat

kèsèd [kɛsɛd] *n* karpet pembersih kaki

kesed [kɛsəd] *a* tdk licin; kesat

kesel [kɛsəl] *a* capek

keselek [kɛsələk] *v* tersedak

kesenggruk [kɛsəŋgruk] *v* tersedak

kesingsal [kɛsiŋsal] *v* hilang

kesupèn [kɛsupɛn] *bbs* → **klalèn**

kesusu [kɛsusu] *a* terburu-buru; -- **udan** keburu hujan

kesuwun [kɛsuwun] *a* terimakasih

kètang [kɛtaŋ] *adv* hanya; **ora** – meski hanya

ketara [kɛtara] *a* kentara; kelihatan cirinya

ketar-ketir [kɛtar kɛtir] *a* cemas; risau

ketèkèng-tèkèng [kɛtɛkɛŋtɛkɛŋ] *a* sulit berjalan krn membawa beban terlalu berat

kethèk [kɛtʰɛk] *n* monyet

ketiplak [kɛtiplak] *n* orang suruhan; pembantu (*ksr*)

ketel [kɛtəl] *a* lebat

kètèl [kɛtəl] *n* ketel; teko utk merebus air

ketèpolan [kɛtɛpɔlan] *a* tdk mampu berjalan cepat

kethap-kethip [kɛtʰap-kɛtʰip] **1** *a* mata tdk bisa terpejam; tdk bisa tidur; **2** *v* mata berkedip-kedip

kethèthèr [kɛtʰɛtʰɛr] *a* tdk mampu mengejar

kethip [kɛtʰip] *n* satuan mata uang zaman dulu senilai 10 sen

kethu [kɛtʰu] *n* topi/mahkota berbentuk bulat dan tinggi

kethumukan [kɛtʰumukan] *v* berjalan meraba-raba dl kegelapan

kethus [kɛtʰus] *a* pamarah

ketlingsut [kɛtliŋsut] *a* terselip

keting [kɛtiŋ] *n* ikan keting

ketingal [kɛtiŋal] *bbs* → **katon**

kètòl-kètòl [kɛtɔl-kɛtɔl] *a* gerakan paha dan pinggul yg besar

ketombé [kɛtombe] *n* ketombe

ketriwal [kɛtriwal] → **ketlingsut**

ketumbar [kɛtumbar] *n* ketumbar

ketuwon [kɛtuwɔn] *a* sedih dan menyesali diri

kéwan [kewan] *n* hewan; binatang

kèwèr [kɛwɛr] → **èwèr**

kèwes [kɛwəs] → **luwes**

khotbah [kʰɔtbah] *v* khotbah

khotib [kʰɔtib] *n* khotib; pemberi khotbah

ki [ki] *n* **1** panggilan utk kakek; **2** dalang; **3** orang yg dihormati dan dituakan

kias [kiyas] *a* sekadar sarat

kiat [kiyat] *bbs* → kuat

kiblat [kiblat] *n* kiblat; arah menghadap Ka'bah

kidul [kidul] *n* selatan;

ngidul [ɲidul] *n* ke selatan

kijing [kijij] *n* batu/bata yg dipasang di atas makam

kikil [kikil] → **dhengkil**

kikir [kikir] *a* kikir

kikuk [kikuk] *a* kikuk; tdk leluasa

kilan [kilan] *n* jengkal; mengukur dg bentangan ibu jari dan jari kelingking

kilat [kilat] *n* kilat

kilèn [kilɛn] *bbs* → **kulon**

kileng-kileng [kilɔŋ kilɔŋ] *a* tampak spt berminyak

kili [kili] *n* benda halus utk mengelitik telinga yg gatal atau menggelitik jangkrik agar bersuara dan mau diadu

kilo [kilo] *n* kilo; kilogram (kg)

kinang [kinay] *n* ramuan (racikan) makan sirih yg terdiri dari daun sirih; kapur; gambir; dan tembakau;

nginang [ɲinay] *v* makan sirih; menyirih

kinca [kinca] *n* kuah campuran gula santan

kinclong [kindɔŋ] *a* kilap; gemerlap; kemilau

kincup [kincup] *n* kuncup; belum mekar;

ngincup [ɲincup] *v* menguncup

kintal [kintal] *n* kuintal; ukuran berat senilai 100 kg

kinthil [kintʰil] *v* ikut di belakang;

nginthil [ɲintʰil] *v* mengikut di belakang;

kinthilan [kintʰilan] *a* suka ikut; selalu mengikuti

kiong [kiyɔŋ] *n* keong

kios [kiyɔs] *n* kios; toko kecil tempat berjualan

kipas [kipas] *n* kipas

kipat [kipat] *v* kibas

kiper [kipər] *n* penjaga gawang

kipit [kipit] *n* kipas

kipit-kipit [kipit kipit] *v* mengipas-ngipas

kiplik [kiplik] *a* lembek

kisruh [kisruh] *a* kisruh

kirab [kirab] *v* kirab; mengibaskan kain

kirang [kiray] *bbs* → **kurang**

kirik [kirik] *n* anak anjing

kiter [kitər] *v* belok memutar;

kiter-kiter [kitər-kitər] *v* putar-putar

kithing [kitʰiŋ] *a* cacat jari yg bengkok

kitir [kitir] *n* kartu pembayaran

kitiran [kitiran] *n* baling-baling
kiwa [kiwa] *n* kiri;
ngiwa [ɲiwa] *v* mengarah ke kiri
kiwé [kiwe] → **kiwa**
kiyal-kiyal [kiyal kiyal] *a* kenyal
kiyé [kiye] *pron* ini
kiyeng [kiyəŋ] *a* berminat mengerjakan sesuatu
kiyer [kiyəŋ] *v* sipitkan mata;
kiyer-kiyer [kiyəŋ kiyəŋ] *v* mata yg menyipit
kiyongan [kiyəŋan] *n* mata kaki
klabang [klabaŋ] *n* kelabang
klalaran [klalaran] *a* tidak terurus
klalèn [klalən] *a* lupa
klambi [klambi] *n* baju
klambèn [klambən] *v* menggunakan baju
klambu [klambu] *n* kelambu
klambruk [klambruk] *adv* menaruh sst dg sembarangan;
nglambruk [ɲlambruk] *v* 1 teronggok; 2 terduduk dg lemah krn sakit
klapa [klapa] *n* kelapa
klaras [klaras] *n* 1 daun kering; 2 kulit jagung yg kering biasa digunakan utk melinting rokok
klasa [klasa] *n* tikar
klawèr [klawər] *a* tali atau benang yg lepas ke bawah; jantai;
nglawèr [ɲlawər] *v* menjurai;

menjantai
klawu [klawu] *a* abu-abu
klayab [klayab] *v* pergi tanpa tujuan jelas;
ngklayab [ɲklayab] *v* bepergian tanpa tujuan;
klayaban [klayaban] *v* pergi kemana-mana tanpa tujuan
klayu [klayu] *v* ingin sekali ikut pergi (ttg anak-anak)
klébat [klebat] *v* melintas dgn cepat;
saklébatan [saklebatan] *n* sekilas
klebes [klebəs] → **kebes**
klèkap [klekap] *v* kelupas;
nglèkap [ɲlekap] *v* mengelupas
klèkaran [klekaran] *v* duduk-duduk di lantai;
nglèkor [ɲlekər] *v* duduk di bawah atau di lantai
klelar-kleler [klelar klelər] *a* lamban
klelep [kleləp] *v* tenggelam (ttg orang)
klèlèran [kleləran] → **klalaran**
klendhangan [kləndʰaŋan] *v* 1 pergi ke mana-mana tanpa arah dan tujuan; 2 *n* gelandangan
klenger [kleŋər] *a* pingsan
klèngkam [kleŋkam] *n* kembang gula zaman dulu

klèntab [klɛntab] *v* melintas sekejap

klentheng [klɛntʰɛŋ] *n* biji randu

klenthèng [klɛntʰɛŋ] *n* bangunan tempat peribadatan umat Kong Hu Cu

klenthing [klɛntʰiŋ] *n* botol kecil utk menyimpan minyak wangi; biasanya terbuat dari perak atau kuningan; -- **mungil** klenthing yg sdh diberi mantra utk menggunakan atau memikat wanita

klentik [klɛntik] *n* proses membuat minyak kelapa dengan merebus santan kelapa;

lenga -- minyak kelapa;

nglentik [ŋlɛntik] *v* membuat minyak klentik

klenyis [klɛñis] *a* rasa tdk begitu manis

klèos [klɛyɔs] *v* pergi begitu saja

klepek-klepek [klɛpɛk klɛpɛk] *v* terkapar tak berdaya

klèpèk [klɛpɛk] *n* istilah utk memanggil burung dara jantan yg sedang terbang dg cara menggerak-gerakkan burung dara betina pasangannya

klepon [klɛpɔn] *n* jenis kue dari tepung ketan berbentuk bulat berisi gula merah

klèpyan [klɛpyan] *bbs* → **klalèn**

klerek [klɛrɛk] *n* biji lerak biasa

digunakan untuk mencuci perhiasan atau kain batik

klethak [klɛtʰak] *v* gigit benda keras;

nglethak [ŋlɛtʰak] *v* mengigit makanan yg keras dg kuat

klethikan [klɛtʰikan] → **klithikan**

klethuk [klɛtʰuk] → **klethak**

kléyang [kleyaŋ] *n* dedaunan kering;

ngléyang [ŋleyaŋ] *v* rasa melayang

klikikan [klikikan] *a* bunyi perut yg lapar

kliling [kliliŋ] *v* keliling

klilip [klilip] *n* benda sangat kecil yg masuk ke dl kelopak mata;

klilipen [klilipɛn] *a* kemasukan sst di kelopak mata

klimis [klimis] *a* licin dan bersih

klindhèn [klindhɛn] *n* tali dari kulit kambing/sapi/kerbau, biasa digunakan utk penggerak mesin jahit

kindhengan [kindʰɛŋan] *v* berjalan mondar mandir

kliningan [kliniŋan] *n* bel sepeda

klinter [klintɔr] *v* sekadar lewat;

saklinteran [saklinteran] *v* lewat sebentar

klintong [klintɔŋ] *v* sekadar jalan;

klintong-klintong [klintɔŋ klintɔŋ] *v* berjalan-jalan santai

klinthing [klinthɪŋ] → **linthing**

kliru [kliru] *a* keliru; salah

klithik [klithik] *a* 1 bunyi benda-benda kecil saling beradu; 2 jenis kacang. **kacang** -- kacang tunggak yang digoreng

klithikan [klithikan] *a* serba sedikit kecil-kecilan

kliwon [kliwɔn] *n* nama hari pasaran menurut kalender Jawa, mis. Jum'at Kliwon

kliyang [kliyaŋ] → **kléyang**

kliyeng [kliyəŋ] *a* kepala pusing; **ngliyeng** [ŋliyəŋ] *v* kepala pusing;

kliyengan [kliyəŋan] → **ngliyeng**

kloloden [klɔlɔdɔn] *a* tertelan makanan; tdk bisa masuk tenggorokan

klomoh [klɔmɔh] *a* basah sekali oleh minyak

klonengan [klɔnɛŋan] *n* genta

klonthong [klɔnthɔŋ] *n* kelontong; bermacam-macam barang; **toko** -- toko yg menjual aneka barang

klouthèhan [klɔthɛhan] *v* 1 mengerjakan sst hingga tangannya kotor; 2 repot

klouthok [klɔthɔk] *v* kelupas; **nglothok** *v* mengelupas. **rambutan~**. rambutan yg

dagingnya mudah mengelupas dari bijinya

klowoh [klɔwɔh] *n* wadah kecil berbentuk bulat terbuat dr tanah

kloyong [klɔyɔŋ] *v* pergi begitu saja; **cul** -- ditinggal atau dilepas begitu saja;

kloyang-kloyong [klɔyaŋ klɔyɔŋ] *v* pergi ke mana-mana

kluban [kluban] *n* sayuran matang yg diberi bumbu sambal kelapa

kluncur [kluncur] *a* basah kuyup

klunthung [klunthuŋ] → **linthing**

kluron [klurɔn] *v* keguguran

kluruk [kluruk] *v* berkokok (ttg ayam jantan)

kluthuk I [klut^huk] *a* 1 keras; 2 suara batu kecil beradu

kluthuk II [klut^huk] *n* jenis pisang. **gedhang** -- pisang batu

kluthuk III [klut^huk] *a* jauh sekali. **desa** -- kampung yang jauh sekali (udik)

kluwèk [kluwək] *n* bumbu rempah berwarna hitam; kulit luarnya sangat keras; digunakan utk memasak pindang telur atau rawon

kluwih [kluwih] *n* kluwih; sejenis tanaman semacam sukun

kluyur [kluyur] *v* jalan ke mana-mana;

- ngluyur** [ɲluyur] *v* berjalan-jalan ke mana-mana;
- kluyuran** [kluyuran] *v* suka jalan-jalan ke mana-mana
- kobèl** [kɔbəl] *v* gerakan tangan saat membersihkan dubur sehabis buang air besar
- kober** [kɔbər] *v* sempat
- kobok** [kɔbɔk] *v* mencelupkan tangan ke dalam air;
- ngobok** [ɲobɔk] *v* mencelup-celupkan tangan berulang-ulang;
- kobokan** [kɔbɔkan] *n* kobokan; tempat air utk mencuci tangan setelah makan
- kocak** [kɔcək] *v* kocok
- koclak** [kɔclək] *a* penuh mau tumpah
- koclok** [kɔclɔk] *v* kocok
- kocolan** [kɔcɔlan] *a* kejam; sadis; suka menyiksa
- kodhok** [kɔdʰɔk] *n* katak
- kodhos** [kɔdʰɔs] *v* makan dg rakus
- kogel** [kɔgəl] *a* berkenan; ingin memberi
- kojot-kojot** [kɔɟɔt kɔɟɔt] → **kejet-kejet**
- kokoh** [kɔkɔh] *v* makan nasi yg dicampur dg kuah; msl sayur; soto; dsb.
- kokokbeluk** [kɔkɔkbəluk] *n* burung hantu
- kokop** [kɔkɔp] *v* minum langsung ke mulut tdk menggunakan gelas atau cangkir
- kokosan** [kɔkɔsan] *n* sejenis duku rasanya masam
- kolah** [kɔlah] *n* bak mandi
- kolèh** [kɔləh] *a* campur; aduk
- koleman** [kɔləman] *n* undangan resepsi
- kolésom** [kɔləsɔm] *n* ginseng
- koloh** [kɔləh] *v* kulum; masuk ke mulut tetapi tdk ditelan
- ngoloh** [ɲɔləh] *v* mengulum. ~ *jenthik*. gigit jari; tdk mendapatkan apa-apa
- kolom** [kɔləm] *n* kolom; ruang utk diisi dl formulir
- kolon** [kɔlən] *a* kejam
- kolonèl** [kɔlənəl] *n* kolonel; pangkat dl TNI
- kolonyo** [koloŋo] *n* minyak kolonyo (*eau de cologne*)
- kolor** [kɔləɾ] *n* tali celana pendek;
- celana** -- celana pendek yg bertali
- kolot** [kɔlət] *a* kolot; lama memahami sst
- kolu** [kɔlu] *a* mampu memakan sst yg menjijikan
- koma** [koma] *a* 1 tdk sadar; 2 tanda baca harus jeda
- komandhan** [komandʰan] *n* komandan
- kombinasi** [kɔmbinasi] *a* kombinasi; perpaduan

kompōr [kəmpɔr] *n* kompor

kon [kɔn] *v* suruh

kongkon [kɔŋkɔn] *v* suruh;

ngongkon [ŋɔŋkɔn] *v* menyuruh;

dikon [dikɔn] *v* disuruh

konangan [kɔnʌŋ] *v* ketahuan

kondangan [kɔndaŋ] → **kan-dhegan**

kondhang [kɔndʰaŋ] *a* terkenal

kondhong [kɔndʰɔŋ] *n* kamar

kondhor [kɔndʰɔr] *n* hernia

kongseb [kɔŋsəb] *v* jatuh terjerembab

kongsi [kɔŋsi] *n* tempat pelelangan ikan

kontal [kɔntal] *a* terpentil

konthol [kɔntʰɔl] *n* kelamin laki-laki

kopat-kapit [kɔpat kapit] *v* mengibaskan ekornya (mis. anjing)

kopat-kapet [kɔpat kapət] **korap-karèp**

kopèt [kɔpət] *a* blm cebok; blm membersihkan dubur setelah buang air besar

kopi [kɔpi] *n* kopi

koplak [kɔplak] *n* terminal dokar

kopok [kɔpɔk] *n* telinga bernanah

koprot [kɔprɔt] *a* berdarah-darah

kopyah [kɔpyah] *n* peci

kopyor [kɔpyɔr] *n* kelapa kopyor

kor [kɔr] *n* anak kutu rambut

kordèn [kɔrdən] *n* gorden; kain gorden

korap-karèp [kɔrap karɛp] *a* sangat tdk cukup

korèd [kɔrəd] *v* ambil yg tersisa; **ngorèdi** [ŋɔrədi] *v* mengambil sisa-sisa;

korèdan [kɔrədan] *n* sisa; yg tersisa

korèk [kɔrək] *n* korek;

ngorèk [ŋɔrək] *v* mengorek;

korèkan [kɔrəkan] *n* korek api

korog [kɔrɔŋ] *v* memegang sambil mengguncang-guncang

korok [kɔrɔk] *v* membersihkan dg cara memasukkan alat pembersih (kain; sikat dsb.) melalui lubang dg gerakan maju mundur

koros [kɔrɔs] *n* nama jenis ular

korup [kɔrup] *a* memadai. *ora --*, tdk memadai.

kos [kɔs] *n* indekos; mondok

kosèk [kɔsək] *v* kosrek; membersihkan dg gerakan tangan memutar

kosok [kɔsɔk] *v* gosok; -- **balèn** *n* lawan kata

kosong [kɔsɔŋ] *a* kosong

kota [kota] *n* kota

kothak [kɔtʰak] *n* 1 peti; 2 bentuk kotak;

kothak-kothak [kɔtʰak kɔtʰ

- ak] *n* kotak-kotak (ttg motif kain)
- kotok** [kɔtɔk] *a* rabun
- kotoran** [kɔtɔran] *n* kotoran; datang bulan; menstruasi
- kowen** [kɔwən] *n* kamu; engkau
- kowèr** [kɔwər] *n* **1** suara tangis bayi; **2** bayi yang baru lahir; **bayi** -- bayi yg baru lahir; **tai** -- kotoran bayi yg baru lahir
- kraca** [kraca] *n* sejenis keong atau siput
- krahang** [krahəŋ] *a* rakus; makan apa saja
- krakal** [krakal] *n* bongkahan batu kapur (batu gamping)
- kramas** [kramas] *v* keramas; mencuci rambut dg sampo
- kramat** [kramat] *a* keramat; bertuah
- krambil** [krambil] *bbs* → **klapa**
- krangkèng** [kran̄kɛŋ] *n* kurungan terali besi digunakan utk mengurung penjahat atau binatang buas
- kranjingan** [kran̄ɟinjan] *v* **1** kerasukan roh halus; **2** sedang sangat menyukai
- kraton** [kratɔn] *n* kerajaan
- kreas** [krɛas] *a* **1** tdk lembek; agak keras; **2** jenis pisang; **gedhang** -- jenis pisang yg agak keras
- krècèk** [krɛcɛk] *n* masakan dari krupuk rambak utk pelengkap nasi gudeg
- krèkèlan** [krɛkɛlan] *v* naik dgn susah payah
- kremes** [krɛmɛs] *n* jenis kue kering dari ubi jalar dan gula merah
- krènah** [krɛnah] *n* syarat utk menghindari kesialan
- kridhong** [kridʰɔŋ] *a* berselimut kain sarung
- krikil** [krikil] *n* batu kecil-kecil
- kringkel** [kriŋkəl] *v* baring; **ngringkel** [ŋriŋkəl] *v* berbaring dg tubuh melingkar spt orang kedinginan
- kriningan** [krinijan] → **kliningan**
- kripik** [kripik] *n* keripik.-- *bodin*. keripik singkong
- krisis** [krisis] *a* krisis
- kriuk** [kriyuk] *a* renyah; **kemriuk** [kəmriyuk] *a* terasa renyah
- kriwil** [kriwil] *n* rambut yg ikal kecil-kecil
- krogat-krogèt** [krogat krogɛt] *v* bergerak gerak
- krongo** [krɔŋɔ] *n* jenis lalat buah berbentuk kecil
- kronjot** [krɔŋjɔt] *n* keranjang bambu berbentuk panjang
- kropok** [krɔpɔk] *a* keropos
- kropos** [krɔpɔs] *a* keropos
- krotak** [krɔtak] *n* bunyi benda jatuh; **kelas** -- *a* kelas tiga

atau kelas kambing (biasanya digunakan sbg sindiran utk penonton kelas tiga pada bioskop zaman dulu)

kroto [kroto] *n* telur semut; pakan burung

krowak [krowak] *n* hilang atau berkurang sebagian

krowol [krɔwɔl] *a* gumpal besar. *pati bodine di--*. tepung singkong digumpal-gumpal;
ngrowol [ŋrɔwɔl] *a* meng-gumpal

krowolan [krɔwɔlan] *a* gumpalan

krudhung [krudʰuŋ] → kudung

kruma [kruma] *n* kuman

kruntelan [kruntɛlan] *a* berde-sakan

krupuk [krupuk] *n* kerupuk

krutug [krutug] *v* lempar batu;
ngrutug [ŋrutug] *v* melempari dg batu

kruwek [kruwɛk] *v* membuat lubang

kruwes [kruwɛs] *v* remas

kubang [kubəŋ] *n* kubang; ge-nangan air

kubis [kubis] *n* tanaman kol

kubuk [kubuk] *a* sempit; tdk longgar

kubur [kubur] *v* kubur;
ngubur [ŋubur] *v* mengubur;
kuburan [kuburan] *n* tempat

pemakaman

kucek [kucɛk] *v* cara mencuci pa-kaian dg dua tangan yg saling menggesek

kucing [kuciŋ] *n* kucing

kucir [kucir] *n* rambut panjang yg diikat di belakang

kucit [kucit] *a* kerdil; kecil

kucur [kucur] *v* kucur;

ngucur [ŋucur] *v* mengucur;

dikucurna [dikucurna] *v* di-kucurkan

kudang [kudəŋ] *v* menimang anak sambil mengharapkan agar sang anak mjd sso yg diinginkan

kudhung [kudʰuŋ] *n* kerudung

kudu [kudu] *a* harus

kuku [kuku] *n* kuku; **sa-- ireng ki** sedikitpun. *ora ngandek*. tdk percaya sedikitpun

kukul [kukul] *n* jerawat

kukuluruk [kukuluruk] **kluruk**

kukus [kukus] *v* kukus;

ngukus [ŋukus] *v* mengukus;

kukusan [kukusan] *n* ku-kusan; alat utk mengukus berupa anyaman bambu berbentuk kerucut

kukur [kukur] *v* garuk;

ngukur [ŋukur] *v* menggaruk;

kukur-kukur [kukur kukur] *v* garuk-garuk

kuli [kuli] *n* orang suruhan; tukang

panggul barang; kuli
kuliah [kuliah] *v* kuliah
kulina [kulina] *n* kebiasaan
kulit [kulit] *n* kulit
kulkas [kulkas] *n* kulkas
kula [kula?] *bbs* → **enyong**
kulak [kulak] *v* kulak; berbelanja
 utk dijual lagi
kulanuwun [kulanuwun] *n* ucapan
 salam sebelum masuk rumah
 orang
kulon [kulɔn] *n* arah barat;
ngulon [ɲulɔn] *v* ke arah barat
kulup [kulup] *n* ujung penis yg
 belum dipotong (dikhitan)
kum [kum] *v* rendam;
ngekum [ɲəkum] *v* meren-
 dam sst;
kungkum [kʊŋkum] *v* beren-
 dam
kumat [kumat] *a* kambuh
kuna [kuna] *a* kuno; purba; --
makuna; -- **lecit** *a* kuno sekali
kunci I [kunci] *n* kunci
kunci II [kunci] *n* sejenis tanaman
 utk bumbu penyedap sayur
 bayam atau bening
kuncir [kuncir] → **kucir**
kuncung [kuncuŋ] *n* model potong-
 an rambut dg menyisakan
 panjang di bagian ubun-ubun
kuning [kuniŋ] *a* kuning; -- **gadhing**
a kuning muda
kunir [kunir] *n* kunyit

kunthèng [kuntʰɛŋ] *v* patungan
kunthèt [kuntʰɛt] *a* kontet; tdk
 bisa besar dan tinggi
kuntianak [kuntianak] *n* sebutan
 hantu wanita yg digambar-
 kan berambut panjang dg
 punggung berlubang
kuntul [kuntul] *n* sejenis burung
 rawa berkaki panjang ber-
 warna putih
kunyuk [kuɲuk] → **munyuk**
kupat [kupaɪ] *n* ketupat; -- **glabed**
 kuliner ketupat khas Tegal dg
 kuah kental
kupeng [kupəŋ] *a* mantap; **silah**
 – duduk bersila dg mantap
kuping [kupiŋ] *n* telinga; **sipat** –
ki. kencang *mlayu-*. berlari
 kencang.
kupluk [kupluk] *n* peci; tutup ke-
 pala dari kain atau beludru
kur [kur] → **mung**
kurang [kuraŋ] *a* kurang
kureb [kurəb] *v* telungkup; teng-
 kurap;
tengkureb [təŋkurəb] *v* te-
 lungkup;
dikurebna [dikurəbna] *v*
 ditelungkupkan (ttg benda
 mati mis. piring dsb)
kuther [kuθər] *a* cacat telapak
 tangan membengkok
kuthuk [kuθuk] *n* anak ayam yg
 baru menetas

kuthung [kutʰuŋ] *a* tak berlengan
(mis. baju)

kutil I [kutil] *n* kutil; penyakit kulit
berupa benjolan kecil-kecil

kutil II [kutil] *n* copet; pencuri uang
atau barang-barang di pasar
atau tempat keramaian;

ngutil [ɲutil] *v* mencopet atau
mencuri uang atau barang di
pasar atau tempat keramaian

kutru [kutru] *v* pukul terus me-
nerus dengan cepat

kuwat [kuwat] *a* kuat

kuwali [kuwali] *n* periuk; perkakas
memasak`dibuat dari tanah
liat

kuwalat [kuwalat] *a* menerima

kutukan karena melanggar
adat

kuwel [kuwəl] *n* gulungan kecil-
kecil;

nguwel [ɲuwəl] *v* menggulung
kecil-kecil;

dikuwel [dikuwəl] *v* digulung
kecil

kuwes [kuwəs] *v* remas;

nguwes-nguwes [ɲuwəs
ɲuwəs] *v* meremas-remas;

dikuwes-kuwes [dikuwəs
kuwəs] *v* diremas-remas

kwaci [kwaci] *n* makanan dari biji
semangka

kwitansi [kwitansi] *n* kwitansi

L

l [ɛl] *n* huruf ke-12 dari abjad Latin

la [la] *n* huruf ke-10 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

labas [labas] *a* tembus

labrag [labrag] *v* labrak; hajar;
nglabrag [ɲlabrag] *v* melabrak; menghajar

labur [labur] *n* larutan kapur atau gamping yg biasa digunakan utk memutihkan dinding/tembok;

nglabur [ɲlabur] *v* mengapur; melabur

ladak [ladak] *a* sifat wanita yg gaya bicaranya ceplas ceplos

ladana [ladana] *p* sekalipun

ladhèn [ladʰɛn] *n* pelayan; pembantu tukang batu;

ngladhèni [ɲladʰɛni] *v* melayani

ladhon [ladʰɔn] *n* lahan sawah

lading [ladiŋ] *n* pisau

laduh [laduh] *n* kiamat kecil

lagaran [lagaran] *adv* tanpa bantuan atau sarana apapun

lagi [lagi] *adv* sedang

lagis [lagis] *v* mempekerjakan orang hanya diberi minum tanpa diberi makan. –

kemplang. sama sekali tdk diberi makan dan minum

laglag [laglag] *ksr* → **mangan**

lagon [lagɔn] *n* tangis pilu

lair [lair] *v* lahir;

lairan [lairan] *v* sdg melahirkan

lais [lais] *n* kesenian rakyat di wilayah pantura barat Jawa Tengah

lajo [lajo] *v* pergi berombongan ke daerah lain utk menuai padi saat musim panen

laka [laka] *a* tdk ada

laka-laka [laka laka] *a* tak ada yg menyamai; unik;

Tegal Laka-Laka *n* slogan Kota Tegal yang berarti Tegal Tidak Ada Duanya.

laki [laki] → **rabi**

laksa [laksa] *n* bilangan sepuluh ribu

selaksa [sələksa] *n* sepuluh ribu (10.000)

laku [laku] *n* jalan hidup;

mlaku [mlaku] *v* berjalan;

kelakuan [kələkuan] *a* kelakuan; tabiat

lakon [lakɔn] *n* **1** laku; **2** perjalanan hidup; **3** judul

- cerita dalam pertunjukan sandiwara atau wayang
lakoné [lakɔne] *n* pelaku (nya); jagoan
dilakoni [dilakɔni] *v* dilakukan
nglakoni [ɲlakɔni] *v* melakukan; melakukan suatu ritual/tirakat
lalab [lalab] *n* sayuran yg dimakan mentah
lalawora [lalawɔra] *a* tdk sungguh-sungguh
laler [lalər] *n* lalat
lali I [lali] *a* pulas; nyenyak; **туру** -- tidur pulas
lali II [lali] *v* lupa
lamat I [lamat] *n* sarang laba-laba
lamat II [lamat] *n* helai-helai pelepah pohon pisang serupa dengan senar
lamat-lamat [lamat lamat] *a* samar-samar
lambar [lambar] *n* dasar; alas
lambé [lambe] *n* bibir
lamis I [lamis] *a* dusta
lamis II [lamis] *a* suka meminta-minta
lamod [lamod] *v* jilat;
nglamodi [ɲlamodi] *v* menjilati;
dilamodi [dilamodi] *v* dijilati
lamon [lamon] *adv* andaikata; jika
lampah [lampah] *bbs* → laku
lampar [lampar] *a* jauh (ttg ber-main)
lamping [lampiŋ] *n* sampul
lamur [lamur] *a* rabun
lan [lan] *p* dan
lanang [lanay] *n* laki-laki
lancung [lancuŋ] *n* kotoran ayam bertekstur lembut dan berbau tajam; **Sd tai kotok**
landhep [landʰəp] *a* tajam
dilandhepi [dilandʰəpi] *v* ditajami
nglandhepi [ɲlandʰəpi] *v* menajamkan
lancang [lancay] *v* lancang
nglancangi [ɲlancay] *v* mendahului
lancar [lancar] *a* lancar, tdk ada hambatan
lancip [lancip] *a* runcing
lancong [lancɔŋ] *v* pergi, pesiar
nglancong [ɲlancɔŋ] *v* bepergian, bertamu
landa [landa] *n* Belanda
landhak [landʰaʔ] *n* binatang landak
landhesan [landʰəsən] *n* talenan; papan kayu sebagai landasan utk memotong atau mencincang
landhung [landhuŋ] *a* panjang ke bawah, cukup panjang
landrat [landrat] *n* hukum
pelandratan [pəlandratan] *n* pengadilan
langgan [langgan] *v* langgan

langgar [laŋgar] *n* mushola

langgeng [laŋgəŋ] *a* langgeng, abadi

langgi [laŋgi] *n* nasi kuning

langit [laŋit] *n* langit

langka [laŋka] *a* tidak ada

langka-langka [laŋka-laŋka] *a* khas, jarang ada

langkung [laŋkuŋ] *bbs* → **luwih**

langlang [laŋlaŋ] *v* memeriksa keadaan sambil berjalan

langsam [laŋsam] *n* kendaraan jalan pelan-pelan

langsé [laŋse] *n* korden

langseng [laŋsəŋ] *n* panci untuk menanak nasi

langsing [laŋsiŋ] *a* langsing

langsir [laŋsir] *v* kereta api yg sedang dipindahkan jalur relnya

langsung [laŋsuŋ] *a* langsung

langu [laŋu] *a* bau langu

lanyah [lañah] *a* lancar krn sudah sering melakukan

laos [laʊs] *n* lengkuas; rempah utk bumbu memasak

lap [lap] *n* kain lap

lap-lapan [lap lapan] *a* kaget

lapuk [lapuk] *a* keropos, tidak tahan lama, aus

lar [lar], **melar** [məlar] *v* memuai; membesar

lara [lara] *a* sakit;

dilelara [dilelara] *a* disakiti

larad [larad] *v* lari cepat tdk terkendali. **jaran** -- kuda yg lepas kendali dan berlari kencang

laragudhig [laragudhig] *n* nama jajanan khas Tegal yg terbuat dari tepung beras ketan yg dicampur santan; krasikan

larak [larak] *v* ditarik paksa

larang [laray] *a* mahal

laré [lare] *bbs* → **anak**

larik [larik] *n* baris

laris [laris] *a* laris

laron [larɔŋ] *n* laron

laruh [laruh] *v* bicara

dilaruhi [dilaruhi] *v* dinasihati

las I [las] *n* butir gabah yg tercampur di beras

las II [las] *v* las; memotong dan menyambung logam dg pemanasan tinggi. **tukang** -- pekerja mengelas logam

lasdrag [lasdrag] *n* omongannya tdk dipercaya

latah [latah] *a* latah

latan [latan] *adv* terus; setelah itu;

latané [latane] *adv* terusnya; stlh itu

latar [latar] *n* halaman rumah

latih [latih] *v* latih;

nglatih [ŋlatih] *v* melatih

Latin [latin] *n* huruf latin

latopya [latɔpya] *n* jenis kue khas Tegal seperti bakpia dgn isian kacang hijau dsb

latu [latu] *n* percikan api
laut [laut] *n* laut
lawa [lawa] *n* kelelawar
lawan [lawan] *v* lawan;
 nglawan [ɲlawan] *v* melawan;
 dilawani [dilawani] *v* dibela-
 bela; diupayakan
lawang [lawɑŋ] *n* pintu; -- **ireng**
 penjara
lawas [lawas] *a* lama
lawatan [lawatan] *v* terbang ber-
 putar-putar (mis. burung
 dara)
lawé [lawe] *n* 1 benang sutra; 2
 bilangan dua puluh lima;
 selawé [sələwe] *n* dua puluh
 lima (25)
lawon [lawɔn] *n* kain putih; mori
lawuh [lawuh] *n* lauk
layad [layad] *v* melayat; takziah
layah [layah] *n* sejenis piring atau
 cobek yg terbuat dari tanah
layan [layan] *n* pelayan
layangan [layaŋan] *n* layang-
 layang
layar [layar] *n* layar
layos [layɔs] → **tarub**
layung [layuŋ] *n* senja saga
layung-layung [layuŋ layuŋ] 1 *n*
 ratapan; 2 *v* meratap-ratap
layur [layur] *n* nama jenis ikan laut
 yg berbentuk pipih panjang
leb [əb], **ngeleb** [ɲələb] *v* mengairi
 sawah

lebé [ləbe] *n* perangkat desa
 urusan keagamaan (ttg Islam)
lebet [ləbət] *bbs* → **jero**
lebu [ləbu] *n* debu
lebur [ləbur] *v* lebur
lecek [ləcək] *a* lusuh
lècèt [ləcɛt] *n* luka ringan
lecit [ləcit] *a* sangat; **kuna** --.
 zaman kuno sekali
leder [lədər] *a* pekat; amat; sangat.
 pait -- pahit sekali.
lèdhèk [lədʰɛk] *v* memainkan;
 nglèdhèk [ɲlədʰɛk] *v* mem-
 mainkan; menggoda;
 dilèdhèk [dɪlədʰɛk] *v* digoda
 dilèdhèki [dɪlədʰɛki] *v* di-
 ledek terus-terusan
lèdèkan [lədʰɛkan] *v* saling
 mengejek
ledreg [lədrɛg] *a* kotor sekali/
 penuh daki
leg [ləg] *v* telan;
 ngeleg [ɲələg] *v* menelan
leg-leg [ləg-lɛg] *n* *ki* makanan
lega [ləga] *a* luas; tdk sesak
leged [ləgəd] *n* kotoran
legedé [ləgədə] *n* sebutan peng-
 hinaan atau ejekan utk se-
 seorang
lèha-lèha [ləha lɛha] *v* bersantai
legok [ləgɔk] *v* berlubang (ttg
 tanah)
lejar [ləjar] *a* rasa segar (mis. stlh
 makan rujak atau buah yg

asam)
lèklok [lɛklɔk] *a* tubuh lemas;
 lunglai
lekukan [lɛkukan] *n* lipatan
leled [lɛləd] *v* berputar dg kencang
lèlès [lɛlɛs] *n* pinta
 nglèlèsi [ɲlɛlɛsi] *v* meminta
 dg cara merayu/mengakali
lèlèt [lɛlɛt] *a* lamban; malas
lemah [ləmah] *n* tanah
lembar [ləmbar] *n* lembar
lembayung [ləmbayʊŋ] *n* daun
 kacang
lèmbèan [ləmbɛyan] *v* ayunan
 tangan saat berjalan
lèmbèdang [ləmbɛdaŋ] *n* bagian
 tembok di dalam rumah yang
 menjorok atau bibir jendela
 yg dapat dimanfaatkan untuk
 menaruh barang
lèmbèk [ləmbɛk] *a* tdk kekar
lèmbon [ləmbɔn] *a* tdk bisa ber-
 gerak cepat
lembu [ləmbu] *bbs* → **sapi**
lembut [ləmbut] *a* kecil sekali
lemes [ləmɛs] *a* lemas; loyo
lemi [ləmi] *n* lumpur halus
lempè-lempè [ləmpɛ ləmpɛ] *a*
 tubuh lemah; kecapaian
lempeng [ləmpɛŋ] *a* lurus
lèmpèng [ləmpɛŋ] *n* papan
lemper [ləmpɛr] *n* jenis makanan
 dari ketan berisi daging yg
 dibungkus daun pisang

lempit [ləmpit] *v* lipat;
 nglempit [ɲləmpit] *v* melipat;
dilempit [dɪləmpit] *v* dilipat;
lempitan [ləmpitan] *n* hasil
 lipatan
lèmpoh [ləmpɔh] *a* capek; loyo
lèmpong [ləmpɔŋ] *kn* → **kasur**
lemprak [ləmprak] *v* duduk di
 lantai;
 nglèmprak [ɲləmprak] *v*
 duduk di lantai;
lèmprakan [ləmprakan] *v*
 duduk di lantai bersama-sama
lempung [ləmpuŋ] *n* tanah lem-
 pung; tanah liat
lempuyang [ləmpuyəŋ] *n* lem-
 puyang; jenis utk bahan jamu
lemu [ləmu] *a* gemuk
lemud [ləmud] *n* nyamuk
lèn [lɛn], **delèn** [dəlɛn] *v* lihat;
 pandang;
 ndelèn [ndəlɛn] *v* coba lihat-
 lah
lena [ləna] *n* sebangsa cacing yg
 berfosfor; bercahaya dl gelap
lèna [ləna] *a* lengah; tdk waspada
lencir [ləncir] *n* wanita langsing;
 tinggi kurus
lèndèhan [ləndɛhan] *v* bersandar
 pada badan orang
lèndhek [ləndʰɛk] *a* jalan perlahan;
 pelan/lambat
lèndhekan [ləndʰɛkan] *v*
 pelan-pelan

- dilèndheki** [dilɛndʰəki] *v*
diperlambat
- lèndhek-lèndhekan** [ɛndʰək
lɛndʰəkan] *v* pelan-pelanan
- lèndhot** [ɛndʰɔt] *v* gelayut
- dilèndhoti** [dilɛndʰɔti] *v* di-
gelayuti
- lèndhotan** [ɛndʰɔtan] *v* ber-
gelayutan
- nglèndhoti** [ŋlɛndʰɔti] *v*
menggelayuti
- leneng** [lənəŋ] *n* tiang listrik
- lèng** [lɛŋ] *n* liang; tempat tinggal
hewan kecil; serangga dan
hewan melata
- lenga** [lɛŋa] *n* minyak; -- **klentik**.
minyak kelapa
- lèngèh-lèngèh** [lɛŋɛh lɛŋɛh] *v*
membaringkan tubuh untuk
beristirahat
- lengen** [lɛŋən] *n* lengan
- lenggah** [lɛŋgah] *bbs* → **jagong**
- lenggak-lenggok** [lɛŋgak lɛŋgɔk]
v lenggak-lenggok; gaya me-
nari
- lènggang** [lɛŋgəŋ] *v* berjalan me-
lènggang
- lenggaong** [lɛŋgaɔŋ] *n* penjahat
besar; bajingan
- lenggarangan** [lɛŋgarayan] *n*
musang; luwak
- lengguk** [lɛŋguk] *n* daun ketela (ttg
ubi jalar)
- lenggurungan** [lɛŋguruan] *n*
tenggorokan
- lenggut-lenggut** [lɛŋgut lɛŋgut]
a mengantuk sambil me-
nunduk
- lèngko** [lɛŋko] *n* nasi campur dg
tahu goreng, tauge, men-
timun, dan sambal kacang
(nasi khas Tegal)
- lengus** [lɛŋus] *a* ngambek
- lènjèh** [lɛŋjɛh] *a* genit
- lèpa** [lɛpa] *n* adonan pasir, semen,
dan kapur untuk melapisi
dinding bangunan
- lepat** [lɛpat] *bbs* → **salah**
- lepet** [lɛpət] *n* sejenis makanan
dari ketan yg dibungkus daun
kelapa; biasanya dihidang-
kan pada Hari Raya Idul Fitri
- ler** [lɛr] *n* helai; satuan benda kecil
dan panjang; (mis. rambut;
rokok; dsb); **sa--** sehelai (ttg
rambut); sebatang (ttg rokok)
- lèr I** [lɛr] *v* ratakan;
ngelèr [ŋəlɛr] *v* meratakan
- lèr II** [lɛr] *bbs* → **lor**
- lereb** [lɛrəb] *v* reda; mengurangi
- leres** [lɛrəs] *bbs* → **bener**
- leri** [lɛri] *n* air cucian beras
- les** [lɛs] *a* lemas; tdk bertenaga;
les-lesan [lɛslɛsan] *a* lemas;
seperti mau pingsan
- lèsdrèk** [lɛsdrɛk] *a* benyek
- lesung** [lɛsuŋ] *n* perkakas utk me-
numbuk padi terbuat dari

kayu berbentuk panjang spt sampan (biasanya utk dua sampai tiga orang penumbuk secara bersama-sama)

lèt [lɛt] *n* jarak; antara

lèthèh [lɛtʰɛh] *v* belepotan; tangan terkena cairan yg kental dan pekat. *tangané* --. tangannya terkena cairan yg kental

lethek [lɔtʰək] *a* kelihatan kotor

léwa [lewa] *a* tingkah laku tdk sewajarnya; **kakèhan** – banyak tingkah; **ninggal** – tingkah laku aneh orang yg mau meninggal dunia

lèyar-lèyor [lɛyarlɛyɔr] *a* lembek; tdk bisa tegak

lèyèh-lèyèh [lɛyɛh lɛyɛh] *v* berbaring santai; melepaskan lelah sambil berbaring

lhikuh [lhikuh] *p* kata seru yg menyatakan kegirangan; baru. *kiyé* --. ini baru.

licik [licik] *a* licik; akal busuk

ligané [ligane] *a* untungnya

lim [lim] *n* lem; perekat

lima [lima] *n* bilangan atau angka lima (5)

lincak [lincak] *n* bangku panjang terbuat dari bambu

lindhu [lindʰu] *n* gempa

lindhuk [lindʰuk] *n* angin yg tiba-tiba melemah

ling [liŋ] *v* tuang;

ngiling [ŋiliŋ] *v* menuang benda cair ke sebuah tempat atau wadah

linggi [lingih] *bbs* → **jagong**

linggis [lingis] *n* besi panjang yg tajam ujungnya

lingir [liŋir] *n* lingir; ujung yg runcing

linglung [liŋluŋ] *a* linglung

lingsa [liŋsa] *n* telur kutu rambut

linguk [liŋuk] *v* tengok; toleh;

nglinguk [ŋliŋuk] *v* menoleh

lingak-linguk [liŋak liŋuk] *v* menengok ke kiri dan ke kanan

lintah [lintah] *n* lintah

lintang [lintaŋ] *n* bintang; – **ngalih** meteor

linthing [lintʰiŋ] *v* pilin; gulung

nglinthing [ŋlintʰiŋ] *v* memilin; menggulung

linthingan [lintʰiŋan] *n* kertas yg dipilin; digulung kecil

lintu [lintu], **klintu** [klintu] *a* lain; salah; keliru;

dilintoni [dilintɔni] *v* diganti dg yg lain

lipri [lipri] *n* wasit

lirat-lirut [lirat lirut] *a* cuaca semakin mendung dan gelap akan turun hujan lebat

lirèn [lirɛn] *v* berhenti; beristirahat

lirik [lirik] *v* lirik;

mlirik [mlirik] *v* melirik;

- nglirik** [ɲlirik] *v* melirik;
lirak-lirik [lirak lirik] *v* melirik ke mana-mana
- liru** [liru] *v* tukar;
keliru [kəliru] *v* tertukar;
liron anggon [lirɔn ʔŋɡɔn] *v* tukar pakai;
dilironi [dilirɔni] *v* diganti
- lis** [lis] *n* 1 pigura; 2 daftar
lisah [lisah] *bbs* → **lenga**
lisus [lisus] *n* angin kencang
liti [liti] *a* senyap; **sepi** -- *a* sunyi senyap
- liwat** [liwat] *v* melintas; melalui
liwet [liwət] *v* tanak nasi dg menggunakan kual;
ngliwet [ɲliwət] *v* menanak nasi
- liya** [liya] *adv* lain; **wong** -- orang lain;
liyané [liyane] *adv* lainnya
liyan [liyan] *v* kena/mengenai
liyer-liyer [liyər liyər] *v* mata hampir tertidur
liyep [liyəp] *v* mata ingin terpejam krn kantuk;
ngliyep [ɲliyəp] *v* memejamkan mata ingin tidur;
saliyepan [saliyəpan] *v* tidur sejenak
- lobak** [lobak] *n* lobak; sejenis wortel berwarna putih
lobok [lobɔk] *a* longgar; lubang kebesaran
- lodod** [lədɔd] *v* julur; keluar sedikit atau sebagian;
modod [mɔdɔd] *v* menjulur atau keluar sedikit atau sebagian;
nglodod [ɲlədɔd] *v* menjulurkan kepala utk melihat sesuatu
- log-logan** [ləɡ lɔɡan] *a* lahap
logro [ləɡrɔ] *a* mudah ditelan; licin ditenggorokan; longgar
lokèn I [ləkən] *a* masa; apa iya
lokèn II [ləkən] → **ilokèn**
lola [ləla] *n* anak yatim; --**lali** yatim piatu
loloh [lələh] *v* menyuapi anaknya dg mulut (mis. burung)
lolos I [lələs] *v* lepas
lolos II [lələs] *n* nama jajanan dari tepung ketan semacam dodol; biasanya dihidangkan utk upacara hamil tujuh bulanan
- lom** [ləm] → **elom**
lomah-lomah [ləmah lɔmah] *v* basa basi
loman [ləman] *a* suka memberi; dermawan
lombok [ləmbɔk] *n* lombok; cabai
lompong [ləmpɔŋ] *n* tanaman lompong
long [ləŋ], **kalong** [kaləŋ], **kèlong** [kələŋ] *a* berkurang;
ngelongi [ɲələŋi] *v* mengurangi;

- dilongi** [dilɔŋi] *v* dikurangi;
long-longan [lɔŋ lɔŋan] *n*
 hasil pengurangan
longok [lɔŋɔk] *v* tengok; lihat
lonjong [lɔŋjɔŋ] *a* bulat meman-
 jang
lonjor [lɔŋjɔr] *n* batang; nama
 satuan utk benda yg panjang
 (mis. bambu; kayu dsb); sa-
 se-batang
lonjoran [lɔŋjɔran] *a* masih
 utuh panjang; batangan
lonthang-lanthung [lɔntʰaŋ lantʰ
 uŋ] *a* tdk punya pekerjaan;
 menganggur
lontrong [lɔntrɔŋ] *n* gang; jalan
 kecil
lor [lɔr] *n* utara;
ngalor [ŋalɔr] *v* ke utara
loro [loro] *n* bilangan atau angka
 dua (2)
lorod [lɔrɔd] *v* tarik atau geser dari
 tempatnya;
nglorod [ŋlɔrɔd] *v* menarik
 atau menggeser dari tempat-
 nya;
dilorod [dilɔrɔd] *v* ditarik
lorog [lɔrɔg] *n* laci
los I [lɔs] *v* 1 silakan; 2 langsung
 pergi;
los II [lɔs] *n* tempat berjualan di
 dlm pasar
lostrongan [lɔstrɔŋan] *a* berben-
 tuk lurus
- lothèk** [lɔtʰɛk] *n* rujak buah
lotèkan [lɔtɛkan] *v* lutisan;
 rujakan
lotèng [lɔtɛŋ] *n* bangunan ting-
 kat/ruang di bagian atas
 (biasanya utk tempat me-
 nyimpan barang)
lowak [lɔwak] *n* loak
lowong [lɔwɔŋ] *a* belum terisi;
 kosong;
lowongan [lɔwɔŋan] *n* lo-
 wongan pekerjaan
loyang I [lɔyaŋ] *n* perkakas utk
 kue (ttg roti; bolu, dsb) se-
 belum dioven
loyang II [lɔyaŋ] *n* nasi kering
loyo [loyo] *a* loyo; tdk bertenaga
lubar [lubar] *v* bubar
luber [lubar] *a* luber; tdk muat
lucu [lucu] *a* lucu
ludhes [ludʰəs] *v* habis tak tersisa
luged [lugəd] *a* medok; legit (mis.
 sambal)
lugu [lugu] *a* asli; apa adanya;
luguné [lugune] *a* aslinya;
 sebenarnya
lugut [lugut] *n* buluh bambu
luh [luh] *n* air mata yang mengalir
luk [luk] *a* lengkung; lekuk pada
 keris;
lukak [lukak] *a* tdk waras; gila
luku [luku] *n* bajak; alat yg diguna-
 kan utk mengolah tanah
 sawah sebelum masa tanam

- mluku** [mluku] *v* membajak sawah
- lulu** [lulu], **nglulu** [ɲlulu] *a* sengaja membiarkan agar puas;
- dilulu** [dilulu] *v* sengaja di-biarkan agar senang dan puas
- lulub** [lulub] *n* bahan pembuat tam-bang dari serat pohon waru yang direndam di sungai dan dikeringkan
- luluh** [luluh] *n* binatang melata; kaki seribu; luwing
- lulur** [lulur] *n* ramuan kecantikan tradisional yg dioleskan di tubuh utk perawatan kulit; lulur
- lulus** [lulus] *v* lulus (ttg ujian)
- lulut** [lulut] *a* lekat; ingin selalu ikut
- lumèr** [lumɛr] *v* meleleh
- lumintir** [lumintir] *v* mengalir terus
- lumpang** [lumpang] *n* perkakas terbuat dari batu utk menum-buk padi
- lumping** [lumpiŋ] *n* kulit binatang yg dikeringkan, seperti kam-bing, kerbau, dll
- lumpuh** [lumpuh] *a* tdk mampu berdiri; lumpuh
- lumrah** [lumrah] *a* lazim; umum; biasa
- lumut** [lumut] *n* lumut
- lunga** [luŋa] *v* pergi
- lungsur** [luŋsur] *n* bekas;
- lungsuran** [luŋsuran] *n* pa-kaian bekas pakai
- luntas** [luntas] *n* beluntas; sejenis tanaman pagar
- luntur** [luntur] *a* warnanya hilang atau berubah
- lunyu** [luɲu] *a* licin
- lur** [lur] *n* 1 ulur; 2 cacing kecil utk umpan pancing
- lurah** [lurah] *n* lurah; kepala desa
- luru** [luru] *v* cari
- luruh** [luruh] → **luru**
- lurung** [luruy] *n* lorong
- lurug** [lurug]; **nglurug** [ɲlurug] *v* mendatangi lawan atau musuh utk bertanding atau bertempur
- lurut** [lurut] *v* digenggam kemu-dian ditarik
- lus I** [lus] *v* belai;
- ngelus-elus** [ɲɛlus ɛlus] *v* membelai-belai;
- dilus-elus** [diɛlus ɛlus] *v* di-belai-belai
- lus II** [lus], **ngelus** [ɲɛlus] *v* me-nyetrika;
- dilus** [dilus] *v* disetrika
- ngelusna** [ɲɛlusna] *v* meng-haluskan sst
- lusan** [lusan] *n* setrika; alat yg digunakan utk menyeterika atau menghaluskan pakaian yg kusut

lusmèn [lusmɛn] *n* warung atau rumah makan;

nglusmèn [ɲlusmɛn] *v* makan di warung

luthik [lutʰik] *v* menyentuh dg ujung jari; jawil;

ngluthik [ɲlutʰik] *v* menjawab;

diluthik [dilutʰik] *v* dijawab;

luthik-luthikan [lutʰik lutʰikan] *v* saling menjawab

luthu [lutʰu] *n* pencuri kecil-kecilan

lutis [lutis] → **lothèk**

luwak [luwak] *n* musang

luweng [luwəŋ] *n* tungku

luwes [luwəs] *a* serasi; pantas

luwih [luwih] *a* lebih

luyuten [luyutən] *a* sdh berpengalaman lama

M

m [ɛm] *n* huruf ke-13 dari abjad Latin

ma [ma] *n* huruf ke-16 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

ma [ma] *n* panggilan utk ibu

maos [maɔs] *bbs* → **maca**

mabur [mabur] *v* terbang

maca [maca] *v* membaca

macal [macal] *v* mengupas. -- *kelapa* mengupas kelapa

macan [macan] *n* harimau

macanan [macanan] *n* jenis permainan seperti halma

macem [macəm] *a* macam; jenis

macèt I [macət] *a* tidak lancar

macèt II [macət] *v* makan jajanan sambil minum teh atau kopi

madal [madal] *v* menekan pakai tumit **Rai** -- ungkapan tindak tanduk sso yg menjengkelkan (*ki*)

madan [madan] *n* agak

madhang [madʰaŋ] *v* makan

madhep [madʰəp] *v* menghadap

madon [madɔn] *v* main perempuan; melacur

madu [madu] *n* madu

madhul-madhul [madʰul madʰul] *a* dibiarkan begitu saja tanpa dirapikan shg kelihatan acakan

dan kusut masai (ttg rambut)

maem [maəm] → **mangan**

maèn [maɛn] *v* 1 berjudi; *kalah* -- kalah berjudi; 2 berpura-pura;

maènè [maɛnɛ] *v* berpura-pura; -- *bureng*. Pura-pura tdk tahu.

maèsa [maɛsa] *bbs* → **kebo**

magedé [magəde] *n* nenek

magel [magəl] → **mangkrak**

maghrib [maghrib] *a* magrib

magol [magɔl] *a* mogok

magrong-magrong [magrɔŋ magrɔŋ] *a* megah (ttg rumah)

mahkota [mahkɔta] *n* mahkota

mahoni [mahɔni] *n* mahoni (ttg tanaman)

maindha [maindʰa] *bbs* → **wedus**

maisa [maisa] → **kebo**

majang [maɟʂaŋ] *v* memasang hiasan utk acara atau upacara

majeng [maɟʂəŋ] *bbs* → **maju**

majir [maɟʂir] *n* binatang ternak yg terlalu gemuk dan berlemak sehingga sulit bertelur atau beranak

maju [maju] *v* maju; bergerak ke depan

mak I [mak] *n* panggilan untuk ibu

mak II [maʔ] *p* kata seru utk menyatakan sst yg tiba-tiba; --**pet** tiba-tiba padam; --**dhor** tiba-tiba meletus; berbunyi “dor”

makha-makha [mak^{ha} mak^{ha}] *a* royal/ yg tidak-tidak

maklar [maklar] *n* makelar; peran-tara; calo

maklum [maklum] *a* tahu; mengerti

makmak [makmak] *a* rakus

mak-muk [mak muk] *v* pegang sana pegang sini

makmur [makmur] *a* makmur

makna [makna] *n* makna; arti

maksiat [maksiat] *a* perbuatan yg dilarang agama; maksiat

maksud [maksud] *n* maksud; arti

mal [mal] *n* pola; ukuran

malaèn [malaɛn] *p* bahkan

malahan [malahan] *adv* justru

malangkerik [malan̄kərik] *v* berkacak pinggang

malaria [malariya] *n* penyakit malaria

malek [malək] → **makmak**

malékat [malekat] *n* malaikat

males [maləs] *a* malas

malih [malih] *bbs* → **maning**

maling [malin̄] *n* pencuri

mambet [mambət] *bbs* → **ambu**

mambu [mambu] → **ambu**

mampet [mampət] *a* mampat; tersumbat

mampir [mampir] *v* mampir; singgah

mamprang-mamprang [mampray mampray] *a* marah besar

man [man] *n* panggilan utk paman atau orang tua yg sebaya dengannya

mana [mana] *v* ke sana. *Enyong arep* --. Saya hendak ke sana.

manah [manah] *bbs* → **ati**

mancleng [mandlɔŋ] *a* mantap

mancop [mancɔp] *v* sakit perut

mancung [mancuŋ] *n* kelopak bunga kelapa atau bunga pinang

mandan [mandan] → **madan**

mandheg [mand^hɛg] *v* berhenti

mandheg mangau [mand^hɛg maŋau] *v* sebentar jalan sebentar berhenti

mandhap [mand^hap] *bbs* → **mudhun**

mandi [mandi] *a* ampuh

mandhoran [mand^hɔran] *n* sumbangan utk temannya yg dikhitan

mané [mane] *n* ibu; emak

manéné [manene] → **mané**

mangan [maŋan] *v* makan

mangap [maŋap] *v* membuka mulut; menganga

manggar [maŋgar] *n* bunga kelapa

atau bunga pinang
manggut [majgut] *v* angguk;
manggut-manggut [majgut
 majgut] *v* mengangguk-
 angguk
mangkak [majkak] *n* warna tidak
 putih; agak kecoklatan
mangkat [majkat] *v* berangkat
mangké [majke] *bbs* → **mengko**
mangkel [majkəl] *a* jengkel
mangkrak [majkrak] *a* tdk selesai
mangkring [majkrij] *a* jual mahal
 (ttg sikap)
manglih [majlih] *a* berubah
mangmang [majmaj] *a* ragu-ragu
mangseg [majsəg] *a* kenyang dan
 puas
mangsi [majsi] *n* tinta
mani [mani] *n* air mani; sperma
maning [manij] *a* lagi
manis [manis] *a* manis
manjing [mandʒij] *v* masuk; me-
 rasuk
manjing metu [mañdʒijmɛtu]
v keluar masuk
dianjingi [dianʒiji] *v* di-
 masuki
dianjingaken [dianʒijakən]
v dimasukkan
kanjangan [kanʒijan] *v* ke-
 masukan
mantak [mantak] *v* 1 menyebab-
 kan; 2 berakibat
mantep [mantəp] *a* mantap

manthuk [mantʰuk] *v* mengangguk
mantog [mantɔg] *v* ksr pulang
mantu [mantu] *n* 1 menantu; 2 *v*
 menggelar acara pernikahan
 anak
mantun [mantun] *bbs* → mari
manut [manut] → **nut**
maos [maɔs] *bbs* → **maca**
mar [mar] *a* mati rasa; kesemutan
marab-marab [marab marab] *a*
 marah sekali; naik darah
marai [marai] *v* mengajari
maratuwa [maratuwa] *n* mertua
marawis [marawis] *n* kesenian
 marawis atau rebana
marem [marəm] *a* puas
margi [margi] *n* jalan
mari [mari] *a* sembuh; tdk sakit lagi
maring [mariŋ] → **aring**
marong [marɔŋ] *n* bara yg menyala
maru [maru] *n* madu (istri-istri
 dari pria yg berpoligami)
marus [marus] *n* darah hewan yg
 dimasak dan dibekukan
mas I [mas] *n* emas
mas II [mas], **kangmas** [kajmas] *n*
 panggilan utk kakak laki-laki
 atau pria yg lebih tua
masa [masa] *a* tdk mungkin;
 mustahil
masak [masak] *v* memasak
masalah [masalah] *n* masalah
masarakat [masarakat] *n* masya-
 rakat

masuk [masuk] *v* masuk

mat-matan [mat matan] *v* menikmati dg penuh perasaan

mata [mata] *n* mata; **nyolok** --. terang-terangan; tdk ada yg disembunyikan (*ki*)

mateng [matəŋ] *a* 1 matang; masak (ttg masakan atau buah-buahan); 2 dewasa; sdh cukup umur

matun [matun] *v* menyangi sawah

mau [mau] *adv* tadi; baru saja;

-- **bengi** tadi malam; **sing** -- dari tadi;

mauné [maune] *adv* tadinya; pada awalnya

mawar [mawar] *n* bunga mawar

mawon [mawɔn] *bbs* → **baé**

mayang [mayəŋ] *v* melaut mencari ikan (nelayan)

mayeng [mayəŋ] *v* pergi keluyuran
mayeng-mayeng [mayəŋ mayəŋ] *v* pergi ke mana-mana

mayid [mayid] *n* mayat; jenazah

mayor I [mayɔr] *n* mayor; pangkat dl ketentaraan

mayor II [mayɔr] *n* sendiri;

dimayori [dimayɔri] *v* di-sendiri;

mayoran [mayɔran] *n* sindiran

mayor III [mayɔr], **mayoran** [mayɔran] *v* pesta; makan-makan

mbabadi [ˈmbabadi] *n* juara/tidak

pernah kalah dalam sebuah pertandingan

mbabahi [ˈmbabaˈhi] *v* mendahului

mbabrah [ˈmbabrah] *v* menjalar (luka)

mbadhog [ˈmbadhɔŋ] *ksr* → **mangan**

mbadir [mbadir] *a* tdk bermanfaat

mbah [mbah] *n* panggilan utk kakek atau nenek

mbajor [ˈmbajɔr] *a* senang bergurau

mbak-pyar [ˈmbak pyar] *v* terkejut/kaget bukan main

mbako [ˈmbako] *n* tembakau; -- **garangan** tembakau yg digarang (diasap); -- **kawak** tembakau yg diasap dan disimpan dl waktu yg sangat lama

mbalik [ˈmbalik] *v* membalikkan badan

mbambung [ˈmbambuŋ] *a* masa bodoh; tdk punya pendirian

mbancleŋ [ˈmbancləŋ] *v* melempar dg batu/benda lainnya

mbandhil [ˈmbandʰil] *a* kehilangan suatu barang krn pernah menemukan sebuah barang kemudian tdk dikembalikan kepada pemiliknya (sebuah kepercayaan atau kearifan lokal)

mbangbit [ˈmbaŋbit] *v* terpelanting

mbanggèl [ˈmbaŋgɛl] *v* berusaha melepaskan diri dari pegang-

an orang lain
mbangkana [^mbaŋkana] *n* sebelah
 sana
mbangkanané [^mbaŋkanane] *a*
 untung-untungan
mbang-mbung [^mbaŋ ^mbuŋ] *v* masa
 bodoh
mbapuk [^mbapuk] *a* montok
mbarang [^mbaraŋ] *v* mengamen
mbarikèn [^mbarikən] *a* apalagi;
 lagipula
mbaung [^mbaun] *n* anjing
mbayar [^mbayaŋ] *v* membayar
mbedhal [^mbə^hal] *n* lepas kendali
 (binatang)
mbedhut [^mbə^hhut] *a* nakal; tdk
 patuh
mbejaji [^mbə^ɕa^ɕi] → **mejaji**
mbéké [^mbəkə] *adv* baru saja. -- *teka*
 baru saja datang
mbekèr [^mbəkəŋ] *n* tangis histeris
mbekesunu [^mbəkəsunu] *a* sulit
 diatur/maunya sendiri
mbekok I [^mbəkək] *a* ampun-am-
 punan
mbekok II [^mbəkək] *a* bau atau
 rasa tdk enak yg menyengat
 atau memualkan
mbeler [^mbələŋ] *a* sulit diatur
mbenging [^mbəŋiŋ] → **mbengung**
mbènjrèt [^mbənjrət] *v* mencret;
 diare
mbentongor [^mbəntəŋəŋ] *v* ber-
 perilaku tidak baik dan tidak

suka berbicara kotor/kasar
mberèk-mberèk [^mbərək ^mbərək] *v*
 berteriak histeris
mberung [^mbəruŋ] *a* nakal; tdk mau
 diatur
mbesengut [^mbəsəŋut] *a* cemberut
 mangkel
mbesiki [^mbəsiki] *n* besok pagi
mbesur [^mbəsur] *a* badung atau
 malas
mbethethet [^mbət^hət^hət] *a* pakaian
 kekecilan
mbethither [^mbət^hi^ht^hər] *a* nakal
 sekali; tdk mau dilarang
mbil [^mbil] *v* ambil; petik;
ngembil [ŋəmbil] *v* memetik;
dimbil [dimbil] *v* dipetik
mblakèr [^mblakəŋ] *a* tergores;
pating --. tergores di mana-
 mana
mblandrang [^mblandraŋ] *adv* tanpa
 arah
mblatang [^mblataŋ] *a* badung
mblebes [^mbləbəŋ] *n* tidak bunyi
 (petasan)
mbleketaket [^mbləkətəkət] *a* rasa
 makanan yg terlalu enak
mblekbek [^mbləkək] *a* penuh air;
keblekbeken [kəbləkəkən] *a*
 kepenuhan (ttg air)
mblekètèrèk [^mbləkətəkək] *v* asal
 ngomong
mblekutuk [^mbləkutuk] *v* membual
mblenger [^mbləŋəŋ] *a* rasa yg mem-

bosankan; jenuh; muak
mblenjani [ˈmblɛŋdʒani] *v* ingkar janji
mbleret [ˈmblɛrɛt] *a* redup (ttg baterai/lampu minyak)
mbloak [ˈmblɔːʷak] *a* agak kurang ajar; bicara jorok
mblumat [ˈmblunət] *a* kurang ajar; tdk sopan
mbobot [ˈmbɔbɔt] *bbs* → **meteng**
mbok [ˈmbɔk] *n* ibu
mbok mboken [ˈmbɔk ˈmbɔkən] *a* masih bergantung pada ibu
mbokan [ˈmbɔkan] *adv* barangkali
mbonjrot [ˈmbɔŋrɔt] → **mbènjrèt**
mboran [ˈmbɔran] *a* 1 yg mana saja; 2 tdk apa-apa
mboten [ˈmbɔtən] *bbs* → **ora**
mbrahol [ˈmbrahɔl] *a* perilaku kasar; tdk sopan
mbranang [ˈmbranəŋ] *a* bersinar; bercahaya terang. *abang* --. merah tua; merah menyala
mbrangkang [ˈmbrəŋkəŋ] *v* merangkak
mbregajul [ˈmbrɛgajul] *n* perilaku ugal-ugalan
mbrekiwit [ˈmbɛkiwit] *a* kikir
mbulek [ˈmbulək] *adv* masih di sekiranya (kentut)
mbun-mbunan [ˈmbun ˈmbunan] *n* ubun-ubun
mburi [ˈmburi] *n* belakang
mbusleng [ˈmbuslɛŋ] *v* pergi tanpa

diketahui; membolos
mbusuk [ˈmbusuk] *v* terjerembab dalam kubangan
mecicil [ˈmɛcicil] *v* melototkan mata
mecing [ˈmɛciŋ] *v* minta bagian dari seseorang yg baru saja memperoleh uang banyak
mecothot [ˈmɛcɔtʰɔt] *v* keluar dg cepat
mecucu [ˈmɛcucu] *v* memonyongkan mulut
medal [ˈmɛdal] *bbs* → **metu**
médang [ˈmɛdaŋ] *v* minum teh atau kopi panas sambil santai
mèdèng [ˈmɛdɛŋ] *a* 1 berat sebelah (layang-layang); 2 setengah gila (*ki*)
medhegdheg [ˈmɛdʰɛgdʰɛg] *a* merasa kebanyakan; muak
medhit [ˈmɛdʰit] *a* kikir; tdk suka memberi
medhok [ˈmɛdʰɔk] *a* lembek; terlalu lama direndam di dl air
medhot [ˈmɛdʰɔt] *v* memutuskan
mediding [ˈmɛdidiŋ] *a* takut di ketinggian
mèga [ˈmɛga] *n* awan
mègal-mègol [ˈmɛgal ˈmɛgɔl] *v* berjalan sambil goyang pinggul
mègan [ˈmɛgan] *n* 1 corak dan warna bulu burung dara; 2 *a* yg menyerupai mega

megar [məgar] *v* mekar (bunga)
mèh [məh] *adv* hampir
Mèi [məi] *n* bulan ke 5 dl kalender
 Masehi
méi [məi] *v* beri
méin [mein] *v* beri
 diméin [dimein] *v* diberi
 ménéi [menei] *v* memberi
mejaji [məʝaʝi] *a* berharga;
 bernilai. *ora* -- tdk bernilai;
 tdk berharga
mèk [mək] *v* pegang; sentuh;
 ngemèk [ŋəmək] *v* memegang
mèk-mèk [mək mək] *v* mengerjakan sst
mekaten [məkatən] *adv* bbs begitu
mekaya [məkaya] *v* mencari nafkah;
 pekaya [pəkaya] *n* kekayaan; harta
melag [məlag] *v* menyisip di tengah atau di antara
melang [məlaŋ] *a* khawatir; cemas
melas [məlas] *a* kasihan;
 melasi [məlasi] *a* menimbulkan belas kasihan
mèlèd [mələd] *v* menjulurkan lidah
meleg-meleg [mələg mələg] *a* tdk laku
melèk [mələk] *v* membuka mata; tdk tidur
melep-melep [mələp mələp] *a* penuh sekali

mèlèr [mələɾ] *v* meleleh
meling [məliŋ] *v* mengilap
mèlok- mèlok [mələk mələk] *a* menor
mèlu [məlu] *v* ikut. **mèlu** -- ikut-ikutan
meluku [məluku] *v* membajak sawah
melung [məluŋ] *n* suara nyaring
meling; meling-meling [məliŋ] *a* mengkilat
mèlok-mèlok [mələk mələk] *a* memakai bedak tebal sekali
membal [məmbal] *a* empuk; elastis; jika ditekan bisa naik sendiri (mis. karet busa)
mémé [meme] *v* menjemur
memedi [məmədi] *n* hantu
mempan [məmpən] *a* berpengaruh; mempunyai efek; *ora* -- tdk berpengaruh; tdk ada efek
mèmper [məmpər] *a* mirip
mempur [məmpur] *a* ketela atau singkong rebus yg tdk keras
menang [mənaŋ] *a* menang; tdk kalah
menangi [mənaŋi] *v* mengalami; pernah melihat
menawa [mənawa] *adv* jika; barangkali. *mbok* -- barangkali.
mencak [məncak] *v* bermain silat atau pencak
mencak-mencak [məncak

məncak] *v* marah-marah (*ki*)

mencelat [məncəlat] *v* melompat;
terpelanting

mencil [məncil] *a* terpencil; jauh
dari sana sini

mencilak [məncilak] *v* mata ter-
buka; terbelalak

mencingis [mənciŋis] *v* baru
tumbuh; tumbuh tunas

mencit [məncit] *a* tinggi sekali

mèn [mən] → **bén**

méncla-ménclé [mencla menclé]
a tdk berpendirian; tdk kon-
sekwen

mènclok [mənclok] *v* hinggap

mencolot [məncolot] *v* melompat

mèncong [məncɔŋ] *a* tdk lurus

mencorong [məncɔrɔŋ] *a* ber-
sinar; berkilau

mendelik [məndəlik] *v* terbelalak;
melotot

mendéléng [məndələŋ] *a* miring;
tdk tegak

mendem [məndəm] *v* mabuk

mendhem II [məndʰəm] *v* me-
ngubur

mendhak [məndʰak] *n* khaol;
peringatan hari meninggal-
nya seseorang

mendhil [məndʰil] *n* kotoran
kambing

mendhing [məndʰiŋ] *a* agak baik;
lebih baik

mendhosol [məndʰɔsɔl] *v* me-

nonjol; keluar tonjolan

pating pendhosol [patin
pəndʰɔsɔl] *a* banyak bagian
yg menonjol

mendhot [məndʰɔt] *a* buah yg lebat

mèndrèng [məndrɛŋ] *v* me-
minjamkan uang dg bunga
tinggi; **tukang** -- lintah darat

méné [mene] *v* kemari

mènèk [mənek] *v* memanjat

meneng [mənəŋ] *a* diam

mengab [məŋab] *v* terbuka

menges [məŋəs] *a* warna tua atau
pekat

mèngès-mèngès [məŋəs məŋəs]
a tajam sekali

mènggok [məŋgɔk] *v* berbelok

mengkered [məŋkərəd] *v* mengecil

mengkirig [məŋkirig] *v* bergidik;
takut; bulu roma berdiri

mengko [məŋkɔ] *n* nanti; -- **ndhisit**
nanti

dulu; -- **bengi** nanti malam

mèngkol [məŋkɔl] *v* menikung

mèngkal-mèngkol [məŋkal
məŋkɔl] *n* jalan yang banyak
tikungan

mengkorog [məŋkɔrɔŋ] *a* takut;
ngeri

mèngkrèng [məŋkrɛŋ] *n* cabe
merah

mengkureb [məŋkurəb] → **teng-**
kureb

méngo [məŋɔ] *a* miring; tdk

simetris

méngos [mɛŋɔs] → **mléngos**

mèngsol [mɛŋsɔl] *a* letaknya tdk pas atau tidak lurus

menika [mənika] *bbs* → **kiyé**

meningan [mənɪŋan] *a* apa lagi; maklum; bisa dimaklumi

mènjèng [mɛnjɛŋ] *a* genit

menjoto [mənʝoto] *v* keluar benjolan di bagian tubuh

mentah [məntah] *a* mentah; belum masak

mentakan [məntakan] *adv* malah

mentas [məntas] *v* **1** keluar dari dalam air; **2** lepas dari keluarga karena menikah

mentek-mentek [məntək məntək] *a* montok

menteleng [məntɔləŋ] *v* memandang serius

menthang [məntʰaŋ] *v* mengangkang

menthit [məntʰit] *a* tinggi sekali

mentiuŋ [mənti^yuŋ] *n* batang pohon atau dahan yg melengkung ke bawah karena ada beban, (mis sedang dipanjat)

menthiur [məntʰi^yur] *n* pucuk pohon yg diterpa angin sehingga bergoyang-goyang

mentho [məntʰo] *n* jenis makanan khas Tegal yg terbuat dari singkong parut dibumbui bawang putih dan ketumbar

kemudian digoreng

mentul-mentul [məntul məntul] *a* tinggi berayun

menungsa [mənuŋsa] *n* manusia
kemenungsan [kəmənuŋsan] *v* terlihat orang, ketahuan orang lain

menyan [məñan] *n* kemenyan

menyat [məñat] *v* bangkit; berdiri

menyawak [məñawak] *n* biawak

menyonyo [məñoño] *a* bengkak kena pukul

méong [mɛɔŋ] *n* suara kucing

mépé [mɛpɛ] → **mémé**

mèpèd [mɛpɛd] *v* mendesak

mèprèl [mɛprɛl] *a* mudah pecah

mèrad [mɛrad] *v ksr* pergi

mercon [mɛrcɔn] *n* petasan --

bantingan petasan yg dibunyikan dg cara dibanting

merem [mɛrɛm] *v* memejamkan mata; -- **melèk** *ki.* keenakan; nikmat; -- **melik.** tdk bisa tidur krn memikirkan sst

mercèka [mɛrcɛka] *v* membual.
kakèan -- banyak bicara; membual

merèg [mɛrɛg] *a* gatal sekali

meres [mɛrɛs] *v* memeras

mèrèt [mɛrɛt] *n* merah menyala

meri [mɛri] *n* anak bebek

merinding [mɛrɪndɪŋ] *a* berdiri bulu roma

merkabak [mɛrkabak] *a* berkaca-

kaca
merkayangan [mərˈkayən] *n*
 alam gaib
mèsem [mɛsəm] *v* tersenyum;
 -- **kependhem** tersenyum
 simpul
mesjid [mɛsjid] *n* mesjid; masjid
mesusi [mɛsusi] *v* mencuci beras
mèt [mɛt] *v* petik; ambil;
ngemèt [ŋəmɛt] *v* memetik;
 mengambil
mété-mété [mete mete] *a* sulit
 berjalan krn keberatan mem-
 bawa beban
meteng [mɛtəŋ] *v* hamil
dimetengi [dimɛtəŋi] *v* di-
 hamili
mètèt [mɛtɛt] *v* pencet
dipètèt [dipɛtɛt] *v* dipencet
kepètèt [kəpɛtɛt] *v* kepencet
pètèt [pɛtɛt] *v* memencet
metet-metet [mɛtɛt mɛtɛt] *a* ketat
methakthak [mɛtʰaktʰak] *v* duduk
 membuka lebar kedua paha
methangthang [mɛtʰaŋtʰaŋ] *v*
 bergaya
methengtheng [mɛtʰəŋtʰəŋ] *a* me-
 negang
methèngthèng [mɛtʰɛŋtʰɛŋ] →
methangthang
methikan [mɛtʰikan] *n* upacara
 dimulainya menggiling tebu
 di pabrik gula dg berbagai
 pertunjukan hiburan

mething [mɛtʰiŋ] → **pething**
methongsot [mɛtʰɔŋsɔt] *v* duduk
 tenang
methuk [mɛtʰuk] *v* jemput
methukthuk [mɛtʰuktʰuk] *a* ter-
 ongkok
metoto [mɛtoto] *a* menonjol keluar
metu [mɛtu] *v* keluar
mèyèg [mɛyɛg] *a* miring; tdk tegak
miang [miəŋ] *v* berangkat bekerja
miki [miki] *adv* baru saja; tadi
mikir [mikir] *v* berpikir
milet [milɛt] *bbs* → **mèlu**
mili [mili] *v* mengalir. *mbrebes* --
 air mata meleleh
milik [milik] *n* punya
mimik [mimiʔ] *v* minum (ttg anak-
 anak)
mincrit [mincrit] *a* sedikit demi
 sedikit
mincuk [mincuk] *v* membungkus
 jajanan, membungkus nasi
mindho [mindʰo] *adv* dua kali
minger [miŋər] *v* berbalik arah
mingis [miŋis] *a* tajam
mingis-mingis [miŋis miŋis]
a sangat tajam (pisau)
minggat [miŋgat] *v* pergi tanpa izin
minggrang-minggring [miŋgrəŋ
 miŋgrɪŋ] *a* ragu-ragu
Minggu [miŋgu] *n* hari Minggu
mingkem [miŋkəm] *v* menutup
 mulut rapat
mingseg-mingseg [miŋsɛg miŋsɛg]
a tersedu-sedu (ttg me-

nangis);

kamingsesegen [kamiŋsə-səgən] *a* masih tersengal stlh habis menangis

mingser [miŋsər] *v* bergeser

mingslep [miŋsləp] *v* 1 sembunyi masuk ke dalam lubang; 2 tenggelam

mipil [mipil] *v* bertahap

mireng [mirəŋ] *bbs* → **krungu**

miring [miriŋ] *a* miring; tdk tegak

mirong [mirɔŋ] *n* udang goreng tepung khas Tegal

mithes [mitʰəs] *v* menghancurkan dg dua jari; mematikan dg mudah

miyang [miyaŋ] *v* melaut (nelayan)

mlajar [ˈmlaɟar] *bbs* → **mlayu**

mlaku [mlaku] *v* berjalan

mlampah [ˈmlampah] *bbs* → **mlaku**

mlanggrang [mlaŋgrəŋ] *v* melintang menghalangi jalan

mlangkring [mlaŋkriŋ] *v* naik di atas

mlangkrok [mlaŋkrɔk] *v* duduk pada posisi mengangkang

mlastar [mlastar] *a* royal

mlatar [mlatar] → **mlastar**

mlayu [mlayu] *v* berlari

mlebet [mləbət] *bbs* → **mlebu**

mlècah [mlɛcah] *a* lecet

mlèdhing [mləɖʰiŋ] *v* membungkuk sambil mengarahkan pantat

mlègok [mlɛgɔk] → **mènggok**

mlekah [mləkah] *v* menganga

mleker [mləkər] *a* retak

mlekiti [mləkiti] → **kemlithi**

mlekitiut [mləkitiʰut] *a* ujung kain atau kertas terlipat

mlèmbar [mlɛmbar] *v* pergi ke luar; ke tempat yg agak jauh dari biasanya

mlambung [mləmbuŋ] *v* menggelembung

mlompat [mləmpat] *v* melompat

mlèmpem [mləmpəm] *a* tdk renyah; tdk kering (ttg makanan)

mlencing [mlənciŋ] *v* lari terburit-burit

mlendhung [mləndʰuŋ] *v* membengkak

mlengkeruk [mləŋkərək] *a* kecil hati; tidak akas lagi

mlengkung [mləŋkuŋ] *v* melengkung

mlèngos [mlɛŋɔs] *v* membuang muka

mlenthe [mlənthə] *v* mlorod

mlenthing [mləntʰiŋ] *n* bintik kecil di kulit akibat infeksi

mlenthung [mləntʰuŋ] *a* melepuh

mlentis [mləntis] *n* benjolan kecil pada tubuh

mlèntong [mlɛntɔŋ] *v* mengelung

mlèot [mlɛyɔt] *v* bentuknya berubah krn tekanan; **cangkem** -- mulut yg berubah bentuk-

nya

mlapes [mləpəs] *v* mengerut

mlèrok [mlɛrək] *v* melirik dg mata lebar; menunjukkan ketidaksukaan

mlesnong [mləsnɔŋ] *a* cantik; wajah bercahaya

mleter [mlətər] *v* kejar; mengejar;

dipleter [diplətər] *v* dikejar

mlèthèk [mləthək] *v* merekah.
srengéngé -- matahari terbit.

mlèthot [mlɛthɔt] → **mlèot**

mligi [mliɡi] → **mung**

mlikat [mlikaɪ] *a* sangat kesal, marah, menyebalkan

mlilit [mliɪt] *a* sembelit; sakit perut

mlipir [mliɸir] *v* berjalan ke pinggir

mlitut [mliɪtut] *n* bekas lipatan

mliwis [mliwis] *n* burung belibis

mlocoh [mlɔcɔh] *a* luntur; warna berubah

mlodhok [mlɔdʰɔk] *a* melepuh

mlonang [mlɔnaŋ] *n* merah saga (ttg buah, rembulan, langit)

mlongo [mlɔŋɔ] *a* mulut menganga; bengong

mlopor [mlɔpɔr] *a* berdarah-darah; luka parah

mlorod [mlɔrɔd] *v* bergeser atau meluncur ke bawah

mlodhok [mlɔsdʰɔk] → **mlodhok**

mlodhok [mlɔsɔd] → **mlorod**

mludhuk [mludʰuk] *a* buluk

mlukèk [mlukɛk] *v* 1 muntah; 2 *a*

muak; sama sekali tdk ingin

mlukok [mlukɔk] → **mlukèk**

mlumah [mlumah] *adv* terlentang

mluntrah [mluntrah] *a* tumpah

mluwèk [mluwɛk] *a* luka menganga

moang [mɔ^waŋ] *v* mulai

moblòng-moblòng [mɔblɔŋ] *a* cantik sekali

mobrol [mɔbrɔl] *v* keluar

mobrol-mobrol [mɔbrɔl] *v* keluar banyak uang

molcel [mɔcɛl] *v* merontokan biji jagung

moci [mɔci] *v* minum teh yg dituang menggunakan poci dari tanah khas Tegal

mod [mɔd] *a* lunak; tdk keras

modar [mɔdar] *v* meninggal; mati (*ksr*)

modhol; modhol-modhol [mɔdʰɔl] *a* spt benang kusut; awut-awutan

mogol [mɔɡɔl] *v* gagal

moh [mɔh] *a* tdk mau

mojèd [mɔjɛd] *v* wafat *ksr*

molor [mɔlɔr] *v* tidur (*ksr*)

momod [mɔmɔd] *a* gembur

moncèr [mɔncɛr] *a* mewah

mong I [mɔŋ] → **moh**

mong II [mɔŋ], **among** [amɔŋ] *n* orang yg bertindak sbg penjaga atau pendamping – *tamu*

“among” tamu

momong [mɔmɔŋ] *v* mengasuh anak menjaga anak-anak; mengasuh bayi

dimong [dimɔŋ] *v* diasuh

momongan [mɔmɔŋan] *n* anak; sso yg diasuh atau dijaga

pamong [pamɔŋ] *n* sso yg mampu mengemban amanah atau mampu menjaga amanah

monggo [mɔŋgɔ] *bbs a* silahkan

mongkog [mɔŋkɔg] *a* tdk berse-
lera; muak

moni [mɔni] *n* bunyi

monia [mɔniya] *adv* meskipun;
kalaupun

mono [mɔnɔ] *adv* ke situ

moplok [mɔplɔk] *v* gemetar (ttg
lutut)

mopo [mɔpɔ] *a* capek; tubuh lemah

moprol [mɔprɔl] *v* keluar banyak

morkhen [mɔrkʰən] *a* 1 puas; 2
besok; *Bld morchen*

mosak-masik [mɔsak masik] *v*
berserakan

mot [mɔt] *a* muat; angkut

ngamot [ŋamɔt] *v* memuat;
mengangkut;

dimot [dimɔt] *v* dimuat; di-
angkut;

momot [mɔmɔt] *v* memuat;

kamot [kamɔt] *a* cukup utk
dimuati

mralak [mralak] *a* kelihatan jelas

mrana [mrana] → **mana**

mrangkang [mraykay] berjalan
dg posisi tangan dan lutut

mratak [mratak] *v* padi di sawah
mulai menguning

mrakabak [mrəkabak] *a* wajah
berubah (ingin marah atau
menangis)

mrakangkang [mrəkaykay] *v*
duduk dg posisi membuka
kedua paha

mrakayanan [mrəkayayan] *n*
alam gaib

mrakengkeng [mrəkəŋkəŋ] *a*
kejang

mrakèngkèng [mrəkəŋkəŋ] *v* ber-
tolak pinggang

mrakinding [mrəkinding] *a* me-
rinding; takut; bulu roma
berdiri

mrakitik [mrəkitik] *a* merinding
karena hawa dingin

mrakungkung [mrəkuykuy] *a* tidur
melingkar

mrakutuk [mrəkutuk] *a* berbintik-
bintik; tdk rata

mrèmbèt [mrəmbət] *v* menjalar

mrèmbèt-mrèmbèt [mrəmbət
mrəmbət] *v* terbawa-bawa

mréné [mrɛnɛ] *n* ke sini; kemari

mrangangah [mrəŋayah] *a* mem-
bara

mrèngès [mrɛŋɛs] *v* tersenyum

lucu
mrengkel [mrəŋkəl] *a* pegal; otot membesar
mrengut [mrəŋut] *v* cemberut
mrenthel [mrəntʰəl] *a* tubuh berisi; tdkurus
mrəsep [mrəsəp] *v* meresap
mrètèl [mrətəl] *v* lucut;
diprètèli [diprətəli] *v* dilucuti;
mrèthèli [mrətʰəli] *v* lepas satu-satu
mriki [mriki] *bbs* → **méné**
mrika [mrika] *bbs* → **mana**
mriku [mriku] *bbs* → **mono**
mrina [mrina] *v* terluka (ttg perasaan)
mrinding [mrindʰiŋ] *a* merinding; bulu roma berdiri
mringis [mrinjis] *v* meringis
mrtil [mrtil] *v* rontok
mrtili [mrtili] *v* rontok; habis sedikit demi sedikit
mrithili [mrithili] → **mrèthèli**
mrityang [mrityaŋ] *a* demam; meringis
mrojol [mrɔjəl] *v* lepas dengan sendirinya
mriono [mriono] → **mono**
mrongos [mrɔŋɔs] *n* gigi menonjol ke depan
mrosot [mrɔsɔt] *v* lepas dari pegangan
mrrotholi [mrɔtholi] → **mrèthèli**

mruluk [mruluk] *v* jatuh ke bawah bersamaan
mrupus [mrupus] *a* berbusa busa; bicara banyak tanpa bukti
mruwul [mruwul] *a* tdk rata; tdk licin
mubah [mubah] → **mbadir**
mubeng [mubəŋ] *v* berputar
mucu [mucu] *v* memoncongkan mulut
mucu-mucu [mucu mucu] *v* mulut monyong
mudal [mudal] *v* air keluar dari bawah
mudheng [mudʰəŋ] *a* paham; mengerti
mudhun [mudʰun] *v* turun
mudul [mudul] *a* didorong tetapi kembali lagi
muga-mugaha [muga-mugaha] *v* berharap, memohon
mujur [mujur] *n* arah
muk [muk] *n* muk; cangkir agak besar yg terbuat dari aluminium
mulad-mulad [mulad mulad] *a* api berkobar-kobar
mules [muləs] *a* mulas
muluk [muluk] *v* terbang
muluk-muluk [muluk muluk] *v* janji berlebihan
mulur [mulur] *a* molor; memuai; bertambah panjang
mumbul [mumbul] *v* naik; me-

lambung

mumet [mumət] *a* pusing

mumpluk [mumpluk] *a* montok

muncit [muncit] → **mencit**

mundhuk [mundʰuk] *v* membungkuk; **mundhuk** -- berjalan perlahan sambil membungkukkan badan; menunjukkan sikap sopan

mundur [mundur] *v* mundur; bergerak ke belakang

mung [muŋ] *adv* hanya; -- **mungé** hanya satu-satunya

mungskok [muŋkək] *n* muntah

mungsuh [muŋsuh] *n* musuh

munjuk [munjuk] *v* naik; ke atas

muncis [muncis] *a* 1 runcing; 2 bibir monyong

muncrat [muncrat] *v* menyembur

mundhak [mundʰak] *a* naik (ttg harga)

munel [munəl] *a* dagingnya tebal

munjung [munjuŋ] *a* penuh sekali

munthir [muntʰir] *v* berputar

munthuk [muntʰuk] *a* berbusa

muntup [muntup] *a* keluar sedikit; keluar ujungnya

munyel-munyel [muñəl muñəl] *a* mual; ingin muntah

munyeng [muñəŋ] → **munyer**

munyer [muñər] *v* berputar

mur [mur] *n* mur; sekrup

murid [murid] *n* murid; siswa

muring [muriŋ] nama serangga yg beterbangan di malam hari

murni [murni] *a* murni

murub [murub] *a* menyala

murus [murus] *v* mencret; diare

musibah [musibah] *n* celaka

mustahil [mustahil] *a* mustahil; tak mungkin

muspra [muspra] *a* sia-sia; tak berguna

musuh → **mungsuh**

mut [mut] *v* kulum;

ngemut [ŋəmut] *v* mengulum;

mut-mutan [mut mutan] *n* sst yg dikulum

mutih [mutih] *v* menjalankan tirakat dg cara makan nasi tanpa lauk

mutung [mutuŋ] *a* ngambek; marah

muwel [muwəl] *a* penuh

N

n [ɛn] *n* huruf ke-14 dari abjad latin

na [na] *n* huruf ke-2 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

naas [naʼas] *a* sial

nabi [nabi] *n* nabi

napas [napas] → **ambekan**

nafkah [nafkah] *n* nafkah

nafsu [nafsu] *n* nafsu

naga [naga] *n* naga; ular raksasa dlm mitologi Cina

nagadina [naga dina] *n* perhitungan hari baik dlm primbon kejawan

nagasari [nagasari] *n* kue pisang

najan [najan] *adv* walau;
senajan [sɛnajan] *adv* walaupun; meskipun. ~ *kon ora ayu ningen gemati marang enyong*. Walaupun kamu tidak cantik, tetapi kamu peduli kepadaku.

najis [najis] *a* kotoran yg dapat membatalkan wudu; najis. *Pan arep mlebu mrene aja klalèn wudlu dhisit, wediné kon kenang --*. Kalau hendak masuk ke sini kamu jangan lupa berwudu dahulu, takutnya terkena najis.

nakal [nakal] *a* perilaku yg menyebalkan/ membuat marah; nakal. *Dadi bocah mbok aja --, oh*. Jadi anak jangan nakal.

nalar [nalar] **1** *n* akal sehat. *Klakuané bocah kuwé jan ora ketemu --*. Perilaku anak itu benar-benar tidak masuk akal sehat; **2** *a* berpikir dewasa. *Aja kuwatir siki bocahé kon uwis --*. Jangan khawatir, sekarang anakmu sudah dewasa

nalika [nalika] *n* ketika; manakala. – *èsih cilikan biyungé dimomong sapa?* Ketika masih kecil siapa yang mengasuh Ibu?

nami [nami] *bbs* → **aran**

nampan [nampan] *n* talam atau baki utk menyajikan hidangan atau sajian; nampan

namung [namuŋ] *bbs* → **mung**

nanas [nanas] *n* nanas

nang [naŋ] *p* di. – **kéné** di sini

nangglog [naŋglog] *a* buntu; mentok. *Pikirané enyong uwis --, rika aja takon-takon maning*. Pikiran saya sudah

buntu, kamu jangan bertanya-tanya lagi.

angka [naŋka] *n* buah angka; *Artocarpus heterophyllus*. *Ora mangan –né kenang puluté Pb.* Tidak memakan buah nanganya terkena getahnya (Orang yang terkena imbas akibat kesalahan orang lain)

nanging [naŋiŋ] *bbs* → **tapi**

nangsang [naŋsaŋ] *a* tersangkut. *Ana layangan – neng kabel listrik.* Ada layang-layang tersangkut di kabel listrik.

napa [napa] *bbs* → **apa**

nasabah [nasabah] *n* orang yg bertransaksi di bank; orang yg menabung atau memiliki keperluan dg bank; nasabah. *Wis pirang taun kon dadi – durung tau èntuk undian, oh.* Sudah berapa tahun kamu menjadi nasabah bank belum pernah mendapatkan undian.

nasib [nasib] *n* ketentuan; surat-an; nasib; *Wis dadi –é enyong mrana-mrene ora olih gawèyan.* Sudah jadi nasib saya ke sana ke mari tidak mendapatkan pekerjaan.

naséhat [nasehat] *n* pitutur; petuah. *Ader kon uwis olih – aja kadiran ya aja diterak.* Kamu sudah mendapatkan

petuah jangan mentang-mentang, ya jangan dilanggar.

ndadra [ⁿdadra] *a* menjadi-jadi. *sangsaya --semakin menjadi-jadi*

ndangdet [ndaŋdət] *a* tersendat-sendat. *Mrakuné mbok aja kaya montor kenang banyu, --.* Kalau berjalan jangan seperti motor yang terkena air, tersendat-sendat.

ndakik [ⁿdakik] *v* kecanduan

ndarani [ⁿdarani] *v* **1** anggap; **2** tuduh;

dindarani [dindarani] *v* **1** di-anggap; **2** dituduh. *Enyong ~ njukut bukuné batiré enyong neng sekolahan.* Saya dituduh mengambil buku teman saya di sekolah.

ndaru [ⁿdaru] *n* **1** bintang jatuh; **2** meteor

ketiban ndaru [kətiban ⁿdaru] *ks* mendapat rezeki besar yg tdk terduga

ndat-ndet [ⁿdat ndət] *a* maju mundur/ragu-ragu

ndatuk [ⁿdatuk] *a* kecanduan

ndekok [ⁿdəkək] *a* *ksr* tidur. *Uwis awan, kon aja – baé, mayuh mangkat golet pangan.* Sudah siang kamu jangan tidur saja, ayo berangkat kerja.

ndelèn [ⁿdələn] *v* coba lihat. *méné --!* coba ke sini!

ndengak [ⁿdəŋak] *a* **1** menengadahi (ttg kepala); mendongak;
2 ks angkuh. *Uwong urip kuwé aja – terus, wediné tiba bisa njungkel.* Orang hidup itu jangan selalu angkuh, takutnya kalau jatuh bisa terpelanting.

ndètèng [ⁿdɛtɛŋ] *a* duduk bersandar dg bersilang kaki

ndèyan [ⁿdɛ^yan] *adv* barangkali

ndhelak-ndhelak [ⁿd^həlak
n^həlak] *v* berteriak-teriak. *Aja – ngrusuhi sing lagi padha turu.* Jangan berteriak-teriak, mengganggu orang yang sedang tidur.

ndhempès [ⁿd^hɛmpɛs] *v* duduk di tempat yg tersembunyi

ndhèprok [ⁿd^hɛprɔk] *v* duduk di bawah

ndhèrèk [ⁿd^hɛrɛk] *bbs* → **mèlu**

ndhesep [ⁿd^hɛsɛp] *v* **1** menelusup;
2 ber-sembunyi

ndhodhok [ⁿd^hɔd^hɔk] *v* duduk berjongkok

ndhoprok [ⁿd^hɔprɔk] *v* posisi duduk di bawah. *Ujaré bapané enyong abdi dhalem nang kraton Solo kuwé yèn njagong* --. Kata ayah saya, abdi dalem di Keraton Solo itu kalau duduk di bawah.

ndhowak-ndhowak [ⁿd^hɔ^wak n^h

ɔ^wak] *v* bicara keras; berteriak-teriak

ndlahom [ⁿdlaɔm] *a* tidak sesuai ketentuan; ngawur. *Bocah koh --, dikandhani ora nggatèkena.* Anak kok ngawur, dinasihati tidak memperhatikan.

ndlapèr [ⁿdlaɔɛr] *v* bergunjing ke tempat tetangga. *Uwong wadon koh gawéyané – baé, kapan arep ngrumati anak karo lanangé?* Perempuan kok suka bergunjing di tempat tetangga, kapan akan mengurus anak dan suaminya?

ndlèngèr [ⁿdleŋɛr] *a* tidak memperhatikan jalan; meleng. *Angger uwis nang ndalan aja – baé, ndrawasi.* Kalau sudah di jalan jangan meleng, berbahaya.

ndlesep [ⁿdleɔsɛp] *v* tersembunyi; tdk kelihatan

ndomblèh [ⁿdɔmblɛh] *a* bibir yg tebal

ndragdhag [ⁿdragd^hag] *v* kendaraan berguncang akibat jalan tdk rata

ndredheg [ⁿdrɛd^hɛg] *a* gemetar

ndremimil [ⁿdrɛmimil] *a* mulut komat-kamit (spt merapal mantra); meracau

ndrodog [ⁿdrɔdʰɔg] *a* menggigit
ndulit [ⁿdulit] *a* mengambil sedikit
 dg jari (ttg masakan, dsb)

nedha [nɛdha] *bbs* → **mangan**

nek [nək] *a* rasa muak; mual
 ingin muntah. *Aja nawani
 mangan maning, enyong uwis*
 --. Jangan menawari makan
 terus, saya sudah mual.

nèker [nɛkər] *n* kelereng. *Mayuh
 padha dolanan* --. Mari semua
 bermain kelereng.

nem [nəm] *num* bilangan atau
 angka enam (6)

nembé [nəmbe] *adv* baru saja.
*Lanangé – baé mulih koh ora
 digawèkena wedang?* Suami-
 nya baru saja pulang kok
 tidak dibuatkan minuman?

nemen [nəmən] *a* amat; sangat.
*Rambuté ngandan, kéton
 mloès* --, oh. Rambutnya ikal
 bergerai, terlihat amat cantik.

nempur [nəmpur] *v* membeli beras

nemu [nəmu] *v* menemukan;
 mendapatkan. *Enyong seneng
 nemen – dhuwit nang ngingsor
 kasur*. Saya senang sekali
 menemukan uang di bawah
 kasur.

nèsih [nɛsih] *bbs v* → **èsih**

nga [ɲa] *n* huruf ke-20 dari abjad
 Jawa ha-na- ca-ra-ka

ngabar [ɲabar] *v* berenang di

permukaan air. *iwak* -- ikan
 berenang di permukaan air.

ngablag [ɲablag] *adv* terbuka lebar
 (mis. pintu atau jendela)

ngablu [ɲablu] *a* **1** tdk serius; **2**
 setengah hati

ngadeg [ɲadɛg] *v* berdiri

ngaceng [ɲacɛŋ] *n* penis mene-
 gang; ereksi

ngacir [ɲacir] *v* terbirit-birit. *Paino
 mlayu – sebabé weruh sundel
 bolong*. Paino berlari ter-
 birit-birit karena melihat
 kuntulanak.

ngagon [ɲagɔn] *v* membersihkan
 rumput di sawah

ngah [ɲah] *v* menyisakan; mem-
 beri bagian;

dingah [diɲah] *v* *Aja lali adiné*
 ~. Jangan lupa sisakan untuk
 adikmu.

ngakahi [ɲakahi] *v* memo-
 nopoli

ngalap [ɲalap] *v* mengharap/me-
 mohon/meminta/memetik
 (ttg berkah);

dikalap [dikalap] *v* terpakai

ngalor [ɲalɔr] → **lor**

ngalub [ɲalub] *v* membuat gara-
 gara. *Dadi uwong aja cokan*
 --. Jadi manusia jangan suka
 membuat gara-gara.

ngalubi [ɲalubi] *v* merebus se-
 tengah matang (ttg sayuran,
 daging, dsb)

ngalup [ɲalup] *a* 1 malas; 2 suka menangis malam-malam

ngambang [ɲambəŋ] *v* mengapung.
Ana mayit -- nang kali. Ada mayat mengapung di sungai.

ngamplak-ngamplak [ɲamplak ɲamplak] *a* banyak sekali.
Gawanané biyungé pating bendhondhot, --. Barang bawaan ibunya di sana-sini banyak sekali.

ngampyak-ngampyak [ɲampyak ɲampyak] *a* meluap-luap/ bergelora (ttg air). *Enyong seneng nemen dolan maring laut, bisa numpak prau umbaké --.* Saya senang sekali bermain di laut, bisa naik perahu ombanya bergelora.

ngandan [ɲandan] *a* ikal bergerak.
Rambuté Sarti -- nemen, sekang adoh kéton mloès pisan. Rambut Sarti sangat ikal, dari kejauhan tampak cantik sekali.

ngandel [ɲandəl] *a* percaya.
Enyong ora – omongané kon angger durung ana buktiné. Saya tidak akan percaya ucapanmu kalau belum ada bukti.

ngandhap [ɲandʰap] *bbs v* → **ngisor**
ngandhut [ɲandʰut] *a* hamil; mengandung (bayi). *Wadoné*

kon uwis -- pirang sasi? Istri-mu sudah mengandung berapa bulan?

nganggo [ɲaŋgo] *v* memakai.
Angger – klambiaja sembrana. Kalau mengenakan pakaian jangan sembarangan.

ngangluh [ɲaŋluh] *a* mengeluh.
Kenang apa kon – baé? Kenapa kamu selalu mengeluh?

ngangsa [ɲaŋsa] *a* sangat berambisi. *Ora sah -- nemen, kabèhané uwis diatur Gusti.* Tidak usah terlalu berambisi, semua sudah diatur oleh Tuhan.

ngangsu [ɲaŋsu] *a* mengambil air dg timba; menimba air. *Apa kon uwis -- ngisi bak?* Apakah kamu sudah menimba mengisi bak?

nganti [ɲanti] *v* sampai dengan
ngantos [ɲantɔs] *bbs* → **nganti**
ngantuk [ɲantuk] *v* mengantuk
nganyang [ɲaŋaŋ] *a* menawar.
Angger – koh akèh nemen. Kalau menawar kok banyak sekali.

ngaos [ɲaɔs] *bbs* → **ngaji**
ngapura [ɲapura] *n* maaf; mohon maaf

ngapunten [ɲapuntən] *bbs* → **ngapura**

ngaprus-ngaprus [ɲaprus ɲaprus] v mengomel; marah-marah. *Kenang apa biyungé -- karo kon?* Mengapa Ibu marah-marah terhadap kamu?

ngarah [ɲarah] v mengincar. *Angger ngamuk, banthèngé -- maring matador sing nyekel bakal abang.* Kalau sedang mengamuk, banteng mengincar matador yang memegang kain berwarna merah.

ngarep [ɲarəp] v depan. *Lungguh nang -- dhèwèk ebèn ora klalen pelajarané.* Duduk di barisan paling depan agar tidak ketinggalan pelajaran.

ngarep-ngarep [ɲarəp ɲarəp] v mengharap. *Biyungé uwis – tekané kon.* Ibumu sudah mengharap-harapkan kedatanganmu.

ngarti [ɲarti] v mengerti

ngasab [ɲasab] v bekerja mencari nafkah

ngaso [ɲaso] v beristirahat

ngathang-ngathang [ɲatʰaŋ ɲatʰaŋ] v berbaring terlentang

ngaub [ɲaub] v berteduh

ngawag [ɲawag] v 1 ngawur; 2 pikiran tdk konsentrasi

ngayeg [ɲayəg] a lama sekali. *Enyong uwis ngadeg -- ora*

teka-teka, koh. Saya sudah berdiri lama sekali tidak datang-datang.

ngeblas [ɲəblas] v lari cepat; lari secepat kilat. *Angger weruh ramané, Itok langsung --.* Setiap melihat ayahnya, Itok langsung lari secepat kilat.

ngebrok [ɲəbrək] v diam di suatu tempat setelah pergi ke mana-mana

ngècé [ɲɛce] v menghina. *Sapa sing cogan -- mesthiné èntuk balesan.* Siapa saja yang suka menghina akan mendapatkan pembalasan.

ngecèbrès [ɲɛcɛbrɛs] a banyak bicara. *Kawit gemiyèn mula, dhèwèké pancèn seneng --.* Sejak dahulu dia memang banyak bicara.

ngecembeng [ɲɛcɛmbəŋ] a mengandung air

ngecembong [ɲɛcɛmbɔŋ] → **ngecembeng**

ngeclap [ɲɛclap] v menghilang. *Uwis suwé --, siki teka maning.* Sudah lama menghilang, kini mencul kembali.

ngeden [ɲɛdɛn] v mengejan. *Angger – bokongé kon aja diangkat.* Kalau mengejan, pantatnya jangan diangkat.

ngedibiel [ɲədibiyəl] *a* **1** tdk lancar;
2 jika digerakkan terasa berat
ngègot [ɲɛgɔt] *v* berjoget. *Sintrèné
ujug-ujug -- dhèwèkan.* Penari
sintren sedang berjoget sen-
dirian.

ngèh [ɲɛh] *n* sisa;

dingèh [diɲɛh] *v* disisakan

ngèi [ɲɛi], **ngèin** [ɲɛin] *v* beri;

mèin [mɛin] *v* memberi

ngejejer [ɲəjəjər] *a* kaku

ngelih [ɲəlɪh] *a* lapar

ngemis [ɲəmis] *v* mengemis;
minta-minta

ngempira [ɲəmpira] *v* ngawur/
tidak profesional

ngemu [ɲəmu] *a* mengandung

ngendhong [ɲəndʰɔŋ] *a* tdk me-
ngalir; mengandung air. *Ana
banyu --.* Ada air tdk mengalir.

ngenes [ɲənəs] *a* **1** menyedihkan;
2 menderita

ngenget [ɲəŋət] *v* → **nget**

ngèngkèng [ɲɛŋkɛŋ] *v* bersikeras;
mempertahankan penda-
patnya

ngèngsod [ɲɛŋsɔt] *v* berjalan dg
menyeret pantat

ngentak-entak [ɲəntak əntak] *v*
panas terik

ngenthorang [ɲəntʰɔraŋ] *a* sifat
berandal

ngenthurit [ɲəntʰurit] *v* **1** melari-
kan diri; **2** lari terbirit-birit

ngenyèk [ɲəɲɛk] *v* menghina

ngepong [ɲəpɔŋ] *v* menghindar

ngèpot [ɲɛpɔt] *v* berlari dg susah
payah

ngeres [ɲərəs] *a* kotor; jorok

ngerti [ɲərti] *v* **1** tahu; **2** mengerti

ngertos [ɲərtɔs] *bbs* → **ngerti**

ngesrong [ɲəsɾɔŋ] *n* pikiran kosong

ngesun [ɲəsun] *v* mencium; *Bld
zoenen*

nget I [ɲət] *n* serangga kecil yg
sering memakan buku atau
pakaian; ngengat

nget II [ɲət] *v* menghangatkan;

nganget [ɲaŋət] *v* mengha-
ngatkan makanan yg sudah
dingin;

dinget [diŋət] *v* dihangatkan

ngetanggrang [ɲətəŋgraŋ] *a*
terlantar. *Akèh bocah padha --
nang ndalanan.* Banyak anak
yang terlantar di jalanan.

ngetehel [ɲətəhəl] *v* duduk santai
dg kaki menjulur dan pung-
gung bersandar

ngetèmbol [ɲətɛmbɔl] *v* membawa
sst yg terlihat menonjol di
dalam saku

ngetèpol [ɲətɛpɔl] *a* tdk bisa ber-
lari cepat

nggabres [ɲgabrəs] *v* belepotan
(ttg makan)

nggambreng [ɲgambɾəŋ] *v* lebat
(ttg rambut di ketiak/di ke-
maluan/kumis)

nggayemi [ɲgayəmi] *v* makan camilan; mengunyah; mengemil (dengan nikmat)

nggayuh [ɲgayuh] *v* mencapai. *Mayuh padha – impèn.* Mari-lah mencapai impian.

nggeblag [ɲgəblag] *v* **1** roboh utk benda yg berbentuk lebar (mis. daun pintu, pagar dsb.); **2** *v* memukul dg keras menggunakan telapak tangan. *Dia-meja.* Dia memukul meja.

nggègrék [ɲgɛgrek] *v* tertawa terpingkal-pingkal

nggejah [ɲgəjah] *a* **1** bertebaran di mana-mana; **2** banyak sekali

nggejil [ɲgəʃil] *v* menyingkirkan

nggih [ɲgih] *bbs* → *ya*

nggilani [ɲgilani] *a* **1** menakutkan; **2** menjijikkan

nggiwar [ɲgiwar] *v* menyimpang

ngglabed [ɲglabəd] *a* dekil; kotor; kumal

ngglambyar [ɲglamb^yar] *a* tdk konsentrasi; pikiran melayang ke mana-mana

ngglibed [ɲglibəd] *v* **1** berkelindan; **2** tdk mau di lepas

ngglolo [ɲglolo] *v* menangis berkepanjangan

ngglosor [ɲglɔsɔr] *v* tiduran di lantai

nggo [ɲgo] *v* pakai;

nganggo [ɲango] *v* memakai;

dinggo [dingo] *v* dipakai;

kanggo [kango] *v* terpakai;

anggon-anggon [aŋgɔn aŋgɔn] *n* **1** pakaian; **2** perhiasan;

kanggonan [kaŋgɔnan] *a* ketempatan

nggon [ɲgɔn] → **enggon**

nggragas [ɲgragas] *a* rakus

nggrathil [ɲgrat^hil] *n* tangannya suka memegang apa saja

nggreges [ɲgrɛgəs] *a* demam; badan terasa ngilu, panas dan dingin

nggrentes [ɲgrəntəs] *a* sedih; pilu

nggriyeng [ɲgriyəŋ] *v* menangis liris tetapi tdk mau berhenti

nggropak [ɲgrɔpak] *a* **1** patah; **2** tdk kuat menahan beban

ngibing [ɲibɪŋ] *v* berjoget dan bergoyang

ngiklik [ɲiklik] *n* batuk terus-menerus

ngileng [ɲiləŋ] *v* melihat sepintas

ngiler [ɲilər] *v* mengeluarkan liur saat tidur

ngilo I [ɲilo] *v* bercermin

ngilo II [ɲilo] *v* menimbang dg alat timbangan atau kiloan

ngina [ɲina] *v* **1** menghina; **2** menyia-

nyiakan; **ngina-ina** [ɲina ina] *v* menyia-nyiakan

nginang [ɲinaŋ] *v* mengunyah
sirih/pinang

ngindangi [ɲindaŋi] *v* mengasuh

ngingsor [ɲiŋsɔr] *n* bawah

ngingu [ɲiŋu] *v* memelihara

nginung [ɲinuŋ] *v* minum;

diinungi [diinuŋi] *v* diberi
minum

ngingsor [ɲiŋsɔr] *n* bawah

ngiras-ngirus [ɲirasɲirus] *a* sambil
lalu mengerjakan yg lain

ngirik-ngirik [ɲirikɲirik] *v* incar;

ngirik-ngiriki [ɲirikɲiriki] *v*
mengincar;

diirik-irik [diirik irik] *v* di-
incar

ngising [ɲisiŋ] *v* berak; buang air
besar

diisingi [diisiŋi] *v* diberaki;

kepèsing [kəpəsɪŋ] *v* merasa
hendak buang air besar;

ngising-ngisingen [ɲisiŋ
ɲisiŋən] *v* diare

ngisor [ɲisɔr] *a* bawah

nglabrug [ɲlabrug] *v* tengkurap

nglagir [ɲlagir] *v* tiduran

nglakep [ɲlakəp] *v* mulut menguap
krn mengantuk

nglalu [ɲlalu] *a* nekat; melakukan
sst tanpa dipikir panjang

nglamir [ɲlamir] *a* tdk sebagian

nglamprèh [ɲlampreh] *v* menjurai
ke bawah

nglangi [ɲlaŋi] *v* berenang

nglantur [ɲlantur] *v* melantur

nglayab [ɲlayab] *v* berkeliaran;
pergi tanpa tujuan yg jelas

nglegleg [ɲləgləg] *v* diam membisu

ngleker [ɲləkər] *v* tidur lelap
sampai mendengkur

nglèkor [ɲləkɔr] *v* duduk di tanah
tanpa alas

nglèmbar [ɲləmbar] *v* tendang

nglenggèkè [ɲləŋgəkɛ] *v* duduk
santai

nglèos [ɲləyɔs] *v* **1** membuang
muka; **2** pergi begitu saja

nglètèki [ɲlətɛki] *v* mencurangi;
membohongi

nglethis [ɲlətʰis] *a* belum matang;
pera (ttg nasi)

nglèyob [ɲləyɔb] *v* **1** mengantuk
berat; **2** hampir tertidur

ngliga [ɲliga] *a* tdk memakai baju

nglilir [ɲlilir] *v* terbangun dari
tidur

nglindur [ɲlindur] *v* mengigau;
bicara sambil tidur

nglingker [ɲliŋkər] *v* tidur mering-
kuk

nglotok [ɲlətɔk] *v* terkelupas

nglumek [ɲlumək] *v* menjentik ke
permukaan air (ttg ikan)

nglurug [ɲlurug] *v* mendatangi
daerah musuh

ngocèh [ɲɔcɛh] *v* berkicau

ngodok [ɲɔdɔk] *v* berjalan tanpa
alas kaki

ngodor [ŋɔdɔr] *v* berbicara sambil marah

ngoko [ŋoko] *a* tingkatan rendah dlm bahasa Jawa

ngolèd [ŋɔlɛd] *v* berputar pelan pada sumbu

ngongkrong [ŋɔŋkrɔŋ] *a* → **ngorong**

ngorok [ŋɔrɔk] *v* mengorok; tidur dg mengeluarkan suara dari tenggorokan

ngorong [ŋɔrɔŋ] *v* haus sekali

ngosèk [ŋosɛk] *v* berguling-guling

ngosog [ŋosɔg] *v* mengerjakan sst dg agak marah

ngoyos [ŋɔyɔs] *v* berjalan di bawah hujan tdk memakai payung atau jas hujan

ngrahak [ŋrahak] *n* hewan yg membuka mulut mau mengigit

ngrajug [ŋrajug] *a* terkejut

ngranapi [ŋranapi] *v* pernah mengalami

ngrangseg [ŋraŋsɛg] *a* merangsek

ngrègoni [ŋrɛgɔni] *v* mengganggu orang bekerja

ngrekicek [ŋrɛkicɛk] *n* hujan kecil tetapi tdk berhenti-henti

ngringkel [ŋrɪŋkɛl] *a* meringkuk (ttg posisi tidur)

ngresula [ŋrɛsula] *v* **1** mengeluh; **2** menggerutu; **3** mengadu

ngrojèng [ŋrojɛŋ] *v* mencuri padi

di sawah yg belum dipanen

ngromed [ŋromɛd] *v* bicara sendiri krn marah atau stres

ngromyah [ŋromyah] *v* bicara sendiri krn marah atau stres

ngruwicèh [ŋruwicɛh] *n* **1** mata berair; **2** mata berkaca-kaca

nguda rasa [ŋuda rasa] *v* mengeluarkan isi hati

ngukluk [ŋukluk] *n* batuk terus-menerus

ngulèt [ŋulɛt] *v* menggeliat

nguncluk [ŋunduk] *v* bergegas (ttg berjalan/melangkah)

nikalè [nikalɛ] *p* padahal

niki [niki] *bbs* → **iki**

ning [niŋ] *p* **1** di. -- **endi** di mana; **2** jika; **3** kalau. -- **ora nana** kalau tdk ada

nini [nini] *n* nenek;

nini-nini [nini nini] *n* **1** nenek-nenek; **2** perempuan tua

ninis [ninis] *v* berteduh dari guyruran hujan

njanggleng [ⁿjaŋglɛŋ] *v* berdiri

njangur [ⁿjaŋur] *v* berdiam diri krn tdk ada yg dikerjakan

njarag [ⁿjarag] *v* mencari gara-gara

njebrag [ⁿjɛbrag] *v* melebar; melar

njegogrog [ⁿjɛgɔgrɔg] *a* muncul tiba-tiba

njekangkang [ⁿjɛkaŋkaŋ] *v* jatuh ke belakang; terjengkang

njekutrut [ⁿjəkutrut] *v* diam mendunduk

njempling-njempling [ⁿjəmpliŋ
ⁿjəmpliŋ] *v* menangis menjerit-jerit

njendhol [ⁿjəndʰɔl] *a* benjol

njengking [ⁿjəŋkiŋ] *v* menungging

njengkungkung [ⁿjəŋkʊŋkʊŋ] *v* tersungkur

njengongos [ⁿjəŋɔŋɔs] *v* muncul tiba-tiba

njepaprut [ⁿjəpaprut] *a* cemberut

njepat [ⁿjəpat] *v* lepas dari ikatan

njeplak I [ⁿjəplak] *a* asal bicara

njeplak II [ⁿjəplak] *a* rusak/koyak akibat ledakan

njeplok [ⁿjəplɔk] *a* meletus (ttg balon/ban)

njeprah [ⁿjəprah] *a* banyak terdapat di mana-mana

njètèt [ⁿjɛtɛt] *a* legam (ttg kumis)

njimbul [ⁿjimbʊl] *v* terkejut hingga tubuh terguncang

njiplong [ⁿjiplɔŋ] *a* menungging dalam keadaan telanjang

njomplang [ⁿjɔmplaŋ] *a* berat sebelah; tidak berimbang

njongkot [ⁿjɔŋkɔt] *a* duduk termangu

njubel [ⁿjubəl] *a* ksr kekenyangan

njubleg [ⁿjubləŋ] *v* duduk termenung, pandangan kosong

njungla [ⁿjʊŋla] *v* meloncat ke atas

nlesep [nləsəp] *v* tersembunyi;

tdk kelihatan

nléspak [nlɛspak] *v* membual; omong kosong

nlungsumi [nlʊŋsumi] *v* berganti kulit (mis. ular)

nodong [nɔdɔŋ] *n* istilah utk menyebut acara makan bersama sekeluarga atau banyak orang di restoran;

ditodong [ditɔdɔŋ] *v* makan nasi, lauk-pauk, dan sayuran yg telah tersedia di depannya

nok [nɔk] *n* panggilan utk gadis kecil

nongnong [nɔŋnɔŋ] *n* jidat menonjol ke depan

nongol [nɔŋɔl] *v* muncul

nonong [nɔnɔŋ] *n* → **nongnong**

nrecep [nrɛcəp] *n* perut terasa perih

nrektek [nrɛktɛk] *v* menggigil/gemetar

nrèmbol [nrɛmbɔl] *n* ikutan

nrithil [nrɪtʰil] *a* kikir

nrokcok [nrɔkcɔk] *a* **1** kurang ajar; **2** tdk sopan

nrosol [nrɔsɔl] *v* **1** memaksa masuk ke dalam kerumunan; **2** memaksa mendahului; tdk mau mengantre

nuli [nuli] *a* terus menerus

numpak [numpak] *v* naik;

tumpakan [tumpakan] *n* tunggangan

nunut [nunut] *v* ikut menumpang
nurun [nurun] *v* menyontek; me-
 niru
nya [ña] *n* huruf ke-15 dari abjad
 Jawa ha-na-ca-ra-ka
nyacak [ñacak] *v* mencoba
nyadran [ñadran] *n* upacara berupa
 kenduri dan sesaji-sesaji di
 tempat yg dikeramatkan
nyalawadi [ñalawadi] *v* men-
 curigakan
nyambat [ñambat] *n* minta per-
 tolongan
nyambut [ñambut] *bbs* → **silih**
nyambut gawé [ñambut gawe] *v*
 bekerja
nyamikan [ñamikan] *n* camilan;
 makanan kecil
nyamut-nyamut [ñamut ñamut] *a*
 1 sepi sekali; 2 *n* perjalanan
 masih jauh sekali
nyana [ñana] *n* sangka; kira;
dinyana [diñana] *v* disangka.
ora ~ yen arep menang. tidak
 disangka kalau mau menang.
dinyana-nyana [diñana ñana]
v disangka-sangka
nyangklak [ñanjklak] *v* bicara
 sengak; bicara tdk enak
nyanir [ñanir] *a* tdk sebagian
nyanun [ñanun] *n* rahang dan
 bibir bawah maju ke depan
nyari [ñari] *n* ukuran selebar dua
 jari

nyatut [ñatut] *v* korupsi; curang
nyawa [ñawa] *n* nyawa
nyekèk [ñəkək] *v* *ksr* makan
nyèkèr [ñəkər] *v* berjalan tanpa
 alas kaki
nyemek [ñəmək] *a* berkuah se-
 dikit; volume kuah sedang;
nyemek-nyemek [ñəmək
 ñəmək] *a* sedang-sedang
 (dalam ukuran kuahnya)
nyempil [ñəmpil] *v* pinjam se-
 perlunya (barang)
nyemplak [ñəmplak] *v* meloncat
 naik/membonceng (ttg se-
 peda)
nyèndol [ñɛndɔl] *v* menyenggol
nyèngklong [ñɛŋklɔŋ] *v* me-
 ngurangi jumlah (ttg barang)
nyenyet [ñəñət] *a* sunyi
nyepléki [ñəpleki] *v* memancing
 burung supaya mau berkicau
 dg menggunakan tekanan
 jempol dan jari tengah yg
 menimbulkan bunyi
nyenthir [ñəntʰir] *v* terus-terusan
 merokok
nyingkrak [ñiŋkrak] *v* ngelunjak
nylekit [ñləkit] *a* menyakitkan (ttg
 bicara)
nylondohi [ñlɔndɔhi] *v* berusaha
 utk berdamai; menegur te-
 lebih dahulu
nylondom [ñlɔndɔm] *v* menjulur-
 kan tangan

nyluduk • nyuk-nyukan

nyluduk [ɲ̃luduk] *v* menyusup dari antrian saat ada tontonan utk menghindari penarikan karcis

nylungsumi [ɲ̃luŋsumi] *v* ganti kulit (ttg ular)

nyocot [ɲ̃ɔcɔt] *v ksr* berbicara

nyonya [ɲ̃ɔɲ̃a] *n* panggilan utk wanita etnis Tionghoa yg sdh

bersuami

nyuk [ɲ̃uk] *v* gerakan jari telunjuk yg menyentuh sst;

sanyukan [saɲ̃ukan] *a* sangat dekat sekali

nyuk-nyukan [ɲ̃uk ɲ̃ukan] *v* mencari-cari dlm kebingungan

O

o [o] *n* huruf ke-15 dari abjad Latin

obah [obah] *v* bergerak

obar [obar] *v* bakar;

diobar [diobar] *v* dibakar;

kobar [kobar] *v* terbakar;

ngobar [ngobar] *v* membakar

obat [obat] *n* obat

obat-abit [obat abit] *n* ayun-ayun;

diobat-abitna [diobat abitna]

v diayun-ayunkan

obèng [obɛŋ] *n* perkakas pertukangan utk merenggangkan dan mengencangkan mur/baut; obeng

obong [ɔbɔŋ] *v* bakar;

ngobong [ŋɔbɔŋ] *v* membakar;

obong-obongan [ɔbɔŋ ɔbɔŋan] *v* membakar-bakar

obor [ɔbor] *n* obor;

ngobori [ŋɔbori] *v* memberi nyala obor; menerangi dg obor

ngobor [ŋɔbor] *v* mencari belut di sawah

obrak-abrik [obrak abrik] *a* porak poranda;

ngobrak-abrik [ŋobrak abrik] *v* memporakporandakan

obral [obral] *v* 1 obral; 2 dijual

murah

obras [obras] *n* obras

obrog [obrɔŋ] *v* dipakai terus menerus sampai rusak

obrol [ɔbrol] *v* bicara santai;

ngobrol [ŋɔbrol] *v* berbincang-bincang

obyèk [obyɛk] *n* 1 sesuatu; 2 sasaran;

ngobyèk [ŋobyɛk] *v* mencari peluang bisnis

ocar-acir [ocar acir] *n* larutan gula merah kental yg dikucurkan di atas jajanan

ocèh [ocɛh] *n* kicau;

ngocèh [ŋocɛh] *v* 1 berkicau; 2 berbicara panjang lebar;

ocèh-ocèhan [ocɛh ocɛhan] *n* jenis burung-burung yg gemar berkicau

ocèk [ocɛk] *v* kupas;

ngocèki [ŋoncɛki] *v* mengupas

ocèkan [ocɛkan] *n* kupasan

odhol I [od^hol] *n* pasta gigi

odhol II [od^hol] *a* urai; lepas dari gulungan

diodhol [diod^hol] *v* dibedah; dikeluarkan isi perutnya

odo-odo [odo odo] *v* mengada-ada

ogal-agèl [ogal agəl] *v* bergerak-gerak sambil memutar

ogan [ogan] *n* ramalan;

tukang ogan [tukarŋ ogan] *n* peramal nasib dg menggunakan gambar-gambar dan burung gelatik

oglèk [oglɛk] *a* goyah; hampir lepas

oh [oh] *p* kata seru utk menyatakan rasa kecewa, haru, yakin, dsb.

ojèg [ojɛg] *n* jasa angkutan orang dg menggunakan sepeda motor

ojok [ɔjok] *n* bujuk;

ngojok-ojoki [ŋɔjok ɔjoki] *v* membujuk utk melakukan sst;

diojok-ojoki [diɔjok ɔjoki] *v* dibujuk

okol [ɔkəl] *a* kuat;

okol-okolan [ɔkəl ɔkolan] *v* adu kuat

olèr [olɛr] *a* panjang;

ngolèr [ŋolɛr] *a* panjang sekali;

ngolèr-olèr [ŋolɛr olɛr] *a* panjang sekali

olih [ɔlih] *adv* **1** boleh; **2** dapat

olih-olih [ɔlih ɔlih] *n* buah tangan; oleh-oleh

olor [ɔlɔr] *v* memanjangkan; ulur;

ngolor [ŋɔlɔr] *v* **1** mengulur; **2** menunda;

diolor-olor [diɔlɔr ɔlɔr] *v* **1** diulur-ulur; **2** ditunda

oman [oman] *n* merang; gagang padi

ombak [ombak] *n* ombak

ombé [ombe] *v* minum

ombèn-ombèn [ombɛn ombɛn] *n* **1** minuman; **2** *ki* arak; minuman keras

ombèr [omɛr] *a* **1** banyak waktu; **2** longgar; **3** luas

ombrotan [ombrɔtan] *a* kerap dipakai (ttg kendaraan)

ombyang-ombyong [omb^y aŋ omb^y ɔŋ] *v* pergi beramai-ramai ke sana ke mari

omong [ɔmɔŋ] *v* bicara

ngomong [ŋɔmɔŋ] *v* berbicara

ompol [ɔmpol] *n* air seni yg keluar saat sdg tidur (biasanya pd anak-anak dan orang sakit/pikun); ompol;

ngompol [ŋɔmpol] *v* mengompol

ompong [ɔmpoŋ] *a* gigi tdk lengkap

omprèng [ɔmprɛŋ] *n* perkakas makan yg terbuat dari bahan kaleng

onani [ɔnani] *v* onani; masturbasi

oncèk [ɔncɛk] *v* → **oncèt**

oncèt [ɔncɛt] *v* kupas;

ngoncèti [ŋɔncɛti] *v* mengupas;

oncètan [ɔncɛtan] *n* hasil mengupas; kupasan
oncog [ɔncɔg] *v* datang dg marah;
ngoncog [ɲɔncɔg] *v* men- datang sso dg marah
oncor [ɔncɔr] *n* obor yg menggu- nakan potongan bambu diberi sumbu dan sapuan minyak tanah
onderdhil [ɔndərdʰil] *n* suku cadang
ondhé-ondhé [ɔndʰe ɔndʰe] *n* nama kue tradisional yg terbuat dari tepung ketan berbentuk bulat dg taburan wijen yg menyelimuti permukaannya
ondhol-ondhol [ɔndʰɔl ɔndʰɔl] *n* → **ondhé-ondhé**
onggrong [ɔŋgrɔŋ] *a* sok;
onggrongan [ɔŋgrɔŋan] *a* 1 berlagak; sok-sokan 2 senang dipuji
ongkang-ongkang [ɔŋkəŋ ɔŋkəŋ] 1 *v* goyang kaki; 2 *a* malas bekerja
ongkeb [ɔŋkəb] *n* hawa panas
ongkeb-ongkeb [ɔŋkəb ɔŋkəb] *v* berbaring menelungkup di tempat tidur
ongkos [ɔŋkɔs] *n* biaya
ongol-ongol [ɔŋɔl ɔŋɔl] *n* nama kue tradisional yg dibuat dari tepung sagu dan rasanya manis
onjog [ɔnjɔg] *v* datang; tiba;

dionjogi [diɔnjɔgi] *v* di- datang;
ngonjogi [ɲɔnjɔgi] *v* men- datang
onthèl [ɔntʰɛl] *v* genjot; kayuh
opak [ɔpak] *n* jenis kerupuk yg dibuat dari singkong parut, bentuknya pipih dan dibuat sangat tipis
opas [opas] → **upas II**
oper [ɔpər] *v* ambil alih
oplos [ɔplɔs] *v* campur;
oplosan [ɔplɔsan] *n* cam- puran
opname I [ɔpnamə] *n* rawat inap di rumah sakit atau klinik
opname II [ɔpnamə] *n* pemerik- saan barang
opor [ɔpɔr] *n* nama masakan ber- bahan daging ayam berkuah satan berbumbu rempah;
 opor
oprak-oprak [oprak oprak],
ngoprak-oprak [ɲoprak oprak] *v* menyuruh kpd orang banyak dg cara mengingat- kan berkali-kali
oprasi [oprasi] *v* operasi; bedah
ora [ora] *adv* tidak
orak-arik [ɔrak arik] *a* berantakan;
ngorak-ngarik [ɲɔrak ɲarik] *v* mengacak-acak; membuat berantakan;
diorak-arik [diɔrak arik] *v*

diacak- acak

order [ɔrdər] *v* pemesanan

oreg [ɔrəg] *a* geger; heboh

orèt-orèt [ɔrət ɔrət] *n* **1** garis yg tdk jelas; coret-core; **2** catatan/konsep;

ngorèt-ngorèt [ɲɔrətɲɔrətən] *n* membuat coretan; membuat konsep;

orèt-orètən [ɔrət ɔrətən] *n* konsep; rancangan

orisinil [ɔrisinil] *a* asli

orkès [ɔrkəs] *n* orkes

orog-orog [ɔrəg ɔrəg] *n* makanan tradisional yg terbuat dari bahan dasar singkong yg digumpal-gumpal

orong-orong [ɔrəŋ ɔrəŋ] *n* jenis serangga dlm tanah

orot [ɔrot] *a* boros;

ngorot [ɲɔrot] *v* memboroskan;

ngorot-orot [ɲɔrot ɲɔrot] *v* memboroskan uang

or-ur [ɔr ʊr] *a* masa bodoh

osèng-osèng [ɔsəŋ ɔsəŋ] *n* jenis masakan tumisan

osog [ɔsog] *v* bekerja sambil marah-marah;

ngosog [ɲɔsog] *v* **1** mengerjakan sst dg marah; **2** tdk suka atau terpaksa

othak-othak [ɔtʰak ɔtʰak] *v* → **oprak-oprak**

othak-athik [ɔtʰak atʰik] *v* utak-atik

othal-athil [ɔtʰal atʰil] *a* sudah hampir lepas

othok-owok [ɔtʰok ɔwɔk] *n* nama makanan sejenis kerupuk tetapi teksturnya lebih tebal

oto [oto] *n* pakaian bayi yg bertali semacam celemek yg diikatkan di badan

owah [owah] *v* ubah;

ngowahi [ɲowahi] *n* mengubah;

diowahi [diowahi] *n* diubah

owal-awil [ɔwal awil] *a* **1** goyah; **2** hampir terlepas; **3** hampir patah

ongkoh [ɔŋkoh] *adv* juga

oyag [oyag] → **owal-awil**

oyang-oyong [ɔyaŋ ɔyɔŋ] *n* dibawa ke sana ke mari

oyod [ɔyɔd] *n* akar

ngoyod [ɲyɔd] *n* berakar

oyok [ɔyɔk] *v* kejar;

ngoyok [ɲyɔk] *v* mengejar;

oyok-oyokan [ɔyɔk ɔyɔkan] *v* berkejaran

oyong [ɔyɔŋ] *n* sayuran sejenis labu, biasanya dibuat sbg campuran sayur bening

P

p [pɛ] *n* huruf ke-16 dari abjad Latin

pa [pa] *n* huruf ke-11 dari abjad Jawa ha-na- ca-ra-ka

pabrik [pabrik] *n* pabrik

pacal [pacal], **macal** [macal] *v* mengupas kelapa dg cara membuang tempurungnya

pacar I [pacar] *n* pewarna kuku yg dibuat dari daun pacar.
bubur --. nama jenis bubur yg dibuat dari tepung tapioka dilengkapi kuah santan kental

pacar II [pacar] *n* kekasih

pacé [pace] *n* tanaman pace

paceklik [pacɛklik] *n* keadaan kekurangan pangan akibat gagal panen

pacèt [pacɛt] *n* lintah

pacétan [pacetan] *n* jajanan; kudapan

pacul [pacul] *n* cangkul

dipaculi [dipaculi] *v* dicangkuli

macul [macul] *v* mencangkul

padal [padal] *v* dorong dg kaki;

madal [madal] *v* mendorong dg kaki

padang [pad^hang] *a* terang

padasan [padasan] *n* tempayan

berpancuran utk berwudhu

padha [pad^ha] *a* **1** sama; -- **baé** sama saja **2** bersama-sama; -- **lunga** pergi semua

padhahal [pad^hahal] *p* **1** padahal; **2** sesungguhnya

padhang [pad^hang] *a* terang -- **njingglang** terang benderang

padharan *bbs* → **weteng**

padhas [pad^has] *n* batu cadas

padhé [pad^he] panggilan untuk kakak dari ayah, uwak, pak dhe

padhek [pad^hɛk] *a* dekat

padhépokan [pad^hepokan] *n* **1** tempat bertapa atau menyepi; **2** sanggar seni

padhung [pad^huŋ] *n* bangku panjang

padon [padɔn] *n* sudut-sudut rumah

pados [pad^hɔs] *bbs* → **golèt**

padu [padu] **1** *v* cekcok; bertengkar; **2** *ks* asal. *aja* -- *ana*. jangan asal ada.

paèdah [paɛdah] *a* faedah; manfaat

paès [paɛs] *v* rias; berhias

dipaèsi [dipaɛsi] *v* dirias

paga [paga] *n* para-para; rak di atas dapur utk menyimpan

barang atau bahan makanan
pagak [pagak] *n* kayu bercabang
 utk ketapel

pagang [pagəŋ] *v* hadang;
dipagang [dipagəŋ] *v* di-
 hadang

pagas [pagas] *v* **1** pangkas; **2**
 potong bagian atas

pageblug [pagəblug] *n* wabah
 penyakit

pager [pagər] *n* pagar;
dipageri [dipagəri] *v* dikeli-
 lingi pagar

pagongan [pagɔŋan] *n* tempat
 utk menempatkan gong dlm
 pagelaran wayang

pagupon [pagupɔŋ] *n* kandang
 merpati atau burung dara

paham [paham] **1** *n* paham; **2** *v*
 mengerti

paido [paido] *v* salahkan;
maido [maido] *v* menyalah-
 kan;
dipaido [dipaido] *v* disalah-
 kan

paila [paila] *v* **1** kelaparan; **2** tdk
 ada makanan

pailit [pailit] *a* bangkrut

paing [paiŋ] *n* salah satu nama
 dari lima hari pasaran dlm
 kalender Jawa

pait [pait] *a* pahit;

pajang [pajaŋ] *v* hias;
majang [majaj] *v* **1** menghias;

2 memasang dekorasi;

pajangan [pajaŋan] *v* **1**
 hiasan; **2** dekorasi;

pajeng [pajəŋ] *bbs* → **payu**

pak I [pak] *n* panggilan kepada
 bapak atau orang yg dituakan

pak II [pak] *n* pegadaian (rumah
 gadai)

pakan [pakan] *n* makanan ternak

pakbeng [pəkbəŋ] *v* dibawa kabur

pakdhé [pəkdʰe] *n* kakak dari ayah
 atau ibu; wak

pakèl [pəkəl] *n* **1** buah yg masih
 muda; **2** mangga muda

pakem [pəkəm] *a* keadaan rem yg
 mempunyai daya cengkeram
 kuat

pakir [pakir] **1** *n* fakir; **2** *a* miskin

pakis [pakis] *n* pohon pakua-
 pakuan yg tdk berbiji dan
 berbuah; pakis; *Pteridophyta*

pakpakdor [pəkpəkdɔr] *n* senapan;
 bedil mainan yg terbuat dari
 potongan bambu kecil yg
 bahan pelurunya dari bakal
 buah jambu (cengkaruk)
 atau kertas yg dibasahi (cara-
 nya bahan pembuat peluru
 tersebut dimasukkan ke
 dalam lubang bambu, baru
 kemudian dipukul-pukulkan
 dg pangkal penyodoknya)

pakpung [paʔpuŋ] → **adus**

pakra [pakra] *a* **1** baik; **2** beres;

3 benar; kelakuane *bocah kae ora* --. kelakuan anak itu tdk baik.

paksa [paksa] *v* paksa;

maksa [maksa] *v* memaksa;

kepaksa [kəpaksa] *v* terpaksa

paksi [paksi] *bbs* → **manuk**

paku [paku] *n* bahan bangunan yg terbuat dari besi, berkepala, dan berujung runcing yang berfungsi untuk melekatkan papan dengan papan; paku

pal [pal] *n* **1** tonggak; **2** tiang penanda

pala [pala] *n* salah satu jenis rempah-rempah penghangat yg rasanya pedas; pala

palang I [palang] *a* rintang; halang; **malang** [malang] *a* merintang; menghalangi;

pepalang [pəpalang] *n* halangan; rintangan

palang II [palang] *n* tanda silang

palem [paləm] *n* pohon palem

palih [palih], **sepalih** [səpalih] *bbs* → **paro, separo**

paling [paliŋ] *adv* yg ter-. *Wadoné si Parlan pancèn -- mloès pisan*. Istri si Parlan memang paling cantik.

paling-paling [paliŋ paliŋ] *adv* paling juga; paling hanya

palsu [palsu] *a* palsu; tdk asli

palu [palu] *n* salah satu perkakas

bangunan utk menancapkan paku; palu; martil

paluh [paluh] *n* jalan berlumpur

pamah [pamah] *v* kunyah;

mamah [mamah] *v* mengunyah

pamahan [pamahan] *n* sst yg dikunyah; hasil kunyahan

paman [paman] *n* adik dari ayah atau ibu

pamèr [pamər] *a* pamer; unjuk kemampuan

pamèran [paməran] *v* pe-ragaan barang atau produk

pamili [pamili] *n* famili; saudara; kerabat

pamit [pamit] *v* permisi pulang

pamong [pamɔŋ] *n* guru atau pegawai pemerintah;

pamong praja [pamɔŋ praja] *n* pegawai pemerintah daerah;

pamong désa [pamɔŋ désa] *n* pegawai kelurahan

pamor [pamɔr] *n* pamor

pan [pan] *adv* **1** akan; **2** mau

pan pora [pan pora] *p* biar saja

panah [panah] *n* panah

panas [panas] *a* panas; -- **perih ki.** menderita

panastis [panastis] *a* panas dingin, demam

panasperih [panas pərih] *a* menderita

panatik [panatik] *a* fanatik

panca [panca] *num* lima; --**indra**. lima indra; --**sila**. lima dasar Negara Republik Indonesia

pancal I [pancal] *v* dorong keras menggunakan kaki;

mancal [mancal] *v* mendorong dg keras menggunakan kaki;

kepancal [kəpancal] *v* terdorong dg keras

pancal II [pancal], **kepancal** [kəpancal] *v* tertinggal kendaraan yg akan ditumpangi. *Tangi gasik, oh èbèn ora ~ sepur*. Bangunlah lebih awal, agar tdk tertinggal kereta api.

panced [pancəd] *a* tdk goyah; kokoh

pancèn [pancən] *adv* memang

pancer [pancər] *n* pokok;

panci [panci] *n* panci

pancing [panciŋ] *n* alat utk mengail ikan; kail;

mancing [manciŋ] *v* mengail; memancing

pancingen [panciŋən] *a* sakit tenggorokan

panclas [panclas] *v* potong; tebas

manclas [manclas] *v* memotong dg parang

pancur [pancur], **mancur** [mancur] *v* memancar ke bawah atau rata;

pancuran [pancuran] *n* 1

air yg memancar; 2 saluran pemancar air; 3 tempat air memancar (utk mandi)

pandeng [pandəŋ] *v* pandang;

mandeng [mandəŋ] *v* memandang;

pandeng-pandengan [pandəŋ pandəŋan] *v* saling memandang

pandhan [pandʰan] *n* tanaman beraroma wangi, biasanya digunakan sbg campuran menanak nasi atau membuat kue; pandan

pandom I [pandəm] *n* 1 pedoman; petunjuk arah; 2 kompas

pandom II [pandəm] *cak v* mabuk

pandung [pandur] *bbs* → **maling**

panèn [panən] *n* panen

pang [paŋ] *n* dahan; cabang;

ngepang [ŋəpaŋ] *v* bercabang

Pangéran [paŋəran] *n* sebutan kpd Tuhan Yang Maha Esa

pangéran [paŋəran] *n* putra raja

pangèstu [paŋəstu] *n* restu; doa

panggalan [paŋgalan] *n* mainan tradisional anak-anak yg terbuat dr bahan kayu, cara memainkannya diputar di tanah menggunakan tali atau bentuk runcing di bagian ujungnya; gasing

panggang [paŋgaŋ] *v* panggang

panggih [paŋgiŋ] *v* temu

- kepanggih** [kəpaŋgih] *v*
bertemu panggon
- panggonan** [paŋɡɔnan] *n* 1 tempat;
2 rumah
- panggul** [paŋɡul] *v* angkat di pundak
- manggul** [maŋɡul] *v* mengangkat barang di atas punggung atau pundak
- panggung** [paŋɡuŋ] *n* arena pertunjukan yg biasanya dipasang lebih tinggi dari tinggi orang dewasa; panggung
- pangkat I** [paŋkat] *n* 1 pangkat;
2 derajat
- pangkat II** [paŋkat] *bbs* → **mangkat**
- pangkèng** [paŋkɛŋ] *n* kamar tidur; tempat tidur
- pangku** [paŋku] *v* pangku; meletakkan sesuatu di atas paha;
mangku [maŋku] *v* memangku;
- pangkun** [paŋkɔn] *n* pangkuan
- pangling** [paŋliŋ] *v* lupa wajah; tdk mengenali
- pangonan** [paŋɔnan] *n* tempat utk menggembala ternak
- pangur** [paŋur] *n* adat atau kebiasaan setempat meratakan gigi bagi kaum wanita
- panili** [panili] *n* bahan rempah sbg campuran kue agar lebih sedap; vanili
- panitya** [panit^ya] *n* panitia
- panjang** [panjaŋ] *bbs* → **dawa**
- panjer** [panjər] *n* uang muka; persekot
- panjul** [panjul] *a* bentuk kepala menonjol di belakang
- pantar** [pantar] *n* baya; sebaya;
- pantaran** [pantaran] *n* umur sebaya
- pantes** [pantəs] *a* pantas; layak;
- mantesna** [mantəsna] *v* memantaskan
- pantheng** [panth^hɛŋ] *v* regang; ditarik sampai tegang;
- mantheng** [mant^hɛŋ] *v* menarik tali hingga meregang
- panu** [panu] *n* sejenis penyakit kulit yg disebabkan oleh jamur, biasanya berupa tanda putih bersisik di kulit
- papag I** [papag] *v* jemput; song-song;
- mapag** [mapag] *v* menjemput; menyongsong;
- papag II** [papag], **papagan** [papagan] *v* berpapasan
- papan I** [papan] *n* tempat; tempat tinggal
- papan II** [papan] *n* lembaran kayu yg biasanya dipakai sbg dinding bangunan semi-permanen
- papat** [papat] *num* bilangan

- atau angka empat (4);
matang puluh *n* upacara peringatan 40 hari orang yg meninggal dunia; biasanya dg pembacaan tahlil
- papras** [papras] *v* pangkas; potong pendek
- para** [para] *n* → **paga**
- paran** [paran] *n* tujuan;
marani [marani] *v* mendatangi;
diparani [diparani] *v* mendatangi;
saparan-paran [saparan paran] *a* tanpa tujuan yg jelas
- parap** [parap] *n* paraf
- paré** [pare] *n* tanaman pare atau paria
- parek** [parək] *a* jarak yg dekat
- parfum** [parfum] *n* parfum; minyak wangi
- parem** [parəm] *n* bedak tradisional berbau khas rempah yg biasanya digunakan utk campuran minyak pijat utk menghilangkan rasa lelah
- pari** [pari] *n* tanaman padi
- paribasa** [paribasa] *n* peribahasa
- paripaos** [paripa ɔs] *bbs* → **paribasa**
- paripurna** [paripurna] *a* 1 lengkap; 2 usai
- paring** [pariŋ] *v* → **ngei**
- paring-paring** [pariŋ pariŋ] *n* ucapan yg biasanya digunakan pengemis meminta belas kasihan
- pariwisata** [pariwisata] *n* pariwisata; tamasya
- parkir** [parkir] *v* parkir
- parkit** [parkit] *n* burung parkit; *Psittaciformes*
- paro** [paro] *num* bagi dua;
separo [səparo] *num* setengah; separuh
- partikelir** [partikəlir] *a* swasta
- paru** [paru] *n* organ tubuh manusia dan binatang yg berfungsi utk pernapasan; paru-paru
- parud** [parud] *n* perkakas rumah tangga biasanya utk memarut kelapa; parut
- pas** [pas] *a* 1 pas; 2 sesuai ukuran;
pas-pasan [pas pasan] *a* tdk ada lebihnya
- pasal** [pasal] *n* pasal
- pasar** [pasar] *n* pasar ;
pasaran [pasaran] *n* 1 hari pasaran; hari-hari tertentu ketika sebuah pasar ramai dikunjungi pedagang maupun pembeli; 2 sebutan permainan anak-anak perempuan (masak-masakan, dsb);
dina pasaran [dina pasaran] *n* lima hari dlm kalender Jawa, yaitu Legi, Pahing, Pon, Wage, dan Kliwon

pasek [pasək] *a* padat

paser [pasər] *n* **1** jangka; alat pertukangan untuk membuat lingkaran; **2** pelontar berupa paku runcing dan diberi bulu ayam (biasa digunakan pada judi ketangkasan)

pasir [pasir] *n* pasir

pasrah [pasrah] *a* pasrah; -- **bongkokan** pasrah total; menyerahkan segala sesuatu tanpa syarat;

pasrahan [pasrahan] *n* ritual menyerahkan mempelai pria pd keluarga mempelai wanita utk dinikahkan; acara seserahan

pasti [pasti] *a* pasti; jelas

paso [pasɔ] *n* pasu; gerabah yg digunakan sebagai utk tempat air

patehan [patəhan] *n* alas gelas atau cangkir

pathak I [patʰak] *v* lempar menggunakan batu;

mathak [matʰak] *v* melempar dg batu

pathak II [patʰak] *n* ksr kepala

pathək [patʰək] *n* penyakit kulit (frambusia)

pathok [patʰɔk] *n* tonggak; pancang;

pathokan [patʰɔkan] *n* **1** ketentuan; **2** pedoman; **3** batu nisan;

pathok bangkrong [patʰok bangkroy] *ki* tdk dapat berubah; tdk bisa ditawar

pathi [patʰi] *n* tepung

pati I [pati] *n* kematian; maut; --

geni. puasa selama beberapa hari terus menerus, misalnya tiga hari atau seminggu; puasa sambil mengurung diri di ruangan yg gelap tidak boleh melihat cahaya;

mati [mati] *n* kematian; maut; meninggal dunia;

kepatèn [kəpatən] *v* berkabung

pati II [pati] *pron* seberapa; begitu. *Enyong ora – weruh*. Saya tdk begitu tahu

pati-pati [pati pati] *p* karena; lantaran

pating [pating] *pron* ber-an; -- **slebar bertebaran**; -- **sliwer berseliweran**; lalu lalang; -- **glimpang** banyak berge-limpangan

patos [patɔs] *bbs* → **pati**

patri [patri] *n* patri; solder

patrol [patrɔl] *n* pos jaga; pos keamanan *lingkungan*

patung I [patuŋ] *v* bayar bersama;

patungan [patuŋan] *v* membayar bersama

patung II [patuŋ] *n* berhala; patung

pawit [pawit] *n* modal;

pawitan [pawitan] *n* modal
pawon [pawɔn] *n* dapur
pawuan [pawu^han] lubang di tanah utk tempat membuang sampah
payah [payah] *a* lelah; lelah; capai
payu [payu] *n* laku; sdh dapat dijual
payung [payuŋ] *n* alat yg digunakan utk melindungi dr hujan da panas; payung
pé [pe] *v* jemur;
pépé [pepe], **mépé** [mepe],
mémé [meme] *v* menjemur;
dipé [dipe] *v* dijemur;
péméan [peme^yan] *n* jemuran
pèang [pɛay] *a* bentuk kepala tdk rata, ada bagian yg gepeng
pecah [pəcah] *v* pecah
pecak [pəcak] *v* cara mengolah ikan dg dibakar atau diasap kemudian diberi sambal dan bumbu lain (mis. pecak lele)
pécé [pece] *a* cacat mata sebelah; juling
pecel [pəcəl] *n* kudapan sayuran dg sambal kacang
pecèngcèngan [pəcɛŋcɛŋan] *v* bersitegang
péci [peci] *n* petutup kepala khas Indonesia; songkok; peci
pecicilan [pəcicilan] *a* bergaya kasar, tidak sopan

pecoh [pəcəh] *n* istilah khusus utk ayam yg menyerang ayam lain;
mecohi [məcəhi] *n* ayam yg menyerang dg mematuk
pecucu [pəcucu] *a* mulut monyong;
pating -- banyak yg mulutnya ikut monyong;
mecucu [məcucu] *v* memonyongkan mulut
pecut [pəcut] *n* cambuk; pelecut dipakai di delman utk melecut kuda
peda [pəda] *n* ikan kembung asin
pèdah [pədah] *p* dengan alasan
pedarepan [pədarəpan] *a* cemburu
pedaringan [pədarɪŋan] *n* tempayan atau gentong utk menyimpan beras
pèdek [pədək] *v* injak;
mèdek [mədək] *v* menginjak;
dipèdek [dipədək] *v* diinjak;
kepèdek [kəpədək] *v* keinjak
pedhal [pəð^hal] *n* injakan kaki utk mengontel pada sepeda
pedhang [pəð^hay] *n* pedang
pédhangan [pəð^hayan] *v* berjalan saling memeluk bahu dan leher
pedhati [pəð^hati] *n* pedati; gerobak kerbau atau sapi
pedhèt [pəð^hɛt] *n* anak sapi
pedhes [pəð^həs] *a* pedas

pedhot [pəð^hɔt] *a* putus

medhot [məð^hɔt] *v* memutus;

pedhotan [pəð^hɔtan] *n* sisa
sst yg putus (ttg tali, dsb)

pedhoyo [pəð^hɔyɔ] *n* mentimun
rebus

pedhut [pəð^hut] *n* kabut

pedigasan [pədigasan] *a* perilaku
kasar

pega [pəga] *n* asap yg banyak dan
tebal

pegat [pəgat] *a* cerai; putus;

pegatan [pəgatan] *v* bercerai

pegel [pəgəl] *v* pegal; capek

pegot [pəgɔt] *a* → **pegat**

pèh [pəh] **1** *n* ikan pari; **2** *v* keha-
bisan tenaga; **3** *a* putus asa.
Enyong kayong wis --. Saya
seperti sudah putus asa.

pejah [pəɟah] *bbs* → **mati**

pejaratan [pəjaratan] *n* **1** tempat
utk berziarah; **2** pemakaman;
kuburan. **nggèndhong** ~ *ki.*
miskin sekali

pèjèt [pəjɛt] *v* pencet; tekan dg ibu
jari dan telunjuk;

mèjèt [məjɛt] *v* menekan

pejuh [pəjuh] *n* air mani; sperma

pèkèh [pəkəh] *v* menggendong
anak kecil di pinggang
samping dg kedua pahanya
terbuka

pèl [pəl] *n* kain pel;

ngepèl [ŋəpəl] *v* mengepel;

membersihkan lantai dg kain
basah

pelak-pelok I [pələk pəlɔk] *v* bele-
potan; bersolek

pèlas [pəlas] *n* sejenis lauk ter-
buat dari parutan kelapa
muda yg dicampur ikan teri
atau udang

pelèd [pələd] *v* impit;

melèd [mələd] *v* mengimpit;

dipelèd [dipələd] *v* diimpit;

kepelèd [kəpələd] *v* terimpit;

pelèd-pelèdan [pələd pələd-
an] *v* satu sama lain saling
mengimpit

peleng [pələŋ] *v* membidik

pekakas [pəkakas] *n* perkakas

pekek [pəkək] *v* cekik; tahan
napas;

mekek [məkək] *v* mencekik;
menahan napas;

dipekek [dipəkək] *v* napas-
nya ditahan;

kepekek [kəpəkək] *v* tercekik

peken [pəkən] *bbs* → **pasar**

peksa [pəksa] *v* paksa;

meksa [məksa] *v* memaksa

peksi [pəksi] *bbs* → **manuk**

pela [pəla] *n* → **ampela**

pélad [pələd] *a* bicara tdk jelas; tdk
bisa mengucapkan konsonan
[r]

pelag [pələg] *v* sisip;

melegna [mələgna] *v* meny-

sipkan;
dipelagna [dipəlagna] *v* di-
 sisipkan
pelas [pəlas] *v* ampelas
pelat [pəlat] *n* pelat; lempengan
 logam yg tipis
pelèn [pələn] *n* kerbau jantan
pèlek [pələk] *n* bagian dari roda
 kendaraan utk melekatkan
 ban; **velg** *Blđ*
pèlèt I [pələt] *n* pikat lawan jenis
 dg sarana mistik; pelet;
mèlèt [mələt] *v* memikat
 lawan jenis dg sarana mistik
pèlèt II [pələt] *n* julurkan lidah;
mèlèt [mələt] *v* menjulurkan
 lidah
peli [pəli] *n* alat kelamin laki-laki;
 penis
pèling [pəliŋ] *n* imbu; bonus dlm
 pembelian barang
pélo [pəlo] *a* **1** bicara tdk jelas; **2**
 tdk bisa mengucapkan kon-
 sonan [r]
pelok [pələk] *n* biji mangga
pèlor [pəlor] *n* peluru
pelosok [pələsək] *n* daerah ter-
 pencil
peluh [pələh] *a* impoten; tdk dapat
 ereksi
pelur [pəlor] *n* lantai semen
pemali [pəмали] *n* tabu
pèn [pən] *n* pena
pencak [pəncak] *n* silat; bela diri

tradisional
pencar [pəncar] *v* pencar; pisah;
mencar [məncar] *v* berpencar
pencereng [pəncərəŋ] *v* menatap
 dg kuat;
mencereng [məncərəŋ] *v*
 menatap dg tajam;
dipencerengi [dipəncərəŋi]
v ditatap dg tajam
pencil [pəncil] *a* asing;
mencil [məncil] *a* terpencil;
 jauh dari sana sini; terasing-
 kan;
dipencil [dipəncil] *v* diasing-
 kan
pencilak [pəncilak] *v* melebarkan
 mata;
pencilakan [pəncilakan] *a*
 matanya jelalatan
pencit [pəncit] *n* puncak;
mencit [məncit] *a* tinggi sekali
pènclok [pənclok] *v* hinggap;
mènclok [mənclok] *v* hinggap
 pada;
dipèncloki [dipəncloki] *v* di-
 hinggapi;
pènclokan [pənclokan] *n* tem-
 pat utk hinggap
pencok [pəncək] *n* serundeng
 kelapa rasa manis yg dihalus-
 kan; biasanya utk taburan
 makan ketan. *Enyong mangan*
ketan --. saya makan ketan
 pencok.

pèncor [pəncɔr] *a* cacat kaki yg tdk lurus (membentuk huruf X atau O)

pèncos [pəncɔs] *a* tidak lurus;
mèncos [məncɔs] *a* serong;
tdk lurus

pencug [pəncug] *n* kayu panjang dg ujung yg runcing utk membuat lubang di tanah guna menanam biji/benih

pèncut [pəncut] *v* jatuh hati;
kepèncut [kəpəncut] *v* jatuh hati; tertarik

pendelang pendelèng [pəndələŋ pəndələŋ] *a* berdiri tdk bisa tegak

pendelik [pəndəlik] *a* belalak
mendelik [məndəlik] *v* melotot; membelalakkan mata;
dipendeliki [dipəndəlik] *v* dipelototi

pendhak [pəndʰak] **1** *n* mengulang tahun; **2** *num* satu minggu.
sa-- satu minggu;
mendhak [məndʰak] *v* kendori memperingati satu tahun meninggalnya seseorang.
Enyong arep nang slametan ~. saya hendak pergi ke kenduri.

pendhapa [pəndʰapa] *n* bagian depan rumah raja atau bupati tempat utk upacara; balairung

pendhawa [pəndʰawa] *n* putra-

putra raja Pandu Dewanata dari kerajaan Astinapura dlm cerita Mahabarata

pèndhèk [pəndʰɛk] *a* tubuh tdk tinggi

pendhèl [pəndʰɛl] *n* perkakas tukang kayu semacam kapak

pendhet [pəndʰət] *bbs* → **jupuk**

pendhem [pəndʰəm] *v* tanam; kubur (di dalam tanah);

mendhem [məndʰəm] *v* tanam; mengubur; kubur (di dalam tanah)

pendhil [pəndʰil] *n* periuk; panci yg terbuat tanah liat (gerabah)

pendhita [pəndʰita] *n* pendeta; tokoh sakti dalam pewayangan

pendhopo [pəndʰɔpɔ] *n* bagian depan rumah raja atau bupati tempat utk upacara; balairung

pendirangan [pəndirəŋan] **1** *v* berlagak; **2** *a* kasar

pènèk [pənɛk] *v* panjat;
mènèk [məɛk] *v* memanjat.
~ *wit* memanjat pohon.

penet [pənət] *v* tekan ke bawah;
menet [mənət] *v* menekan ke bawah

peng [pəŋ] *n* suara lebih keras;
peng-pengan [pəŋ pəŋan] *n* suara yg sangat keras

pèngin [pəŋin] *adv* ingin;

- kepèngin** [kəpɛŋin] *v* berkeinginan;
- mèngini** [mɛŋini] *v* membuat ingin
- penging** [pəŋiŋ] *v* larang;
- menging** [məŋiŋ] *v* melarang;
- dipenging** [dipəŋiŋ] *v* dilarang
- pengkirut** [pəŋkirut] *a* kerut;
- mengkirut** [məŋkirut] *a* berkerut
- pèngkolan** [pɛŋkɔlan] *n* tikungan
- pèngkor** [pɛŋkɔr] *a* → **pèncor**
- pengkuh** [pəŋkuh] *a* kokoh; kuat sekali
- pengok** [pəŋɔk] *a* peseq; tidak mancung
- pengung** [pəŋuŋ] *a* bodoh; pandir
- pènjol** [pɛŋjɔl] *a* tdk bulat; menonjol ke belakang (ttg kepala)
- pèntag** [pɛntag] *a* berjalan pin-cang; salah satu kaki cacat
- penthang** [pəntʰaŋ] *v* buka kaki
- menthang** [məntʰaŋ] *v* membuka kaki; mengangkang
- pentheleng** [pəntʰələŋ] *v* tatap dg tajam;
- mentheleng** [məntʰələŋ] *v* menatap dg tajam;
- dipenthelengi** [dipəntʰələŋi] *v* ditatap dg tajam; karena marah atau benci
- penthèng** [pəntʰɛŋ] *v* buka kaki; membuka kaki; mengangkang
- penthèr** [pəntʰɛr] *n* 1 cuaca cerah; 2 sinar matahari
- penthil** [pəntʰil] *n* puting susu
- penthol** [pəntʰɔl] 1 *n* ujung yg bulat. -- **korèk** ujung batang geretan yg berupa fosfor; 2 *a* hebat. *kon pancen --, oh!* Kamu memang hebat, kok!
- pènthong** [pɛntʰɔŋ] *a* kaki tdk lurus
- penthul I** [pəntʰul] *n* 1 tokoh lawakan berhidung bulat; 2 badut;
- penthul II** [pəntʰul] *n* jarum --. jarum utk pengait; bukan utk menjahit
- penthung** [pəntʰuŋ] *v* pukul;
- menthung** [məntʰuŋ] *v* memukul;
- dipentung** [dipəntʰuŋ] *v* dipukul;
- pentungan** [pəntʰuŋan] *n* pemukul
- pentil** [pəntil] *n* 1 buah muda; 2 mangga muda
- pèntil** [pɛntil] *n* karet penutup angin pada ban
- pentog** [pəntɔŋ] *a* buntu;
- pentogan** [pəntɔgan] *n* jalan buntu;
- pényé** [pɛñe] *a* 1 pipih; rata; 2 benda lembek yg menjadi pipih krn

tertimpa benda berat
penyèt [pəñɛt] *v* tekan kuat-kuat.
Enyong tuku témpé --. Saya membeli tempe bakar yg dipenyet;
menyèt [məñɛt] *v* menekan dg kuat sampai pipih;
dipenyèt [dipənyɛt] *v* di-tekan kuat sampai pipih
pèot [pɛ^yɔt] *a* menyusut; tdk kencang. *mbahku pipine --.* Nenekku pipinya sudah tdk kencang.
pèpèd [pɛpɛd] *v* pepet; desak
pepek [pɛpək] *a* lengkap
pès [pɛs]; **pèpès** [pɛpɛs] *n* makanan yg di- bungkus daun pisang. *Enyong mangan -- iwak.* Saya makan pèpès ikan.
pepet [pɛpət] *v* tutup rapat
pera [pɛra] *a* keras; tdk empuk (ttg tekstur beras atau nasi)
pèrak [pɛrak] *n* 1 logam perak; 2 rupiah;
sepèrak [səpɛrak] *num* satu rupiah
perang [pɛraŋ] *v* perang; berperang
perban [pɛrbən] *n* pembalut; kain kasa
percaya [pɛrcaya] *v* yakin
percados [pɛrcadɔs] *bbs* → **percaya**
percil [pɛrcil] *n* anak katak

percumah [pɛrcumah] *a* percuma; sia-sia; tidak berarti
perduli [pɛrduli] *v* peduli. *Enyong ora – yen sesuk ana masalah.* Saya tidak peduli kalau besok ada masah
peré [pɛrɛ] *a* lemah. *Awaké -- yen kowe ora gelem mangan.* Tubuhnya lemah bila kamu tidak mau makan
péré-péré [pɛrɛ pɛrɛ] *v* main-main. *Ora --.* tidak main-main
pered [pɛrəd] *a* tidak licin
pèrek [pɛrək] *a* dekat
pèrèng [pɛrɛŋ], **pèrèngan** [pɛrɛŋan] *n* tebing di lereng gunung
peres [pɛrəs] *v* peras;
meres [mɛrəs] *v* peras
peresan [pɛrɛsan] *n* hasil perasan
pèrèt [pɛrɛt] *v* tampar;
ngèrèt [ŋɛrɛt] *v* menampar;
dipèrèt [dipɛrɛt] *v* ditampar
perguwa [pɛrguwa] *a* gagah;tinggi besar
perih [pɛrih] *a* pedih
perjaka [pɛrjaka] *n* bujangan
perkara [pɛrkara] *n* perkara
perkul [pɛrkul] *n* perkakas tukang kayu sejenis kapak ukuran besar
perkutut [pɛrkutut] *n* burung perkutut; *Geopelia striata*

perkuyan [pərkuyan] *n* tempat utk membakar kemenyan yg terbuat dari tanah

perlak [pərlak] *n* kain perlak; alas

perlambang [pərlambəŋ] *n* lambang

perlop [pərlɔp] *v* cuti

perlu [pərlu] *adv* **1** tujuan; **2** kepentingan

permadani [pərmadani] *n* karpet

permèn [pərmən] *n* permen; kembang gula

permili [pərmili] *n* famili; sanak saudara; kerabat

permisi [pərmisi] *n* permisi; izin

permiyos [pərmijɔs] *bbs* → **permisi**

pernah [pərnah] *n* tempat; lokasi

pernahé [pərnahe] *n* tempatnya. *Sak jane kegiatan kuwi -- nang endi? Sebetulnya kegiatan itu tempat dimana?;*

mernahna [mərnahna] *v* menampatkan;

dipernahna [dipərnahna] *v* ditempatkan

pernis [pərnis] *n* vernis; sejenis cat

pèrod [pəɾɔd] *a* cacat bekas luka di dekat mulut

persasat [pərsasat] *adv* boleh dikatakan

persèn [pərsən] *n* **1** hadiah; tips. *Aku wingi dingéin – karo kancaku. saya kemarin diberi*

hadiah oleh teman. **2** *num* perseratus

persekot [pərsəkɔt] *n* panjar; uang muka

persil [pərsil] *n* tanah persil

persis [pərsis] *a* **1** tepat; **2** sesuai; **3** sangat serupa

peru [pəru] *n* empedu

pesagi [pəsagi] *n* segi empat

pesangon [pəsəŋɔn] *n* uang pesangon

pesantrèn [pəsantɾən] *n* pesantren

pèsèk [pəsək] *a* hidung pesek; tdk mancung

pesen [pəsən] *v* pesan;

mesen [məsən] *v* memesan;

pesenan [pəsənan] *n* pesanan

pesing [pəsɪŋ] *a* bau air seni

pesisir [pəsisir] *n* pesisir

pèsta [pəsta] *n* pesta

pesthi [pəstʰi] *n* ketentuan; takdir; nasib

pèstol [pəstɔl] *n* pistol; senapan genggam

pèt [pɛt] *v* petik; ambil dari pohon;

mèpèt [məpɛt] *v* memetik;

dipèt [dipɛt] *v* dipetik

pet [pɛt] *a* menggambarkan lampu padam; **byar** --. lampu yg padam dan menyala silih berganti

pet-petan [pɛtpɛtan] *v* berkunang-kunang

peta [pəta] *a* baik

pètan [pɛtan] *v* mencari kutu rambut

petarangan [pɛtarəŋan] *n* sarang bertelur ayam betina yg terbuat dari jerami

peté [pəte] *n* petai; *Parkia speciosa*

petek [pɛtək] *v* tekan;

metek [mətək] *v* menekan

petél [pətel] *v* petik

dipetél [dipətel] *v* dipetik

dipetéli [dipəteli] *v* dipetiki

peteng [pɛtəŋ] *a* gelap;

metengi [mətəŋi] *v* menjadi-kan gelap;

petengan [pɛtəŋan] *a* gelap-gelapan

petha [pɛtʰa] *a* **1** baik; **2** rapi. *Klam-bimu jahitane ora --*. Bajumu jahitannya tidak rapi.

pethak [pɛtʰak] *bbs* → **putih**

péthak [pɛtʰak] *n* petak (ttg sawah)

pethakilan [pɛtʰakilan] *a* bergaya urakan

pethakthak [pɛtʰaktʰak] *v* kangkang; paha terbuka;

methakthak [mətʰaktʰak] *v* mengangkang

pethal I [pɛtʰal] *a* **1** pisah; **2** lepas;

methal [mətʰal] *a* **1** terpisah; **2** terlepas;

dipethal [dipɛtʰal] *v* **1** dipisah; **2** dilepas; **3** dihentikan; di-sapih (ttg anak menyusu)

pethal II [pɛtʰal] *a* pisah ASI; lepas meyusu;

methal [mətʰal] *a* menyapih;

dipethal [dipɛtʰal] *v* disapih; dihentikan menyusu

pethèk [pɛtʰɛk] *n* ramal; nujum.

Wingi ana tukang -- teka nang kampung. Kemarin ada tukang ramal datang ke kampung;

methèk [mətʰɛk] *n* meramal;

dipethèk [dipɛtʰɛk] *v* diramal

pethekel [pɛtʰɛkəl] *a* badan pendek tapi tegap

pethèl [pɛtʰɛl] *n* alat pertukangan sejenis kapak

pethangthang-pethèngthèng

[pɛtʰaŋtʰaŋ pɛtʰɛŋtʰɛŋ] *v* lagak;

pethèngthèng [pɛtʰɛŋtʰɛŋ] *v* berlagak;

methèngthèng [mətʰɛŋtʰɛŋ] *v* berlagak;

pethèngthèngan [pɛtʰɛŋtʰɛŋan] *a* sok jagoan

pethètan [pɛtʰɛtan] *n* hiasan; dekorasi

pethi [pɛtʰi] *n* peti; kotak

pethik [pɛtʰik] *v* petik; potong kecil-kecil dg tangan (mis. kacang panjang dsb);

methik [mətʰik] *v* memetik; memotong kecil-kecil dg tangan (mis. kacang panjang dsb)

pethil [pə^hil] *v* petik; patahkan sebagian tangkai (ttg bunga, buah, dsb);

methil [mə^hil] *v* memetik bunga atau buah dg cara mematahkan sebagian tangkainya

pething [pə^hiŋ] *n* pilihan

pethintang-pethinthing [pə^hintəŋ pə^hint^hiŋ] *a* gagasan

pethit [pə^hit] *n* puncak;ujung

methit [mə^hit] *a* tinggi sekali

pethok [pə^hɔk] *n* palu

pethuk I [pə^huk] *n* peto k; surat kepemilikan tanah

pethuk II [pə^huk] *v* jemput;

methuk [mə^huk] *v* menjemput;

pethuk [pə^hukan] *v* berpasan

petis [pə^htis] *n* makanan yg dibuat dari udang atau rebon berbentuk pasta berwarna coklat kehitaman dan biasa digunakan utk bumbu masak atau penambah cita rasa pada sambal

petromak [pə^htrɔmak] *n* lampu petromaks; lampu tekan

petruk [pə^htruk] *n* nama salah seorang puna kawan dlm cerita pewayangan

pias [pias] *a* pucat

pibèn [piβən] *pron* bagaimana

picé [pice] *a* mata buta sebelah

picék [picək] *a* buta

picis [piciis] *n* hukuman berupa dipotong anggota tubuhnya

pijara [pijara] *pron* masa iya

pijet [pijət] *v* pijat

mijet [mijət] *v* memijat

pikantuk [pikantuk] *bbs* →**entuk**

pikir [pikir] *n* pikir;

mikir [mikir] *v* berpikir

pikul [pikul] *v* pikul;

mikul [mikul] *v* memikul;

pikulan [pikulan] *n* 1 alat utk memikul; 2 sst yg dipikul

pikun [pikun] *a* banyak lupa

pil [pil] *n* pil; tablet

pilak [pilak] *a* bekas luka di kepala

pileg [piləg] *n* pilek; selesma; hidung mampet

pilih [pilih] *v* pilih;

milih [milih] *v* memilih

pilingan [piliŋan] *n* pelipis

pilis [pilis] *n* ramuan bahan jamu yg ditempelkan di pelipis biasanya dipakai oleh wanita yg baru melahirkan

pilong [pilɔŋ] *a* buta

pilot [pilɔt] *n* pilot

pilus [pilus] *n* jenis makanan ringan

pinal [pinal] *n* final; terakhir

pinalti [pinalti] *n* tendangan gawang dlm sepak bola

pincang [pincəŋ] *a* cacat kaki; tdk

bisa berjalan dg baik
pincuk [pincuk] *v* membuat wadah
 dg daun pisang yg direkatkan
 dg lidi

pindhah [pind^hah] *v* pindah

pindhang [pind^hang] *n* ikan yg diolah
 dg cara direbus dg bumbu
 garam

pindho [pind^ho] *a* dua kali;
mindho [mind^ho] *v* mengulang
 dua kali. ~ *gawéni*. dua kali
 kerja

ping [piŋ] *n* hitungan berapa kali
 (mis. ping lima);

pingpingan [piŋpiŋan] *n* per-
 kalian

pinggir [piŋgir] *n* pinggir; tepi

pinjal [pinjal] *n* kutu yg hidup pd
 bulu kucing

pinten [pintən] *bbs* → **pira**

pinter [pintər] *a* pintar

pipil [pipil] *a* sedikit demi sedikit;
mipil [mipil] *v* mengerjakan
 sedikit demi sedikit

pipis I [pipis] *n* nama kue yg dibuat
 dari tepung beras dibungkus
 daun pisang biasanya diisi
 pisang

pipis II [pipis] *n* ramuan jamu yang
 ditempel di kening wanita yg
 baru saja melahirkan;

mipis [mipis] *v* menggiling
 jamu dg menggunakan batu
 khusus penggilingan;

pipisan [pipisan] **1** *n* batu
 berbentuk balok dengan anak
 batu utk menggiling dan
 menggerus jamu atau bobok;
2 *v* menggunakan pipis di
 kening

pipis III [pipis] *v* buang air kecil;
 kencing

pir I [pir] *n* dokar; delman

pir II [pir] *n* pegas

pira [pira] *pron* berapa

pirang [piray] *pron* berapa banyak.
*Wingi ditukokke buku ono --
 iji?* Kemarin dibelikan buku
 berapa biji?

pirang-pirang [piray piray]
a banyak sekali

pireng [pirəŋ] *bbs* → **krungu**

piring [piriŋ] *n* piring

pisah [pisah] *a* pisah

pisah [pisan] *adv* sekali; *ora pisan-*
pisan tidak sama sekali

pisang [pisaŋ] *bbs* → **gedhang**

pisin [pisin] *n* piring kecil

pisuh [pisuh] *a* caci-maki;

misuh-misuh [misuh misuh]
v mencaci maki

misuhi [misuhi] *v* memaki;

dipisuhi [dipisuhi] *v* dimaki-
 maki;

pisuhan [pisuhan] *n* makian

pit [pit] *n* sepeda

pitek [pitək] *n* lalat besar pengisap
 darah kerbau

pites [pitəs] *v* pencet dg kuku ibu jari tangan (biasanya utk membunuh kutu);

mitesi [mitəsi] *v* membunuh dg menggunakan jari tangan yg ditekan antara kuku dg kuku atau landasan (biasanya kutu);

dipitesi [dipitəsi] *v* dibunuh

pithak [pi^hak] *a* cacat bekas luka di kepala

pithos [pi^hɔs] *a* cacat mata

pitik [pi^hik] *n* anak ayam

pithut [pi^hut] *v* terlipat

pitu [pitu] *num* tujuh; bilangan atau angka tujuh (7);

pitulas [pitulas] *num* tujuh belas (17);

mitung dina [mituŋ dina] *n* upacara peringatan 7 hari meninggal dunia;

mitoni [mitɔni] *n* upacara tradisi usia kehamilan 7 bulan

piyama [piyama] *n* baju piyama

piyambak [piyambak] *bbs* → **dhèwèk**

piyayi [piyayi] *n* priyayi; keluarga bangsawan pada zaman kolonial

piyé [piye] *pron* bagaimana

piyik [piyik] *n* anak burung dara

piyul I [piyul] *n* alat musik gesek; biola kecil;

miyul [miyul] *v* memainkan biola

piyul II [piyul] *v* bujuk; rayu;

miyul [miyul] *v* membujuk; merayu

pladangan [pladagan] *v* keluyuran

plagrang [plagraŋ] *v* halang; melintang;

mlagrang [mlagraŋ] *v* menghadang di tengah-tengah jalan (orang/pepohonan yang tumbang);

diplagrang [diplagraŋ] *v* menghalangi jalan menggunakan bambu yg panjang

plakangan [plakagan] *n* selangkangan

plak-plek [plak plək] *a* suka main tangan (ttg memukul)

plang [plaŋ] *n* papan nama

planggrang [plangraŋ] *v* halang; lintang;

mlanggrang [mlangraŋ] *v* melintang menghalangi jalan

plapah [plapah] *n* pelepah daun pisang

plarak [plarak] *v* pleset; gelincir;

plarakan [plarakan] *v* main selancar di tempat yg licin;

keplarak [kəplarak] *v* tergelincir

plastik [plastik] *n* plastik

plathok [plat^hɔk] *v* lempar dg suatu benda

mlathok [mlat^hɔk] *v* melempar dg sebuah benda;

- keplathok** [kəplatʰɔk] *v* tdk sengaja kena lempar
- platuk** [platuk] *n* nama sejenis burung yg bisa melubangi batang pohon dg paruhnya
- plaur** [plaur] *v* sempat;
- plaura** [plaura] *adv* sempat-sempatnya
- plek** [plək] *a* sama persis
- plekah** [pləkah] *v* belah;
- mlekah** [mləkah] *v* terbelah
- plembung** [pləmbuŋ] *n* gelembung;
- mlembung** [mləmbuŋ] *v* menggelembung;
- plembungan** [pləmbujan] *n* balon karet mainan anak-anak
- plencing** [plənciŋ] *v* lari cepat;
- mlencing** [mlənciŋ] *v* berlari dg cepat
- plenda plendo** [plənda pləndo] *a* pandir; bodoh
- plenet** [plənət] *v* tekan;
- mlenet** [mlənət] *v* menekan;
- diplenet** [diplənət] *v* ditekan;
- plenetan** [plənətan] *n* tekanan
- plengkung** [pləŋkuŋ] *a* lengkung;
- mlengkung** [mləŋkuŋ] *v* melengkung
- plèngos** [plɛŋɔs] *v* buang muka
- mlèngos** [mlɛŋɔs] *v* membuang muka
- plenthing** [pləntʰiŋ] *n* bintil kecil pada kulit
- mlenthing** [mləntʰiŋ] *v* keluar bintil kecil pada kulit
- plènthong** [plɛntʰɔŋ] *a* tdk lurus; bengkok;
- mlènthong** [mlɛntʰɔŋ] *a* tdk lurus; bengkok
- plenthung** [pləntʰuŋ] *v* melepuh (mis. kulit kena air panas);
- mlenthung** [mləntʰuŋ] *v* melepuh
- plèrok** [plɛrɔk] *v* melirik tanda tdk suka;
- mlèrok** [mlɛrɔk] *v* melirik tanda tdk suka
- plèsèd** [plɛsɛd] *v* → **plèsèt**
- plèsèt** [plɛsɛt] *v* gelincir;
- keplèsèt** [kəplɛsɛt] *v* tergelincir
- plesir** [plɛsir] *v* melancong; darma-wisata
- plestèr** [plɛstɛr] *n* lantai semen
- pleter** [plɛtɛr] *v* kejar dg lari cepat;
- mleter** [mlɛtɛr] *v* mengejar dg lari cepat
- plethèk** [plɛtʰɛk] *v* rekah;
- mlethèk** [mlɛtʰɛk] *v* merekah. *Kembange wis --mau bengi*. Bunganya sudah merekah tadi malam.
- plethok** [plɛtʰɔk] *n* bunyi sst yg pecah; **tahu** --. tahu goreng khas Tegal
- plèot** [plɛʸɔt], **mlèot** [mlɛʸɔt] *a* tdk mulus; melesak

plinthengan [plintʰəŋan] *n* ketapel
plintir [plintir] *v* pelintir;

mlintir [mlintir] *v* memelintir

plipit [plipit] *a* rapi (ttg pakaian; kertas; dsb);

mlipit [mlipit] *v* berpakaian rapi

plirit [plirit] *v* memilih kartu

plithet [pliʰət] *v* lipat;

mlithet [mliʰət] *v* terlipat

plithut [pliʰut] *v* lipat sedikit;

keplithut [kəpliʰut] *v* terlipat sedikit (mis. kain, kertas)

plòèn [pləən] *n* saluran air

plok [plək] *v* masukkan makanan ke dalam mulut;

ngeplok [ŋəplək] *v* memasukkan makanan ke dalam mulut;

diplok [diplək] *v* dimasukkan ke dalam mulut;

ploken [pləkən] *n* sesuatu yg dimasukkan ke dalam mulut

plokah [pləkah] *v* belah;

mlokah [mləkah] *v* membelah;

plokahan [pləkahan] *v* belahan

plonang [plənaŋ] *n* binar rembulan

plongo [plɔŋɔ] *a* tolol;

plonga-plongo [plɔŋa plɔŋɔ] *a* 1 tolol; 2 tidak mengerti

plonthos [plontʰəs] *a* kepala gundul; tdk berambut

pluntrah [pluntrah] *v* tumpah;

mluntrah [mluntrah] *v* tumpah

plupuh [plupuh] *n* alas dipan yg dibuat dari bambu yg dipipihkan

poal [po^wal] *a* tidak utuh akibat jatuh atau terbentur

poci [pəci] *n* gerabah yg digunakan sbg tempat air minum, bercorong utk menuang air; poci

pocok [pəcək] *n* buruh; kuli; **kuli** --. kuli pengangkut barang

pocong [pəcɔŋ] *n* sebutan hantu berkain putih dg kepala dan kaki yg diikat spt mayat

pocor [pəcɔr] *n* rempah-rempah utk campuran air mandi bayi

podot [pəɔt] *v* julur;

modot [mɔɔt] *v* menjulur; hampir keluar;

podotan [pəɔtan] *n* juluran; sst yg hampir keluar

pog [pɔg] *a* mentok; sampai di ujung

pohot [pəɔt] *n* limbah dlm proses produksi gula; tetes

pojok [pɔjək] *n* pojok; sudut

pokah [pokah] *n* belah

pokèk [pəkək] *n* celana pendek

pol [pəl] *a* 1 penuh; 2 amat sangat; 3 bola lampu;

pol-polan [pəl pələn] *a* terakhir

polah [pələh] *n* tingkah; **tingkah**
--. perilaku

polar-polar [polar pɔlər] *n* ingus
yg keluar masuk hidung

polèng [pələŋ] *a* belang-belang

polisi [polisi] *n* polisi

polo [polo] *n* otak

polong [pələŋ] *n* kacang polong

polok [pələk] *n* mata kaki

polos [pələs] *a* polos

polostomo [pələs tɔmə] *ki a*
lugu

poma [poma] *n* pesan agar ingat;
-- **rong** --. jangan sampai lupa

poma-poma [poma poma]
adv jangan sekali-kali

pompa [pompa] *n* pompa

pondhok [pondʰək] *n* **1** tempat
tinggal; pondok; **2** tempat utk
belajar agama Islam;

pondhokan [pondʰəkən]
n tempat utk menumpang
tinggal

pong [pəŋ] *v* hindar;

ngepong [ŋəpəŋ] *v* meng-
hindar; tdk kena

pongah [pəŋah] *a* ompong

ponggol [pəŋgɔl] *n* nasi campur/
nasi rames khas Tegal

ponjèn [pənʝən] *n* kantong uang

pontal-pontal [pəntal pəntal] *adv*
tidak mampu menandingi
perlombaan

pontang-panting [pəntaŋ pantiŋ]

v kewalahan/ke sana ke mari
dlm suatu urusan

ponto [ponto] *a* kepepet

ponyo [pəñɔ] *a* lemah tdk berdaya

popok [pəpək] *n* kain alas penahan
kencing bayi; diaper

por [pər] *a* amat sangat

porèt [pərət] *a* cepat sekali

pormulir [pərmulir] *n* formulir;
daftar isian

porporan [pər pəran] *adv* kelewat-
an; keterlaluhan (ttg sikap)

pos [pəs] *n* pos; gardu jaga

positip [positip] *a* positif

poster [postər] *n* poster

poswèsel [poswəsəl] *n* pengiriman
uang melalui kantor pos

pot [pət] *n* pot; tempat utk me-
nanam bunga

pothèl [pəthəl] *a* **1** putus; **2** lepas
dari pohon atau dahan

pothès [pəthəs] *v* **1** putus; **2** potong
dgn tangan

pothol [pəthəl] *v* putus dan lepas

potlot [pətlət] *n* pensil

poto [poto] *n* foto; potret

potong [pətəŋ] *v* potong rambut;

potongan [pətəŋan] *a* **1** gaya;
2 mirip

potret [pətrət] *n* → **poto**

powal [powal] *v* pecah sebagian

poya-poya [pəya pəya] *a* foya-
foya; bersenang-senang

poyan [poyan] *v* pamit. *Kon pan*

arep lunga koh ora --, sih?

Kamu hendak pergi kenapa
tdk pamit dahulu?

poyok [pɔyɔk] *v* **1** sindir; **2** olok-
olok;

moyoki [mɔyɔki] *v* **1** menyin-
dir; **2** mengolok-olok. *Aja
cok ~ dhèwèké, pan ngko kon
disenèni.* Jangan suka meng-
olok-olok dia, nanti kamu
dimarahi.

prabu [prabu] *n* sebutan utk raja

prada [prada] *n* serbuk atau larut-
an warna perak

pragat [pragat] *v* **1** selesai; ram-
pung; **2** habis

prak-prek [prak præk] *adv* sering
sakit

praktèk [praktæk] *v* praktik

prampang [prampɑŋ] *a* menipis
(ttg kain)

pramuka [pramuka] *n* pramuka

pranti I [pranti] *n* alat

pranti II [pranti] *adv* biasanya

prapatan [prapatan] *n* perem-
patan

prekul [prækul] *n* kampak ber-
gagang panjang utk mem-
belah kayu

prèman [prèman] *n* preman

préné [prene] *pron* sini;

mréné [mrene] *v* ke sini; ke
mari

sapréné [saprene] *adv* sampai

sekarang

prèngès [prɛŋɛs] *a* selalu tertawa

mrèngès [mrɛŋɛs] *a* selalu
tertawa

prengus [prɛŋus] *a* bau lemak
kambing

prengut [prɛŋut] *v* bersungut

mrèngut [mrɛŋut] *v* ber-
sungut-sungut

prenjak [prɛŋjak] *n* nama burung
bertubuh kecil, lincah, dan
suka berkicau; prenjak

prepegan [prɛpəgan] *n* keramai-
an di pasar musiman (mis.
menjelang Hari Raya Lebaran)

près [prɛs] *v* tekan;

diprès [diprɛs] *v* ditekan

présidèn [presidɛn] *n* pemimpin
negara; presiden

prèstasi [prɛstasi] *n* pencapaian
hasil; prestasi

persis [pɛrsis] *a* persis; amat sama

prèi [prɛi] *v* libur; *Bld vrij; Ing free*

pretek [prɛtɔk] *v* **1** tekan; **2** paksa;
menyuruh dg paksa

prèthèl [prɛtʰɛl] *v* lepas bertahap;
lepas satu satu;

mrèthèli [mrɛtʰɛli] *a* mudah
lepas sendiri

prethil [prɛtʰil] *n* potongan atau
bagian kecil

pria [pria] *n* berjenis kelamin lelaki

pribèn [pribɛn] *pron* bagaimana →
kepribèn; pibè; keprimèn;

primèn; pimèn

pribadi [pribadi] *n* diri; pribadi;
watak

pribumi [pribumi] *n* penduduk asli

prigel [prigəl] *a* terampil

prihatin [prihatin] *a* prihatin

priki [priki] *bbs* → **préné**

primbon [primbən] *n* buku ramalan

primpen [primpən] *v* simpan
rapi. *Angger nyimpen anggon-
anggon sing --.* Kalau menyimpan
perhiasan yg rapi.

pring [priŋ] *n* bambu

pringas-pringis [priŋas priŋis]
n cengar-cengir; menahan
sakit

prithil [prithil] *v* patah; lepas utk
benda yg berukuran kecil

pripun [pripun] *bbs* → **piye**

prongpang [prɔŋpaŋ] *a* → **pram-
pang**

prothol [prətʰəl] *a* lepas

prucut [prucut] *a* lepas;

keprucut [kəprucut] *v* kele-
pasan omong; bicara tdk se-
ngaja

pruluk [pruluk] *adv* bertubi-tubi;

mruluk [mruluk] *v* berjatuhan

prupus [prupus] *v* keluar gelem-
bung atau busa;

mrupus [prupus] *v* berbusa
busa; bicara banyak tanpa

bukti

pruthul [prutʰul] *a* → **prothol**

puasa [puasa] *v* puasa

pucang [pucan] *n* panjat pinang

puber [pubər] *n* masa puber

pucet [pucət] *a* pucat

pucuk [pucuk] *n* pucuk; bagian
paling atas

pudhat [puɖʰat] *v* lunas

pugag [pugag] *a* tumpul

pugalan [pugalan] *a* pemarah

puja [puja] *n* puja; sanjung

puji [puji] *n* doa;

muji [muji] *v* berdoa;

puji-pujian [puji pujian] *n*
bacaan utk memuji dan men-
doakan Nabi Muhammad
SAW

puk [puk] *n* pupuk;

ngipuk [ŋipuk] *v* rawat tanam-
an dengan memberi pupuk;

dipuk [dipuk] *v* diberi pupuk

pukis [pukis] *n* nama kue yg ter-
buat dari adonan tepung
ketan dan kelapa, biasanya di-
taburi gula atau coklat manis;
sejenis kue pancong

pukulan [pukulan] *v* dapat untung
besar

pukrul [pukrul] *n* pokrol; pembela
perkara

pul [pul] *n* pangkalan; *Bld* **pool**;

ngepul [ŋəpul] *v* mengum-
pulkan barang utk dijual

- kembali
- pulen** [pulən] *a* empuk; tdk keras
(jenis beras atau nasi)
- puli** [puli] *n* ketan uli
- pulisi** [pulisi] *n* polisi
- pulut** [pulut] *n* getah buah atau pepohonan
- pumpet** [pumpət] *v* tersumbat
- pulpen** [pulpən] *n* pulpen
- pulung** [puluy] *n* **1** rezeki. **ketiban** --. memperoleh rezeki yg tdk disangka-sangka; **2** derajat;
pulung ati [puluyati] *n* ulu hati
- puluh** [puluh] *n* bilangan puluhan;
sepuluh [səpuluh] *num* sepuluh (10)
- pulut** [pulut] *n* getah
- punar** [punar] *n* nasi punar; nasi kuning
- puncit** [puncit] *n* puncak
- pundi** [pundi] *bbs* **endi**
- punggi** [punggi] *v* gendong di atas bahu
- punjul** [punjul] *a* lebih;
dipunjuli [dipunjuli] *v* ditambah; dilebihi
- punggel** [pungəl] *v* putus; berhenti;
dipunggel [dipungəl] *v* diputus; dihentikan. *Akhire ceritane critané -- soale wis sore.* Akhirnya ceritanya diputus karena sudah sore.
- puntir** [puntir] *n* pilin
- pupak** [pupak] *n* gigi seri tanggal pada anak-anak
- pupu I** [pupu] *n* paha
- pupu II** [pupu] *v* pungut;
pupon [pupən] *n* anak pungut
- pupuh** [pupuh] *n* tetes mata
- pupuk** [pupuk] *n* ramuan jamu yg ditaruh di ubun- ubun kepala bayi
- pupuk bawang** [pupuk baway] *a* anak bawang; blm cukup umur
- pupur** [pupur] *n* bedak
- pupus** [pupus] *n* pucuk daun
- puput** [puput] *v* lepasnya tali pusar orok;
puputan [puputan] *v* syukuran pemberian nama orok dg mengadakan kenduri
- pur** [pur] *n* **1** makanan ternak; **2** utang sudah lunas
- purik** [purik] *v* istri yg pergi meninggalkan suaminya krn bertengkar
- puret** [purət] kecil; kerdil
- purug** [purug] *bbs* → **parani**
- purun** [purun] *bbs* → **gelem**
- purut** [purut] *n* nama sejenis jeruk; jeruk purut;
- pusaka** [pusaka] *n* benda keramat; peninggalan leluhur yg dihormati
- pusing** [pusiŋ] *a* bingung

puso [puso] *a* gagal panen; sawah yg tdk menghasilkan krn hama

putek [putək] *a* pikiran buntu; tdk dpt menemukan jalan keluar

putih [putih] *n* putih;

mutih [mutih] *v* hanya makan nasi saja tanpa lauk pauk, biasanya dilakukan sbg syarat utk memperoleh sst yg dicita-citakan

puthu [put^hu] *n* nama kue yg terbuat dari campuran tepung ketan dan kelapa dengan isian gula merah dan dikukus

putra [putra] *n* **1** anak; **2** anak lelaki

putri [putri] *n* putri; anak perempuan

putrèn [putrən] *n* jagung muda;

putu [putu] *n* generasi ketiga; cucu

pyan [p^yan] *n* plafon rumah yg terbuat dari anyaman bambu

pyang-pyangan [p^yay p^yayan] *adv* tak tahu arah tujuan

pyantak [p^yantak] *v* meluap-luap (ttg air sungai atau air laut)

pyar-pyaran [p^yar p^yaran] *a* kaget sekali

R

r [ɛr] *n* huruf ke-18 dari abjad Latin

ra [ra] *n* huruf ke-4 dari abjad Jawa
ha-na-ca-ra-ka

rabi [rabi] *v* bersetubuh; sanggama

rabuk [rabuk] *n* pupuk

racik [racik] *v* ramu; campur;

ngracik [ɲracik] *v* meramu
bahan bahan jamu atau obat

racikan [racik] *n* bahan-
bahan jamu atau obat yg
sudah diramu

racun [racun] *n* racun

rada [rada] *adv* agak → **radan**;
semada; **semadan**; **srada**;
sradan; **mada**; **madan**;
manda; **mandan**; **mada**;
madan

radèn [radɛn] *n* gelar bangsawan
Jawa

radi [radi] *bbs* → **rada**

radin [radin] *bbs* **rampung**

radio [radio] *n* radio

raga [raga] *n* jasad; badan; tubuh

ragad [ragad] *n* biaya; ongkos

rag-rag [rag rag] *v* roboh

rag-reg [rag ræg] *v* bergoyang-
goyang; bergerak-gerak

rah [rah] *bbs* → **getih**

rahat [rahat] *a* **1** ramai; **2** semua
kebagian

rahayu [rahayu] *a* selamat

rahmat [rahmat] *n* belas kasihan
dari Tuhan Yang Maha Esa

rai [rai] *n* muka; wajah;

raimu [raimu] *pron ksr* kamu;
engkau;

rai gedhèg [rai gəd^hɛg] *a*
muka tebal; tdk tahu malu

raja [raja] *n* pemimpin keraja-
an; raja; -- **nanangka**. nama
jenis pisang yg besar dan
panjang; -- **singa**. nama jenis
penyakit kelamin; -- **pati**.
pembunuhan

rajab [rajab] *a* bulan ke-7 dari pe-
nanggalan Arab

rajah [rajah] *n* **1** garis tangan;
-- **keleng**. garis tangan yg
lurus memanjang; konon
pemilik rajah ini tdk boleh
sembarangan menggunakan
telapak tangannya utk me-
nempeleng orang lain; krn
bisa berakibat fatal; **2** tato

rajang [rajan] *v* rajang; potong
tipis-tipis

rajeg [rajæg] *n* pagar halaman

rajungan [rajujan] *n* ketam laut yg
berkaki dan bercapit panjang

rak [rak] *n* tempan menyimpan

buku, sepatu, dsb; rak
rakit [rakit] *n* pasang; rakit; rangkai;
ngrakit [ɲrakit] *v* merakit;
 merangkai
raket [rakət] *a* lekat; tempel
rakèt [rakɛt] *n* alat yg digunakan
 dlm permainan bulu tangkis;
 raket
rakhat [rak^hat] *a* guyub, ramai,
 dan bersahabat
raksa [raksa] *v* rawat; jaga
ngraksa [ɲraksa] *v* merawat;
 menjaga
rakyat [rakyat] *n* rakyat; warga
Rama [rama] *n* nama tokoh dlm
 wayang Ramayana
rambag [rambag] **1** *a* tinggi ren-
 dahnya sama (ttg badan); **2**
n bentuk dan motif sama (ttg
 pakaian)
rambak [rambak] *n* nama sejenis
 kerupuk yg terbuat dari kulit
 kerbau
ramban [ramban] *n* dedaunan utk
 pakan ternak
rambang [rambay] *v* membersih-
 kan mata dg cara merendam
 mata menggunakan cawan
 khusus
rambat [rambat] *v* jalar;
mrambat [mrambat] *v* men-
 jalar; naik
rambut [rambut] *n* rambut
rambutan [rambutan] *n* buah

rambutan
ramé [rame] *a* ramai
rames [raməs] *n* nasi campur
rami [rami] *n* tali rami
rampas [rampas] *v* rampas; sita
rampag [rampag] *a* sama tinggi-
 nya; sama bentuk dan ukuran-
 nya
rampog [rampɔk] *n* perampok
ramu [ramu] *v* campur; racik
ramyang-ramyang [ramyaŋ
 ramyaŋ] *a* samar-samar
rancad [rancad] *v* lepas; copot
rancang [rancan] *v* rancang;
ngrancang [ɲrancan] *v* me-
 rancang
randha [rand^ha] *n* janda; -- **kemul.**
 nama salah satu jajanan
 tradisional berasa manis,
 terbuat dari adonan tepung
 ketan dg isian pisang; -- **royal.**
 nama jajanan tradisional
 sejenis kue basah; -- **kèntir.**
 nama jajanan tradisional
 sejenis kue basah
randhu [rand^hu] *n* tanaman randu;
Ceiba pentandra
rang [raŋ] *n* kutu air; sejenis
 penyakit gatal di kulit sela-
 sela jari kaki;
rangen [raŋən] *v* menderita
 kutu air atau sakit kulit di
 sela-sela jari kaki
ranggèh [ranggeh] *v* jangkau; raih

- ngranggeh** [ɲraŋgɛh] *v* meraih; menjangkau
- rangin** [raŋin] *n* nama jajanan tradisional khas Tegal terbuat dari adonan tepung beras dan kelapa muda, dimasak pada cetakan, berasa guring, disajikan dgn taburan gula pasir atau saus gula merah;
- serabi miring**
- rangka** [raŋka] *n* sarung keris
- rangkep** [raŋkəp] *n* rangkap
- ngrangkep** [ɲraŋkəp] *v* merangkap
- rangkepan** [raŋkəpan] *n* memakai lebih dari satu pakaian
- rangkul** [raŋkul] *v* rangkul;
- ngrangkul** [ɲraŋkul] *v* merangkul
- rangrang** [raŋraŋ] *n* nama semut besar yg berwarna kemerahan
- rangsang** [raŋsaŋ] *n* binatang yg marah dan mau menggigit
- rangseg** [raŋsɛg] *v* desak; rangsek
- rangsel** [raŋsəl] *n* ransel; tas gendong
- rangsum** [raŋsum] *n* ransum; jatah makanan
- rantang** [raŋtaŋ] *n* rantang; tempat makanan yg dpt disusun
- rantas** [raŋtas] *n* tali yg hampir putus
- ranté** [raŋtɛ] *n* rantai
- raos** [raɔs] *bbs* → **rasa**
- rapal** [rapal] *v* bacaan doa
- rasa** [rasa] *n* rasa;
- krasa** [krasa] *v* merasa
- rasan** [rasan] *v* ikut merasakan; mendapat bagian
- rumangsa** [rumaŋsa] *v* mawas diri
- rasukan** [rasukan] *bbs* → **klambi Rasulullah** [rasulullah] *n* utusan Tuhan Yang Maha Esa; Nabi Muhammad SAW
- rata** [rata] *a* rata; tdk bergelombang
- ratu** [ratu] *n* ratu
- raup** [raup] *v* cuci muka
- rawa** [rawa] *n* rawa
- rawé** [rawɛ] *n* tanaman yg dpt menyebabkan gatal
- rawit** [rawit] *n* jenis cabe yg kecil dan sangat pedas
- rawon** [rawɔŋ] *n* kuliner daging khas Jawa Timur berbumbu rempah bersantan dan campuran kluwak dg kuah berwarna hitam
- rawud** [rawud] *v* mengambil dg dua tangan dan jari-jari terbuka
- rayah** [rayah] *v* jahar; beramai-ramai mengambil barang-barang milik org lain
- rayahan** [rayahan] *v* berebut
- rayap** [rayap] *n* rayap; anai-anai
- rayat** [rayat] *n* anggota keluarga
- rayoman** [rayoman] *v* kumpul-kumpul

rebab [rəbab] *n* rebab; alat musik tradisional

Rebo [rəbɔ] *n* hari Rabu

rebut [rəbut] *v* rebut

rebutan [rəbutan] *v* berebut

rèbyèg [rɛb^yɛg] *a* repot sekali; berabe; tdk praktis

reca [rəca] *n* arca; patung

redana [rədana] *n* uang

reg I [rəg] *v* datang;

ngreg [ŋrəg] *v* mendatangi secara beramai-ramai;

direg [dirəg] *v* didatangi;

reg-regan [rəgrəgan] *n* keka-cauan;

direg-reg [dirəgrəg] *v* digugat

reg II [rəg], **oreg** [ɔrəg] *a* geger; heboh. *Gawé --. membuat geger.*

rega [rəga] *n* harga

règèl [rɛgɛl] *v* jatuh; runtuh

regi [rəgi] *bbs* → **rega**

règon [rɛgɔn] *v* recok; ganggu;

ngrègoni [ŋrɛgɔni] *v* merecoki; mengganggu

rèh [rɛh] *v* atur. *Bocah koh angel di--. Anak kok sulit diatur; disuruh*

rejah [rəjəh] *v* banyak mendapat rezeki

rejek [rəjək] *n* sepakbola

rejeki [rəjəki] *n* rezeki

Rejep [rəjəp] *n* bulan Rajab; Zulkaidah

réka [reka] *n* upaya; usaha;

réka-réka [reka-ɾeka] *a* bermacam-macam usaha;

kakèan réka [kakɛan rɛka] *a* banyak tingkah

rèk bongkrèk [rɛk bɔŋkrɛk] *v* dihitung atau dijumlah semuanya

rèken [rɛkən] *v* 1 *hitung; 2 anggap. Wong iku wingi ora -- karo sedulur-sedulure.* orang itu kemarin tdk dianggap saudara-saudaranya.

rèl [rɛl] *n* jalur kereta api; rel

réla [rela] *a* rela

rèm [rɛm] *n* peralatan dlm kendaraan yg berfungsi utk menghentikan; rem

rèmbèl [rɛmbɛl] *a* banyak; bergerombol

rembes [rɛmbəs] *v* resap;

mrembes [mrɛmbəs] *v* meresap

rèmbèt [rɛmbɛt] *v* 1 rembet; jalar; 2 tular;

mrèmbèt [mrɛmbɛt] *v* menjalar;

rèmbètan [rɛmbɛtan] *v* berjalan perlahan sambil berpegangan pada sst; cara anak kecil belajar berjalan

rembug [rɛmbug] *v* runding; musyawarah;

rembugan [rɛmbugan] *v*

- rundingan
- rembag** [rəmbag] *bbs* → **rembug**
- rèmbyak-rèmbyak** [rəmb^yak rəmb^yak] *a* rambut panjang terurai
- remed** [rəməd] *v* remas;
- ngremed** [ŋrəməd] *v* meremas
- rèmèh** [rəməh] *a* sepele; sangat mudah
- remek** [rəmək] *v* pecah; remuk
- remeng-remeng** [rəməŋ rəməŋ] *a* remang-remang; tdk tampak jelas
- remes** [rəməs] *v* → **remed**
- rempela** [rəmpəla] *n* tembolok ayam
- rempelas** [rəmpəlas] *n* amplas
- rempèyèk** [rəmpɛyɛk] *n* rempeyek; penganan dari kacang tanah dan tepung yg digoreng
- rempon** [rəmpɔn] *a* bonyok atau babak belur
- remojong** [rəməjɔŋ] *a* bersatu; bersama sama
- remuk** [rəmək] *a* remuk; hancur
- rena** [rəna] *a* puas
- rencak** [rəncak] *v* dibagi beramai-ramai
- rèncang** [rəncəŋ] *bbs* → **kanca**
- rèncèk** [rəncɛk] *n* ranting kering utk kayu bakar
- rènda** [rənda] *n* renda; hiasan kain
- rendhet** [rəndʰət] *v* tersendat; tdk lancar
- rendheng** [rəndʰəŋ] *n* musim penghujan
- renes** [rənəs] *a* banyak jamuan; banyak rezeki
- rèng** [rɛŋ] *n* balok kayu utk penyangga genting/atap; kayu reng
- rengeng-rengeng** [rɛŋəŋ rɛŋəŋ] *a* sepadan dengan irama gumam
- rèngèp** [rɛŋɛp] *a* 1 banyak; 2 berjajar
- rengginang** [rɛŋginəŋ] *n* camilan yg terbuat dari ketan yg dikeringkan dan digoreng
- rèngosan** [rɛŋɔsan] *n* napas kembang kempis krn kecapaian
- rèng-rèngan** [rɛŋ rɛŋan] *n* rincian
- rènten** [rəntən] *n* bunga (ttg uang)
- renteng** [rəntəŋ] *a* retak
- rèntèng** [rəntɛŋ] *n* renteng; renceng
- rèog** [rɛ^yɔg] *n* kesenian reyog
- rèok** [rɛ^yɔk] *v* raup; mengambil banyak
- rep** [rəp] *n* senja kala
- repa** [rəpa] *ksr a* jelek
- repan** [rəpan] *adv* → **arep**
- repet-repet** [rəpət rəpət] *n* terang tanah
- rèpot** [rɛpət] *a* repot; sibuk; banyak pekerjaan
- rerasan** [rərasan] → **rasanan**
- res-res** [rəs rəs] *n* sampah; kotoran;
- ngeres** [ŋərəs] *a* banyak sam-

pahnya
resèp [rəsɛp] *n* **1** resep; **2** resep masakan; **3** resep dokter
resik [rəsik] *a* bersih;
resikan [rəsikan] *a* berperilaku selalu ingin bersih
resmi [rəsmi] *a* **1** sah; **2** formal
restoran [rəstɔran] *n* rumah makan besar
rèwang [rɛwəŋ] *n* pembantu;
ngrèwangi [ŋrɛwəŋi] *v* membantu
rèwès [rɛwəs] *v* peduli; **ora** --. tdk peduli; abai;
dirèwès [dirɛwəs] *v* dianggap; diperhatikan. *Ora* -- tidak dianggap; tidak diperhatikan
rèyot [rɛ^yɔt] *a* **1** rumah rusak; **2** hampir roboh
ri [ri] *n* duri
riak [ri^yak] *n* dahak
ribed [ribəd] *a* tdk bebas; tdk leluasa
ribut [ribut] *a* **1** sibuk sekali; **2** rencok; gaduh; ingar; ramai; marah-marah (mengamuk); **3** bertengkar mulut
rika [rika] *pron* engkau; panggilan utk orang yg lebih tua
rikat [rikat] *a* cepat
rikrik [rikrik] *n* pekerjaan tangan
rikuh [rikuh] **1** *a* kurang bebas; **2** *adv* enggan

ril [ril] *n* → **rèl**
rindhik [rind^hik] *v* jalan pelan-pelan
ringgit [ringit] *n* mata uang logam zaman dahulu senilai dua setengah rupiah (Rp2,50)
ringih-ringih [rijih rijih] *a* bergerigi tajam
ringkes [rijkəs] *a* ringkas
ringkih [rijkih] *a* tubuh lemah
ringkuk [rijkuk] *v* posisi tidur dg tubuh ditekuk
ringkus [rijkus] *v* ringkus; bekuk
ringsang [rijsaŋ] *a* tdk tenang; gelisah
ringsek [rijsek] *a* penyok
rinjing [rinjiŋ] *n* tas atau jinjingan utk tempat belanjaan
rintih [rintih] *v* rintih;
ngrintih [ŋrintih] *v* merintih
rintik [rintik] *n* rintik; hujan kecil
rion [ri^yɔn] *a* ribut
risak [risak] *bbs* → **rusak**
risi [risi] *a* risi; tdk nyaman
riwa-riwi [riwa riwi] *v* hilir mudik ke sana-ke mari
riwis-riwis [riwis riwis] *a* hujan kecil; hujan rintik-rintik
rob [rɔb] *v* air pasang; air naik di pantai
robah [rɔbah] *v* ubah
rodha [rod^ha] *n* roda
rodhal-radhil [rod^hal rad^hil] *a* compang-camping

rog [rɔg] *v* goyang-goyang pohon agar buahnya jatuh;

ngerog [ŋərɔg] *v* menggoyangkan pohon agar buahnya berjatuhan

rogrog [rɔgrɔg] *v* berjatuhan (ttg bunga/buah)

rogoh [rɔgɔh] *v* merogoh; mengambil sst dari kantong

roh [rɔh] *n* ruh; arwah

rohod [rɔhɔd] *a* **1** tdk rapi; **2** kasar; **3** kotor

rok [rɔk] *n* **1** rok; **2** gaun;

rok-rokan [rɔkrɔkan] *n* permainan tradisional anak-anak saling mengejar;

rok umpet [rɔk umpət] *n* permainan tradisional anak-anak sejenis petak umpet

rokok [rɔkɔk] *n* rokok; sigaret

rolas [rɔlas] *num* dua belas (12)

rolikur [rɔlikur] *num* dua puluh dua (22)

rombèng [rombɛŋ] *a* usang;

rombèngan [rombɛŋan] *n* barang bekas

rombongan [rombɔŋan] *n* rombongan

rompi [rɔmpi] *n* baju rompi

rompol [rɔmpol] *n* rontok; lepas; tanggal

romyah [rɔmyah] *v* omel;

ngromyah [ŋrɔmyah] *v* mengomel;

diromyah [dirɔmyah] *v* diomeli

ron [rɔn] *bbs* **godhong**

roncod [rɔncɔd] *v* **1** lucut; **2** lepas; **3** buka (ttg pakaian, perhiasan, dsb);

dironcodi [dirɔncɔdi] *v* dilucuti

rondhé [rɔndʰe] *n* sejenis minuman jahe rempah panas dicampur bola-bola tepung ketan berisi kacang sangrai dan agar-agar; biasanya digunakan sebagai minuman penghangat tubuh;
Sd skuteng

rondog [rɔndɔg] *v* berguguran (ttg dedaunan)

rong [rɔŋ] *n* lubang di tanah;

ngerong [ŋərɔŋ] *v* masuk ke dalam lubang

rongsok [rɔŋsɔk] *n* barang bekas

ropoh [rɔpɔh] *n* tubuh lemah

ropok [rɔpɔk] *v* keroyok

ros [rɔs] *n* ruas

rosa [rosa] *a* kuat; perkasa

rowa [rowa] *a* ramai; meriah

rowak-lawek [rowak lawək] *a* compang camping (ttg pakaian)

royal [royal] *a* **1** gaya hidup orang kaya; **2** berlebihan

rubes [rubəs] *a* **1** ribut; **2** kacau; **3** rusuh

rubuh [rubuh] *v* roboh

rubung [rubuŋ] *v* kerumun;

ngrubung [ŋrubuŋ] *v* mengerumuni;

dirubung [dirubuŋ] *v* dikerumuni;

rubungan [rubuŋan] *v* kerumunan

rucek [rucək] *n* tulisan tdk bisa terbaca

rudu [rudu] *a* **1** ricuh; **2** berebut ingin benar sendiri

rujad [rujad] *v* lepas; copot

rujak [rujak] *n* makanan dari sayuran atau buah-buahan dgocolan sambal gula jawa. -- **tèplak** sejenis rujak khas Tegal

ruji [ruji] *n* kawat roda pada sepeda atau sepeda motor

rujuk [rujuk] *v* suami istri yg kembali bersatu stlh bercerai

ruket [rukət] *a* **1** erat; **2** sangat dekat;

kanca ruket [kanca rukət] *n* teman sangat dekat;

gelut ruket [gəlut rukət] *n* perkelahian dgn gerakan saling bergumul

ruko [rukɔ] *n* ruko; rumah toko

rukun [rukun] *a* rukun; tdk saling bertengkar

rumangsa [rumaŋsa] *v* merasa

rumat [rumat] *v* pelihara;

ngrumat [ŋrumat] *v*

memelihara

rumil [rumil] *a* ceriwis

rumiyin [rumiyin] *bbs* → **gemiyèn**

rumpeng [rumpəŋ] *a* gosong

rumpon [rumpɔn] *n* karang atau bebatuan di dasar laut tempat bersarang ikan

rundag [rundag] *v* gentar

runggud [ruŋɡud] *a* kotor sekali

rungkud [ruŋkud] *n* rumput atau tanaman perdu yg lebat tdk terawat

rungu [ruŋu] *v* dengar;

krungu [kruŋu] *v* mendengar;

keprungu [kəpruŋu] *v* terdengar; kedengaran;

prungon [pruŋɔn] *n* pendengaran;

ngrungokna [ŋruŋɔkna] *v* mendengarkan

rungseb [ruŋsəb] *a* semrawut dan tdk enak dipandang

runtah [runtah] *a* sampah

runtag [runtag] *a* kaget; terkejut

runtung [runtuŋ] *v* antre;

runtung-runtung [runtuŋ runtuŋ] *v* antre sampai panjang;

runtang runtung [runtəŋ runtuŋ] *v* ke sana-ke mari bersama-sama

rupek [rupək] *a* sempit sekali

rusak [rusak] *a* rusak

rusbang [rusbaŋ] *n* bangku

panjang dg sandaran, biasanya terdapat di rumah-rumah di pedesaan

rusia [rusia] *a* kisruh; kacau

rusuh [rusuh] *a* rusuh; tidak tenang

rut [rut] *v* ikat pd batang pohon atau tiang;

ngerut [ŋərut] *v* mengikat pd batang pohon atau tiang ;

dirut [dirut] *v* diikat pada tiang atau pohon

ruwag [ruwag] *v* roboh

ruwat [ruwat] *n* upacara tradisi guna membuang sial, biasanya dg mengadakan pertunjukan wayang kulit

ruwed [ruwəd] *a* ruwet; kacau

S

S; s [ɛs] *n* huruf ke-19 dari abjad yang digunakan di Indonesia (abjad Latin)

sa I [sa] *n* nama huruf ke-8 dari abjad Jawa ha-na-ca-ra-ka

sa II [saʔ] bentuk terikat dari esa. **1** satu. --*kamar*. satu kamar; --*umah*. satu rumah; --*kelas*. satu kelas; **2** sebelah. *Madhang ning lesehan Roti Bakar Um Dian Gendut, sing manggone --kidule Masjid Agung Kota Tegal*. Makan di lesehan Roti Bakar Om Dian Gendut yg letaknya sebelah selatan Masjid Agung Kota Tegal.

saba [saba] *v* **1** pergi kemana-mana; **2** berkeliaran mencari makan (ttg binatang)

sabah [sabah] *v* main (ttg ayam)

sabar [sabar] *a* **1** sabar; tahan menghadapi cobaan (tdk lekas marah; tdk lekas putus asa; tdk lekas patah hati); tabah. *Kowen kudu -- ngadhepi bocah cilik*. Kamu harus sabar menghadapi anak kecil; **2** tenang; tdk tergesa-gesa; tdk terburu nafsu. *kabeh*

usahane dilakoni kanti -- Segala usahanya dijalankan-nya dgn sabar.

saben [sabən] *a* setiap. -- *dina*. tiap hari;

saben-saben [sabən sabən] *adv* setiap kali

sabet [sabət] *v* lecut; cambuk

nyabet [ñabət] *v* melecut; mencambuk

sabin [sabin] *bbs* → sawah

sablon [sablən] *v* sablon; pola berdesain yg dpt dilukis, digunting, atau dipotong sesuai dg contoh;

nyablon [ñablən] *v* menyablon

sabrang [sabraŋ] *n* sisi sebelah sana (ttg jalan; sungai; laut; dsb); seberang;

nyabrang [ñabraŋ] *v* menyeberang

sabuk [sabuk] *n* ikat pinggang

sabun [sabun] *n* bahan yg dpt berbuih; sabun;

nyabuni [ñabuni] *v* mencuci dg membubuhkan sabun; menyabuni;

sabunan [sabunan] *v* membersihkan diri dg sabun;

memakai sabun

sacuwil [sacuwil] *a* sedikit sekali

sada I [sada] *n* lidi; tulang daun nyiur atau enau. *Kon aja nyaponi nggo sapu --*. Kamu jangan menyapu menggunakan sapu lidi.

sada II [sada] *adv* sedikit; agak. *Ader bapané kon kayong -- tuwa?* Kenapa bapakmu terlihat agak tua?

sadé [sade] *bbs* → **adol**

sadéan [sade^yan] → **adol**

sadhar [sad^har] **1** *a* insaf; merasa; tahu dan mengerti; **2** *v* ingat kembali (dr pingsan); sadar; siuman; **3** *v* bangun (dr tidur)

sadhel [sad^həl] *n* tempat duduk pada sepeda atau sepeda motor

sadhèlat [sad^hɛlat] *n* sebentar; singkat; tdk lama

sadhèngah [sad^hɛŋah] *a* sembarang. *Aja gampang percaya nemen maring – wong, oh*. Jangan mudah percaya pd sembarang orang.

sadhepa [sad^hɛpa] *n* ukuran sepanjang kedua belah tangan mendepang dari ujung jari tengah tangan kiri sampai ke ujung jari tengah tangan kanan (empat hasta; enam kaki); serentang tangan.

saé [sae] *bbs* → **apik**

saénan [saenan] *v* tidak malu-malu. *Rudi njukut sega okeh kanti --*. Rudi mengambil nasi banyak dg tidak malu-malu.

saèstu [saestu] *bbs* → **tenan**

saga [saga] *n* perdu merambat, berdaun majemuk menyirip ganjil, bunganya berwarna merah, polongnya berbentuk lonjong, berisi 3-6 biji; tanaman saga rambat; *Abrus precatorius*

saged [sagəd] *bbs* **bisa**

sagon [sagɔŋ] *n* nama penganan yg dibuat dari tepung ketan dan gula yg disangrai

saguh [saguh] *v* **1** sanggup; mau; bersedia; **2** mampu

sagulu [sagulu] *a* dongkol

sah [sah] *v* **1** dilakukan menurut hukum yg berlaku; resmi; **2** tdk batal

sahaha-haha [sahaha haha] *a* banyak sekali/ tidak terhingga

saiki [sa^ʔiki] *n* sekarang; waktu; saat; kini

sajadah [saɟɟadah] *n* sajadah; alas sembahyang

sajeg [saɟɟəg] *p* kata penghubung utk menandai mulai dari; sejak. *--jumbleg*. sejak dulu sekali. ~ *wis kaya kiye*. Sejak

dulu memang sdh spt ini;

sajegé [saɖʝəge] *p* **1** semenjak; **2** selamanya

sajèn [saɖʝɛn] *n* sesaji; makanan atau benda yg disajikan untuk roh para leluhur

sak I [sak] *n* kantong; *Bld zak – klambi.* kantong baju

sak II [sak] *n* satuan ukuran karung (ttg semen; beras). *Tuku semen sa --.* membeli semen satu sak.

saka I [saka] *n* tiang. -- **guru** tiang utama. – *umah.* tiang rumah.

saka II [saka] *p* dari. *Rika -- ngendi?* dari mana.

sakal [sakal] *adv* seketika. *mati --.* meninggal seketika

sakalé [sakale] *p* padahal

sakedhik [sakədʰik] *bbs* → **sethithik**

sakentrang-kentrang [sakəntɾaŋ kəntɾaŋ] *v* pergi tanpa tujuan

saking [sakin] *bbs* → **saka II**

sakit [sakit] *bbs* → **lara**

saksi [saksi] *n* **1** orang yg melihat atau mengetahui sendiri suatu peristiwa (kejadian); **2** orang yg dimintai hadir pd suatu peristiwa yg dianggap mengetahui kejadian tsb agar pd suatu ketika diperlukan, dpt memberikan keterangan yg membenarkan bahwa

peristiwa itu sungguh-sungguh terjadi; **3** orang yg memberikan keterangan di muka hakim utk kepentingan pendakwa atau terdakwa; saksi

sakti [sakti] *a* **1** mampu (berkuasa) berbuat sesuatu yg melampaui kodrat alam; **2** mempunyai kekuatan gaib; bertuah; **3** keramat; sakti; **kesaktèn** [kəsaktɛn] *n* kepandaian (kemampuan) berbuat sesuatu yg bersifat gaib (melampaui kodrat alam); kesaktian

salah [salah] *a* tidak benar; salah

salak [salak] *n* buah salak; *Zalacca blumeana*

salam I [salam] *n* **1** damai; **2** ucapan salam; **3** pernyataan hormat

salam II [salam] *n* daun salam; tanaman yg daunnya digunakan utk bumbu masakan; *Eugenia polyantha*

salang [salaj] *n* tali atau bilah bambu yg digunakan utk mengangkat barang yg akan dipikul

salèh [salɛh] *a* taat; sungguh-sungguh menjalankan agama Islam.

salep [saləp] *n* obat luar yg terbuat dari campuran obat

- dg zat yg berkonsistensi spt mentega, utk dioleskan pd kulit (utk kudis, borok, luka, dsb); salep;
nyalep [ñaləp] *v* mengoleskan salep;
nyalepi [ñaləpi] *v* mengoleskan salep
- salin** [salin] *v* berganti pakaian.
Angger arep lunga – dhisit, oh.
 Jika akan bepergian ganti baju dahululah.
- salip** [salib] *v* salip; mendahului kendaraan lain
- sambat** [sambat] *n* ungkapan yg keluar krn perasaan susah (menderita sesuatu yg berat, kesakitan, dsb); berkeluh kesah. *Aja cok --.* Jangan suka berkeluh kesah;
nyambat [ñambat] *v* mengeluh
- sambatan** [sambatan] *n* gotong royong membangun rumah atau membuat sesuatu (biasanya dilakukan oleh masyarakat perdesaan)
- sambel** [sambəl] *n* makanan penyedap yg terbuat dari cabai, garam, dsb yg ditumbuk atau dihaluskan, biasanya dimakan bersama nasi atau kerupuk; sambal
- sambi** [sambi] *adv* sambil lalu;
- nyambi** [ñambi] *v* melakukan pekerjaan
- disambi** [disambi] *v* sambil mengerjakan yang lain;
- sambèn** [sambən] *n* pekerjaan sambilan
- sambung** [sambuŋ] *v* hubungkan; satukan; sambung;
- nyambung** [ñambuŋ] *v* menyambung
- sambut** [sambut] *bbs* → **silih**
- samohé** [samɔhe] *v* sekuat tenaga
- sampar** [sampar] *v* tersandung kaki
- samper** [sampər] *v* ajak bersama;
- nyamper** [ñampər] *v* mengajak bersama- sama;
- disamper** [disampər] *v* diajak ber sama-sama
- sampéyan** [sampeyan] *bbs* → **kowen**
- sampun** [sampun] *bbs* → **wis**
- sampir** [sampir] *v* sampir; gantung;
- nyampirna** [ñampirna] *v* menyampirkan; menggantungkan;
- samplong** [samlɔŋ] *v* lempar dg batu;
- nyamplong** [ñamlɔŋ] *v* melempar dg batu
- sampluk** [samluk] *a* terkena lempar;
- kesampluk** [kəsamluk] *a* terkena lemparan

sampyuh [samp^yuh] *v* mati ber-sama-sama

sanak [sanak] → **sedulur**

sanca [sanca] *n* nama jenis ular; piton

sandhal [sand^hal] *n* sandal; alas kaki

sandhang [sand^hang], **sandhangan** [sand^hangan] *n* pakaian; **nyandhang** [ñand^hang] *a* berpakaian;

sandhang-pangan [sand^hang panan] *n* sumber penghidupan; pakaian dan makanan. *Wis dadi ~ é.* Sdh jadi penghidupannya.

sandhing [sand^hing] *n* dekat; sisi; **nyanding** [ñand^hing] *v* **1** bersanding; menyandingi; **2** menyediakan atau menjual; **nyandingna** [ñand^hingna] *v* menyandingkan;

sandhingan [sand^hingan] *n* **1**imbangan; **2** jodoh; **3** barang dagangan;

kesandhing [kəsand^hing] *a* berada di dekat; berada di sebelah

sandhung [sand^hung] *v* sandung; antuk;

kesandhung [kəsand^hung] *v* tersandung; terantuk;

nyandhung [ñand^hung] *v* menyandung;

sandhung lamur [sand^hung lamur] *n* bagian daging sapi yg paling empuk; lemak sapi.

sanès [sanəs] *bbs* → **dudu**

sanga [saja] *num* bilangan atau angka sembilan

sangan [sajan] **1** *v* sangrai; **2** penggorengan yg terbuat dari tanah; **gorèng --** menggoreng tanpa minyak;

nyangan [ñajan] *v* menyangrai

sanganuk [sanjanuk] *adv* ternyata kemudian (singkatan dari **basang anuk**)

sanget [sanət] *bbs* → **gedhé**

sangga [sanga] *v* topang; -- **uwang** *ki* bertopang dagu; melamun; **nyangga** [ñanga] *v* menopang; menyangga

sanggar [sangar] *n* tempat latihan olah seni

sanggem [sangəm] *bbs* → **saguh**

sangginé [sangine] *bbs* → **bèn**

sanggup [sangup] → **saguh**

sanggrok [sangrək] *v* sangkut; gantung;

nyanggrok [ñangrək] *v* **1** menyangkutkan; **2** *ki* tidak pulang-pulang;

kesanggrok [kəsangrək] *v* tersangkut di ranting pohon

sangit [sanit] *a* bau spt kerak gosong atau hangus; sangit

sangka [saŋka] *v* duga; anggap;
sangka;

nyangka [ñayka] *v* menyangka

sangkal [saŋkal] *v* sangkal;

nyangkal [ñaykal] *v* me-
nyangkal; mendebat

sangkan [saŋkan] *n* asal; -- **paran**
asal dan tujuan

sangkut [saŋkut] *v* gantung; taut;
sangkut;

nyangkut [ñaykut] *v* me-
nyangkut;

kesangkut [kəsangkut] *v* ter-
sangkut;

sangkutan [saŋkutan] **1**
tautan; sangkutan; **2** beban;
utang; tanggungan. *Kowen
beh bisa lunga angger wis ora
duwe* ~. Kamu dapat pergi jika
sdh tdk punya tanggungan.

sanglir [saŋlir] *n* biji kelamin pria
yg tdk sama besar

sangsang [saŋsaŋ] *n* sangkut di
pohon;

nyangsang [ñaysaŋ] *v* ter-
sangkut di pohon. *Layangané
kuwe ~ ning wit randhu.*
Layang-layang itu tersangkut
di pohon randu.

sangsaya [saŋsaya] *adv* semakin;
makin. -- *suwe -- tuwa.*
Semakin lama semakin tua.

sangsi I [saŋsi] *a* ragu; sangsi

sangsi II [saŋsi] *n* hukuman;

sanksi

sangu [saŋu] *n* bekal;

nyangoni [ñayɔni] *v* mem-
beri bekal uang utk biaya
perjalanan

saniki [saniki] *bbs* → **saiki**

sanja [saɲɟa], **nyanja** [ñanɟa] *v*
bertamu; bertandang

sanjang [saɲɟaŋ] *bbs* → **omong**

santen [saɲtən] *n* air perahan ke-
lapa yg sdh dikukur; santan;
nyanteni [ñantəni] *v* mem-
beri santan

santri [santri] *n* orang yg men-
dalam ilmu agama Islam;
santri

sap [sap] *n* lapisan; **sa** -- satu lapis;
rong -- dua lapis;

sap-sapan [sap sapan] *a* ber-
lapis-lapis

sapa I [sapaʔ] *pron* siapa. -- *sing arep
anjog mengko sore?* Siapa yg
akan datang nanti sore?

sapa II [sapa] *n* perkataan utk
menegur (mengajak ber-
cakap-cakap dsb); sapa;
nyapa [ñapa] *v* mengajak
bercakap-cakap; menegur;
menyapa. *Angger ketemu
kanca-bature, dheweke mesthi
~ dhisit.* Kalau bertemu
teman-temannya, dia selalu
menyapa lebih dahulu.

sapélé [səpele] *a* remeh; sepele;

sederhana; tidak dianggap
sapi [sapi] *n* binatang pemamah
 biak, bertanduk, berkuku
 genap, berkaki empat, ber-
 tubuh besar, dipiara utk di-
 ambil daging dan susunya;
 sapi

sapih [sapih] *v* henti; sapih; ber-
 henti menyusui;

nyapih [ñapih] *v* **1** meng-
 hentikan anak/bayi menyusui
 pd ibu; **2** mengakhiri periode
 anak binatang menyusui pd
 umur tertentu, msl krn anak
 sdh dpt memakan pakan
 ternak dewasa (ttg hewan
 ternak); **3** memindahkan
 benih yg sdh berkecambah
 dari persemaian lama ke per-
 semaian baru yg lebih besar
 (ttg tanaman);

sapihan [sapihan] *n* anak/
 balita yg baru disapih

sapisan [sapisan] *a* → **sepisan**

saplèrèdan [saplɛrɛdan] *a* se-
 layang pandang. *Enyong*
weruh bayangan --. Saya
 melihat bayangan selayang
 pandang.

sapu [sapu] *n* perkakas rumah
 tangga yg digunakan utk
 membersihkan lantai; sapu

saradan [saradan] *v* mati suri

sarahan [sarahan] **1** *n* seserahan;

barang antaran; **2** mengantar
 barang-barang kepada calon
 pengantin wanita dari calon
 pengantin pria, biasanya
 berupa seperangkat pakaian,
 perhiasan, uang, makanan,
 dsb

sarap I [sarap] *n* urat syaraf

sarap II [sarap] *a* tdk waras; gila

sarapan [sarapan] *n* makan pagi;
 sarapan

saras *bbs* → **waras**

sarat [sarat] *n* syarat

sarèh [sarɛh] *n* **1** sabarñ **2** santun

sarem [sarəm] *bbs* → **uyah**

sari [sari] *n* sari; inti; pati

sariawan [sariawan] *n* penyakit
 pd gusi, bibir bagian dlm,
 langit-langit mulut, atau
 lidah; sariawan

saridelé [saridələ] *n* susu dari
 kedelai

sarong [sarɔŋ] *n* bilik; kamar

sar-ser [sar sər] *a* beda tipis

sarug [sarug] *v* kena gesek;

nyarug [ñarug] *v* bergesekan

sarung [sarun] *n* kain sarung

sasar [sasar] *a* keliru; salah;

kesasar [kəsasar] *a* tersesat

sasi [sasi] *n* bulan. -- **Sawal** bulan
 Syawal

sastra [sastra] *n* sastra; tentang
 kesusastraan atau tulis me-
 nulis

sat [sat] *a* → **asat**

sata [sata] *n* *bbs* → **mbako**

sathithik [sat^hi^hik] *a* → **sethithik**

satru [satru] *n* seteru; musuh.

-- *bebuyutan*. musuh turun-temurun.

satu [satu] *n* nama kue kering

berasa manis yg dibuat dari

tepung kacang hijau

saur I [saur] *v* jawab;

nyauri [ñauri] *v* menjawab;

sauran [sauran] *n* jawaban

saur II [saur] *v* kembali;

nyaur [ñaur] *v* mengembalikan pinjaman (ttg utang)

saur III [saur] *n* makan sahur

sauto [sauto] *n* kuliner khas Tegal

bersantan dg daging ayam

atau sapi dan taburan bawang

goreng; soto Tegal

sawa-sawa [sawa sawa] *adv* selalu

saja/lagi-lagi

Sawal [sawal] *n* bulan Syawal

sawalang-sawalang [sawalaŋ

sawalaŋ] *a* berantakan/cerai

berai

sawan [sawan] *n* penyakit yg di-

akibatkan pengaruh jahat

atau kekuatan gaib;

sawan cèlèng [sawan cɛləŋ]

n penyakit ayau; epilepsi

sawang I [sawaŋ] *n* sarang laba-laba

yg mengotori langit-langit

rumah (sdh ditinggalkan

laba-laba)

sawang II [sawaŋ] *n* pandang;

nyawang [ñawaŋ] *v* me-
mandang;

sawang sinawang [sawaŋ
sinawaŋ] *v* saling menilai satu
sama lain;

sawangan [sawaŋan] *n* pan-
dangan

saweg [sawəŋ] *bbs* → **lagi**

sawer [sawər] *bbs* → **ula**

sawèr [sawər] *v* uang tip; pem-
berian uang kepada penari
atau penyanyi di atas pang-
gung sebagai hadiah atau
rasa simpati.

sawetara [sawətara] *adv* semen-
tara

sawidak [sawidak] *num* bilangan
enam puluh

sawo [sawo] *n* buah sawo; *Manil-
kara kauki*

sawud [sawud] *n* abon

sawung [sawuŋ] *bbs* → **pitik**

saya [saya] → **sangsaya**

sayad [sayad] *v* iris tipis

sebar [səbar] *v* sebar;

nyebar [ñəbar] *v* menyebar;

semobar [səməbar] *v* ter-
serak di mana-mana

sebel [səbəl] *a* perasaan sebal

seblak [səblak] *v* memukul dg
gerakan cepat menggunakan
kayu atau bambu

sebul [səbul] *v* tiup;

nyebul [ñəbul] *v* meniup;

sebulan [səbulan] *n* mainan
gelembung

sebut [səbut] *v* sebut;

nyebut [ñəbut] *v* mengeluh

sedasa [sədasa] *bbs* → **sepuluh**

sèdèng [sɛdɛŋ] *a* setengah gila

sedhakep [sədʰəkəp] *v* melipat
lengan di dada

sedheng [sədʰɛŋ] *a* 1 cukup; 2 pas
(ttg pakaian)

sedhengan [sədʰɛŋan] *a*
sedang-sedang saja; tdk
kurang tdk lebih

sedhep [sədʰɛp] *a* rasa sedap

sedhekah [sədʰəkah] *n* sedekah

sedheku [sədʰəku] *v* jongkok
bertumpu pada lutut

sedhèlat [sədʰɛlat] → **sadhèlat**

sedhèrèk [sədʰɛrɛk] *bbs* → **se-
dulur**

sèdhèt [sɛdʰɛt] *n* bekas luka di
pelupuk mata;

sèdhèten [sɛdʰɛtən] *n*
memiliki cacat bekas luka di
pelupuk mata

sedhot [sədʰɔt] *v* isap; sedot;

nyedhot [ñədʰɔt] *v* menyedot;
mengisap;

sedhotan [sədʰɔtan] *n* se-
dotan; pipet

sedhuprak [sədʰuprak] *v* duduk
santai di lantai

sedulur [sədulur] *n* saudara;

nyedulur [ñədulur] *n* ber-
saudara; menganggap sau-
dara;

seduluran [səduluran] *n* per-
saudaraan

sega [səga] *n* nasi

seganten [səgantən] *bbs* → **laut**

segara [səgara] → **laut**

segawon [səgawɔn] *bbs* → **asu**

seger [səgər] *a* segar

segrak [səgrak] *n* terasa me-
nyengat di tenggorokan;

nyegrak [ñəgrak] *a* bau yg
menyengat dan membuat
batuk. *Sapa kiye sing masak
lombok ~ pisan.* Siapa ini
yg sdg memasak cabai, me-
nyengat sekali.

seg-seg [səg səg] *a* cepat-cepat

segu [səgu] *v* cegukan; menge-
luarkan bunyi “ceguk” dari
dlm tenggorokan

sejarah [səjarah] *n* sejarah; riwayat

sejati [səjati] *a* sejati; murni; asli;
tdk ada campurannya

seka [səka] → **saka II**

sekal [səkal] *adv* seketika itu juga;
langsung

sekang [səkəŋ] → **saka II**

sekar [səkar] *bbs* → **kembang**

sekarat [səkarat] *a* keadaan
saat menjelang kematian
(menjelang ajal tiba); sekarat

sekéca [səkeca] *bbs* → **énak**
sekedhik [səkəd^hik] *bbs* →
sethithik

sèkèl [səkəl] *a* rasa sakit pada per-
 sendian diakibatkan memar
 di bagian tubuh lainnya

sèket [səkət] *num* bilangan lima
 puluh (50)

sekolah [səkolah] **1** *n* bangunan
 sekolah; **2** usaha mencari
 kepandaian

sekop [səkop] *n* alat penggali
 tanah, pasir, dsb; sekop

sekoteng [səkotəŋ] *n* → **rondé**

sekrup [səkrup] *n* sekrup; mur

sekul [səkul] *bbs* → **sega**

sèl [səl] *n* sel; ruang tahanan

séla [səla] *bbs* → **watu**

selag [səlag] *v* seling; selip;
nyelag [ñəlag] *v* terselip ber-
 ada di antara dua benda

selang [səlaŋ] *n* selang; alat bantu
 utk mengalirkan air

selang-seling [səlaŋ səliŋ] *v* ber-
 selang-seling; bergantian

selangkung [səlaŋkuŋ] *bbs* →
selawé

selar [səlar] *n* nama ikan laut;
Tylognathus caudimaculatus

selat [səlat] *adv* makin

selawé [səlawe] *num* bilangan dua
 puluh lima (25)

seleb [sələb] *a* gila

selek I [sələk] *a* cepat

selek II, keselek [kəsələk] *v* ter-
 sedak

selèn [sələŋ] *v* **1** tertukar; **2** dua
 macam (ttg mata merpati)

seler [sələŋ] *v* ambil diam-diam;

nyeler [ñələŋ] *v* mengambil
 secara diam-diam

selikur [səlikur] *num* bilangan dua
 puluh satu (21)

selip [səlip] *v* salip;

nyelip [ñəlip] *v* mendahului

selir [səliŋ] *n* istri raja tetapi bukan
 permaisuri; selir

sèlokan [sələkan] *n* selokan; sa-
 luran air

sèlong [sələŋ] *n* lamtoro/petai cina

selongsong [sələŋsəŋ] *n* se-
 longsong; cangkang

selonjor [sələŋjɔŋ] *v* duduk dg
 menjulurkan kaki

selop [sələp] *n* selop; alas kaki

semada [səmada] → **semadan**

semadan [səmadan] *adv* agak

semana [səmana] **1** *adv* pada
 waktu itu. *Gek jaman --*. Pd
 waktu itu; **2** sebanyak itu.
Berase gur --? Berasnya hanya
 sebanyak itu?

semanten [səmantən] *bbs* → **se-**
mana

semangar [səmaŋar] *a* ramai

semangat [səmaŋat] *a* semangat;
 kemauan

semangka [səmaŋka] *n* buah

semangka; *Citrullus vulgaris*
semaput [səmaput] *v* kehilangan kesadaran; pingsan
Semar [səmar] *n* nama salah seorang punakawan dl pewayangan; Semar
semaur [səmaur] → **saur I**
semaya [səmaya] *v* janji lain waktu; menanggukkan
semayi [səmayi] *n* makanan yg terbuat dari ampas kelapa
sembada [səmbada] *a* cukup; kuat; sepadan; sebanding. *Ora -- karo anggake*. Tdk sebanding dg gayanya.
sembah [səmbah] *n* kata atau perkataan yg menunjukkan penghormatan; sembah;
nyembah [ñəmbah] *v* menyembah;
sesembahan [səsəmbahan] *n* pujaan; yg disembah
sembarang [səmbarəŋ] *a* mana suka; sembarang; yg mana saja;
sembarangan [səmbarəŋan] *a* asal-asalan; tdk beraturan; gegabah
sembayang [səmbayaŋ] *v* melakukan sembahyang
sembèr [səmbər] *a* suara tidak merdu karena nadanya tidak tepat; fales
sembilang [səmbilaŋ] *n* nama jenis

ikan laut; *Plotosus canius*
semblotongan [səmbloʈoŋan] *a* kurang ajar
sembrah [səmbrah] *a* **1** tdk tertib; **2** menaruh sesuatu tdk pd tempatnya; sembarangan
sembrana [səmbrana] *a* kurang ajar; tdk sopan; tdk menghormati orang tua
sembur [səmbur] *n* semprot; sembur;
nyembur [ñəmbur] *v* menyemprot; menyembur (ttg benda cair)
semeg [səməg] *a* setengah basi (ttg masakan)
semelèt [səmələt] *a* panas sekali
semi [səmi] *a* tumbuh; bertunas
semilir [səmilir] *a* semilir; angin sepoi-sepoi
semineb [səminəb] *v* hampir pingsan; rasa tdk enak badan
semingkir [səmiŋkir] → **singkir**
semir [səmir] *n* lemak berwarna utk melicinkan bahan dari kulit; semir;
nyemir [ñəmir] *v* melakukan kegiatan semir;
semiran [səmiran] *v* memakai semir
semeg [səməg] *n* makanan yg hampir membusuk
semelèt [səmələt] *a* **1** rasa panas sekali. *Hawané --*. Udaranya

panas sekali; **2** *ks* sangat mahal. *Reganè* --. Harganya sangat mahal.

seminggah [səmɪŋgah] *p* kata seru utk menyuruh orang lain menyingkir; menyingkirlah! -- *sing adoh*. Menyingkirlah jauh-jauh.

semono [səmono] → **semana**

sempak [səmpak] *n* pakaian renang

sempal [səmpal] *a* patah

sèmpal [səmpal] *n* kain untuk mengangkat benda panas

sèmpèr [səmpər] *n* lumpuh

sempoyongan [səmpɔyɔŋan] *v* sempoyo ngan; berjalan spt orang mabuk

semprit [səmprit] *v* tiup peluit;

nyemprit [nɪəmprit] *v* meniup/ membunyikan peluit;

sempritan [səmpritan] *n* peluit;

disemprit [disəmprit] *v* di-peringatkan dg membunyikan peluit

semprong [səmprɔŋ] *n* **1** sejenis kue kering; **2** cerobong yg terbuat dari bambu berbentuk silinder utk meniup api di tungku; **3** gelas pd lampu minyak

semprot [səmprɔt] *v* **1** semprot; **2** *ks* bentak;

nyemprot [nɪəmprɔt] *v* **1** menyemprot; **2** membentak;

semprotan [səmprɔtan] *n* alat utk menyemprot

semrawud [səmrəwud] *a* tdk rapi; tdk teratur; amburadul

semrèsèt [səmrəsət] *n* rasa pedih dan panas pd kulit

semrikut [səmrikut] *a* tdk mau diam; ingin ikut-ikutan bekerja

semripit [səmrɪpit] *v* semilir

semriwing [səmrɪwɪŋ] *a* **1** rasa mentol; **2** terasa angin lembut

semromong [səmrɔmɔŋ] *a* hawa yg panas

semu [səmu] *adv* keadaan yg mendekati (ttg suatu hal). -- **kuning**. agak kuning; kekuning-kuningan

semur [səmur] *n* masakan (ttg daging sapi, ayam, hati, jengkol, telur) berkuah yg dibumbui lada, kecap, dsb; semur

semut [səmut] *n* serangga kecil yg berjalan merayap, hidup bergerombol, termasuk suku *Formicidae*; semut

sèn [sɛn] *num* sen; satu per-seratus rupiah; nilai mata uang zaman dahulu

sendèg [səndɛg] *n* pengunci pintu terbuat dari kayu;

- disendèg** [disəndɛg] *v* dikunci/dihantam menggunakan ujung telapak tangan yang jari-jarinya ditekuk (biasanya ke perut)
- sèndèkala** [sɛndɛkala] *n* senjakala/maghrib
- seneng** [sənəŋ] *a* **1** rasa senang; **2** perasaan suka/cinta terhadap seseorang atau sesuatu. *Enyong -- maring Ratmi.* Saya suka dg Ratmi.
- seneng-seneng** [sənəŋ sənəŋ] *v* berbuat sesuatu dg senang hati atau utk menyenangkan hati; bersantai; bersuka-suka; bersenang-senang
- sèng** [sɛŋ] *n* **1** seng; **2** atap yg terbuat dr seng
- sengaja** [səŋaja] *v* dimaksudkan atau direncanakan; diniatkan; sengaja;
- nyengaja** [n̩əŋaɟa] *v* menyengaja
- sengak** [səŋak] *n* **1** bau tdk enak; **2** kata-kata yg tdk menyenangkan; ketus. *Angger ngomong aja --.* Kalau berbicara jgn ketus.
- senggak** [səŋgak] *v* menyela di dlm nyanyian dg kata seru **ha-o!** **ha-é!** dsb
- sèngganè** [sɛŋganɛ] *n* seumpama
- senggang** [səŋgan] *n* waktu luang
- sènggèt** [sɛŋgɛt] *v* ambil buah menggunakan galah;
- nyènggèt** [n̩əŋgɛt] *v* mengambil buah menggunakan galah
- sènggol** [sɛŋgɔl] *v* senggol; sentuh dg keras;
- nyènggol** [n̩əŋgɔl] *v* menyenggol;
- kesènggol** [kəsɛŋgɔl] *v* tersenggol
- senggruk** [səŋgruk] *v* sedak;
- kesenggruk** [kəsəŋgruk] *v* tersedak akibat makan atau minum terburu-buru
- senggrak-senggruk** [səŋgrak səŋgruk] *v* menangis tersedusedu
- sengit** [səŋit] *a* benci; rasa tdk suka thd sesuatu atau seseorang;
- nyengiti** [n̩əŋiti] *v* perilaku yg membuat orang lain benci
- sengka** [səŋkaʔ] *n* teknik mengurus perut bagi penderita turun bero
- sengkal** [səŋkal] *n* ganjal pintu dari kayu
- sèngklèh** [sɛŋklɛh] *n* hampir putus dan jatuh ke bawah
- sengkolun** [səŋkɔlun] *n* nama jajanan atau kue; penganan kukus yg terbuat dari tepung beras ketan yg dicampur dg

parutan kelapa, gula, dsb biasanya diberi warna merah dan putih

seni I [səni] *n* **1** seni; keahlian membuat karya yg bermutu; **2** karya yg diciptakan dg keahlian yg luar biasa (ttg tari, lukisan, ukiran, bangunan, dll);
nyeni [nəni] *a* bersifat indah; unik;
seniman [səniman] *n* pelaku seni

seni II [səni] *bbs* → **uyuh**

səngso [səŋso] *a* tdk pas; tdk sesuai

sənsus [sənsus] *n* cacah; sensus

səntak [səntak] *v* hardik; bicara keras

səntər I [səntər] *v* mengarah ke tengah-tengah

səntər II [səntər] *n* alat yg digunakan sbg alat bantu penerangan

sənthir [səntʰir] *n* lampu minyak dari kaleng kecil yg diberi sumbu kain

səntimèn [səntimən] *v* dengki kpd orang lain

senut-senut [sənut sənut] *v* berdenyar-denyar/ harap-harap cemas

sepa [səpa] *a* tdk berasa; sdh diambil sarinya

sepat [səpat] *n* jenis ikan air tawar; *Anabantidae*

sepata [səpata] *n* sumpah serapah; kutuk;

nyepatani [nəpatani] *v* menyumpah; mengutuk;

sepatan [səpatan] *n* kutukan

sepatu [səpatu] *n* **1** pembungkus kaki yg biasanya terbuat dari kulit karet atau kain yg bagian telapak dan tumitnya tebal dan keras; sepatu; **2** benda yg menyerupai sepatu (pd mesin jahit)

sepèlè [səpələ] *a* sangat sederhana; urusan kecil; remeh

sepet [səpət] *a* rasa sepah

sepi [səpi] *a* sunyi; lengang; sepi;
nyepi [nəpi] *v* menyepi

sepirtus [səpirtus] *n* zat cair yg mengandung alkohol, mudah menguap dan terbakar; spiritus

sepit [səpit] *v* sunat

seplit [səplit] *v* pembagian

Sèptèmber [səptəmbər] *n* bulan ke-9 dl penanggalan Masehi

sepuh [səpuh] *bbs* → **tuwa**

sesepuh [səsəpuh] *n* orang yg dituakan

sepuluh [səpuluh] *num* bilangan sepuluh (10)

sepur [səpʊr] *n* kereta api

ser I [sər] *a* perasaan mendesir;

- berdesir;
mak ser [ma' sər], **ser-seran** [sər sərən] *a* perasaan atau rasa hati yang berdesir
ser II [sər] *num* sedikit. **sak ser**. sedikit saja. *Kacèk* ~. Terpaut sedikit saja.
sèrab [sərab] *a* silau
serada [sərada] → **sradan**
seradan [səradan] *a* *ki* agak kurang waras; gila
serak [sərak] *n* suara serak
serakah [sərakah] *a* serakah; tamak
serakat [sərakat] *a* bergaya berlebihan; sok bisa
serang [səraŋ] *v* serang; serbu;
nyerang [ñəraŋ] *v* menyerang; menyerbu;
serangan [səraŋan] *n* serbuan
serah [sərah] *v* serah;
nyerah [ñərah] *v* menyerah
serat [sərat] *bbs* → **tulis**
serbad [sərbad] → **serbat**
serban [sərban] *n* sorban; tutup kepala
serbat [sərbat] *n* minuman segar terbuat dari jahe, gula dsb; serbat
serbèt [sərbət] *n* kain serbet; lap;
nyerbèti [ñərbəti] *v* mengelap;
serbètan [sərbətan] *v* menggunakan kain serbet;
 menggunakan lap
serbu [sərbu] → **serang**
sereg [sərag] *v* percepat;
nyereg [ñərag] *v* mempercepat;
disereg [disərag] *n* pekerjaan yg dipercepat
sèrèh [səreh] *n* tanaman tahunan yg padat, berbau khas; serai; *Andropogon nardus*
serem [səram] *a* seram; menakutkan
sèrep [sərap] *n* cadangan; pengganti
seret [səret] *a* seret; tdk licin
sèrèt [səret] *v* tarik maju; geser;
nyèrèt [ñeret] *v* menyeret; menarik ke arah depan
sering [səriŋ] *adv* kerap; acap; sering
serit [sərit] *n* serit; sisir bergigi rapat yg biasanya digunakan utk rambut yg kotor, berketombe, atau berketu
sèrok [sərok] *n* **1** perkakas dapur yg di gunakan utk menyerok atau mengambil sesuatu dari penggorengan; **2** alat utk mengambil ikan atau sampah di akuarium atau kolam
sèrong [səroŋ] *v* *ki* selingkuh/berzina
serot [sərot] *v* → **sedhot**
seru [səru] *a* suara keras

ses [səs] *bbs* → **rokok**

sèsèt [səsət] *v* koyak; sobek;

nyèsèt [ñəsət] *v* mengoyak;
menyobek;

sèsètan [səsətan] *n* hasil
koyakan

sesek [səsək] *a* sesak

sesep [səsəp] *v* isap;

nyesep [ñəsəp] *v* mengisap;

disesep [disəsəp] *v* diisap

sesel [səsəl] *v* sisip;

nyesel [ñəsəl] *v* menyisip;

diseselna [disəsəlna] *v* di-
sisipkan

sesupé [səsupe] *bbs* → **ali-ali**

setalèn [sətələn] *num* dua puluh
lima (25) sen (mata uang
zaman dahulu)

setang [sətaŋ] *n* setir sepeda atau
sepeda motor;

nyetangi [ñətaŋi] *v* mengem-
dalikan sepeda atau sepeda
motor; memegang setang

setèl [sətəl] *v* 1 setel; diselaraskan
(ttg mesin atau alat); 2 di-
hidupkan; dibunyikan (ttg
radio, televisi, *tape recorder*);
ks – **kenceng**. berpakaian
rapi

nyetèl [ñətəl] *v* mem-
bunyikan; menghidupkan.
*Aja ~ radio seru-seru. Jangan
menghidupkan radio keras-
keras;*

nyetèli [ñətəli] *v* menye-
laraskan mesin atau alat.
*Enyong mesthi dikongkon ~
mesin jahite ibune. Saya se-
lalu disuruh menyelaraskan
mesin jahit milik ibu.*

setèmpel [sətəmpəl] *n* stempel;
cap;

nyetèmpel [ñətəmpəl] *v*
membubuhi stempel atau
cap;

setèmpelan [sətəmpələn] *n*
berstempel

setengah [sətəŋah] *n* separuh

sethithik [sətʰiʰik] *num* sedikit;
tdk banyak

setir [sətir] *n* kemudi/mobil

setunggal [sətunggal] *bbs* → **siji**

sewidak [səwidak] *num* bilangan
enam puluh (60)

sewiwi [səwiwi] *n* sayap

sèwot [səwət] *v* marah; jengkel;
dongkol

siang [si^yaŋ] *bbs* → **awan**

sida [sida] *n* jadi. *ora --.tdk jadi;*
batal

sidhem [sidʰəm] *v* redam; tdk
sampai terdengar

sidhum [sidʰum] *n* matahari ter-
tutup awan sehingga tdk
begitu panas

sidulè [sidulɛ] *n* *ki* alat kelamin
laki-laki

sigar [sigar] *v* belah;

nyigar [n̄igar] *v* membelah;
disigar [disigar] *v* dibelah
siji [siɖʒi] *num* bilangan atau angka satu 1;
nyuwiji [n̄uwɪɖʒi] *v* bersatu; menjadi satu
sikah [sikah] *p* kata seru utk memaki
sikat [sikat] *n* sikat;
nyikat [n̄ikat] *v* menyikat; menggunakan sikat
sikep [sikəp] *v* peluk
sikil [sikil] *n* kaki
siksa [siksa] *v* siksa;
nyiksa [n̄iksa] *v* menyiksa
sikut [sikut] *n* siku;
nyikut [n̄ikut] *v* menyodok menggunakan siku;
kesikut [kəsikut] *v* tersiku; kena siku
silad [silad] *n* kulit bambu yg sangat tipis, biasanya digunakan utk menyayat;
nyilad [n̄ilad] *v* menyayat dg silad
silak [silak] *v* sibak;
nyilak [n̄ilak] *v* menyibak;
disilak [disilak] *v* disibak
silih [silih] *v* pinjam;
nyilih [n̄ilih] *v* meminjam
silir-silir [silir silir] *n* angin sepoi-sepoi
silit [silit] *n* dubur; anus
siluman [siluman] *n* siluman;

makhluk jadi-jadian
simpen [simpən] *v* simpan;
nyimpen [n̄impən] *v* menyimpan;
simpenan [simpənən] *n* simpanan
simping [simpinj] *n* nama sejenis kerang berbentuk tipis dan lebar; *Amusium pleurnectes*
sinambi [sinambi] *p* sambil
sinau [sinau] *v* belajar
sindhèn [sindʰən] *n* penyanyi wanita dl kesenian karawitan Jawa
sindik [sindik] *n* tusuk (ttg sate)
sing [siŋ] *p* 1 yang. – *endi?* yang mana?; 2 dari *Enyong – Tegal*. Saya dari Tegal. *Kowen – endi?* Kamu dari mana?
singa [siŋa] *n* singa; *Felis leo*
singa-singaha [siŋa siŋaha] *adv* suka-suka; mana suka
singgat [siŋgat] *n* belatung; *Cuterebra spp*
singget [siŋgət] *a* irit
singit [siŋit] *a* tampak seram; angker
singkir [siŋkir] *v* singkir; jauhkan;
semingkir [səmiŋkir] *v* menjauh
singset [siŋsət] *n* singset; tubuh yg kencang dan padat berisi
singsot [siŋsət] *v* bersiul
singunen [siŋunən] *n* pusing se-

telah berada di ketinggian
sinom [sinom] *n* daun asam yg masih muda

sinoman [sinoman] *v* membantu pekerjaan orang yg sedang menyelenggarakan hajatan atau pesta

sinten [sintən] *bbs* → **sapa I**

sinthing [sintʰiŋ] *n* sinting; tdk waras

sintrèn [sintɾən] *n* sejenis kesenian tradisional yg ada di daerah pantura barat pulau Jawa

sintru [sintru] *a* sepi; mencekam

sios [sios] *bbs* → **sida**

sipat kuping [sipat kupiŋ] *v* berlari kencang

sipet [sipət] *v* mematikan lampu; listrik; api

sipil [sipil] *a* sangat mudah; tdk berarti

siram I [siram] *v* siram; guyur dg air

siram II [siram] *bbs* → **adus**

sirep [sirəp] *v* mati; padam (ttg lampu);

nyirep [ñirəp] *v* memadamkan;

disirep [disirəp] *v* dipadamkan

siru [siru] *n* sudu; daun pisang yg digunakan sbg sendok

sis [sis] *v* mengeringkan tdk dg

dijemur; tetapi hanya diangin-angin

sisah [sisah] *bbs* → **susah**

sisan [sisan] *adv* sekalian dilakukannya

sisi [sisi] *n* cara mengeluarkan ingus atau cairan dari hidung

sisig [sisig] *n* sugi; tembakau utk membersihkan ludah di bibir waktu makan sirih

sisih [sisih] *n* sebelah; bagian. --lor: sebelah utara

sisil [sisil] *v* kupas biji menggunakan mulut;

nyisil [ñisil] *v* mengupas biji menggunakan mulut

siung [siuŋ] *n* taring

siwur [siwur] *n* gayung dari tempurung kelapa

siyèng [siyɛŋ] *n* ikan asin kering

slagrang [slangran] *v* melintang; menghalangi

slah [slah] *v* menghidupkan mesin sepeda motor dg kaki;

nyelah [ñələh] *v* menghidupkan mesin sepeda motor dg kaki

slamet [slamət] *n* selamat;

slametan [slamətan] *n* acara kenduri

slampé [slampe] *n* sapu tangan

slarak [slarak] *v* selancar;

slarakan [slarakan] *v* berselancar; bermain selancar

slarang [sɫarəŋ] *n* potongan dahan;
ranting kering
sebar [sɫəbər] *v* sebar
slèbor [sɫəbɔr] *n* slebor; penutup
roda kendaraan
slèdèr [sɫədɛr] *a* tdk tanggap; tdk
segera
slèmèk [sɫəmɛk] *n* alas; dasar;
lapik
slèmpang [sɫɛmpaŋ] **1** *v* silang; **2** *n*
kain atau pita yg disilangkan
di tubuh
slèmpet [sɫɛmpət] *v* mencopet
slèndhang [sɫɛndʰaŋ] *n* selendang
slèpi [sɫəpi] *n* tempat tembakau
berupa kantong kecil yg
terbuat dari anyaman tikar
yg biasa dibawa perokok
tembakau pada zaman
dahulu
slèrèt [sɫɛrət] *v* menarik (ttg
resliting);
slèrètan [sɫɛrɛtan] *n* resliting
slidhik [sɫidʰik] *v* selidik; dg teliti
slilit [sɫilit] *n* sesuatu yg terselip
di gigi
slimur [sɫimur] *v* mengalihkan
perhatian
sliring [sɫiriŋ] → **cliring**
sliru [sɫiru] *a* tukar;
nyliru [ɲliru] *a* menukar;
disliru [disliru] *v* ditukar;
kesliru [kəsɫiru] *v* tertukar
slisiban [sɫisiban] *v* berselisih

jalan
sliwah [sɫiwah] *v* alih;
nyliwahna [ɲliwahna] *v*
mengalihkan;
disliwahna [disliwahna] *v*
dialihkan
sliwahan [sɫiwahan] *a* bukan
pasangannya; salah tempat;
nyliwah [ɲliwah] *v* me-
nyimpang
slomprèt [sɫɔmpɾɛt] *n* terompet
slomod [sɫɔmɔd] *v* sundut; di-
tempel api
slongsong [sɫɔŋsɔŋ] → **selong-
song**
slonjor [sɫɔŋjɔr] *v* duduk dg men-
julurkan kaki
slonong [sɫɔnɔŋ] *v* menyelonong;
muncul tiba-tiba
slorog [sɫɔrɔg] *n* laci
slorokan [sɫɔrɔkan] → **slarak**
slotho [sɫɔʰɔ] *n* dompet tempat
tembakau
sluduk [sɫuduk] *v* masuk diam-diam
slundap-slundup [sɫundap slundup]
v keluar masuk
soal [soal] *n* soal; masalah;
soalé [soale] *adv* masalahnya
soga [soga] *n* pewarna batik;
Peltophorum pterocarpum;
nyoga [ɲoga] *v* memberi
warna dg soga (ttg batik)
soglog [sɔglɔg] *a* babal; dungu;
tolol

sogok [sɔgɔk] *v* sogok; suap;

nyogok [n̩ɔgɔk] *v* menyuap

sok [sɔk] *adv* pernah;

ora sok [ora sɔk] *adv* tdk pernah

sokan [sɔkan] → **sok**

soklat [sɔklat] *n* warna coklat

sol I [sɔl] *v* desak;

ngesol [n̩ɛsɔl] *v* mendesak;

sol-solan [sɔl sɔlan] *v* ber-desakan

sol II [sɔl] *n* alas sepatu;

ngesol [n̩ɛsɔl] *v* memperbaiki alas sepatu

solar [solar] *n* minyak solar

soldhèr [sɔldʰɛr] *n* solder; alat utk memanaskan patri

solog [solog] *n* penis

solokan [solokan] *n* saluran air

som [som] *n* istilah dl jahit menjahit

sombong [sɔmbɔŋ] *a* tinggi hati; congkak; sombong

songgol [sɔŋgɔl] *n* kuli angkut barang di pasar atau di gudang

songkok [sɔŋkɔk] *n* topi songkok; peci; songkok

songkrah [sɔŋkrah] *a* tdk teratur

sontak [sontak] *v* **1** sobek; **2** mendadak. **dadak** --. mendadak sekali

sonten [sɔntən] *bbs* → **soré**

sontong [sɔntɔŋ] *n* sejenis ikan cumi-cumi *Ommastrephes*

sloani pacificies

sop [sɔp] *n* sayur sop

soré [sore] *n* sore; petang

sorog [sɔrɔg] → **slorog**

sorot [sɔrɔt] *v* sorot;

nyorot [n̩ɔrɔt] *v* menyorot

sosi [sɔsi] *n* kunci

sosoh [sɔsɔh] *v* memutihkan beras dg menggiling dan membuang bekatulnya

sot [sɔt] *v* lepas. *di -- na*. dilepaskan.

soténé [sotene] *adv* memangnya; kalau

soto [soto] *n* soto

so'un [so'un] *n* mie putih; so'un

sowak [sowak] *a* gila

srabi [srabi] *n* kue serabi

srabud, srabudan [srabudan] *n* pekerjaan apa saja

sradan [sradan] *adv* agak

sradhat [sradʰat] *v* bergerak cepat dan tiba-tiba

srag [srag] *a* sembarang tempat;

ngesrag [n̩ɛsrag] *v* jatuh di sembarang tempat;

srag-sragan [srag sragan] *v* pergi ke sembarang tempat tanpa tujuan

srakah [srakah] *a* serakah; tamak; loba

srakal [srakal] *n* istilah dalam seni rebana; menabuh rebana sambil berdiri

srampang [srampɔŋ] *v* dilempar

kakinya menggunakan kayu yang agak panjang

srang-srangan [sraŋ sraŋan] *a* ngawur; tidak jelas tujuannya

srakat [sraˈkat] *n* perilaku anak yg tidak mau diam

sral-srul [sral srul] *v* sering datang

sranta [sraˈnta] *a* sabar menunggu

sranthal [sraˈntʰal] *v* lari dg cepat

srawéan [sraˈwe˧an] *v* tangan menggapai

srawudan [sraˈwuːdan] *a* serabutan; mengerjakan apa saja

srawung [sraˈwuŋ] *v* bergaul; kenal;

sesrawungan [səsraˈwuŋan] *n* pergaulan

sreg [sraˈg] *a* pas; cocok; sesuai

srag-srag [sraˈg sraˈg] *a* cepat; bergas

srebèt [sraˈbət] *n* lap

sregep [sraˈgəp] *a* rajin

srèmpèd [sraˈmpəd] *v* serempet

sréngéngé [sraˈŋeŋe] *n* matahari

srog [sraˈg] *v* meletakkan barang di suatu tempat;

disroгна [disraˈgna] *v* diletakkan;

ngesrog [ŋəsraˈg] *v* meletakkan barang di suatu tempat;

srigunting [sraˈguntiŋ] *n* nama burung yg ekornya spt gunting; *Dicrucus leucophaeus*

srikaya [sraˈkaya] *n* 1 nama buah yg berbentuk bundar, kulit

luarnya kasar bermata banyak dan berwarna hijau keputih-putihan; *Anona squamosa*; 2 nama makanan tradisional yg terbuat dari campuran tepung, gula, telur, santan, biasanya dimakan sbg pelengkap nasi ketan

srimbed [sraˈmbəd] *v* terhalang karena kakinya terlilit benang/tambang

srimpi [sraˈmpi] *n* nama tarian tradisional Jawa

srimpung [sraˈmpuŋ] *n* kaki terkait; **nyrimpung** [n̄raˈmpuŋ] *v* mengait (ttg kaki orang yg sedang berjalan)

sricing [sraˈdiŋ] *n* nama sejenis ikan asin

sriwing [sraˈwiŋ] *n* angin yg bertitiup lemah dan terasa sejuk; **semriwing** [səmraˈwiŋ] *a* rasa sejuk; rasa mentol

srudug [sraˈduːg] *v* seruduk; terjang dg kepala

srugal-srugul [sraˈgʊal sraˈgʊl] *v* tingkah laku kasar

srunder [sraˈduːŋ] *n* nama sejenis makanan terbuat dari kelapa parut yg disangrai

srunthul [sraˈntʰul] *v* lari kecil;

nyrunthul [n̄raˈntʰul] *v* berlari kecil;

sranthal-srunthul [sraˈntʰal

- srunt^hul] *v* sering berlari-lari kecil
- sruput** [sruput] *v* seruput (ttg minum); minum perlahan-lahan;
- nyruput** [ñruput] *v* menyeruput; menyedot minuman perlahan-lahan
- srutu** [srutu] *n* cerutu
- sruwal** [sruwal] *n* celana
- sruwang** [sruwang] *a* marah;
- nyruwangi** [ñruwangi] *v* memarahi;
- disruwang** [disruwang] *v* dimarahi
- sruwang-sruwung** [sruwang sruwung] *n* perasaan hampa; sunyi sepi
- sruwidhil** [sruwind^hil] *a* camping;
- pating --** compang-camping
- stamplat** [stamplat] *n* terminal bus
- stralis** [stralis] *n* pagar besi; kisi-kisi teras
- subuh** [subuh] *n* waktu subuh
- subur** [subur] *a* **1** dapat tumbuh dg baik, subur (ttg tanaman); **2** baik dan sehat (ttg badan)
- suci** [suci] *a* **1** bersih dari kotoran; **2** bebas dari dosa (ttg agama dan kepercayaan); suci
- suda** [suda] *a* kurang;
- nyuda** [ñuda] *v* mengurangi;
- disuda** [disuda] *v* dikurangi
- sudagar** [sudagar] *n* orang yg memperdagangkan sesuatu
- dl jumlah besar; pedagang besar; saudagar
- sudhah** [sud^hah] *v* buka; bongkar
- sudhat** [sud^hat] *v* bedah; iris
- sudhi** [sud^hi] *n* tempat lauk pauk nasi berkat dari daun pisang yg bentuknya bundar
- sudi** [sudi] *a* rela; ikhlas
- suduk** [suduk] *v* tusuk; tikam di perut
- suduken** [sudukən] *n* perut sakit akibat makan terlalu kenyang atau akibat habis makan langsung beraktivitas
- sugih** [sugih] *a* kaya
- sugu** [sugu] *n* serut; alat pertukangan utk menghaluskan kayu;
- nyugu** [ñugu] *v* menyerut kayu
- suguh** [suguh] *v* hidang;
- nyuguhna** [ñuguhna] *v* menghidangkan; menyuguhkan hidangan utk tamu;
- suguhan** [suguhan] *n* hidangan
- suh** [suh] *n* gelang pengikat sapu lidi yg terbuat dari bambu yg dianyam berbentuk bundar. *sapu ilang -é. Pb* keluarga yg bercerai berai
- sujèn** [sudʒən] *n* tusuk sate dari bambu
- sujud** [sudʒud] *v* bersujud

suk [suk] *v* desak;

suk-sukan [suk sukan] *v* berdesakan;

ngesuk [ŋəsuk] *v* mendesak

suker [sukər] *a* sedih;

nyukeri [ñukəri] *v* membuat sedih

sukani [sukani] *bbs* → **wèh**

sukiki [sukiki] *n* besok pagi

suku [suku] *bbs* → **sikil**

sukun [sukun] *n* buah sukun;
Artocarpus communis

sukur [sukur] **1** *a* rasa syukur; **2** *p* kata seru utk menyatakan hal yg tdk mengenakan/celaka yg menimpa sso

sulap [sulap] *n* sulap;

nyulap [ñulap] *v* menyulap;

tulang sulap [tukaŋ sulap] *n* penyulap;

sulapan [sulapan] *n* pertunjukan sulap

sulak [sulak] *n* kemoceng

sulam [sulam] *v* sulam;

nyulam [ñulam] *v* menyulam;

sulaman [sulaman] *n* hasil sulaman

suled [suləd] *v* sulut; nyalakan (ttg api);

nyuled [ñuləd] *v* menyulut; menyalakan sst dg api

suling [suliŋ] *n* seruling

sulit [sulit] *a* sulit; susah; payah

sumbeg [sumbæg] *n* perasaan

tidak nyaman

sumbuk [sumbuk] *n* koreng yg ada di kepala

sumeng [suməŋ] *a* sakit (pening)

sumpeg [sumpæg] *a* rasa tdk nyaman krn kurang udara; sumpek

sumpel [sumpəl] *n* sumpal; sumbat; tutup;

nyumpeli [ñumpəli] *v* menyumbat; menyumpal; menutup;

sumpelan [sumpəlan] *n* sst utk menyumpal

sumpet [sumpət] *v* balik; bagian yg atas dibalik ke bawah

sumpring [sumpriŋ] *n* ranting pohon bambu

sumpringan [sumpriŋan] *v* meloncat-loncat pada tali yg diputar-putar

sumringah [sumriŋah] *n* wajah yg terlihat riang dan ceria

sumuk [sumuk] *a* rasa gerah; badan kepanasan

sumur [sumur] *n* sumur

sunat [sunat] *n* khitan

sundel [sundəl] **1** *a* buruk kelakuan (ttg perempuan); **2** *n* perempuan pelacur; perempuan jalang

sundel bolong [sundəl bəlɔŋ] *n* hantu berujud perempuan berambut panjang, berbaju

- putih, punggungnya ber-
lubang
- sundhul** [sund^hul] *v* sundul; me-
nundukkan kepala utk me-
numbuk benda yg berada di
atasnya;
- nyundhul** [ñund^hul] *v* me-
nyundul;
- kesundhul** [kəsund^hul] *v* ter-
sundul;
- sundulan** [sund^hulan] *v* saling
tertumbuk (ttg kepala)
- sunggi, nyunggi** [sungi, ñunggi] *v*
membawa barang atau sst
dg meletakkan di atas kepala
- sungil** [sujil] *n* tempat yg dihuni
mahluk halus
- sungkan** [sujkan] *a* **1** rasa enggan
melakukan sst; malas; **2** tdk
enak hati; **3** segan krn hormat
pd seseorang
- sungkin** [sujkin] *v* menolak
- sungsum** [sujsum] *n* benak tulang;
sumsum. *mbalung* --. men-
darah daging.
- sungu** [suyu] *n* tanduk; cula dua
yg tumbuh di kepala sapi,
kambing, kerbau
- sungut** [sujut] *n* rambut panjang
yg berfungsi sbg indra atau
perasa (di kepala atau hidung
beberapa binatang, spt jang-
krik, ikan lele)
- supados** [supados] *bbs* → **supaya**
- supaya** [supaya] *p* kata
penghubung utk menandai
tujuan atau harapan; agar
- supir** [supir] *n* sopir; pengemudi
- surak** [surak] *v* sorak;
- surak-surak** [surak surak] *v*
bersorak-sorak
- surat** [surat] *n* surat
- surem** [surəm] *a* keadaan suram;
tdk bercahaya
- surèn** [surən] *a* badan lemas
akibat terlambat makan
- suru** [suru] *n* sudu; semacam
sendok dari daun pisang
- suruh** [suruh] *n* daun sirih; *Piper*
betle
- surung** [suruŋ] *v* dorong;
- nyurung** [ñuruŋ] *v* men-
dorong;
- surungan** [suruŋan] *n* sst yg
didorong
- surup** [surup] *v* tenggelam; ter-
benam (ttg matahari); senja.
srengéngé --. mata hari teng-
gelam
- susah** [susah] *a* **1** rasa tdk senang
krn sukar; berat; **2** keku-
rangan; miskin
- susu** [susu] *n* **1** bahan minuman
berupa cairan atau bubuk;
2 organ tubuh yg terletak di
bagian dada; payudara
- susub** [susub] *n* benda kecil yg
masuk ke dalam telapak

tangan atau jari;
susuben [susubən] *v* telapak tangan kemasukan *susub*
susug [susug] *n* peralatan utk mencari ikan di air dangkal terbuat dr bambu
susuh [susuh] *n* tempat bertelur burung dari daun kering; sarang burung
susuk I [susuk] *n* uang kembalian; **nyusuki** [ñusuki] *v* memberi uang kembalian
susuk II [susuk] *n* perkakas dapur utk menggoreng
susuk III [susuk] *n* benda gaib yg dimasukkan di wajah dan dipercaya dpt menambah aura kecantikan dan daya tarik
susul [susul] *v* susul;
nyusul [ñusul] *v* menyusul;
susulan [susulan] *n* yg disusulkan;
disusulna [disusulna] *v* disusulkan
susun [susun] *v* susun
susur [susur] *n* tembakau yg digunakan utk makan daun sirih;
nyusur [ñusur] *v* menyirih
sut [sut] *v* menggunakan jari utk menentukan siapa yg memulai terlebih dahulu dl sebuah permainan atau pertandingan

suthang [sutʰaŋ] *n* kaki (ttg jangkrik)
sutur [sutur] *a* sipit
suwanten [suwantən] *bbs* → **suwara**
suwara [suwara] *n* suara; bunyi;
nyuwara [ñuwara] *v* bersuara; berbunyi
suwarga [suwarga] *n* surga
suwasa [suwasa] *n* logam campuran emas dan tembaga
suwé [suwe] *a* lama
suweg [suwəŋ] *n* tanaman sejenis talas hutan yg beracun
suwèk [suwək] *a* sobek;
nyuwèk [ñuwək] *v* menyobek;
suwèkan [suwəkan] *n* sobekan
suwèm [suwəm] *v* berenang
suweng [suwəŋ] *n* subang; giwang
suwir [suwir] *v* sobek kecil-kecil;
nyuwir [ñuwir] *v* menyobek-nyobek;
disuwir-suwir [disuwir suwir] *v* disobek kecil-kecil;
suwiran [suwiran] *n* sobekan kecil-kecil
suwiwi [suwiwi] *n* sayap
suwul [suwul] *n* gigi gingsul
suwun [suwun] *bbs* → **jaluk**
suwung [suwuŋ] *a* tdk berpenghuni; kosong. *umah --*. rumah kosong

T

t [tɛ] *n* huruf ke-20 dr abjad Latin

ta [ta] *n* huruf ke-7 dari abjad Jawa
ha-na-ca- ra-ka

ta'ab [ta'ab] *n* Ar habis

tha [tʰa] *n* huruf ke-19 dari abjad Jawa
ha-na- ca-ra-ka

tabel [tabəl] *a* tdk menurut; tdk mau dinasihati

tabet [tabət] *n* bekas; jejak

tabok [tabək] *v* tampar; gampar;
nabok [nabək] *v* menampar;
menggampar

tabrak [tabrak] *v* tabrak;
nabrak [nabrak] *v* menabrak;
tabrakan [tabrakan] *n* kejadian saling tabrak;
ketabrak [kətabrak] *v* ter-
tabrak

tabuh [tabuh] *v* tabuh; pukul;
nabuh [nabuh] *v* menabuh;
memukul sst;

tabuhan [tabuhan] *n* bunyi-
bunyan

tadhah [tadhah] *v* tadah; terima;
nadhahi [nadʰahi] *v* mene-
rima yg jatuh dari atas

tadhah udan [tadʰah udan] *n* **1**
jenis sawah yg hanya bisa
digarap pd musim hujan; **2**
tandan pisang yg paling atas

tagih [tagih] *v* tagih;

nagih [nagih] *v* menagih;

ketagihan [kətagihan] *a*
kecanduan; rasa ingin terus
mengonsumsi atau melaku-
kan sst;

tagihan [tagihan] *n* hasil
tagihan

tahan I [tahan] **1** *a* tetap keadaan-
nya; tahan; **2** kuat atau sang-
gup; **3** cukup;

nahan [nahan] *v* menahan

tahan II [tahan] *v* tdk membe-
baskan sso;

nahan [nahan] *v* tdk mem-
biarkan sso bebas;

tahanan [tahanan] *n* orang
yg ditahan; tahanan

tahajud [tahajud] *n* salat sunah pd
tengah malam seusai tidur;
tahajud

tahu [tahu] *n* tahu; makanan yg
terbuat dari kedelai

tai [tai] *n* kotoran; tinja

tak [taʔ] *pron* ku. --*pangan*. ku-
makan; -- *tuku*. kubeli.

takèn [takən] *bbs* → **takon**

taker [takər] *v* takar;

naker [nakər] *v* menakar;

takeran [takərən] *n* **1** hasil

takaran; **2** alat utk menakar
takir [takir] *n* daun pisang yg dibentuk seperti mangkuk utk tempat makanan

takon [takon] *v* bertanya;
nakoni [nakoni] *v* menanyai;
pitakonan [pitakonan] *n* pertanyaan

taksih [taksih] *bbs* → **isih**

takwa [takwa] *n* terpeliharanya diri utk tetap taat melaksanakan perintah Tuhan dan menjauhi larangannya; takwa

talam I [talam] *n* **1** perkakas utk menaruh kue; **2** baki tdk berkaki

talam II [talam] *n* sejenis kue basah, biasanya berupa lapis berwarna putih dg lapisan santan kental di atasnya

talang I [talang] *n* jalan air di atap rumah; talang

talang II, talangi [talangi] *v* membelikan atau membayarkan terlebih dahulu;

nalangi [nalangi] *v* memberikan bantuan utk membayarkan atau membelikan terlebih dahulu;

talangan [talangan] *n* hasil menalangi

talawèngkar [talawèŋkar] *n* pecahan genting

talèn [talən] *n* uang logam senilai

25 sen

tales [taləs] *n* talas; sejenis umbi; *Colocasia esculenta*

tali [tali] *n* barang yg berutas-utas panjang terbuat dari macam-macam bahan (sabut kelapa, ijuk, plastik, dsb) ada yg dipintal ada yg tdk, berguna utk mengikat, mengebat, menghela, menarik, dsb; tali; **nalèni** [naləni] *v* **1** mengikat dg tali; **2** meminang perempuan dg seperangkat seserahan;

ditalèni [ditaləni] *v* **1** diikat dg tali; **2** dipinang (ttg perempuan)

talimangsa [talimaŋsa] *n* nama sejenis ular

taltil [taltil] *n* berkali-kali makan tapi sedikit demi sedikit

taltul [taltul] *n* colak-colek

tamba [tamba] *n* obat

tambah [tambah] *n* menjadi lebih banyak; tambah;

nambahi [nambahi] *v* menambahi;

nambahna [nambahna] *v* menambahkan;

tambahan [tambahan] *n* sst yg ditambahkan

tambak [tambak] *n* kolam utk memelihara ikan; tambak

tambal [tambal] *v* tambal;

- nambal** [nambal] *v* menambal;
- tambalan** [tambalan] *n* hasil menambal
- tambang** [tambaj] *n* tali yg besar; tambang
- tambar** [tambar] *a* **1** tdk ada rasanya; tawar; **2** tdk manjur; **3** tdk berpengaruh
- tambeng** [tambəŋ] *a* nakal; tdk mau menurut
- tamèng** [taməŋ] *n* perisai
- tampa** [tampa] *v* menyambut; mendapat (memperoleh) sst; terima;
- nampa** [nampa] *v* menerima; menyambut
- tampah** [tampah] *n* perabot rumah tangga; dibuat dari anyaman bambu dsb; biasanya berbentuk bulat utk menampi (membersihkan) beras; nyiru; penampian besar
- tampi** [tampah] *bbs* → **tampa**
- tampek I** [tampək] *v* tampar;
- nampek** [nampək] *v* menampar
- tampek II** [tampək] *n* penyakit menular yg disebabkan oleh virus, terjadi pd anak-anak yg mengakibatkan suhu badan naik, menimbulkan bintik-bintik merah pd kulit; campak; morbili
- tampèl** [tampəl] *v* tepis;
- nampèl** [nampəl] *v* menepis
- tampik** [tampik] *v* tampik; tolak
- tampuh** [tampuh] *a* tempias; terkena hujan yg terbawa angin
- tamtem-tamtem** [tamtəm tamtəm] *v* berkali-kali makan
- tancep** [tancəp] *v* tancap; memasukkan sesuatu yg runcing
- tancleb** [tandəb] *v* → **tancep**
- tandang** [tandaŋ] *v* ikut memperjuangkan; **mèlu** -- ikut berjuang
- tandhes** [tandʰəs] *v* tandas; menekan ke bawah; mendalam
- tandhing** [tandʰiŋ] *v* lawan; bersaing. *perang* -- peperangan satu lawan satu
- tandhon** [tandʰon] *n* simpanan utk cadangan
- tandhu** [tandʰu] *n* tandu; alat utk mengangkut orang dg cara dipikul;
- nandhu** [nandʰu] *v* menandu; mengangkut dg tandhu
- tanduk** [tanduk] *v* tambah (ttg mengambil makanan atau sst)
- tandur** [tandur] *v* **1** tanam; **2** pekerjaan menanam padi;
- nandur** [nandur] *v* menanam;
- nanduri** [nanduri] *v* menami;
- tanduran** [tanduran] *n* tanaman

tanek [tanək] *a* **1** sdh matang sekali; **2** jenuh

tang [taŋ] *n* tang; penjepit dr besi; kakatua

tangan [taŋan] *n* tangan

tangèh [taŋɛh] *a* jauh dari perkiraan

tangga [taŋga] *n* tetangga;

tangga teparo [taŋga tɔparo] *n* tetangga sebelah

tanggal [taŋgal] *n* bilangan yg menyatakan hari yg keberapa dlm bulan; tanggal;

tanggalan [taŋgalan] *n* kalender; penanggalan

tanggap I [taŋgap] *a* **1** menerima; **2** memahami dg cepat

tanggap II, nanggap [naŋgap] *v* menggelar pertunjukan

tanggreban [taŋgrɛban] *n* palang pintu kereta api

tanggung I [taŋgʊŋ] *a* tdk sepenuhnya; setengah-setengah;

tanggung II, nanggung [naŋgʊŋ] *v* menanggung

tangi [taŋi] *v* bangun. **niba** -- *ks* jatuh bangun

tangis [taŋis] *n* ungkapan perasaan sedih (kecewa, menyesal, dsb) dg mencururkan air mata serta mengeluarkan suara (tersedu-sedu, menjerit-jerit); tangis; ratap;

nangis [naŋis] *v* menangis;

tangisan [taŋisan] *n* hal menangis

tangkis [taŋkis] *v* tangkis;

nangkis [naŋkis] *v* menangkis

tangkring [taŋkriŋ] *n* duduk di atas

tangkur [taŋkur] *n* alat kelamin buaya jantan; obat kuat utk meningkatkan kemampuan seksual

tangled [taŋləd] *bbs* → **takon**

tangsel [taŋsəl] *v* ganjal

tangsul [taŋsul] *bbs* → **tali**

taning [taniŋ] *n* sepetak-sepetak (ttg jajanan)

tantang [tantaŋ] *v* tantang; ajak berkelahi;

nantang [nantaŋ] *v* menantang;

ditantang [ditaŋtaŋ] *n* ditantang

tanting [tantiŋ] *v* tanya;

nanting [nantiŋ] *v* menanyakan;

ditanting [ditaŋtiŋ] *n* ditanyai kesediaannya

tap [tap] *v* ditata dg cara ditumpuk

tapa [tapa] *v* bertapa

tapak [tapak] *n* bekas; jejak

tapel wates [tapəl watəs] *n* tapal batas

taplak [taplak] *n* taplak; alas meja

tap-tep [tap tɔp] *a* lahap/menyan-tap terus-menerus

tapuk [tapuk] *v* mulai; mengawali berbuat

tarang [taran] *v* dikeringkan atau diawetkan dg meletakkan atau menggantung di atas dapur atau perapian agar tahan lama, misalnya bawang, jagung, tembakau, dsb

tari [tari] *v* tawari;

nari [nari] *v* menawari;

ditari [ditari] *v* ditawarkan

tarik [tarik] *v* hela; tarik;

narik [narik] *v* menghela

tarok [tarok] *n* perempuan; kekasih

tarub [tarub] *n* tenda utk upacara atau pesta

tas I [tas] *n* tas; kemasan atau wadah berbentuk persegi dsb, biasanya bertali, dipakai utk menaruh, menyimpan, atau membawa sst

tas II [tas] *adv* baru saja. *Enyong -- anjuk*. Saya baru saja datang.

tata [tata] *v* tertata; rapi

tatah [tatah] *v* pahat;

natah [natah] *v* memahat;

tatahan [tatahan] *n* hasil pahatan

tatakan [tatakan] *n* tatakan; alas

tatal [tatal] *n* serpihan kayu

tatu [tatu] *n* bekas luka

tau [tau] *adv* pernah. *ora --*. tdk pernah

tauco [tauco] *n* tauco; makanan yg terbuat dari kedelai yg

difermentasi

taun [taun] *n* masa yg lamanya dua belas bulan; tahun

tawa [tawa] *v* tawar; menawarkan

tawas [tawas] *n* tawas

tawi [tawi] *a* meninggal

tawis [tawis] *bbs* → **tawa**

tawon [tawon] *n* lebah

tawu [tawu], **nawu** [nawu] *v* membuang air dari tambak atau sawah dg gayung

tawur [tawur] *v* tabur; tebar;

nawur [nawur] *v* menabur; menebar

tawuran [tawuran] *v* perkelahian massal

tayoh [tayoh] *n* kokoh/langgeng

tebas [təbas], **nebas** [nəbas] *v* membeli hasil kebun sebelum dipetik atau dipanen

tebih [təbih] *bbs* → **adoh**

tebok [təbok] *v* tombok; mengganti kerugian

tébok [təbok] *n* nyiru kecil

tebu [təbu] *n* tebu; jenis rumput-rumputan berbatang tinggi dan beruas-ruas, air dlm batangnya manis, biasanya dibuat gula; *Saccharum officinarum*

tebus [təbus] *v* tebus;

nebus [nəbus] *v* menebus. ~ *gadhéan*. menebus barang yg digadaikan;

tebusan [təbusan] *n* sejumlah uang yg harus dibayarkan utk menebus yg digadaikan atau disandra

tebus weteng [təbus wətəŋ] *n* → **tingkeban**

tedhas [tədʰas] *a* bisa digunakan utk memotong (ttg pisau; senjata tajam)

tedhuh [tədʰuh] *a* berawan; redup

teg [təg] *n* perasaan; suara hati;
teg-tegan [təg təgan] *a* berdebar-debar; takut; cemas

téga [tega] *a* → **tegél**

tegél [təgəl] *a* tega; tdk merasa kasihan

teges I [təgəs], **maneges** [manəgəs] *v* menyerahkan diri pada Yang Kuasa; memohon pada Allah SWT mengatasi segala urusan

teges II [təgəs] *a* jelas makna dan maksudnya

tegesan [təgəsən] *n* puntung rokok

tègin [təgin] *adv* masih

tègongan [təgɔŋan] *n* tikungan

tegor [təgɔr] *n* tebang;

negor [nəgɔr] *n* nebang;

ditegor [ditəgɔr] *n* ditebang

teguh [təguh] *a* kuat

teka [təka] *v* datang; tiba di tempat yg dituju

tekan [təkan] *v* mencapai; datang; sampai

tekek [təkək] *v* cekik;

nekek [nəkək] *v* mencekik;

ketekak [kətəkak] *v* tercekik

tekèk [təkək] *n* binatang merayap, kulitnya kasap berbintik-bintik, suaranya keras, hidup di rumah (pohon, dsb); tokek

tekem [təkəm] *v* genggam;

nekem [nəkəm] *v* menggenggam;

tekeman [təkəman] *n* genggaman;

satekem [satəkəm] *num* segenggam

teken [təkən] *n* tongkat penyangga

tèken [təkən] *n* tanda tangan

teki [təki] *n* rumput teki; rumput semu menahun, tinggi mencapai 20 cm, pendek dan merayap, terletak sedikit di bawah permukaan tanah, batangnya bersegi tiga dan pejal, berdaun hanya di dekat pangkalnya, bunganya bulat mirip bongkol berwarna hijau muda, umbinya berwarna cokelat muda dan dapat dibuat emping, semua bagian tanaman berguna utk pengobatan; *Cyperus rotundus*

tèki [təki] *n* fondasi

téko [təko] *n* tempat air minum

tèkor [təkɔr] *a* lumpuh

tekuk [təkuk] *v* lipat; bengkok;
nekuk [nəkuk] *v* melipat;
ditekuk [ditəkuk] *v* dilipat;
 dibengkokkan;
ketekuk [kətəkuk] *v* tertekuk
tela [təla] *n* tanah yg merekah krn
 kekeringan
téla [təla] *n* 1 ketela pohon; *Ma-*
nihot utilissima atau *Manihot*
esculenta; 2 ubi jalar; *Ipomoea*
batatas
telaga [təlaɡa] *n* telaga; danau
telak [tələk] *n* ujung tenggorokan;
ketelak [kətələk] *n* makanan
 tersangkut di tenggorokan
telapakan [təlapakan] *n* telapak
 tangan
telas [təlas] *bbs* → **entèng**
telat [təlat] *a* terlambat
teleb [tələb] *n* bau menyengat
teleng [tələŋ] *a* ampuh
teles [tələs] *a* basah. -- **kebes** atau
 -- **klebes**. basah kuyup;
petelesan [pətələsan] *n* pa-
 kaian
telih [təlih] *n* tembolok
telu [təlu] *num* bilangan atau
 angka tiga;
pertelon [pərtələn] *n* per-
 tigaan; simpang tiga;
telon [tələn] *n* tiga warna;
kembang ~. bunga tiga rupa
teluh [təluh] *n* tenung
teluk [təluk] *a* takluk; kalah

tèm [təm], **ngetèm** [ŋətəm] *v*
 menunggu giliran; kenda-
 raan umum menunggu pe-
 numpang
temandang [təmandəŋ] *n* masak-
 memasak
tembalap [təmbalap] *n* ancang-
 ancang; lari kencang sebelum
 melakukan lompatan
tembang [təmbaŋ] *n* nyanyian;
 lagu-lagu
tembé [təmbe] *adv* baru saja
tembelèk [təmbələk] *n* kotoran
 ayam atau burung
tembem [təmbəm] *a* pipi tebal
tembènglar [təmbəŋlar] *v* mela-
 laikan
tèmbok [təmbək] *n* dinding;
 tembok
tèmbrag [təmbraɡ] *v* bentur;
 tabrak;
nèmbrag [nəmbraɡ] *v* mem-
 bentur; menabrak;
ditèmbrag [ditəmbraɡ] *v*
 dibentur; ditabrak;
tèmbragan [təmbraɡan] *n*
 benturan; tabrakan;
ketèmbrag [kətəmbraɡ] *v*
 terbentur; tertabrak
tembung [təmbuŋ] *n* kata; per-
 kataan;
nembung [nəmbuŋ] *v* mena-
 nyakan kebenaran suatu hal
 kepada seseorang; konfir-
 masi

- ditembung** [ditəmbuŋ] *n*
ditanya
- tembus** [təmbus] *v* berlubang sam-
pai pd sisi yg lain; tembus;
- nembus** [nəmbus] *v* menem-
bus;
- ketembus** [kətəmbus] *v* ter-
tembus;
- tembusan** [təmbusan] *n* **1** hal
tertembus; **2** jalan pintas
- temen** [təməŋ] *a* amat; sekali;
- temenan** [təmənan] *a* sung-
guh-sungguh
- témoan** [təmoan] *n* iuran scr
gotong royong; menanggung
biaya secara bersama-sama
- tempat** [təmpat] *n* kompleks pe-
lacuran; rumah bordil
- témpé** [təmpɛ] *n* tempe; makanan
utk lauk nasi, dibuat dari ke-
delai dsb yg diberi ragi
- tèmpèl** [təmpɛl] *v* tempel; lekat;
- nèmpèl** [nəmpɛl] *v* menem-
pel; melekat;
- nèmpèlna** [nəmpɛlna] *v*
melekatkan
- tempèlang** [təmpɛlay] *n* cara
membungkus dg daun pisang
- tempèrong** [təmpɛrɔŋ] *v* memukul
pipi dari arah samping
- tempik** [təmpik] *n* vagina; ke-
maluan perempuan
- tempiling** [təmpiliŋ] *v* tempeleng;
- nempiling** [nəmpiliŋ] *v*
menempeleng
- tèmplok** [təmplɔk] *v* tempel;
- nèmplok** [nəmplɔk] *v* me-
nempel
- tempolong** [təmpɔlɔŋ] *n* kaleng
bekas seukuran kaleng susu
atau kaleng cat
- tempuh** [təmpuh] *v* ganti rugi. –
tempuh. minta ganti rugi;
- ketempuhan** [kətəmpuhan]
v diminta ganti rugi
- temu I** [təmu] *v* jumpa;
- ketemu** [kətəmu] *v* **1** ber-
jumpa; **2** menemukan barang
yg hilang
- temu II** [təmu] *n* tanaman obat
berbentuk rimpang yg dibuat
jamu spt *temulawak*, *temu*
ireng, *temugiring*
- temungkul** [təmuŋkul] *v* menun-
dukan kepala
- tenan** [tənan] *a* benar; sungguh;
- temenan** [təmənan] *a* sung-
guh; benar-benar
- tendhag** [təndʰag] *v* dorong dg
keras;
- ketendhag** [kətəndʰag] *v* ter-
dorong dg keras
- tengah** [təŋah] *n* tempat atau arah
di antara dua tepi atau batas;
tengah;
- tengah-tengah** [təŋah təŋah]
v berada tepat di tengah;
- nengah** [nəŋah] *v* menuju ke

- arah tengah;
setengah [sətəŋah] *num* setengah; seperdua
tenger [təŋər] *n* 1 tanda; 2 batu nisan;
ketenger [kətəŋər] *adv* kecil; ditengarai
tengga [təŋga] *bbs* → **entèn**
tenggar [təŋgar] *n* dibiarkan (ttg memancing)
tènggèng [təŋgɛŋ] *a* mabuk (prokem)
tengging [təŋgiŋ] *a* ceking
tengik [təŋik] *n* bau tengik; minyak goreng yg sudah lama
tengis [təŋis] *n* cabe rawit
tengkel [təŋkəl] *v* penggal dg golok;
nengkel [nəŋkəl] *v* memenggal dg golok;
ketengkel [kətəŋkəl] *v* terpenggal dg golok
tenggak [təŋgak] *v* tenggak; minum dg cara menuangkan air langsung ke dalam mulut tanpa menggunakan gelas;
nenggak [nəŋgak] *v* menenggak;
tenggakan [təŋgakan] *n* hal yg ditenggak
tenggok [təŋgək] *n* tenggorokan
tènggor [təŋgər] *v* tabrak pelan; senggol;
nènggor [nəŋgər] *n* menabrak pelan; menyenggol;
ketènggor [kətəŋgər] *v* terabrak pelan; tersenggol
tengu [təŋu] *n* tungau; sejenis kutu yg kecil sekali berwarna merah
ténong [tenəŋ] *n* tempat kue yg dibuat dari bambu dan dianyam dg halus, biasanya digunakan pedagang kue basah
téol [teyɔl] *a* lelah (ttg lutut)
tepes [təpəs] *n* sabut kelapa
tèplak [təplak] *v* pukul pelan dg telapak tangan;
nèplak [nəplak] *v* memukul pelan dg telapak tangan
tèplok [təplək] *n* lampu tempel
tepis wiring [təpis wirɪŋ] *n* kawasan sekitar
tepo [təpo] *a* lapuk; mudah rusak
tépos [təpɔs] *a* tipis (ttg pinggul)
tepras [təpras] *v* pangkas; potong pendek
ter [tər] *v* 1 antar; 2 singkatan dari kata **ater**;
ngater [ŋatər] *v* mengantar
terang [təraŋ] *a* jelas
téras [teras] *n* teras; bagian depan rumah
teras [təras] *bbs* → **terus**
terbang [tərbaŋ] *n* rebana;
terbangan [tərbajan] *v* bermain rebana; memainkan rebana

teri [təri] *n* ikan laut kecil-kecil, termasuk marga *Stolephorus*

terong [təɾɔŋ] *n* terung; nama jenis sayuran

terwelu [təɾwəlu] *n* terwelu; *Oryctolagus cuniculus*

tes [təs] *adv* baru saja

tetapa [tətapa] *v* → **tapa**

tètè' [tɛtɛʔ] *n* buah dada; payudara;

nètè' [nɛtɛʔ] *v* menyusui;

nètè'i [nɛtɛʔi] *v* menyusui

tetel [tətəl] *v* jejal;

netel [nətəl] *v* menjejal-kan; memasukkan barang ke dalam sebuah tempat dg cara ditekan-tekan supaya muat

tetruka [tətruka] → **truksa**

tèyèng [tɛyɛŋ] *a* sanggup; bisa; mampu; dapat

tha [tʰa] *n* huruf ke-19 dlm aksara Jawa *ha-na-ca-ra-ka*

thangkring [tʰaŋkriŋ] *v* tengger; **nangkring** [naŋkriŋ] *v* bertengger; duduk di atas (bangku atau dahan pohon); **methangkring** [mətʰaŋkriŋ]

v duduk di atas sst

thebok [tʰəbək] *v* menambahi; *Btw* **nombok**

thèkor [tʰɛkɔɾ] *n* kaki lumpuh

thengak-thenguk [tʰɛŋak tʰɛŋuk] *v* termangu-mangu

thenger-thenger [tʰɛŋɛɾ tʰɛŋɛɾ] *v* termangu-mangu

thèngkrèng [tʰɛŋkɾɛŋ] *v* duduk dg mengangkat satu kaki;

methèngkrèng [mətʰɛŋkɾɛŋ]

v duduk dg mengangkat satu kaki (dlm posisi satu kaki ditekek)

thèthèl [tʰɛtʰɛl] *v* sayat.

nèthèl [nɛtʰɛl] *v* menyayat;

thèthèlan [tʰɛtʰɛlan] *n* **1** hasil sayatan; **2** sayatan daging urat lemak sapi yg biasanya dimasak sbg campuran sup atau sayur gudeg

thèyol [tʰɛyɔl] *a* capek sekali

thil [tʰil] *adv* hanya; satu-satunya; tdk ada yg lain. *Enyong gur duwé siji --*. Saya hanya punya satu saja.

thingkring [tʰiŋkriŋ] *a* → **thangkring**

thiring-thiring [tʰiriŋ tʰiriŋ] *v* gembira karena mendapatkan yg diinginkan

thithil [tʰitʰil] *v* ambil sedikit demi sedikit;

nithil [nitʰil] *v* mengambil sedikit-sedikit;

thithilan [tʰitʰilan] *n* hasil mengambil sedikit-sedikit

thobong [tʰəbɔŋ] *v* tempat pertunjukan kesenian tradisional ketoprak

thok [tʰək] *adv* hanya; saja. *Enyong wis kencot gur ana sega --*.

Saya sudah lapar hanya ada nasi saja.

thok-thel [tʰək tʰəl] *v* bicara tegas tanpa basa-basi

thok-thok [tʰək tʰək] *adv* → **thok**

thongkrong [tʰɔŋkrɔŋ] *v* duduk jongkok

thongbrèng-thongbrèng [tʰɔŋbrɛŋ tʰɔŋbrɛŋ] *n* bunyi-bunyian dg alat seadanya;

dithongbrèng-thongrèng [ditʰɔŋbrɛŋ tʰɔŋbrɛŋ] *v* dipermalukan di depan umum dg cara diarak dg bunyi-bunyian seadanya

thothok I [tʰɔtʰək] *n* bingkai; bagian luar yg keras

thothok II [tʰɔtʰək] *v* pukul kepala dg jari yg ditekuk;

nothok [nɔtʰək] *v* memukul kepala dg jari yg ditekuk

thong-thong [tʰɔŋ tʰɔŋ] *n* kentungan; **bango** --. burung bangau yg berparuh besar

thothol [tʰɔtʰəl] *v* patuk dg paruh (ttg ayam atau burung)ñ

nothol [nɔtʰəl] *v* mematuk dg paruh

thowal [tʰowal] *a* hilang sebagian

thukmis [tʰukmis] *a* mata keranjang; singkatan dari kata **bathuk klimis**

thukthak [tʰukʰak] *v* saling bertemu secara tak sengaja

thung-thung grumbyung [tʰuŋ tʰuŋ grumbyuŋ] *v* *ks* mengikuti orang banyak; tdk punya pendirian

tiba [tiba] *v* jatuh;

niba [niba] *v* menjatuhkan diri. *Aja cok ~*. Jangan suka menjatuhkan diri;

niba tangi [niba taji] *v* *ks* jatuh bangun

tiga [tiga] *bbs* → **telu**

tigan [tigan] *bbs* → **endhog**

tikel [tikəl] *a* berlipat; berganda. – *telu*. tiga kali lipat;

nikelna [nikəlna] *v* menggandakan; melipatgandakan sst;

tikel matikel [tikəl matikəl] *a* berlipat ganda

tikruk-tikruk [tikruk tikruk] *v* tertatih-tatih (ttg berjalan atau langkah)

tikung [tikuŋ] *v* belok;

nikung [nikuŋ] *v* berbelok;

tikungan [tikuŋan] *n* belokan; tempat yg berbelok

tikus [tikus] *n* tikus

tilar [tilar] *bbs* → **tinggal**

tilas [tilas] *n* 1 bekas; 2 peninggalan;

petilasan [pətilasan] *n* tempat peninggalan zaman dahulu, biasanya berupa puing-puing bangunan kerajaan, candi, pertapaan, atau makam raja-raja

tilem [tiləm] *bbs* → **turu**

tilik [tilik] *v* tengok;

niliki [niliki] *v* menengok;
menjenguk

tim [tim] *n* jenis masakan yg di-
kukus;

tim-timan [tim timan] *n* hasil
masakan yg dikukus

timah-timah [timah timah] *n*
luka atau koreng yg hampir
sembuh

timba [timba] *n* timba; ember yg
digunakan utk mengambil air
dari dlm sumur;

nimba [nimba] *v* mengambil
air dari dlm sumur menggu-
nakan ember yg ditarik dg tali
tambang

timbang [timbang] *v* timbang;

nimbang [nimbay] *v* menim-
bang;

timbangan [timbangan] *n* alat
utk menimbang

timbel [timbəl] *n* timah; stanum

timbil [timbil] *n* bintil di kelopak
mata

timpal I [timpal] *v* pukul;

nimpal [nimpal] *v* memukul;

ditimpal [ditimpal] *v* dipukul;

timpal-timpalan [timpal
timpalan] *v* saling memukul;

ketimpal [kətimpal] *v* ter-
kena pukulan

timpal II [timpal] *v* angkut; ambil;

bersihkan (ttg kotoran yg ter-
cecer di lantai)

timpuh [timpuh] *v* simpuh; duduk
di atas kaki yg ditekuk

timun [timun] *n* mentimun; *Cucumis
sativus*

timus [timus] *n* nama jenis pengan-
an tradisional yg dibuat dari
ubi jalar yg dibentuk bulat
pipih dan digoreng

tindhih [tind^hih] *v* tindih; tumpang;

nindhihi [nind^hihi] *v* menin-
dih; menumpangi;

ketindhihan [kətind^hihan] *v*
tertindih;

tindhihan [tind^hihan] **1** *n* sst
yg menindih; **2** *a* perasaan
seolah-olah tertindih sst

tindik [tindik] *n* tindik; perhiasan
di daun telinga

tingal [tiŋal] *bbs* → **deleng**

tinggi [tiŋgi] *n* bangsat; kutu
busuk; nama jenis serangga
berbau khas yang biasanya
hidup di sela-sela kasur atau
lipatan kain lainnya yg ter-
sembunyi, gelap, lembab, dan
kotor; *Cimex rotundatus*

tinggil [tiŋgil] *v* pukul di dagu dari
bawah;

ninggil [niŋgil] *v* memukul di
dagu dari bawah

tingkeban [tiŋkəban] *n* upacara
tradisional utk menandai

- kehamilan yg memasuki usia tujuh bulanñ upacara tujuh bulanan;
ningkebi [niŋkəbi] *v* melaksanakan ritual upacara tujuh bulanan
- tingting** [tiŋ tiŋ] *n* sebutan utk perawan atau jejak yg belum menikah atau blm memiliki pasangan
- tipras** [tipras] *v* pangkas; potong;
nipras [nipras] *v* memangkas; memotong agar rapi;
tiprasan [tiprasan] *n* hal atau sst yg dipangkas atau dipotong
- tirah** [tirah] *v* pindah tempat tinggal sementara karena sakit yg dilakukan sebagai syarat utk kesembuhan menurut kepercayaan orang dahulu
- tirakat** [tirakat] *v* menjalani perilaku hidup sederhana dg mengurangi makan, minum, dan tidur
- tirigan** [tirigan] *a* berperilaku tidak sopan dan tidak santun
- tiru** [tiru] *v* tiru;
niru [niru] *v* meniru;
tiru-tiru [tiru tiru] *v* ikut-ikutan; meniru-niru
- tisik** [tisik] *v* tisik;
nisik [nisik] *v* menutup lubang atau sobek pada kain dg cara dijahit tangan
- titah** [titah], **nitah** [nitah] *v* mengajari berjalan anak kecil dg cara memegang kedua ketiaknyanya; memapah
- titi** [titi] *a* teliti; jeli
- titis** [titis] *a* tepat sasaran; tdk meleset
- titèn** [titèn] *a* selalu ingat berdasarkan ciri tertentu;
nitèni [nitèni] *v* mengingat sst atau sso berdasarkan ciri tertentu;
dititèni [dititèni] *v* 1 diingati; 2 ditandai
- titik** [titik] *n* tanda baca titik;
ketitik [kətitik] *a* ketahuan ciri-cirinya
- titir** [titir] *n* bunyi kentungan bertalu-talu
- tiyang** [tiyaŋ] *bbs* → **wong**
- tladhung** [tlad^huŋ] *v* serang (ttg ayam);
nldhung [nld^huŋ] *v* menyerang
- tlampek** [tlampək] *v* pukul dg telapak tangan dg keras;
nlampek [nlampək] *v* memukul dg keras
- tlampik** [tlampik] *v* bulu putih di ujung sayap merpati
- tlapak** [tlapak] *n* telapak (ttg tangan dan kaki)
- tlapukan** [tlapukan] *n* kelopak

mata

tlèktèk [tlɛktɛk] *a* cecer;**pating tlèktèk** [patɪŋ tlɛktɛk] *v* tercecer; berceceran di mana-mana**tlembuk** [tlɛmbuk] *n* pelacur; perempuan jalang**tlempos** [tlɛmpɔs] makannya banyak**tlenan** [tlɛnan] *n* tatakan atau alas utk mengiris; talenan**tlepong** [tlɛpɔŋ] *n* kotoran hewan (ttg kuda, kerbau, sapi)**tlepuk** [tlɛpuk] *p* tiruan bunyi jatuh ke tanah;**pating tlepuk** [patɪŋ tlɛpuk] *v* berjatuhan**tløktok** [tløktøk] **1** *p* tiruan bunyi keluarnya kotoran atau tinja; **2** *ksr* anak**tobat** [tobat] *v* taubat; tdk akan mengulangi perbuatan dosa atau hal yg tercela; kapok**tobløg** [tobløg] *p* aduh!; kata seru utk menyatakan keheranan atau kekecewaan**tobong** [tɔbɔŋ] *n* tempat pembakaran bata/gamping**toh** [tɔh] *n* tanda lahir berwarna merah atau putih di kulit**tok** [tøk] *n* kotak kecil yg terbuat dari karton**tokpo** [tøkpo] *n* kain lap berupa pakaian bekas**toli** [toli] *p* selanjutnya; terus**tolèr** [tolɛr] *n* pipa plastik; selang air**tombrèng** [tombrɛŋ] *v* permalukan;**nombrèng** [nombrɛŋ] *v* memermalukan;**ditombrèng-tombrèng** [ditombrɛŋ tombrɛŋ] *v* dipermalukan dengan jalan diarak beramai-ramai dan disertai tetabuhan dari alat-alat dapur atau kentungan dr bahan bambu**tomplok** [tɔmpløk] *n* besek; wadah berbentuk kotak yg terbuat dari anyaman bambu**tomrong** [tɔmrɔŋ] *a* cacat mata; tdk dpt melihat dg jelas**tong I** [tɔŋ] *n* peti**tong II** [tɔŋ] *n* panggilan utk anak lelaki yg masih kecil; *Btw entong***tong III** [tɔŋ] *n* tukang; orang (prokem);**tong jèpak** [tɔŋ jɛpak] *n* tukang becak;**tong yèrak** [tɔŋ yɛrak] *n* orang gila;**tong rèpa** [tɔŋ rɛpa] *a* buruk rupa**tonggara** [tɔŋgara] *n* arah tenggara**tongkrong** [tɔŋkrɔŋ] *v* jongkok**tonyar-tonyor** [tɔŋar tɔŋɔr] *a*

plin-plan
tonyo [toŋo] *v* menohok dg dua jari
tonyol [toŋɔl] *v* → **tonyo**
toplès [toplɛs] *n* stoples
torog [torɔg] *v* membayar lebih;
 rugi
totog I [tɔtɔg] *v* dorong dg kayu;
notog [nɔtɔg] *v* mendorong
 kuat menggunakan kayu
totog II [tɔtɔg] *a* buntu; tdk ada
 jalan lain;
notog [nɔtɔg] *a* sudah buntu;
 tdk menemukan jalan lain;
totogan [tɔtɔgan] *n* ujung
 jalan buntu
totohan [tɔtɔhan] *v* bertaruh; per-
 taruhan;
botoh [bɔtɔh] *n* petaruh; orang
 yg melakukan pertaruhan;
notohi [nɔtɔhi] *v* menjago-
 kan sst atau sso utk diper-
 taruhkan
total I [tɔtɔl] *n* tutul; bintik besar
total II [tɔtɔl] *n* *ks* suratan nasib
toun [tɔ'un] *n* penyakit ayam; sakit
 parah; hampir mati
toya [toya] *bbs* → **banyu**
tragtag [tragtag] *n* tenda yg ter-
 buat dari seng
traka [traka] *v* ke arah sana (pro-
 kem)
trampil [trampil] *a* terampil; ce-
 katan
tragtag [tragtag] *n* tenda dari seng

traos [traɔs] *bbs* → **trasi**
trasi [trasi] *n* terasi; bumbu
 penyedap masakan yg dibuat
 dari ikan kecil-kecil atau
 udang yg dilumatkan halus-
 halus
trawang [traway] *n* terawang;
 melihat objek melalui pikiran;
nrawang [nraway] *v* mene-
 rawang;
trawangan [trawayan] *n* hasil
 menerawang
trebus [trɛbus] *n* tutup poci yang
 dilapisi kain
trejek [trɛʃɛk] *n* sepak bola
trek [trɛk] *n* truk
trèké [trɛke] *v* ke arah sini (pro-
 kem)
trèlèp [trɛlɛp] *n* kilat
trenggel [trɛŋgɛl] *v* menukik (ttg
 burung dara)
trembalap [trɛmbalap] *v* **1** ancang-
 ancang; **2** lari kencang se-
 belum melakukan lompatan
trèmbèl [trɛmbɛl] *v* tambal;
trèmbèlan [trɛmbɛlan] *n*
 tambalan;
pating trèmbèl [pating
 trɛmbɛl] *a* banyak tambalan
trèmbol [trɛmbɔl] *v* tebeng; tum-
 pang;
nrèmbol [nrɛmbɔl] *v* nebeng;
 ikut tanpa membayar

trenggiling [trəŋgɪlɪŋ] *n* tenggiling; binatang mamalia bersisik dan tdk bergigi, pemakan serangga, biasanya menggulungkan badannya membentuk lingkaran apabila diserang musuh dan mengelinding sambil mengeluarkan bau busuk; *Manis javanica*

trengginas [trəŋgɪnas] *a* tangkas

trenyuh [trənʊh] *a* terharu

trep [trəp] *a* pas; sesuai; cocok

tres [trəs] *a* tepat

trètèan [trɛtɛ^yan] *n* anak kecil yg sedang belajar berjalan

trigu [trigu] *n* tepung terigu

trima [trima] *v* terima;

nrima [nrima] *v* **1** menerima dg apa adanya; **2** pasrah;

ora trima [ɔra trima] *v* menolak keras

trinjilan [trɪndʒɪlan] *n* biji pelir

trindhil [trɪndʰɪl] *a* berbulu jarang

tritis [tritis] *n* emper; tepi rumah;

tritisian [tritisian] *n* sisi bangunan rumah

trocoh [trɔcɔh] *a* bocor; air yg jatuh karena genting bocor

trondhol [trɔndʰɔl] *n* jenis ayam yg bulunya jarang

tronggong [trɔŋgɔŋ] *n* bunga turi; *Sesbania grandiflora*

trosol [trɔsɔl] *v* memaksa masuk

di barisan depan;

nrosol [nrɔsɔl] *v* memaksa masuk di barisan depan

trotol [trɔtɔl] → **total**

trowongan [trɔwɔŋan] *n* terowongan

trubus [trubus] *v* bersemi (ttg tumbuhan)

truksa [truksa] *v* membuka usaha pertama kali

trukthuk [truktʰuk] *n* kereta api lambat zaman dahulu

trungku [trʊŋku] *a* seperti sedang terkena kutukan sehingga banyak musibah datang bertubi-tubi

trungthung [trʊŋtʰʊŋ] *n* mobil tua

trunyak-trunyuk [truŋak truŋuk] *a* kebingungan; berjalan tdk tahu arah

trutug [trutug] *n* bagian rumah di antara genting dan plafon

tuding [tudiŋ] *v* tunjuk (ttg jari telunjuk);

nuding [nudiŋ] *v* menunjuk ke arah sso atau sst dg jari telunjuk

tudhung [tuɖʰʊŋ] *n* pelindung dari hujan atau panas

tuduh [tuɖuh] *v* tunjuk;

pituduh [pituduh] *n* petunjuk;

penuduh [penuduh] *n* jari telunjuk

tugel [tugɔl] *v* putus; patah;

- nugel** [nugəl] *v* memutus;
mematah;
nugelna [nugəlna] *v* me-
mutuskan; mematahkan;
tugelan [tugəlan] *n* patahan
- tugu** [tugu] *n* tiang besar dan tinggi
yg dibuat dari batu, bata, dsb;
tugu
- tugrub** [tugrub] *n* menangkap
binatang dengan cara me-
lompat
- tujuh lajer** [tujuh lajər] *n* birahi
- tuk** [tuk] *n* mata air
- tukang** [tukaj] *n* orang yg ahli
di bidang tertentu; tukang;
-- **batu** tukang bangunan;
-- **bakso** penjual bakso
- tukaran** [tukaran] *v* cekcok
- tuku** [tuku] *v* beli;
nukoni [nukɔni] *v* sering
membeli;
tukon [tukɔn] *n* **1** sst yg dibeli;
2 barang-barang dari calon
pengantin pria yg diserahkan
kepada calon pengantin
wanita
- tuktak** [tuk tak] *n* berpapasan
- tuktak-tuktuk** [tuktak tuktuk] *n*
tidak tahu arah
- tulak I** [tulak] *v* pulang pergi; tdk
bermalam
- tulak II** [tulak] *v* tolak; tdk mau
menerima;
nulak [nulak] *v* menolak
- tular** [tular] *v* tular;
nular [nular] *v* menular;
gethok tular [gətʰɔk tular]
v meneruskan pesan; dari
mulut ke mulut
- tulèn** [tulən] *a* asli; murni; tanpa
campuran
- tuli** [tuli] *p* selanjutnya; kemudian
- tulis** [tulis] *v* tulis;
nulis [nulis] *v* menulis;
tulisan [tulisan] *n* hasil me-
nulis; tulisan
- tulung** [tuluj] *v* tolong;
nulung [nuluj] *v* menolong;
nulungi [nuluyi] *v* memberi
pertolongan;
tulung-tulung [tuluj tuluj] *v*
minta tolong;
petolongan [pətulujan] *n*
pertolongan
- tulup** [tulup] *n* **1** sumpit; **2** sen-
jata suku Dayak berupa
anak sumpit beracun yg di-
masukkan ke dlm buluh dan
dilontarkan dg cara ditiup
- tum** [tum] *n* cara membungkus
makanan dg daun pisang
- tuma** [tuma] *n* kutu rambut
- tuman** [tuman] *a* **1** ketagihan; ingin
melakukan lagi; **2** tdk jera;
numani [numani] *v* membuat
ketagihan
- tumang** [tumaŋ] *n* tungku dari
tanah

tumbak [tumbak] *n* tombak;

numbak [numbak] *v* menombak

tumbak cucukan [tumbak cucukan] *a pb* perilaku suka menagadu domba

tumbal [tumbal] *n* persembahan kepada roh halus berupa nyawa manusia atau hewan agar permintaannya dikabulkan (ttg persekutuan dgn makhluk halus)

tumbas [tumbas] → **tuku**

tumbèn [tumbèn] *adv* baru kelihatan

tumbleg [tumbleg] *v* seruduk;

numbleg [numbleg] *v* menyeruduk

tumpal [tumpal] *n* motif batik dg lukisan tiga setrip yg berjajar (pd sarung dsb)

tumplek [tumplək] *v* tumpah;

numplek [numplək] *v* tertumpah

tumplek ponjèn [tumplək pɔnjən] *n* upacara tradisi etnis Cina pada saat pernikahan, yakni jika ada anak bungsu yg menikah maka ia akan meminta uang logam dari saudara-saudaranya yg lebih tua

tumpuk [tumpuk] *v* tumpuk;

numbuk [numbuk] *v* menumpuk;

tumpukan [tumpukan] *n* sst yg ditumpuk

tumtuman [tum tuman] *n* bungkus berbahan daun

tumut [tumut] *bbs* → **mèlu**

tuna [tuna] *a* rugi

tundhagan [tundʰagan] *n* undakan di depan pintu

tundhung [tundʰuŋ] *v* usir;

nundhung [nundʰuŋ] *v* mengusir;

ditundhung [ditundʰuŋ] *v* diusir

tunggak [tuŋgak] *n* sisa penebangan batang pohon yg masih berada dlm tanah

tunggang [tuŋgay] *v* naik; berkendara

tunggu [tuŋgu] *v* tunggu;

nunggu [nuŋgu] *v* menunggu;

ketunggon [kətuŋgɔn] *v* tertunggu

tungkak [tuŋkak] *n* tumit

tungkreb [tuŋkrəb] *v* tangkap dengan menggunakan kain

tuntun [tuntun] *v* tuntun;

nuntun [nuntun] *v* menuntun;

tuntunan [tuntunan] *n* tuntunan

turun [turun] *v* tiru;

nurun [nurun] *v* 1 meniru; 2 menyontek;

turunan [turunan] *n* keturunan; anak

turutan [turutan] *n* Juz Amma'; kitab yg berisi surat-surat pendek Al Qur'an

tus [tus] *a* tdk ada air yg menetes; tuntas; tiris;

ngetus [ɲətus] *v* meniriskan;

ditus [ditus] *v* dituang sampai airnya habis;

tus-tusan [tus tusan] *n* tirisan; hasil meniriskan

tut [tut] *adv* ... per...-- **siji** satu per satu

tutu [tutu] *v* tumbuk (ttg padi);

nutu [nutu] *v* menumbuk padi;

tuton [tutɔn] *n* hasil tumbukan

tutug [tutug] *v* rampung; selesai; sampai akhir

tutul I [tutul] *n* **1** titik besar; **2** belang. *macan* --. harimau tutul.

tutul II [tutul] *v* sentuh dg ujung jari;

nutul [nutul] *v* menyentuh pelan dg ujung jari

tutup [tutup] *v* tutup;

nutup [nutup] *v* menutup;

tutupan [tutupan] *v* sdh tutup

tutur [tutur] *v* adu; lapor;

nuturi [nuturi] *v* memberi nasihat

pitutur [pitutur] *n* petuah; nasihat

tutus [tutus] *n* tali pengikat dari bambu, biasa dipakai utk mengikat sayuran;

nutus [nutus] *v* mengikat sayuran

tutut I [tutut] *a* menempel; susah dilepaskan;

tutut II [tutut] *v* **1** ikut; **2** susul;

nututi [nututi] *v* **1** mengikuti;

2 menyusul;

ditututi [ditututi] *v* **1** diikuti;

2 disusul

tuwa [tuwa] *a* tua; tdk muda;

maratuwa [maratuwa] *n* mertua;

kamituwa [kamituwa] *n* orang yg dituakan; sesepuh

tuwas [tuwas] *v* berterima kasih;

langka tuwasé [laŋka tuwase]

a tdk tahu berterima kasih

tuying [tuyiŋ] *a* kurus kering

U

u [U] *n* huruf ke 21 dr abjad Latin

ubarampé [ubarampe] *n* macam-macam yg diperlukan sebagai syarat

ubad-ubed [ubad ubəd] *v* mondar-mandir di sekitar

ubed [ubəd] *v* lilit; belit

nggubed [ɲgubəd] *v* melilit; membelit;

ubedan [ubədan] *n* lilitan; belitan

ubeg-ubeg [ubəg ubəg] *v* diaduk dengan memasukkan jari dan digerakkan dalam lingkaran

ubek [ubək] *v* **1** cari; **2** aduk;

ngubek [ɲubək] *v* **1** mencari; **2** mengaduk;

diubek-ubek [diubək ubək] *v* dicari kemana-mana

ubeng [ubəŋ] *v* putar;

mubeng [mubəŋ] *v* berputar;

mubeng-mubeng [mubəŋ mubəŋ] *v* berkeliling; berputar-putar;

ngubengi [ɲubəŋji] *v* mengitari; mengelilingi;

nguberna [ɲubərna] *v* memutarakan;

ubengan [ubəŋan] *a* **1** putaran; **2** *ks* banyak alasan

uber [ubər] *v* uber; kejar;

nguber [ɲubər] *v* menguber; mengejar;

diuber-uber [diubər ubər] *v* dikejar sampai kemana pun

ubin [ubin] *n* ubin; tegel;

ngubin [ɲubin] *v* memasang ubin;

ubinan [ubinan] *n* berubin

ublek [ublək] *v* aduk-aduk (ttg adonan);

ngublek [ɲublək] *v* mengaduk-aduk;

ublekan [ublekan] *n* hasil adukan (ttg adonan)

ubrung-ubrung [ubruŋ ubruŋ] *v* suara rebana

ubub [ubub] *n* pompa angin yg dipakai pandai besi atau perajin emas

ubud-ubud [ubud ubud] *n* sepeda motor

ubur-ubur [ubur ubur] *n* binatang yg badannya mirip pinggan agar-agar dan berjumbai-jumbai, biasa terapung-apung di permukaan laut, dapat menimbulkan rasa gatal bagi makhluk lain yg menyentuhnya; *Scyphozoa*; ubur-ubur

ubyang-ubyung [ubyəŋ ubyʊŋ] *v*
ke sana kemari ikut orang
banyak

ucap [ucap] *v* ucap;

ngucap [ŋucap] *v* berkata;

ucapan [ucapan] *n* perkataan

ucek-ucek [ucək ucək] *v* meng-
gosok-gosok (ttg mata)

uceng [ucəŋ] *n* nama jenis ikan
kecil yg hidup di perairan
tawar

ucik-ucik [ucik ucik] *v* bujuk;

ngucik-ngucik [ŋucik ucik] *v*
membujuk;

diucik-uciki [diucik uciki] *v*
dibujuk

ucul [ucul] *v* lepas;

nguculi [ŋuculi] *v* melepasi;

nguculna [ŋuculna] *v* mele-
paskan;

diuculna [diuculna] *v* dilepas-
kan;

ucul-ucul [ucul ucul] *v* melepas
(ttg pakaian)

udag [udag] *v* kejar;

ngudag [ŋudag] *v* mengejar;

diudag-udag [diudag udag] *v*
dikejar-kejar

udan I [udan] *n* hujan; -- **kethèk**
hujan tetapi panas; -- **barat**
hujan angin;

udan-udanan [udan udanan]
v bermain di hujan

udan II [udan] *n* berlimpah;

banyak. -- *tangis*. Banyak
orang yg menangis.

udek [udək] *v* aduk;

ngudek [ŋudək] *v* mengaduk;

diudek [diudək] *v* diaduk

udhal [udʰal] *v* acak; kacau;

ngudhal-udhal [ŋudʰal udʰal]
v mengacak acak

udhar [udʰar] *v* lepas (ttg ikatan);

ngudhari [ŋudʰari] *v* melepas;

udhar-udhar [udʰar udʰar] *v*
melepas (ttg pakaian)

udheg-udheg [udʰəg udʰəg] *n*
generasi ke ke-6 dari garis
keturunan

udheng-udheng [udʰəŋ udʰəŋ] *n*
sorban

udhèt [udʰɛt] *n* belatung

udhun [udʰun], **mudhun** [mudʰun]
v turun;

udhun-udhun [udʰun udʰunan]
n tradisi masyarakat Tegal
pada minggu terakhir di bulan
Puasa, biasanya ditandai dg
saling mengirim makanan

udud [udud] *v* merokok

udur [udur] *n* uzur; berhalangan

uga [uga] *adv* juga; pula

ugal-ugalan [ugal ugalan] *v* tdk
sopan; tdk tahu aturan

ugel-ugel [ugəl ugəl] *n* pergelangan
tangan

uget-uget [ugət ugət] *n* jentik;
larva

ugi [ugi] *bbs* → **uga**

uja [uɟa] *a* sengaja; biar;

nguja [ɲuɟa] *a* sengaja

ujar [uɟar] *n* perkataan; kata-kata

ujian [uɟian] *n* ujian;

nguji [ɲuɟi] *v* menguji

ujub [uɟub] *a* takabur; suka memamerkan

ujug-ujug [uɟug uɟug] *adv* tiba-tiba; tahu-tahu; sekonyong-konyong

ujung [uɟuŋ] *n* tanah atau pantai yg menjorok ke laut

ujur [uɟur], **mujur** [muɟur] *a* membujur. -- *ngalor*. membujur ke utara; -- **ngalor** *ks* meninggal dunia

ukara [ukara] *n* kalimat

ukel [ukəl] *n* motif batik berbentuk garis melingkar

ukir [ukir] *v* ukir;

ngukir [ɲukir] *v* mengukir;

ukiran [ukiran] *n* hasil mengukir; ukiran

ukon [ukən] *n* uang receh yang terbuat dari logam senilai lima puluh

ukup [ukup] *n* dupa; ratus

ukum [ukum] *n* hukum. -- *pati*. hukuman mati;

ngukum [ɲukum] *v* menghukum;

diukum [diukum] *v* dihukum;

ukuman [ukuman] *n* hukuman

ukur [ukur] *v* ukur;

ngukur [ɲukur] *v* mengukur;

ukuran [ukuran] *n* ukuran

ukur [ukur] *v* → **kur**

ula [ula] *n* binatang melata, tdk berkaki, tubuhnya agak bulat memanjang, kulitnya ber-sisik, hidup di tanah atau di air, ada yg berbisa dan tdk; ular

ula-ula [ula ula] *n* tulang yg beruas-ruas dari tengkuk ke bawah; tulang belakang; tulang punggung

ulah [ulah] *v* usil; goda;

ngulahi [ɲulahi] *v* menggoda;

diulahi [diulahi] *v* digoda

ulam [ulam] *bbs* → **iwak**

ulama [ulama] *n* ulama; pemimpin agama

ulap [ulap] *v* sapu; seka;

ngulapi [ɲulapi] *v* menyeka.

~ *kringet*. menyeka keringat.

ular-ular [ular ular] *n* nasihat

ulat [ulat] *n* roman muka

uleg-uleg [uləg uləg] *n* batu atau kayu utk penumbuk sambal

ulem I [uləm] *n* undangan;

ulem-ulem [uləm uləm] *v* menyampaikan undangan

ulem II [uləm] *a* merdu (ttg suara)

uleng [uləŋ] *v* tarik dan putar;

nguleng [ɲuləŋ] *v* menarik dan memutar;

- diuleng** [diuləŋ] *v* ditarik dan diputar-putar (ttg rambut);
- ulengan** [uləŋan] *v* berputar-putar
- uler** [ulər] *n* ulat
- ules** [uləs] *n* tampilan fisik
- ulet** [ulət] *a* tdk mudah putus asa yg disertai kemauan keras dlm berusaha mencapai tujuan dan cita-cita; ulet
- uli** [uli] *n* buah talas
- ulir** [ulir] *v* ulir; putar;
ngulir [ŋulir] *v* mengulir; memutar (ttg sekrup)
- ulu** [ulu] *a* awal
- ulu-ulu** [ulu ulu] *n* petugas ke-lurahan bagian pengairan
- uluk** [uluk] *v* naik; terbang ke atas;
muluk [muluk] *v* naik; terbang ke atas (ttg layang-layang)
- ulur** [ulur] *v* ulur; tarik sampai panjang;
mulur [mulur] *v* molor; makin lama; memanjang
- ulung I** [uluy] *n* burung elang; *Accipitridae*
- ulung II** [uluy] *v* sorong; sodor;
ngulungna [ŋuluyŋna] *v* menyodorkan;
ulung-ulungan [uluy uluyan] *v* saling menyodorkan
- um** [um] *n* panggilan yg sering digunakan utk mengganti panggilan **pak**; *Bld oom*
- umah** [umah] *n* rumah;
umah-umah [umah umah] *v* berumah tangga
- umak-umik** [umak umik] *v* komat-kamit
- umbah** [umbah] *v* cuci;
ngumbah [ŋumbah] *v* mencuci;
- umbah-umbah** [umbah umbah] *v* cuci-mencuci;
- kumbahan** [kumbahan] *n* cucian;
- dikumbah** [dikumbah] *v* dicuci
- umbar** [umbar] *v* bebas; dibiarkan berkeliaran;
ngumbar [ŋumbar] *v* membiarkan berkeliaran
- umbel** [umbəl] *n* ingus
- umbul** [umbul] *a* atas; tinggi;
mumbul [mumbul] *v* membubung;
- umbul-umbul** [umbul umbul] *n* panji-panji; hiasan kain warna-warni yg dipasang di sepanjang jalan
- umbrus** [umbrus] *a* banyak bicara tanpa bukti
- umeb** [uməb] *a* mendidih
- umes** [uməs] *a* basah; rembes
- umik-umik** [umik umik] *v* → **umis-umis**

umis-umis [umis umis] *v* berkata-kata hanya dg menggerakkan bibir

umpet [umpət] *v* sembunyi;

umpetan [umpətan] *v* bersembunyi;

rok-umpet [rək umpət] *v* bermain petak umpet

umpul [umpul] *v* kumpul;

ngumpul [ɲumpul] *v* berkumpul

umpul-umpul [umpul umpul] *v* menabung

umpyek [umpyək] *v* menggaruk-garuk

umres [umrəs] *a* ramai; banyak yg berbicara

umrik [umrik] *v* sering menggaruk-garuk kulit karena gatal

umroh [umrɔh] *n* ibadah umroh; ziarah ke Tanah Suci; haji kecil

umum [umum] *a* umum

umur [umur] *n* umur; usia

uncang-uncang [uncəɲ uncəɲ] *v* duduk dgn kaki terjunta

uncit [uncit] *v* kuntit;

nguncit [ɲuncit] *v* menguntit

unclang [uncləɲ] *v* melempar benda lurus ke atas menggunakan telapak tangan

undagan [undagan] *n* tangga

undang [undəɲ] *v* panggil;

ngundang [ɲundəɲ] *v* memanggil;

undang-undang [undəɲ undəɲ] *v* memanggil berkali-kali

undar [undər] *n* 1 sejenis permainan judi menggunakan piringan bernomor; 2 komedi putar

undha-usuk [undʰa usuk] *n* ditata sesuai ukuran

undhag [undʰag] *n* undakan

undhak [undʰak] *v* naik;

mundhak [mundʰak] *v* beranjak naik (ttg harga)

undha-undhi [undʰa undʰi] *a* seusia; sebaya

undhat [undʰat] *v* gugat;

ngundhat-undhat [ɲundʰat undʰat] *v* menggugat apa yg sudah pernah diberikan

undhuh [undʰuh] *v* unduh; petik dari pohon (ttg buah);

ngundhuh [ɲundʰuh] *v* mengunduh; memetik dari pohon

undur [undur] *v* undur;

mundur [mundur] *v* mundur; jalan ke belakang;

diundur [diundur] *v* ditunda

undur-undur [undur undur] *n* binatang kecil yg suka membuat lubang spt kawah di tanah berdebu utk menjebak semut dsb kalau berjalan selalu mundur

uneg-uneg [unəg unəg] *n* unek-unek; perasaan yg terpendam

ungel [uŋəl] *bbs* → **suwara**

unggah [uŋgah] *v* naik;

munggah [muŋgah] *v* naik ke atas

unggah-unggahan [uŋgah uŋgahan] *n* kenaikan kelas

unggah-ungguh [uŋgah uŋguh] *a* sopan santun; tata krama

unggul [uŋgul] *a* unggul; di atas rata-rata

ungkit [uŋkit] *v* ungkit; unkap kembali;

ngungkit [ŋuŋkit] *v* mengungkit

ungkrah-ungkrah [uŋkrah uŋkrah] *n* diacak-acak

ungkred [uŋkrəd] *v* perkecil; pendek;

mungkred [muŋkrəd] *v* memendek

ungkur [uŋkur] *v* posisi membelakangi; belakang;

mungkur [muŋkur] *v* menghadap ke belakang; membelakangi;

ungkur-ungkuran [uŋkur uŋkuran] *v* saling membelakangi

ungsi [uŋsi] *v* ungsi;

ngungsi [ŋuŋsi] *v* mengungsi

ungsum [uŋsum] *n* musim

unjai I [undʒal] *v* angkut;

ngunjai [ŋundʒal] *v* mengangkut;

unjai-unjai [undʒal undʒal] *v* mengangkut berkali-kali

unjai II [undʒal] *v* helañ tarik (ttg napas);

ngunjai ambekan [undʒal ambəkan] *v* menarik napas

unjuk [undʒuk] *a* naik; angkat;

ngunjukna [ŋundʒukna] *v* mengangkat;

diunjukna [diundʒukna] *v* diangkat; ditarik ke atas

unta [unta] *n* unta; binatang ber-leher panjang dan berpunuk; *Camelus*

untal [untal] *v* telan; masuk mulut tanpa dikunyah;

nguntal [ŋuntal] *v* menelan tanpa dikunyah;

untalan [untalan] *n* sst yg ditelan tanpa dikunyah

untel-untelan [untəl untələn] *v* berdesakan

unthuk [untʰuk] *n* busa;

munthuk [munʰuk] *v* berbusa

unting [untij] *n* ikatan kecil (ttg sayuran);

nguntingi [ŋuntiji] *v* mengikat sayuran;

untingan [untijan] *n* sayuran yg sudah diikat-ikat

untu [untu] *n* gigi. *nggantung* -- *ks* makan tanggung tetapi

masih lapar dan makanan sudah habis

untut [untut] *v* memasukkan makanan ke mulut sedikit demi sedikit

unyeng-unyeng [uñəŋ uñəŋ] *n* pusar rambut di kepala

unyer [uñər] *v* putar;

munyer [muñər] *v* berputar

unyik [uñik] *n* anak kecil

upa [upa] *n* butir nasi

upacara [upacara] *n* upacara

upah [upah] *n* upah; uang dsb yg dibayarkan sebagai balas jasa atau sebagai pembayar tenaga yg sudah dikeluarkan utk mengerjakan sst;

ngupahi [ɲupahi] *v* memberi upah

upakara [upakara] *n* perihal

upama [upama] *adv* umpama; seandainya; misalnya

upas I [upas] *n* racun yg berasal dari jenis tanaman beracun

upas II [upas] *n* pesuruh kantor pd zaman kolonial

upet [upət] *n* tali dari sabut kelapa yg digunakan utk menyimpan api dg cara membakar ujungnya (zaman dahulu)

upeti [upəti] *n* upeti; pajak

upil [upil] *n* 1 upil; ingus kering; 2 serpihan luka yg mengering

uplek [uplək] *v* sibuk mengerjakan

kan sst

uput-uput [uput uput] *n* pagi buta

urab [urab] *n* urap; macam-macam sayuran yg direbus dicampur bumbu sambal kelapa

urak [urak] *v* usir; suruh pergi;

ngurak [ɲurak] *v* mengusir

urat [urat] *n* urat

urang [uray] *n* udang

uréa [urea] *n* pupuk urea

ures-ures [urəs urəs] *n* pengacau

urip [urip] *a* hidup;

nguripi [ɲuripi] *v* menghidupi;

nguripna [ɲuripna] *v* menghidupkan;

penguripan [pəɲuripan] *n* 1 penghidupan; 2 nafkah

urub [urub] *n* nyala api;

murub [murub] *v* menyala;

urub-urub [urub urub] *n* bahan yg dibakar agar bisa menyala

urug [urug] *v* timbun; urug;

ngurug [ɲurug] *v* 1 menimbun; 2 tambah nasi;

urugan [urugan] *n* sst yg ditimbun

urun [urun] *n* iuran; ikut membiayai. – *rembug*. sumbang saran;

urunan [urunan] *v* mengumpulkan uang utk membiayai secara bersama-sama

urung [uruj] *n* sarung. -- *bantal*.
sarung bantal

urus [urus] *v* urus;

ngurus [njurus] *v* mengurus

urus-urus [urus urus] *n* obat pen-
cahar

urut I [urut] *v* berturut-turut

urut II [urut] *v* pijat

usah [usah] *adv* usah. *ora* --. tidak
usah.

usaha [usaha] *n* usaha; upaya

usap [usap] *v* usap; seka;

ngusap [njusap] *v* mengusap;
menyeka

usel [usəl] *v* desak;

ngusel [njusəl] *v* mendesak;

usel-uselan [usəl usələn] *v*
berdesak- desakan

usil [usil] *v* usil; ganggu

usreg [usrəg] *a* **1** ribut; ramai; **2**
tdk bisa tenang

ustad [ustad] *n* **1** guru mengaji; **2**
guru agama

usuk [usuk] *n* kayu pd bangunan
atap umah

usul [usul] *n* usul; saran

usum [usum] *a* → **ungsum**

usus [usus] *n* usus; **dawa -é** *ks*
orang yg penyabar

utah [utah] *a* tumpah;

mutah [mutah] *v* muntah;

utah-utahan [utah utahan]
n makanan yg dimuntahkan
dari mulut

utama [utama] *a* utama; penting

utang [utaj] *n* utang

utawa [utawa] *p* atau

utawi [utawi] *bbs* → **utawa**

utek [utək] *n* otak

uthek [utʰək] *v* korek;

nguthek [njutʰək] *v* mengorek;

uthek-uthek kuping [utʰək
utʰək kupiŋ] *n* korek kuping

uthik [uthik] *v* sentuh dg ujung
jari;

nguthik-uthik [njutʰik utʰik] *v*
menyentuh dg jari;

diuthik-uthik [diutʰik utʰik]
v **1** diotak-atik; **2** diungkit-
ungkit

utuk-utuk [utuk utuk] *n* pagi buta

uwa [uwa] *n* → **wa II**

uwak [uwaʔ] *n* → **wa II**

uwan [uwan] *n* uban; rambut yg
memutih

uwang [uwaŋ] *n* rahang. **sangga -**
ks melamun; bertopang dagu

uwar [uwar] *n* pemberitahuan;

uwar-uwar [uwar uwar] *v*
memberi tahu kepada orang
banyak

uwel-uwel [uwəl uwəl] *n* diremas-
remas

uwi [uwi] *n* sejenis ubi yg pohonnya
merambat ke atas

uwis [uwis] → **wis**

uwit [uwit] → **wit**

uwoh [uwɔh] → **woh**

uwos [uwɔs] → **wos**

uwong [uwɔŋ] → **wong**

uwur [uwur] *v* tabur;

muwur [muwur] *v* menabur;

uwur-uwur [uwur uwur] *n*
memberi bantuan ekonomi
(*ks*)

uyah [uyah] *n* garam

uyeg-uyeg [uyəg uyəg] *v* mene-
kan pd bagian tubuh meng-
gunakan jari dg gerakan
memutar-mutar, biasa di-

lakukan agar tdk terjadi
pembengkakan

uyel-uyelan [uyəl uyələn] *v* ber-
desak-desakan

uyeng-uyeng [uyəŋ uyəŋ] *n* pu-
saran rambut di kepala

uyuh [uyuh] *n* air kencing;

nguyuh [ŋuyuh] *n* kencing;
buang air kecil

uyup [uyup], **nguyup** [ŋuyup] *v*
minum kuah pelan-pelan
langsung dari piring

W

w [wɛ] *n* huruf ke-23 dari abjad Latin

wa I [wa] *n* huruf ke-9 dari abjad tulisan Jawa *ha-na-ca-ra-ka*

wa II [waʔ] *n* panggilan utk kakak dari bapak atau ibu

waca [waca] *v* baca;

maca [maca] *v* membaca;

wacan [wacan] *n* bacaan

wadag [wadag] *a* kasar

wadal [wadal] *n* tumbal; persembahan utk makhluk halus yg bersekutu dg manusia

wadan [wadan] *v* ejek

wadanan [wadanan] *n* julukan; panggilan dg tujuan melecehkan;

diwadani [diwadani] *v* diejek dg panggilan melecehkan

wadang [waday] *n* nasi sisa semalam

wadas [wadas] *n* cadas

wadé I [wade] *bbs* → **adol**

wadé II [wade] *a* najis

wader [wadər] *n* sejenis ikan kecil yg hidup di air tawar; *Stolephorus spp*

wadhag [wadʰag] *a* kasar; tidak halus

wadhah [wadʰah] *n* tempat

wadhang [wadʰaŋ] *n* nasi kemarin

wadhas [wadʰas] *n* batu cadas

wadhé [wadʰe] *a* muak atau tdk suka kpd sso

wadhuk I [wadʰuk] *n* **1** lambung; **2** hati. --é *ala*. hatinya busuk.

wadhuk II [wadʰuk] *n* bendungan air

wadi [wadi] *n* rahasia; tabu

wadon [wadon] *n* perempuan. *wong* --. orang perempuan; bisa juga berarti istri

wadul [wadul] *v* adu; mengadu. *Sirkam* -- *karo bapa biyunge*. Sirkam mengadu pd ayah dan ibunya.

wadung [waduŋ] *n* perkakas utk membelah kayu

wagas [wagas] *a* lucu

Wagé [wage] *n* nama hari pasaran pd penanggalan Jawa

waged [wagəd] *bbs* → **bisa**

wagu [wagu] *a* kaku; tdk serasi

wah [wah] *p* kata seru yg menyatakan kekaguman; wah

wahin [wahin] *v* bersin

wahyu [wahyu] *n* wahyu; ilham

waja [wadʒa] *n* **1** baja; **2** penggorengan

wajan [wadʒan] *n* penggorengan

wajar [waɖʒar] *a* wajar; layak
wajib [waɖʒib] *a* wajib; harus
wajik [waɖʒik] *n* penganan yg terbuat dari ketan dan gula merah
wakaf [wakaf] *n* sumbangan; derma
wakaré [wakare] *a* jelek
wakil [wakil] *n* wakil; pengganti
wakul [wakul] *n* bakul; wadah atau tempat nasi yg terbuat dari anyaman bambu atau rotan dg mulut berbentuk lingkaran; sedangkan di bagian bawahnya berbentuk persegi empat yg ukurannya lebih kecil daripada ukuran bagian mulutnya
walad [walad] *n* *Ar* anak
walang [waləŋ] *n* belalang; -- **sangit** jenis belalang yg berbau sangit; -- **kadhung** belalang sembah
walat [walat] *n* tuah; **kuwalat** terkena kutukan
waledan [walədan] *n* uang tunjangan yg dibayar sekaligus selama beberapa bulan
waléh [waleh] *v* mengaku
wales [waləs] *v* balas; **males** [maləs] *v* membalas; **walesan** [waləsan] *n* balasan
walesan [waləsan] *n* gagang alat pancing

wali I [wali] *n* penyebar agama Islam di tanah Jawa. – *sanga*. wali sembilan.
wali II [wali] *n* orang yg menjamin; orang yg disertai tanggung jawab thd sst; -- **nikah**. orang yg disertai tanggung jawab menikahkan
walimah [walimah] *n* perjamuan makan; kenduri
walik [walik] *v* balik; **malik** [malik] *v* membalik; membalikkan; **diwalik** [diwalik] *v* dibalik; **kewalik** [kəwalik] *v* terbalik
waluh [waluh] *n* labu merah; *Cucurbita moschata*
wana [wana] *bbs* → **alas**
wanci I [wanci] *a* kapok; jera; tdk berani lagi
wanci II [wanci] *bbs* → **wektu**
wandé [wande] *bbs* → **warung**
wandu [wandu] *n* banci; waria
wané [wane] → **wa II**
wang [waŋ] *n* rahang **sangga wang** [saŋga waŋ] *v* bertopang dagu; melamun
wangan [waŋan] *n* selokan di sawah
wangi [waŋi] harum. **lenga** --. parfum; pewangi; **wewangèn** [wəwaŋɛn] *n* pengharum; wewangian
wangkot [waŋkɔt] *a* keras kepala

wangsit [waŋsit] *n* pesan gaib; ilham

wangsalan [waŋsalan] *n* pantun; gurindam

wangsul [waŋsul] *bbs* → **bali**

wangun [waŋun] *a* 1 serasi; 2 layak

wangur [waŋur] *n* bau tidak sedap (ttg badan)

wangwa [waŋwa] *n* arang yg menyala; bara

wangwung [waŋwun] *n* kumbang

wani [wani] *a* berani;

kewanèn [kəwanən] *a* ter-lalu berani

wantah [wantah] *n* air tawar

wanti-wanti [wanti wanti] *n* pesan

wantu [wantu] *adv* tambah lagi

wantun [wantun] *bbs* → **wani**

wanuh [wanuh] *a* kenal; akrab; karib

wanyad [wañad] *a* jelek (biasanya dipakai sebagai julukan yg diberikan kpd sso sbg bentuk ejekan)

waos [waos] *bbs* → **maca**

wapek [wapək] *a* tidak bermutu

waplo [waplo] *a* bego

wara-wara [wara wara] *n* pemberitahuan; pengumuman

warah [warah] *v* 1 beri tahu; 2 ajar

wewarah [wəwarah] *n* petunjuk; nasihat

warak [warak] *n* badak; *Rhinocerotidae*

warang [warəŋ] *n* wanita galak

warangan [warəŋan] *n* racun (biasanya dipakai utk melumuri ujung keris, tombak, panah dsb pada zaman dahulu)

waras [waras] *a* 1 sembuh; 2 tdk gila

wareg [warəg] *a* kenyang

warèng I [warəŋ] *n* cucu dari cicit; generasi kelima dari garis keturunan

warèng II [warəŋ] *n* bertubuh kecil tetapi pemberani

waring I [wariŋ] → **jaring**

waring II [wariŋ] *n* sejenis karung

waringin [wariŋin] *n* pohon ber-ringin

waris [waris] *n* waris;

warisan [warisan] *n* warisan; peninggalan;

ahli waris [ahli waris] *n* penerima warisan

warna [warna] *n* warna

warni *bbs* → **warna**

warsa [warsa] *n* tahun

warta [warta] *n* kabar; berita

waru [waru] *n* pohon waru; pohon yg tumbuh di tempat yang lembap, warnanya biru ke-abu-abuan; pohon yg dipakai sebagai pohon peneduh, kulit bagian dalam sangat ulet baik dipakai sebagai tali; *Hibiscus tiliaceus*

warung [waruŋ] *n* **1** warung; toko kecil; **2** rumah makan kecil
wasiat [wasiat] *n* wasiat
wasir [wasir] *n* penyakit wasir; ambien; penyakit pd lubang anus
wasit [wasit] *n* **1** penengah; peran-tara; **2** penentu; pemimpin (dl olah raga); **3** pemisah; pelerai; pendamai (antara yg berselisih dsb); wasit
wasuh [wasuh] *v* basuh; cuci
waspada [waspada] *a* waspada; hati-hati
wastani [wastani] *bbs* → **sangka**
watang [wataŋ] *n* galah; gantar
watek [watək] *n* watak; kelakuan; sifat
wates [watəs] *n* batas;
matesi [matəsi] *v* memberi batas; membatasi;
diwatesi [diwatəsi] *v* dibatasi
waton [watɔn] *n* bagian tepi dipan kayu
watu [watu] *n* batu; -- **akik**. batu akik; -- **karang**. batu karang
watuk [watuk] *v* batuk
watun [watun] *v* menyingi rumput di sawah;
matun [matun] *v* melakukan penyingan rumput di sawah
wau [wau] *bbs* → **mau**
wawik [wawik] *v* cebok (ttg anak kecil)

wawuh [wawuh] *v* **1** kenal; **2** ber-baikkan setelah lama tdk saling bicara
wayah [wayah] *n* waktu; masa
wayang [wayaŋ] *n* wayang
wayu I [wayu] *n* istri lain dari pria yg berpoligami;
diwayu [diwayu] *v* dimadu
wayu II [wayu] *a* basi; sdh tdk segar
wedana [wədana] *n* wedana;
kawedanan [kawədanan] *n* wilayah pemerintahan daerah yg dipimpin oleh se-orang wedana
wédang [wedəŋ] *n* minuman panas biasanya berupa teh atau kopi yg biasa disuguhkan utk menjamu tamu
wedel [wədəl] **1** *v* celup; **2** pewarna kain
wedhak [wədʰak] *n* bedak;
wedhakan [wədʰakan] *v* bedakan; berbedak;
diwedhaki [diwədʰaki] *v* memoles anggota tubuh dg bedak (biasanya wajah)
wedhar [wədʰar] *v* memaparkan; menguraikan ilmu
wedhi [wədʰi] *n* pasir
wedhus [wədʰus] *n* kambing
wedi [wədi] *a* takut
wedos [wədɔs] *bbs* → **wedi**

wegah [wəgah] *a* malas; enggan

wèh [wəh] *v* beri;

awèh [awəh] *v* memberi;

diwèhi [diwəhi] *v* diberi

wejah [wəɟah] *n* jamu utk wanita sehabis melahirkan

wejangan [wəɟajan] *n* wejangan; nasihat

wejani [wəɟani] *n* upah yg diberikan kepada seorang dukun

wèk [wək] → **wèh**

wekas [wəkas] **1** *n* pesan; **2** titip;

mekasna [məkasna] *v* berpesan;

diwekasi [diwəkasi] *v* diberi pesan

wekasan [wəkasan] *n* terakhir

wekdal [wəkdal] *bbs* → **wayah**

wèkena [wəkəna] *v* → **ngèin**

welad [wələd] *n* sembilu

welah [wələh] *v* **1** kayuh; **2** pengayuh biduk atau perahu;

melah [məlah] *v* mengayuh;

diwelahi [diwəlahi] *v* dikayuh

wélan [wəlan] *a* terlihat dg jelas

welang [wələŋ] *n* belang. *ula* --. ular belang

welas I [wəlas] *a* belas kasihan; iba;

melas [məlas] *a* menyedihkan; iba

welas asih [wəlas asih] *n* belas kasihan

welas II [wəlas] *num* belas; bilangan di antara sepuluh dan dua puluh; **sawelas**. angka sebelas (11)

weling [wəliŋ] *v* berpesan;

meling [məliŋ] *v* memberikan pesan;

welingan [wəliŋan] *n* pesan

weluku [wəluku] *n* bajak; alat utk membajak sawah terbuat dari kayu yg dipasangi alat serupa cangkul dan ditarik sapi atau kerbau

welulang [wəlulaŋ] *n* kulit binatang

welur [wəlur] *n* **1** kendaraan; lalu-lintas; **2** orang berjalan melintas tiada putus

welut [wəlut] *n* belut; ikan air tawar dan payau berbentuk memanjang hidup di dasar perairan tropis dan berlumpur; *Monopterus albus*

wenang [wənəŋ] *n* wenang; hak;

sawenang-wenang [sawənəŋ wənəŋ] *v* sewenang-wenang

wengi [wəŋi] → **bengi**

wènten [wəntən] *bbs* → **ana**

wentis [wəntis] *n* betis

wéra [wəra] *a* ramai; semarak

wereng [wərəŋ] *n* hama padi

werit [wərit] *a* gawat

werna [wərna] → **warna**

wèr-wèr [wər wər] *v* sebar;

ngèwèr-èwèr [ŋɛwɛr ɛwɛr] v sebar;
diwèr-wèr [diwɛr wɛr] v di-sebar-sebar;
diwèr-wèrna [diwɛr wɛrna] v disebarluaskan; diberitakan
weruh [wɔruh] v lihat;
meruhna [mɔruhna] v memperlihatkan;
diweruhna [diwɔruhna] v diperlihatkan
wesi [wɛsi] n besi
wetah [wɛtah] bbs → **wutuh**
wétan [wɛtan] n arah timur
weteng [wɛtəŋ] n perut;
meteng [mɛtəŋ] v hamil
weton [wɛtɔn] n hari kelahiran
wewe [wɛwɛ] n kuntulanak
weweg [wɛwɛŋ] a perkasa; tegap
wèwèh [wɛwɛh] → **wèh**
widara [widara] n bidara; tanaman yg terdapat di pantai; *Zyzyphus rotundifoli*
widhig [widʰig] n nyiru berukuran besar
widuri [widuri] n baiduri; batu permata yg berwarna (setengah intan) dan banyak macamnya
wijèn [wijɛn] n wijen; tumbuhan suku biji-bijian buahnya berbetuk kotak lonjong bijinya utk bahan membuat minyak goreng, margarin,

dsb; *Sesamum orientale*
wiji [widʒi] n biji
wijik [widʒik] bbs → **wisuh**
wijil [widʒil] → **wiji**
wikan [wikan] bbs → **embuh**
wilad [wilad] n kulit bambu yg sangat tipis digunakan utk menyayat
wilah [wilah] n bilah; bambu yg dipotong tipis
wilang [wiləŋ] v hitung;
wilangan [wiləŋan] n bilangan; angka
windu [windu] num delapan tahun; se-- satu windu; delapan tahun
wingi [wiŋi] a kemarin
wingit [wiŋit] a angker beraura mistis
wingka [wiŋka] n patahan genting
wingking [wiŋkiŋ] bbs → **buri**
wingkis [wiŋkis] v singsingkan lengan baju
winih [winih] n benih; bibit
wira-wiri [wira wiri] v mondar-mandir
wirang [wirəŋ] a malu yg sangat dlm; hilang kehormatan
wirid [wirid] n kata atau kalimat pujian kepada Allah yg diulang ulang;
wiridan [wiridan] v membaca *wirid* berulang-ulang
wirog [wirɔŋ] n tikus berukuran

besar
wiru [wiru] *v* lipat;
miru [miru] *v* melipat
wis [wis] *adv* sudah
wisa [wisa] *n* bisa; racun yg berasal dari binatang
wisik [wisik] *n* 1 bisikan; 2 wahyu
wisuda [wisuda] *n* peresmian atau pelantikan yg dilaksanakan dg upacara yg khidmat; wisuda
wisuh [wisuh] *v* membasuh tangan atau kaki
wit [wit] *n* pohon;
wit-witan [wit witan] *n* pepohonan
witir [witir] *n* salat sunah yg dikerjakan malam setelah waktu Isya dan sebelum Subuh
wiwit [wiwit] *v* mulai;
wiwitan [wiwitan] *n* awal; permulaan;
diwiwiti [diwiwiti] *v* dimulai; diawali
wiyak [wiyak] *v* sibak;
miyak [miyak] *v* menyibak;
diwiyak [diwiyak] *v* disibak;
semiyak [səmiyak] *v* tersibak
wiyar [wiyar] *bbs* → **amba**
wlingi [wliŋi] *n* jenis tanaman yg sering digunakan utk membuat tikar
woh [wɔh] *n* buah;

awoh [awɔh] *v* berbuah;
woh-wohan [wɔh wɔhan] *n* buah- buahan
wol [wol] *n* bahan pakaian dari bulu
wolu [wɔlu] *num* bilangan atau angka delapan (8)
wondéné [wɔndene] *adv* adapun
wong [wɔŋ] *n* orang. -- **Jawa.** orang Jawa; -- **tuwa.** orang tua -- **cilik.** orang kecil; rakyat jelata
wonten [wɔntən] *bbs* → **ana**
wor [wɔr] *v* campur;
awor [awɔr] *v* bercampur- campur;
diwor [diwɔr] *v* dicampur
wos [wɔs] *bbs* → **beras**
wot [wɔt] *n* jembatan kecil biasanya dibuat dari satu atau dua batang bambu atau kayu;
mowot [mɔwɔt] *v* berjalan di atas jembatan kecil
wrangka [wraŋka] *n* sarung keris biasanya terbuat dari kayu dg hiasan ukiran bertatah emas atau perak
wragad [wragad] → **ragad**
wringin [wriŋin] *n* beringin; pohon besar yg tingginya mencapai 20--35 berakar tunggang; *Ficus benyamina*
wucal [wucal] *bbs* → **wulang**
wuda [wuda] *v* telanjang. -- *blejed.* telanjang bulat; tdk memakai pakaian sama sekali

wudel [wudəl] *n* pusar; -- **bodong**.
pusar yg menonjol keluar; --**é**
mèncong. *ks* kekenyangan
wudhu [wud^hu] *v* butuh
wudu' [wudu^ʔ] *v* berwudu; bersuci
sebelum melakukan salat
wuduk [wuduk] *n* nasi uduk; nasi
yg dimasak dg santan dan
rempah-rempah
wudun [wudun] *n* bisul
wujud [wudʒud] *n* ujud; rupa
wukan [wukan] *a* 1 busuk; 2 gagal;
endhog --. telur busuk gagal
eram.
wulan [wulan] *n* bulan
wulang [wulan] *v* ajar;
mulang [mulan] *v* mengajar;
wulangan [wulan] *n* pe-
lajaran
wuled [wuləd] *a* kuat; tdk mudah
putus
wulu [wulu] *n* bulu; **banyu--**. *ks*
wudu; mengambil air wudu
sebelum sembahyang atau

salat
wulung [wulun] *n* warna hitam.
iket --. ikat kepala berwarna
hitam.
wungu [wunju] *n* warna ungu; --
terong. warna ungu seperti
warna terong.
wungkal [wunʒkal] *n* batu asah
wuni [wuni] *n* buah wuni
wuruk [wuruk] *v* ajar;
muruk [muruk] *v* mengajar;
wurukan [wurukan] *n* pe-
lajaran
wurung [wurun] *a* batal; urung;
ora --. pasti akan
wutah [wutah] → **utah**
wutuh [wutuh] *a* utuh; tdk kurang
wuwu [wuwu] *n* bubu; alat utk
memerangkap ikan
wuwung [wuwun] *n* bubungan
rumah. **adus di--**. *ks* mandi
dg kepala disiram atau di-
guyur dg air

Y

y [yɛ] *n* huruf ke-25 dari abjad nasional

ya I [ya] *n* huruf ke-14 dari aksara Jawa *ha-na-ca-ra-ka*

ya II [ya] *adv* ya; kata yg menyatakkan setuju;

ngiyani [ɲiyani] *v* mengiyakan

yachanu [yachanu] *a* sok tahu (prokem)

yachèr [yachɛr] *a* Ar baik/beres

yag-yagan [yag yagan] *v* pergi ke mana- mana tanpa tujuan

yahud [yahud] *a* hebat

yakin [yakin] *a* yakin; berani bersumpah. -- *sung!* berani bersumpah biar perutnya bengkak.

yakuwé [yakuwe] *n* yaitu

yanu [yanu] *n* aku (prokem)

yarig [yarig] *n* adik (prokem)

yasa I [yasa] *pron* siapa (prokem)

yasa II [yasa] *n* sawah atau tanah milik turun temurun

Yasin [yasin] *n* surat ke-37 dari Al Qur'an

yatim [yatim] *n* anak yg ditinggal ayahnya meninggal

yatra [yatra] *n* uang

ya'u [ya'u] *n* ya (prokem)

ya'ul [ya'u] *n* → **ya'u**

yèn [yɛn] *p* bila; jika; kalau

yèrak [yɛrak] *a* gila (prokem)

yhang-yhangan [y^həŋ y^həŋan] *v* berpacaran

yipik [yipik] *a* malu (prokem)

iyid [iyid] *n* lendir;

ayid [ayid] *a* berlendir

yog [yɔŋ] *v* menggoyang pohon; dahan atau tiang;

ngeyog-yog [ŋəyɔŋ yɔŋ] *v* menggoyang-goyang;

diyog-yog [diyɔŋ yɔŋ] *v* digoyang-goyang

yong tahu [yɔŋ tahu] *n* nama masakan dg bahan dari tahu

yu [yu] *n* panggilan utk kakak perempuan; singkatan dari kata **mbak ayu**

yuh [yuh] *adv* kata seru utk mengajak pergi; singkatan dari kata **hayuh** atau **hayo**

yukul [yakul] *v* makan (prokem)

yungyung [yɔŋyɔŋ] *v* kasmaran; **keyungyung** [kəyɔŋyɔŋ] *n* tergila-gila

yuyu [yuyu] *n* kepiting; ketam; *Scylla serrata*; **mata** -- *ks* gampang menangis

Daftar Pustaka

- Setiawan, Lanang. 2005. *Kamus Tegal*. Tegal: Tegal-Tegal.
- Sidik, Atmo Tan. 2014. *Dikendangi Wong Edan Aja Njoged!* Brebes: Pustaka Senja.
- Utomo, M. Hadi. 2014. *Kamus Tegal—Indonesia*. Tegal: Nitikata Adiwarna.
- Tim Penyusun Makalah pada Kongres Bahasa Tegal I. 2006. "Kumpulan Materi Kongres Bahasa Tegal 3—4 April 2006". [perpus.upstegal.ac.id/v4/files/e_book/Lap Pemilihan Bahasa.pdf](http://perpus.upstegal.ac.id/v4/files/e_book/Lap%20Pemilihan%20Bahasa.pdf)

